

STRATEGIJA RAZVOJA URBANOG PODRUČJA ZADAR 2021. – 2027.

Analiza stanja i trendova

Izrada: Sveučilište u Zadru

Zadar
Rujan 2022.

Sadržaj

1. UVOD	4
2. METODOLOGIJA.....	10
3. OSNOVNA PRIRODNO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA U FUNKCIJI RAZVOJA	12
3. 1. Prostorni obuhvat i geografski položaj.....	12
3. 2. Uzajamnosti prirodno-geografskih obilježja i društveno-gospodarskog razvoja	14
4. POSTOJEĆE STANJE I TRENDOVI.....	20
4. 1. Društvo	20
4. 1. 1. Demografska obilježja	20
4. 1. 1. 1. Broj stanovnika i prostorni razmještaj stanovništva	20
4. 1. 1. 2. Prirodno kretanje stanovništva.....	23
4. 1. 1. 3. Migracije stanovništva	25
4. 1. 1. 4. Opće kretanje stanovništva	28
4. 1. 1. 5. Dobno-spolni sastav stanovništva	30
4. 1. 1. 6. Narodnosni sastav stanovništva i nacionalne manjine	33
4. 1. 2. Društvena infrastruktura.....	35
4. 1. 2. 1. Stanovanje i stambeni fond.....	36
4. 1. 2. 2. Zdravstvena infrastruktura	38
4. 1. 2. 3. Kulturna infrastruktura.....	40
4. 1. 2. 4. Sportsko-rekreacijska infrastruktura	42
4. 1. 3. Socijalno uključivanje i usluge socijalne skrbi.....	45
4. 1. 3. 1. Socijalno stanje.....	45
4. 1. 3. 2. Dostupnost i korištenje socijalnih usluga	47
4. 1. 3. 3. Kriminalitet i sigurnost građana.....	49
4. 1. 4. Odgoj i obrazovanje	55
4. 1. 4. 1. Obrazovni sastav stanovništva	56
4. 1. 4. 2. Predškolski odgoj.....	58
4. 1. 4. 3. Osnovnoškolsko obrazovanje.....	60
4. 1. 4. 4. Srednjoškolsko obrazovanje	62
4. 1. 4. 5. Visokoškolsko obrazovanje	65
4. 1. 4. 6. Cjeloživotno obrazovanje	68
4. 1. 5. Tržište rada	70
4. 1. 5. 1. Radna snaga.....	70
4. 1. 5. 2. Zaposlenost	71

4. 1. 5. 3. Prostorna kretanja radne snage.....	73
4. 1. 5. 4. Nezaposlenost.....	74
4. 2. Gospodarstvo	76
4. 2. 1. Opća gospodarska kretanja.....	77
4. 2. 1. 1. Bruto domaći proizvod	77
4. 2. 1. 2. BDP po stanovniku.....	80
4. 2. 1. 3. Ostvarenje proračuna	81
4. 2. 2. Zaposlenost	84
4. 2. 3. Poslovno okruženje.....	86
4. 2. 3. 1. Obrtništvo	86
4. 2. 3. 2. Kretanje broja tvrtki registriranih na UP-u Zadar po djelatnostima	91
4. 2. 3. 3. Veličina tvrtki registriranih sa sjedištem na UP-u Zadar	94
4. 2. 3. 4. Ukupni prihodi i dobit/gubitak tvrtki sa sjedištem na UP-u Zadar	96
4. 3. Infrastruktura	110
4. 3. 1. Vodoopskrbna infrastruktura	111
4. 3. 2. Javni sustav odvodnje	114
4. 3. 3. Gospodarenje otpadom.....	118
4. 3. 4. Energetska infrastruktura.....	119
4. 3. 4. 1. Proizvodnja energije	119
4. 3. 4. 2. Potrošnja	122
4. 3. 4. 3. Infrastruktura	123
4. 3. 4. 4. Energetska učinkovitost.....	125
4. 3. 5. Promet	127
4. 3. 5. 1. Cestovni promet	127
4. 3. 5. 2. Javni cestovni prijevoz	128
4. 3. 5. 3. Promet u mirovanju, biciklistički i pješački promet.....	131
4. 3. 5. 4. Pomorski promet.....	132
4. 3. 5. 5. Zračni promet	136
4. 3. 5. 5. Telekomunikacijska infrastruktura i pošta	139
4. 4. Urbano okruženje	141
4. 4. 1. Gospodarenje okolišem i izloženost rizicima.....	141
4. 4. 2. Upravljanje javnim urbanim površinama	145
4. 5. Okvir upravljanja razvojem	147
5. SWOT ANALIZA.....	149

Literatura i izvori 160

1. UVOD

U sklopu priprema za implementaciju mehanizma kohezijske politike usmjeren na održivi urbani razvoj pod naslovom *Integrirana teritorijalna ulaganja* 12. listopada 2015. godine donesena je Odluka o ustroju i sastavu Urbanog područja Zadar. Sastav Urbanog područja Zadar čine sljedeće jedinice lokalne samouprave: Grad Zadar, Grad Nin i Općine Bibinje, Galovac, Kali, Kukljica, Novigrad, Poličnik, Posedarje, Preko, Ražanac, Sukošan, Škabrnja, Vrsi i Zemunik Donji. Teritorijalni obuhvat UP Zadar određen je u skladu s nacionalno određenim kriterijima i terminologijom definiranom Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14, 123/17, 118/18), urbana područja ustrojena su s namjerom optimalnog planiranja, usklađivanja i provedbe politike regionalnog razvoja, pri čemu su posebno tretirani gradovi i gravitirajuća im područja. Osnovni kriterij za određivanje prostornog obuhvata urbanih područja je da najmanje 30 % zaposlenih dnevnih migranata svakodnevno iz svojih jedinica lokalne samouprave zbog posla putuju u najbliže veće gradsko središte. S obzirom na veličinu Zadra riječ je o tzv. većem urbanom području, a njim nisu obuhvaćeni svi dijelovi Zadarske županije koji su doista po mnogim društvenim i gospodarskim funkcijama najbliže povezani sa Zadrom kao jednim od najvećih hrvatskih gradova, položenih u središnjem dijelu hrvatskog Jadrana.

S obzirom na to da se u odnosu na 2015. po najnovijim dostupnim podacima (s napomenom da još nisu dostupni oni utvrđeni Popisom stanovništva, kućanstava i stanova 2021., stanje nije bitno promijenilo, 15. studenoga 2021. nadležnom Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske Unije poslano je očitovanje o tome da se prostorni obuhvat UP-a Zadar nije promijenio. To je učinjeno u skladu sa *Smjernicama za uspostavu urbanih područja i izradu strategija razvoja urbanih područja za financijsko razdoblje 2021. – 2027.* Prema tome, UP Zadar čine dva grada i trinaest općina, odnosno sljedeće jedinice lokalne samouprave:

Grad Zadar

Grad Nin

Općina Bibinje

Općina Galovac

Općina Kali

Općina Kukljica

Općina Novigrad

Općina Poličnik

Općina Posedarje

Općina Preko

Općina Ražanac

Općina Sukošan

Općina Škabrnja

Općina Vrsi

Općina Zemunik Donji.

Dosadašnja provedba ITU mehanizma UP Zadar temeljila se na Strategiji razvoja urbanog područja Zadar 2014. – 2020. Ta je Strategija bila izrađena u skladu sa *Smjernicama za izradu Strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje* (2015) koje je izradilo Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije. Strategijom su prostorno obuhvaćene sve jedinice lokalne samouprave koje čine Urbano područje Zadar, a sadržajno su obuhvaćena sva relevantna područja društvenoga i gospodarska razvitka te postavljena četiri osnovna cilja:

Cilj 1. Konkurentno gospodarstvo temeljeno na aktivnoj međusektorskoj integraciji

Cilj 2. Razvoj ljudskih potencijala i visoke kvalitete društvenih sadržaja i usluga

Cilj 3. Održivo gospodarenje prostornim resursima uz poboljšanu kvalitetu urbanog okoliša

Cilj 4. Dobro upravljanje.

Ti su ciljevi definirani na temelju sljedećih kriterija:

a) relevantnost – zašto je određeni cilj značajan u odnosu na situaciju u urbanom području te je li njegova relevantnost potkrijepljena nalazima analize stanja i SWOT analize;

b) očekivani načini postizanja ciljeva – koji problemi će se pokriti i koji učinci će biti postignuti njegovom implementacijom; te

c) dosljednost – usklađenost ciljeva SRUP-a s ciljevima u ključnim strateškim dokumentima na regionalnoj, nacionalnoj i EU razini odnosno s relevantnim sektorskim dokumentima uključujući i one na lokalnoj razini.

Za svaki su cilj bili utvrđeni relevantni pokazatelji učinka koji su određeni očekivanim vremenom ostvarenja te su kvantificirani. Unutar svakog cilja definirani su prioriteti, a za svaki prioritet utvrđene su konkretne mjere. Potrebno je istaknuti da su ciljevi istaknuti u Strategiji ujedno usuglašeni sa Specifičnim ciljevima iz Operativnog programa Konkurentnost i kohezija (OPKK) i iz Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali (OPULJP).

Strategijom je definirano deset strateških projekata:

1. Novi kampus – Centar novih tehnologija, edukacije i kulturnih resursa Sveučilišta u Zadru
2. Centar za mlade
3. Razvoj urbane mobilnosti
4. Razvoj luke Gaženice
5. Modernizacija Zračne luke Zadar u Zemuniku
6. Izgradnja županijskog centra za gospodarenje otpadom u Biljanima Donjim
7. Sanacija odlagališta Dikla
8. Izgradnja mreže odvodnje u Urbanom području
9. Izgradnja i rekonstrukcija vodovodne mreže i sanacija gubitaka vode u sustavu Urbanog područja
10. Muzej Dvije palače / Centar za baštinu.

Provedba projektnih aktivnosti predviđenih mjerama i prioritetima financirala se velikim dijelom bespovratnim sredstvima alociranim putem mehanizma Integralnih teritorijalnih ulaganja (ITU), bespovratnim sredstvima iz Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020., ali i iz drugih EU fondova i drugih izvora financiranja od strane državnih tijela, jedinica lokalne samouprave i dr. Tijekom provedbe Strategije implementirane su predviđene mjere što je rezultiralo napretkom postignutim u uklanjanju problema utvrđenih detaljnom analizom stanja koja je bila podloga za izradu Strategije. Isto tako, osmišljeni su i najvećim dijelom ostvareni oni projekti čiji je opći cilj funkcionalna integracija Urbanog područja Zadar unutar kojega se uvažavaju posebnosti, mogućnosti, potrebe i ograničenja urbane jezgre unutar Grada Zadra te urbanih i mješovitih te prevladavajućih ruralnih zona u drugim jedinicama lokalne samouprave.

Značajan napredak ostvaren je u pogledu sva četiri osnovna cilja. Posebno nastojanje uloženo je u ublažavanju asimetrije institucionalnog i razvojnog potencijala Grada Zadra i drugih jedinica lokalne samouprave koje su u odnosu na Grad Zadar u nepovoljnijem položaju s obzirom na ljudske, financijske i druge materijalne resurse. Naravno, takvu asimetriju nije moguće u potpunosti anulirati, ali potrebno je i dalje raditi na izgradnji dobrog sustava upravljanja koji će i periferne dijelove UP Zadar uvažavati u odnosu na unaprjeđenje životnog standarda, poboljšanje društvenih sadržaja, dostupnosti kvalitetnih usluga te unaprjeđenje konkurentnoga gospodarstva koje će se zasnivati na sinergijskim učincima s ciljem komplementarnoga, međusobno nadopunjujućega gospodarskog sustava u kojemu se postiže sektorska suradnja (npr. turizma, ugostiteljstva i poljoprivrede), a izbjegavaju kolizije i potencijalni konflikti (npr. u pogledu intenzivne marikulture i turizma s jedne i zaštite okoliša s druge strane). Na tome će i dalje trebati raditi pa je to jedan od

razloga pristupanja izradi Strategiji razvoja urbanog područja Zadar 2021. – 2027. Poseban problem koji je nije riješen pa je prenesen i u aktualno strateško razdoblje je optimizacija opterećenja prostora ljudskim aktivnostima. To je izazov s kojim se nije lako nositi niti na globalnoj razini, a podrazumijeva uspostavu ravnoteže, odnosno harmonije, između zadovoljenja različitih potreba stanovništva UP-a Zadar i potrebe da se ono što manje odrazi na stanje okoliša u kontaktnom morsko-obalnom-zaobalnom području velike bioraznolikosti ali i izloženosti različitim oblicima često nerazboritoga gospodarskog korištenja.

Intervencije u smislu infrastrukturne izgradnje i opremanja kao i osmišljavanja i provedbe konkretnih programa u društvenom i gospodarskom sektoru UP-a Zadar najvećim dijelom su pratile zadane ciljeve, a unutar njih prioritete i mjere. Pravovremena provedba intervencija ostvarena je u svim slučajevima gdje su nositelji aktivnosti već imali pripremljenu projektnu dokumentaciju ili su je brzo i kvalitetno izradili unutar provedbenoga strateškog razdoblja. To je bilo lakše učiniti u onim aktivnostima u kojima nije bilo potrebno izraditi zahtjevniju tehničku dokumentaciju i ishoditi odgovarajuće dozvole javnopravnih tijela. Potrebno je naglasiti otežavajuće okolnosti na koje dionici UP-a Zadar nisu mogli utjecati, a to su neriješeni imovinsko-pravni odnosi, anakronizam katastarskih evidencija i zemljišno-knjižnih dokumenata, pandemija COVID-19 te problemi na tržištu radne snage i usluga što je rezultiralo raskorakom u planiranim financijskim sredstvima i onima koja su potrebna za kvalitetnu provedbu planiranih aktivnosti, što se posljedično odrazilo i na kašnjenje u realizaciji. Nažalost, općenit je problem i to što strateški i prostorno-planski dokumenti nisu posve usuglašeni pa se mnogo vremena troši na udovoljavanje besmislenim kriterijima i odredbama koje u pojedinim prostornim cjelinama jednostavno nije moguće udovoljiti (npr. osigurati dovoljno mjesta za promet u mirovanju u gradskoj jezgri unutar koje se tlocrtno poklapaju građevina i katastarska čestica na kojoj se objekt nalazi, bez obzira na režim vlasništva ili zaštite). Također, dinamika je ovisila o postupcima javne nabave koji su, s ciljem implementacije konkretnih projekata, prema javno dostupnim informacijama svi provedeni uredno, ali ponekad znatno dulje nego li je predviđeno (posebno u pogledu izgradnje županijskog centra za gospodarenje otpadom u Biljanima Donjim).

Projekti obnove postojećih građevina nerijetko kasne u provedbi zbog objektivnih okolnosti koje nisu sve negativne, štoviše pozitivne su i imaju pozitivne učinke, ali usporavaju provedbu planiranih aktivnosti. Takva su, primjerice, arheološka istraživanja očekivanih i neočekivanih otkrića povijesnih kulturnih slojeva u temeljima i zidovima Providurove palače te u temeljima zgrade koju je nekada koristila Tehnička škola, a trenutačno se obnavlja za potrebe znanstvenih i nastavnih aktivnosti Sveučilišta u Zadru.

S obzirom na to da su mnogi ključni projekti u strateškom razdoblju 2014. – 2020. odnosili na intervencije u Gradu Zadru, mogao bi ste steći dojam kako su i u funkcionalnom smislu lokalizirane samo na Grad Zadar, preciznije na grad Zadar kao središnje naselje te jedinice lokalne samouprave i cijeloga urbanog područja. Primjerice, to se odnosi ponajprije na velike infrastrukturne projekte – *Obnova kompleksa bivše crkve i samostana sv. Nikole u Zadru, Izgradnja infrastrukture poduzetničke zone Crno – faza I, Razvoj i implementacija inteligentnog prometnog sustava i rekonstrukcije prometnice sa prioritizacijom vozila javnog prijevoza i biciklističkom stazom u gradu Zadru* i obnova stare Tehničke škole pod naslovom *Sveučilišna znanstveno-nastavna infrastruktura za 21. stoljeće*. Isto tako, U Zadru su locirani važni projekti *Poduzetnički inkubator u zadarskom naselju Bili brig* te *Centar za mlade* u nekadašnjoj vojarni Stjepana Radića. Posebno treba istaknuti i luku Gaženicu. Međutim, njihova realizacija u funkciji je cijeloga UP-a Zadar, pa i znatno većega prostora. Zbog koncentracije urbanih funkcija u Zadru koje nije moguće dislocirati na neki drugi dio unutar urbanog područja, intenzivna je dnevna i tjedna cirkulacija stanovnika svih jedinica lokalne samouprave koji u Zadru rade, u njemu se školuju te ostvaruju brojne usluge i različita prava. Važnije investicije vezane za područje izvan Zadra su modernizacija Zračne luke Zadar te izgradnja županijskog centra za gospodarenje otpadom u Biljanima Donjim.

Najvažnijim projektima koji se financiraju iz tzv. ITU mehanizma omogućuje se povoljno okruženje za razvoj poduzetništva (Poduzetnička zona Crno i Poduzetnički inkubator na Bilom brigu), poboljšava se pristup visokokvalitetnim socijalnim uslugama i relevantnim obrazovnim sadržajima (Sveučilišna znanstveno-nastavna infrastruktura za 21. stoljeće) i angažira te obogaćuje kulturna baština koja nije samo turistički resurs već i živi mehanizam koji generira različite ekonomske aktivnosti (primjerice, projekt *Obnova kompleksa bivše crkve i samostana sv. Nikole u Zadru*).

Vrlo je važno održivo gospodarenje prostornim resursima uz poboljšanu kvalitetu urbanog okoliša, što se na poseban način ogleda u funkcioniranju prometnog sustava. Zbog toga je nužno jačanje javnog putničkog prometa, smanjenje pritiska i ekološkog otiska automobilima uz poticanje korištenja ekološki prihvatljivih rješenja (npr. bicikli). Sve to se provodi kroz složen projekt *Razvoj i implementacija inteligentnog prometnog sustava i rekonstrukcije prometnice sa prioritizacijom vozila javnog prijevoza i biciklističkom stazom u gradu Zadru*. Vrlo su važni strateški projekti *Razvoj luke Gaženice* i *Modernizacija Zračne luke Zadar* u Zemuniku. Dok je u Gaženici ostvarena glavnina poslova na uređenju putničkog terminala, još uvijek se uređuje ribarska luka, modernizacija Zračne luke Zadar provodi se fazno i sporije, sve u skladu s raspoloživim financijskim sredstvima.

Revitalizacija *brownfield* područja, posebno bivših vojnih sadržaja, ostvaruje se rekonstrukcijom i uređenjem bivšeg vojnog objekta (u sklopu nekadašnje vojarnje u ulici Stjepana Radića u Zadru) u prostor javnoga društvenog i kulturnog sadržaja – *Centra za*

mlade. To uključuje i drugu fazu projekta koja se odnosi na *Parterno uređenje okoliša Centra za mlade*. Osim što izravno pridonosi cilju razvoja konkurentnog gospodarstva temeljenog na aktivnoj međusektorskoj integraciji, *Poduzetnički inkubator na Bilom brigu* omogućuje i razvoj ljudskih potencijala.

Infrastrukturno zahtjevan je *Projekt poboljšanja vodno-komunalne infrastrukture aglomeracije Zadar – Petrčane* kojim je planirano proširenje izgrađenosti sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda u gradu Zadru, objedinjavanje pročišćavanja otpadnih voda na uređaju za pročišćavanje Centar i rekonstrukcija sustava vodoopskrbe. Slično je i s aglomeracijama kojim je obuhvaćen zapadni dio UP-a (Grad Nin, Općina Vrsi), kao i najveći dio otoka Ugljana.

U aktualnom strateškom razdoblju 2021. – 2027. potrebno je dati naglasak i na one sadržaje koji mogu biti dislocirani, ili koji već postoje, ali su zapušteni ili nedovoljno iskorišteni, a mogu biti na dobrobit svih stanovnika UP-a Zadar, drugih stanovnika Zadarske županije, kao i posjetitelja ili drugih povremenih stanovnika / korisnika iz različitih dijelova Hrvatske, EU i svijeta. Takvi su, primjerice, fortifikacijski sustavi Sv. Mihovil na otoku Ugljanu i Fortica u Novigradu kao prvorazredni kulturni spomenici, ali i atrakcijska osnova turizma i drugih djelatnosti koje bi trebale diskretno evaluirati tu kulturnu baštinu koja značenjem nadilazi zadarsku regiju. Isto tako, na cijelom UP-u je potrebno osigurati najveći mogući standard održivog gospodarenja prostornim resursima u okolnostima klimatskih promjena, pojačanog pritiska na okoliš (uz ostalo i zbog pretjeranog fokusiranja na turizam i prateće djelatnosti) te globalne političke i ekonomske krize koji se na različite načine manifestiraju i u životima lokalnih zajednica. Neizostavno je provoditi one aktivnosti koje će ublažiti negativne demografske procese koji ugrožavaju biološku i ekonomsku vitalnost UP-a Zadar, a k tome skrbiti o kvaliteti života sve starijega i malobrojnijega stanovništva u većini naselja obuhvaćenih UP-om, od čega nisu izuzeta ni ruralna naselja u sastavu Grada Zadra koji je u pogledu društvene i gospodarske dinamike težište cijeloga UP-a.

2. METODOLOGIJA

Analiza stanja na UP-u Zadar temelji se na prikupljanju, obradi i sistematizaciji različitih izvora podataka te na informacijama prikupljenim tijekom razgovora na participativnim radionicama s četiri tematske skupine (fokus-grupe), u koje su bili uključeni relevantni dionici UP-a Zadar (javni i privatni sektor, udruge građana i druge organizacije). Isto tako, uvaženi su prijedlozi izneseni na sjednici Partnerskog vijeća UP-a Zadar. Obradene su sljedeće grupe kvantitativnih i kvalitativnih podataka:

- 1) statistička izvješća Državnog zavoda za statistiku, evidencije specijaliziranih javnih ustanova i agencija, komunalnih tvrtki i dr.,
- 2) strategije i planovi na nacionalnoj, županijskoj i lokalnoj razini,
- 3) zakonski i podzakonski akti,
- 4) znanstvene publikacije

Participativne radionice generirale su informacije ali i nacрте zaključaka u sljedećim područjima:

- 1) društvo
- 2) gospodarstvo
- 3) infrastruktura
- 4) okoliš (urbano okruženje)

Svrha cjelovite analize stanja je bio detaljno istražiti i zatim u optimalnom opsegu prikazati sve relevantne elemente prostornog razvoja UP-a Zadar. Pritom su u obzir uzeti postojeće stanje i trendovi za koje je opravdano pretpostaviti da će umnogome utjecati na budući društveni i gospodarski razvoj promatranog područja. Takva polazišna osnova kao i utvrđivanje aktualnih procesa na UP-u Zadar važni su za definiranje razvojnih potreba, mogućnosti i ograničenja, a u skladu s tim i za određivanje razvojnih smjerova, odnosno strateških ciljeva razvoja UP-Zadar. Pojedini dijelovi teksta, gdje je bilo potrebno, upotpunjeni su tematskim kartama koje su izrađene na temelju licenciranih ili otvoreno pristupačnih računalnih programa.

Mnogi relevantni statistički podatci nisu dostupni na razini naselja niti na razini JLS već samo na razini Županije. Ti, na županijskoj razini dostupni podatci, detaljno su analizirani i predstavljeni u *Osnovnoj analizi stanja* koja je sastavni dio dokumentacije *Plana razvoja Zadarske županije 2021. – 2027.* pa ih nema potrebe ponavljati jer je taj dokument javno

dostupan. U ovoj pak *Analizi stanja i trendova* dan je fokus na one teme i sadržaje koji jasno upućuju na osnovne društvena i gospodarska obilježja i procese.

Potrebno je naglasiti da neke izvanredne situacije i s njima povezane posljedice teško predvidjeti, a mogu imati velik, u nekim aspektima i presudan, utjecaj na prostornu preobrazbu i dinamiku provedbe strateških projekata na UP-u Zadar, poput globalne pandemije COVID-19 koja je obilježila završnu etapu prethodnog strateškog razdoblja ili pak aktualnu globalnu političku, energetska i financijsku krizu izazvano ili pak kataliziranu agresijom Ruske Federacije na Ukrajinu. Na razini UP-a teško je učinkovito upravljati takvim krizama, kako god bio dobro osmišljen plan oporavka i otpornosti definiran na EU i nacionalnoj razini. Stoga analiza stanja i trendova ima domete u okvirima poznatoga i mogućega, a u strateškom razdoblju 2021. – 2027. mogu se dogoditi zbivanja koja mogu djelomično ili posve demantirati na logičnim pretpostavkama definirane zaključke, prijedloge i planove.

3. OSNOVNA PRIRODNO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA U FUNKCIJI RAZVOJA

3. 1. Prostorni obuhvat i geografski položaj

UP Zadar središnje je položen prostor na hrvatskom dijelu Jadrana. Integrira otočni, obalni i zaobalni geografski profil unutar neposrednoga gravitacijskog utjecaja Zadra. Taj prostor obuhvaća površinu od 790 km² (od ukupno 3646 km² površine Zadarske županije), a na njemu, prema *Popisu stanovništva, kućanstva i stanova* provedenom 2021. godine, živi 108.015 stanovnika (od ukupno 159.766 stanovnika u Zadarskoj županiji). Dakle, na 21,7% površine Zadarske županije živi 67,6% stanovništva te jedinice područne (samo)uprave.

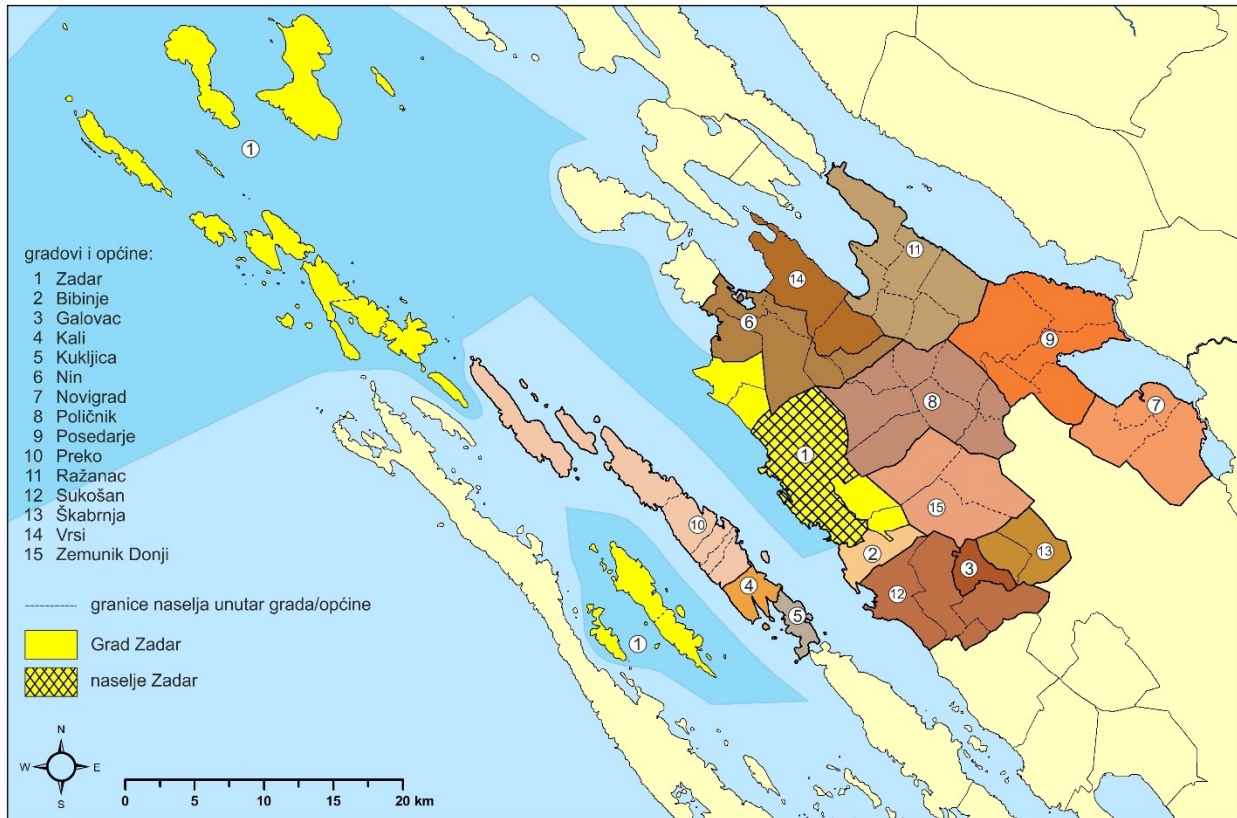
UP Zadar moguće je uvjetno podijeliti u četiri geografske razvojne cjeline, koje su međusobno prožete i nisu strogo omeđene prirodno-geografskim obilježjima već su definirane granicama JLS-ova (Slika 1):

Zona I – Obala: Grad Zadar, Grad Nin, Općina Bibinje, Općina Sukošan i Općina Vrsi

Zona II – Zaobalje bez izlaza na more: Općina Galovac, Općina Poličnik, Općina Škabrnja i Općina Zemunik Donji

Zona III – Zaobalje s izlazom na more: Općina Ražanac, Općina Posedarje i Općina Novigrad

Zona IV – Otoci: Općina Preko, Općina Kali i Općina Kukljica.

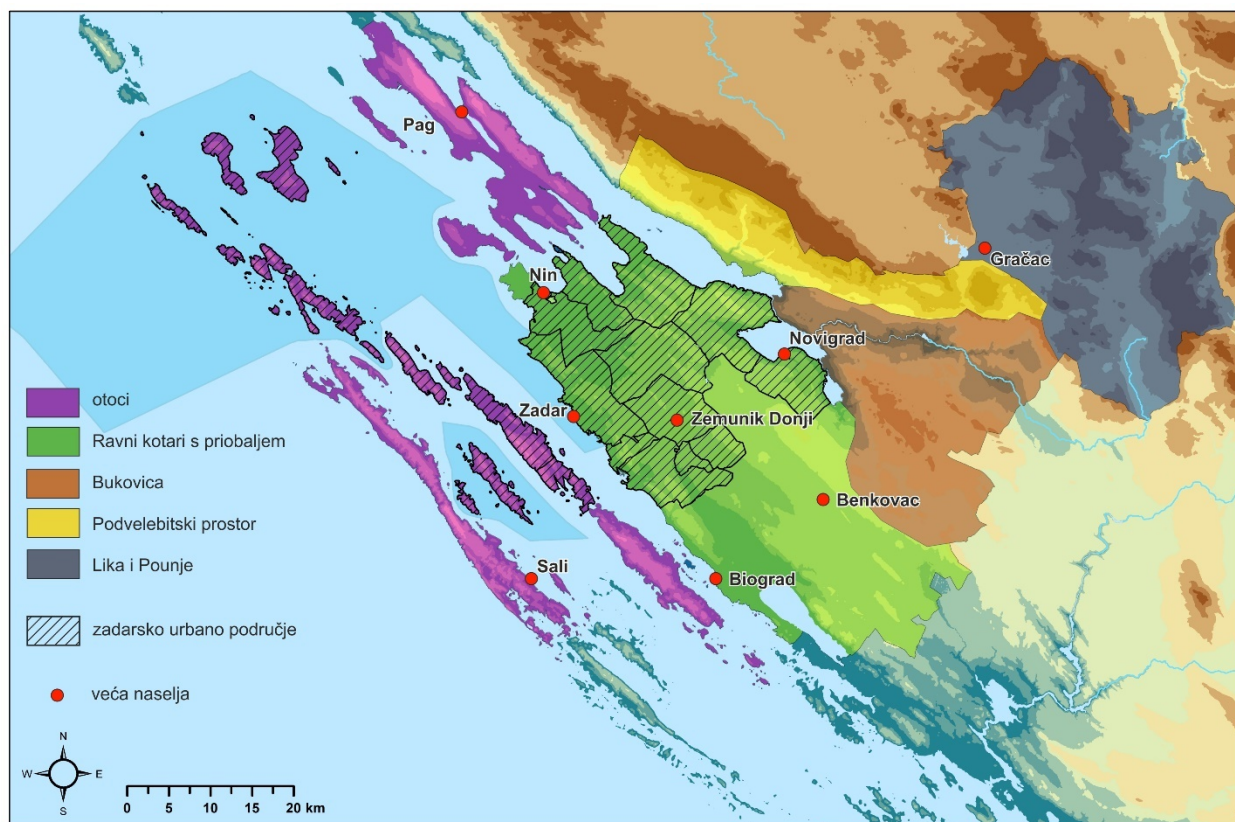

Slika 1 Prostorni obuhvat i zone UP-a Zadar

Prirodno-geografski i funkcionalno otočna obilježja imaju svi otoci u sastavu Grada Zadra, kod koji je zbog udaljenosti, usitnjenosti i frekventnosti javnoga putničkog prijevoza inzularnost zapravo izraženija nego li je to slučaj na otočnim naseljima na otoku Ugljanu. Istodobno, izlaz na obalu imaju općine Ražanac, Posedarje i Novigrad s tim da velik dio njihova teritorija funkcionalno nema maritimna obilježja (slično je s pojedinim naseljima u Gradu Ninu i u Vrsima; Slika 2). To, naravno, ne znači da u tim općinama nisu izražene litoralne funkcije. Štoviše, ne može se zanemariti ribarska ili pak pomorska orijentacija mnogih stanovnika Novigrada, Posedarja, Vinjerca, Ražanca, Rtine i Ljubča, a u suvremeno doba upravo su obala i pripadajući akvatorij temeljni privlačni čimbenici razvoja turizma u tom dijelu UP-a. Ipak, taj je obalni pojas u drugom planu u odnosu na litoralizacijsku konvergenciju prema obali u gotovo neprekinutoj zoni od Zatona do Sukošana koja pripada Zoni I UP-a.

klimu s vrućim ljetom i Csb klimu tj. sredozemnu klimu s toplim ljetom s pripadajućim biljnim zajednicama, te, posebno važno Jadransko more koje funkcionira kao izvor života i medij komunikacije, što je pogodovalo razvoju pomorstva i ribarstva s marikulturom, a posljednjih desetljeća i intenzivnom razvoju turizma.

UP Zadar obuhvaća najveći dio ravnokotarskog i otočnog prostora Zadarske županije (Slika 3) i Osnovna prirodno-geografska obilježja i procesi umnogome utječu na oblikovanje krajolika te na prostornu organizaciju i svakidašnje društveno-gospodarske aktivnosti UP-a Zadar. Priroda, naime, nije samo geografska kulisa društvenih i gospodarskih procesa, nerijetko obilježenih površnim kratkovidnim iskorištavanjem s ciljem zadovoljavanja partikularnih financijskih ili sektorski fokusiranih interesa, nego je dragocjen čimbenik cijeloga sustava UP-a Zadar. Stoga su dragocjene zalihe pitke vode u (rijetkim) nadzemnim tokovima i u podzemlju, obradiva tla, šumski pokrov, petrografski kompleks s prevladavajućim vapnencem i dolomitima, ugodna klima s toplim i vrućim te pretežito suhim ljetima i blagim te oborinama bogatijim zimama (Slika 4) resurs kojemu treba pristupiti odgovorno, tj. razborito i s velikim oprezom.

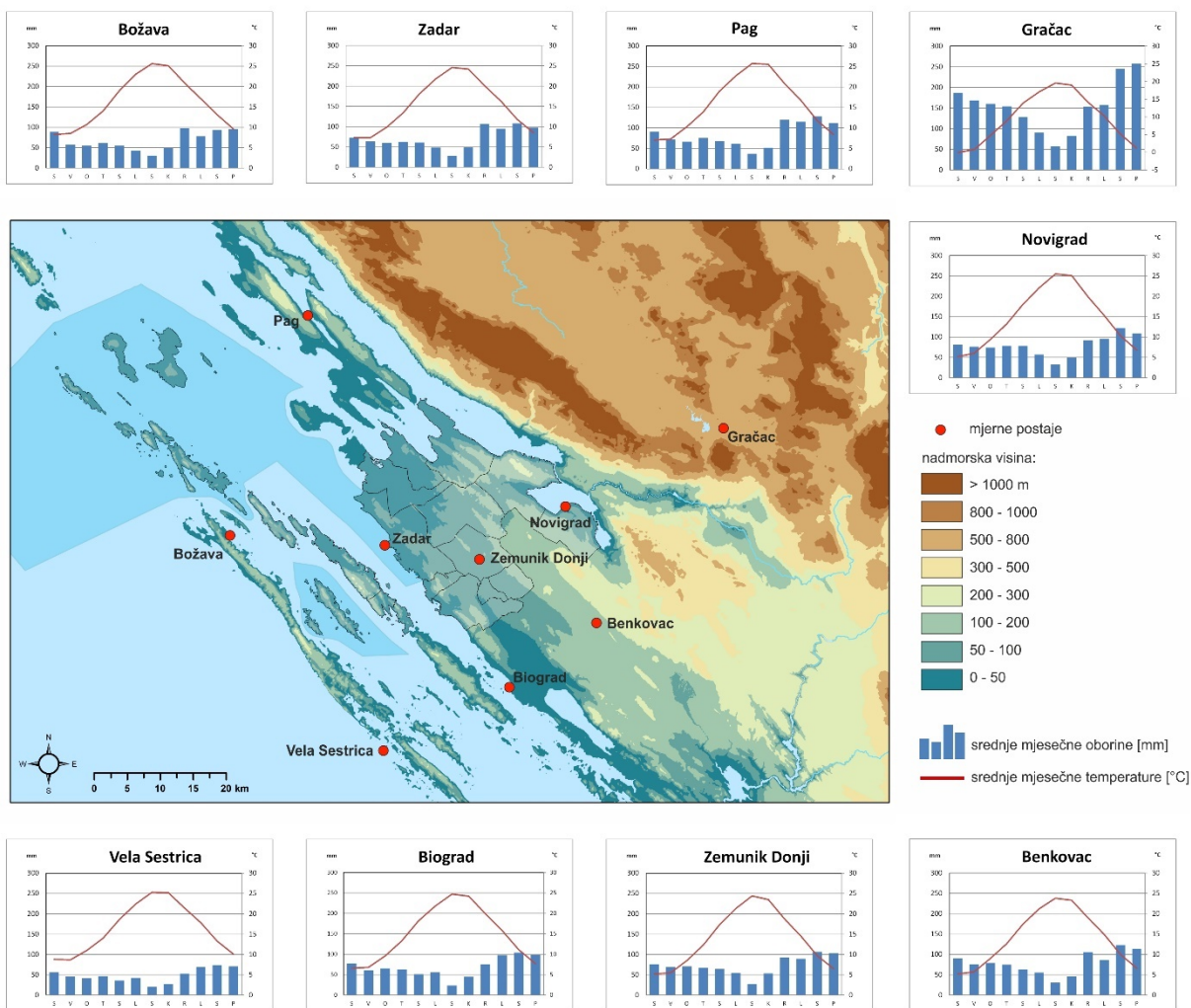

Slika 3 Prirodno-geografska raščlamba na UP-u Zadar u okviru Zadarske županije

Prirodni su resursi osnova razvoja poljodjelstva, stočarstva, šumarstva, pomorskih aktivnosti (brodarstva, brodogradnje, ribarstva, marikulture i dr.), energetike (ponajprije s obzirom na obnovljive izvore energije), industrije, turizma, ugostiteljstva, prometa, trgovine, ali i drugih djelatnosti. Istodobno, sastavnice raznolike prirodne baštine na dodiru mora i krša pod utjecajem sredozemnoga podneblja na UP-u Zadar:

- 1) oblikuju privlačan ambijent za stanovanje, odmor i rekreaciju,
- 2) čine važan temelj održivoga gospodarskog razvitka,
- 3) bivaju objekt znanstvenoga istraživanja i
- 4) motiv nadahnuća za stvaranje vrhunskih umjetničkih djela.

Prirodna obilježja UP-a Zadar uvelike su utjecala na tijek dosadašnjega društvenog i gospodarskog razvoja, utječući na odabir te kvantitativna i kvalitativna obilježja osnovnih ekonomskih aktivnosti, izgradnju prometne i stambene infrastrukture, ali i na način svakidašnjega života prilagođenog dnevnom i godišnjem prirodnom ritmu (promjenama godišnjih doba, vegetacijskih ciklusa, migracija kopnenih i morskih životinja i dr.). Ta su prirodna obilježja u više navrata detaljno obrađena u znanstvenoj literaturi pa ih nema potrebe ponavljati (primjerice u monografiji *Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije* objavljenoj 2014., ali i u monografijama o pojedinim prostornim cjelinama unutar UP-a Zadar poput knjiga *Zemunik u prostoru i vremenu* objavljene 2016., *Novigrad nekad i sad* objavljene 2016., *Kali*, objavljene 2017., *Župa Ljubač – zrcalo povijesnih i geografskih mijena u sjeverozapadnom dijelu Ravnih kotara* objavljene 2017., i *Bibinje* objavljene 2022.).

Slika 4 Klimadijagrami meteoroloških postaja na UP-u Zadar i neposrednom okružju

Suvremeni razvitak utemeljen na održivom, pametnom i uključivom rastu, a kadšto i od-rastu, u mnogo manjoj mjeri ovisi o pojedinim prirodnim ograničenjima, osim ekstrema poput dugotrajnih suša u ljetnim mjesecima, povremenih vjetrova vrlo velike snage (orkanske bure zbog koje se prekida cestovni promet na dionici A1 između čvorova Sv. Rok i Maslenica te orkanskoj juga zbog kojeg se povremeno prekida pomorski putnički promet u zadarskom akvatoriju), rijetkih velikih anomalija temperature zraka i velikih količina oborina u kratkom razdoblju s razornim učincima (poput one koja se dogodila 11. rujna 2017.). Nažalost, često se događa da se pojedinci, rjeđe i neke zajednice, postavljaju superiorno prema prirodi, nastojeći u kratko vrijeme iskoristiti prirodne resurse (more, biljni svijet, građevinski kamen i dr.), bez ikakvih obzira prema ekosustavu, ali i prema svojem bližnjem. Primjerice, betonizacijom uskoga obalnog pojasa trajno se estetski

devastira i biološki osiromašuje dodirni prostor na sjecištu litosfere, hidrosfere, atmosfere i biosfere koji je, uostalom, jedan od glavnih čimbenika ugodnog životnog ambijenta i privlačan čimbenik turizma na UP-u Zadar.

Zahvaljujući povoljnom prometno-geografskom položaju na sjecištu mnogih prometnih pravaca Zadar je stoljećima jedno od ključnih urbanih žarišta na sjeveroistočnoj obali Jadrana čija je snaga natkrilila cijelu regiju, ne omogućivši razvoj drugih urbanih središta, osim djelomično na rubu UP-a u kojima su se isticali Nin i, u manjoj mjeri, Novigrad. Paradigma geografskog položaja s vremenom se mijenjala. U skladu sa sveobuhvatnim procesom litoralizacije dolazi do velike koncentracije društvenih i ekonomskih aktivnosti duž gotovo cijeloga ninsko-zadarsko-biogradskog priobalja što ujedno generira veliki pritisak na prostorne resurse, često s trajnom devastacijom ili pak degradacijom obalnih ekosustava. Istodobno, ravnokotarsko zaobalje s velikim potencijalom razvoja poljoprivrede kao i glavnina otočnog prostora izvan fokusa turističkih aktivnosti, postupno depopuliraju, usprkos sve boljoj prometnoj povezanosti (unutar regije, ali i unutar države i EU zahvaljujući ponajprije autocesti A1 i s njom povezanim državnim cestama, Zračnoj luci Zadar i Luci Gaženica), komunalnoj opremljenosti i dostupnosti različitih usluga. Urbanizacija se svela na demografsku koncentraciju u Zadru i obližnjim obalnim naseljima, a nije se disperzirala u okolni prostor tako da, barem u smislu rezidencijalne funkcije, u većoj mjeri rastereti jezgru UP-a. Iznimku čine sadržaji poduzetničkih zona u Općini Poličnik i Zračna luka Zadar (najvećim dijelom u Općini Zemunik Donji) koji su smješteni u zaobalju, a ostvaruju regionalno relevantne gospodarske funkcije. ITU mehanizam bi takvu koncentraciju trebao ublažiti dvojako: fizičkom disperzijom novih sadržaja u sve JLS-ove, uključujući ruralne dijelove Grada Zadra, te dostupnošću i otvorenošću postojećih i novih sadržaja u Zadru svim stanovnicima UP-a Zadar.

Tablica A. *Ključna obilježja, razvojni potencijali i potrebe – osnovna prirodno-geografska obilježja u funkciji razvoja*

Ključna obilježja	Razvojni potencijali	Razvojne potrebe
<p>Pozitivna</p> <ul style="list-style-type: none"> - položaj na središnjem dijelu hrvatskog Jadrana - komplementarnost prirodnih resursa mora, otoka, obale i zaobalja - bogata prirodna baština s mnogim zaštićenim dijelovima prirode <p>Negativna</p> <ul style="list-style-type: none"> - kontaktni i privlačni položaj može dovesti do konflikta među 	<ul style="list-style-type: none"> - povoljan geografski položaj omogućuje dostupnost i unaprjeđenje prometnog sustava - sinergija prirodnih resursa koja omogućuje diversifikaciju gospodarstva 	<ul style="list-style-type: none"> - razvijati komplementarne gospodarske aktivnosti koje imaju temelj u raznolikim prirodnim resursima (ribarstvo s marikulturom i poljoprivreda, turizam i dr.) - disperzija društvenih i gospodarskih aktivnosti na cijelom urbanom području - razvijati gospodarske aktivnosti uzimajući u obzir osjetljive ekosustave

<p>sektorima i različitim partikularnim interesima</p> <ul style="list-style-type: none">- prevelika koncentracija društvenih i gospodarskih aktivnosti uz uski obalni rub što dovodi do saturacije obale prekomjernom izgradnjom, bezobzirnim odnosima prema osjetljivim ekosustavima- izloženost posljedicama klimatskih promjena (meteorološki ekstremi, podizanje razine mora i dr.)		
---	--	--

4. POSTOJEĆE STANJE I TRENDOVI

Postojeće stanje i trendovi obrađeni su i prikazani u četiri tematske cjeline: 1) društvo, 2) gospodarstvo, 3) infrastruktura i 4) okoliš (urbano okruženje). Na temelju tako sistematizirane analize oblikovan je i sažeti pregled u obliku tzv. SWOT analize u kojoj su posebno izdvojeni ključne snage (*Strengths*), slabosti (*Weaknesses*), prilike (*Opportunities*) i prijetnje (*Threats*).

4. 1. Društvo

Analiza stanja vezana uz društveni aspekt razvoja urbanog područja Zadra obuhvaća sljedeće, za planiranje budućeg razvoja, bitne aspekte: demografska obilježja, socijalno uključivanje i usluge socijalne skrbi, društvena i zdravstvena infrastruktura te obrazovanje. Prikazani su trenutno stanje društva, društveni potencijal i ukazano je na razvojne probleme.

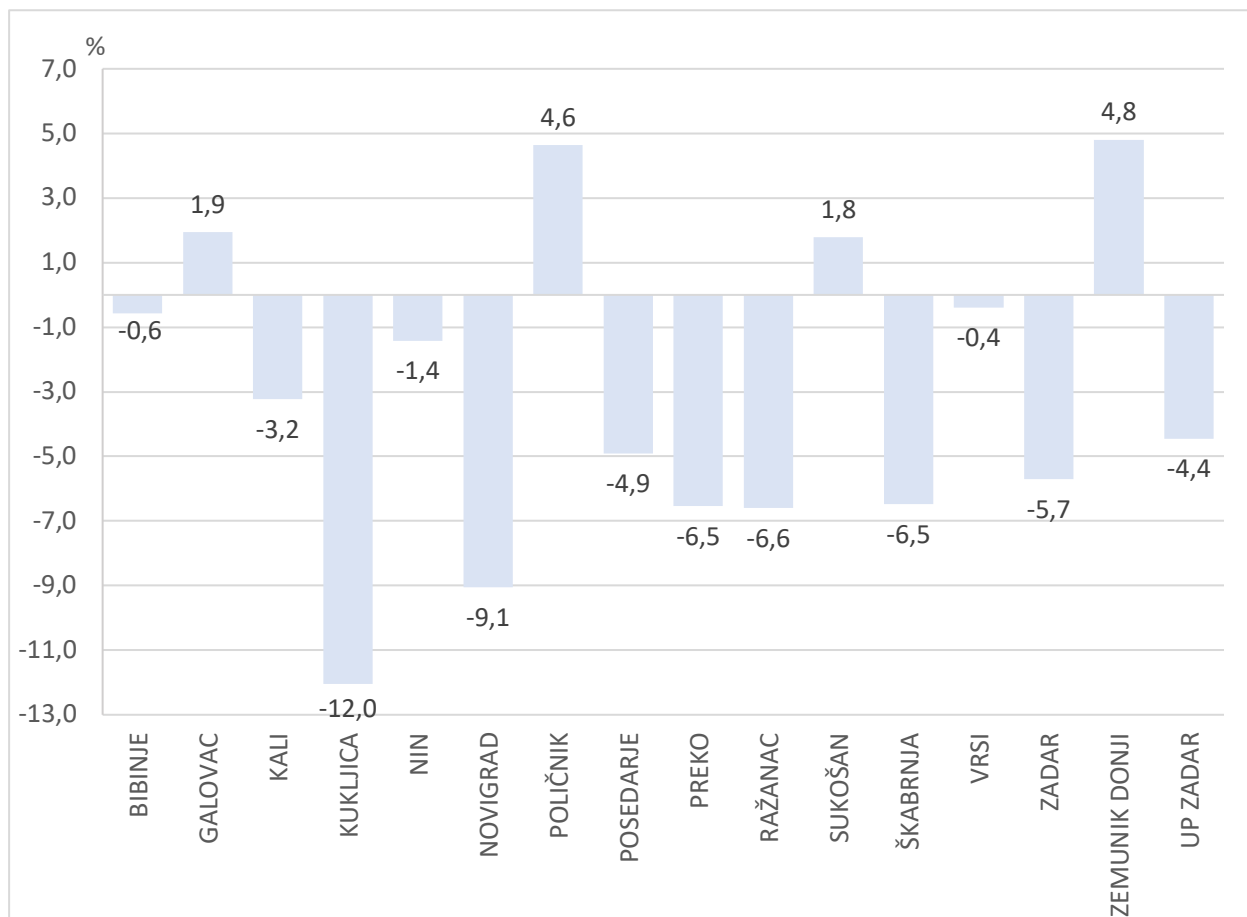
4. 1. 1. Demografska obilježja

Stanovništvo je skup osoba koje žive i rade na određenom prostoru te je odraz prošlih zbivanja, čimbenik sadašnjosti i subjekt budućnosti (Nejašmić, 2005). Značajke stanovništva konstantno se mijenjaju u vremenu i prostoru te je poznavanje demografskog potencijala određenog prostora izuzetno bitno za planiranje budućeg razvoja. Pri tome, važno je istražiti broj stanovnika, prirodno i prostorno kretanje te pojedine strukture stanovništva. U ovom poglavlju analizirani su broj stanovnika i njihov prostorni razmještaj na istraživanom području, prirodno kretanje stanovništva, migracije, dobno-spolni i etnički sastav. Vremenski okvir za analizu promjene broja stanovnika, prirodnog kretanja i migracija je biti posljednje međupopisno razdoblje (2011. – 2021.), dok su strukture stanovništva analizirane prema podacima popisa stanovništva 2011. godine, jer ti podaci još uvijek nisu dostupni za sve popisne kategorije za 2021. godinu.

4. 1. 1. 1. Broj stanovnika i prostorni razmještaj stanovništva

Prema podacima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2021. godine na UP-u Zadar živjelo je 108 015 stanovnika što je smanjenje od 4,4% u odnosu na 2011. godinu kada je na

tom prostoru živjelo 113 045 stanovnika. Od ukupno 15 jedinica lokalne samouprave (JLS) 11 ih je zabilježilo smanjenje broja stanovnika u posljednjem međupopisnom razdoblju. Jedino su općine Galovac, Poličnik, Sukošan i Zemunik Donji zabilježile demografski rast u navedenom razdoblju (Slika 5.). Od ukupno 70 naselja smještenih na analiziranom području samo 23 (32,9%) ih je zabilježilo povećanje broja stanovnika, dva su zabilježila stagnaciju dok je u 45 naselja zabilježena depopulacija.

Slika 5 Međupopisna promjena broja stanovnika jedinica lokalne samouprave urbanog područja Zadra od 2011. do 2021.

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Najveće smanjenje broja stanovnika (preko 5,0%) u razdoblju od 2011. do 2021. godine zabilježile su općine Kukljica (-12,0%), Novigrad (-9,1%), Ražanac (-6,6%), Preko (-6,5%) i Škabrnja (-6,5%) (Tablica 1). Osim navedenih općina, značajno smanjenje broja stanovnika zabilježio je i Grad Zadar, prvenstveno zbog smanjenja broja stanovnika u pojedinim otočnim

naseljima (Rava, Veli Iž, Mali Iž, Ist, Molat i Olib). Grad Zadar, kao najveće naselje u Zadarskoj županiji, također je zabilježio smanjenje broja stanovnika od 5,8%.

Tablica 1. Broj stanovnika i međupopisna promjena broja stanovnika jedinica lokalne samouprave urbanog područja Zadra od 2011. do 2021.

JLS	2011.	2021.	Promjena 2011.-2021.
Bibinje	3.985	3.962	-0,6
Galovac	1.234	1.258	1,9
Kali	1.638	1.585	-3,2
Kukljica	714	628	-12,0
Nin	2.744	2.705	-1,4
Novigrad	2.375	2.160	-9,1
Poličnik	4.469	4.676	4,6
Posedarje	3.607	3.430	-4,9
Preko	3.805	3.556	-6,5
Ražanac	2.940	2.746	-6,6
Sukošan	4.583	4.665	1,8
Škabrnja	1.776	1.661	-6,5
Vrsi	2.053	2.045	-0,4
Zadar	75.062	70.779	-5,7
Zemunik Donji	2.060	2.159	4,8
UP Zadar	113.045	108.015	-4,4

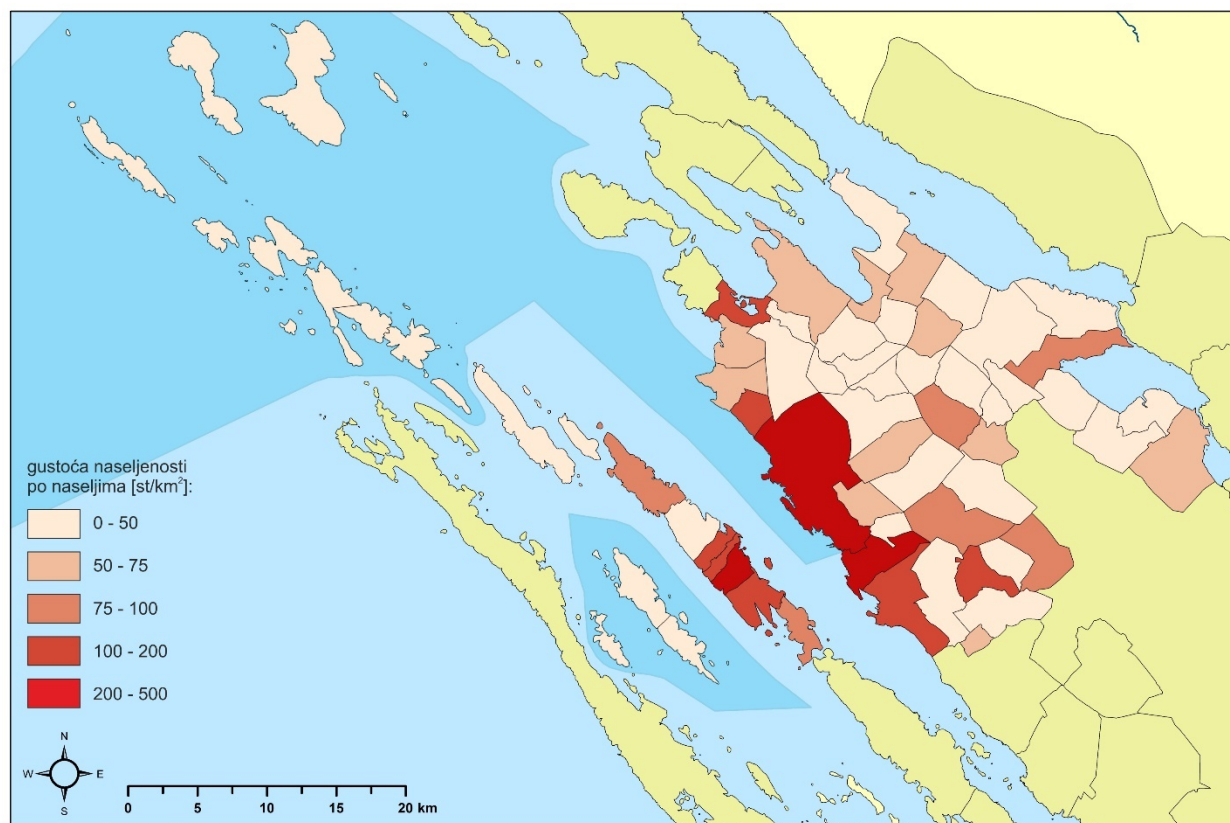
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr ; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

U odnosu na ukupan broj stanovnika Zadarske županije 2021. godine (159.766 stanovnika) na urbanom području Zadra živjelo je 67,6% stanovnika županije. Na prostoru Urbanog područja Zadra prisutna je izrazita prostorna polarizacija stanovništva – u gradu Zadru živi čak 62,3% stanovništva. Razlog tome je činjenica da je Zadar regionalni centar županije te već desetljećima u skladu s društveno-gospodarskim razvojem te snažnom funkcijom rada u najvećoj mjeri privlači stanovništvo drugih dijelova županije te iz drugih dijelova Republike Hrvatske. Ako se tome pridoda stanovništvo ostalih naselja u sklopu Grada Zadar, tada je razvidno da čak 2/3 stanovništva urbanog područja živi na području jedne jedinice lokalne samouprave. Druge dvije najnaseljenije jedinice lokalne samouprave su općine Poličnik i Sukošan u kojima živi po 4,3% stanovništva UP-a Zadar (Tablica 2). Dakle, u tri populacijski najveće jedinice lokalne samouprave živi čak 68,7% stanovništva. S druge strane, gotovo 46,0% naselja ima između 101 i 500 stanovnika, ali u njima živi tek 8,5% stanovništva.

Tablica 2. Naselja prema veličini i broju stanovnika 2021. godine

Veličina naselja	Broj naselja	Udio u ukupnom broju naselja	Broj stanovnika	Udio u ukupnom broju stanovnika
0-100	10	14,3	549	0,5
101-200	11	15,7	1.799	1,7
201-500	21	30,0	7.382	6,8
501-1000	14	20,0	9.671	9,0
1001-2000	11	15,7	14.363	13,3
2001+	3	4,3	74.251	68,7

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

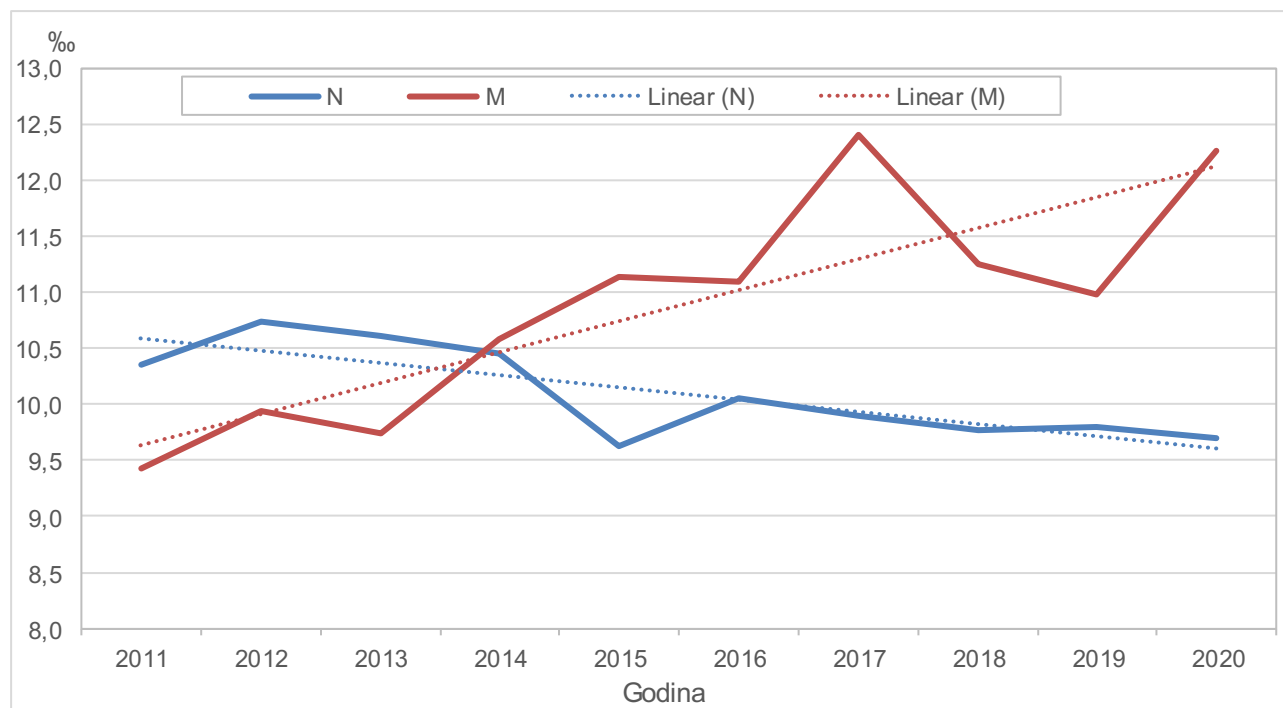
Slika 6 Gustoća naseljenosti UP-a Zadar po naseljima 2021. godine

4. 1. 1. 2. Prirodno kretanje stanovništva

Prirodno kretanje stanovništva odnosi se na kretanje broja (ili stope) rođenih i umrlih osoba na određenom razdoblju. Njihova rezultanta jest prirodna promjena koja može biti pozitivna (više rođenih nego umrlih), negativna (više umrlih nego rođenih) ili nulta (jednak broj rođenih i umrlih). Rodnost (natalitet) je pozitivna sastavnica prirodnog kretanja te se osim u apsolutnoj vrijednosti (broj rođenih u godini dana) često iskazuje kao stopa (broj živorođene djece na 1 000 stanovnika). S druge strane, mortalitet je negativna sastavnica prirodnog kretanja te se također izražava u apsolutnim ili relativnim vrijednostima (broj umrlih na 1 000 stanovnika) (Nejašmić, 2005).

Republika Hrvatska je još tijekom 1980-ih ušla u posttranzicijsku fazu demografske tranzicije koju karakteriziraju niske stope rodnosti i smrtnosti te niska ili negativna stopa prirodne promjene. Od 1991. do danas Hrvatska gotovo kontinuirano bilježi negativnu prirodnu promjenu (više umrlih od rođenih), uz iznimku 1996. i 1997. godine zbog kratkotrajnog *baby booma* nakon Domovinskog rata.

Zadarska županija je jedna od rijetkih koja je do početka 2000-ih imala pozitivnu prirodnu promjenu, ali nakon toga i ona, u većini godina, počela bilježiti negativnu prirodnu promjenu. Na UP-u Zadra, negativna prirodna promjena zabilježena je 2014. godine i od tada je kontinuirano negativna. U razdoblju od 2011. do 2020. godine zamjetan je trend povećanja stope smrtnosti uz istovremeni trend smanjenja rodnosti (Slika 7).

Slika 7 Kretanje stopa nataliteta (N) i mortaliteta (M) na urbanom području Zadra 2011. – 2020.

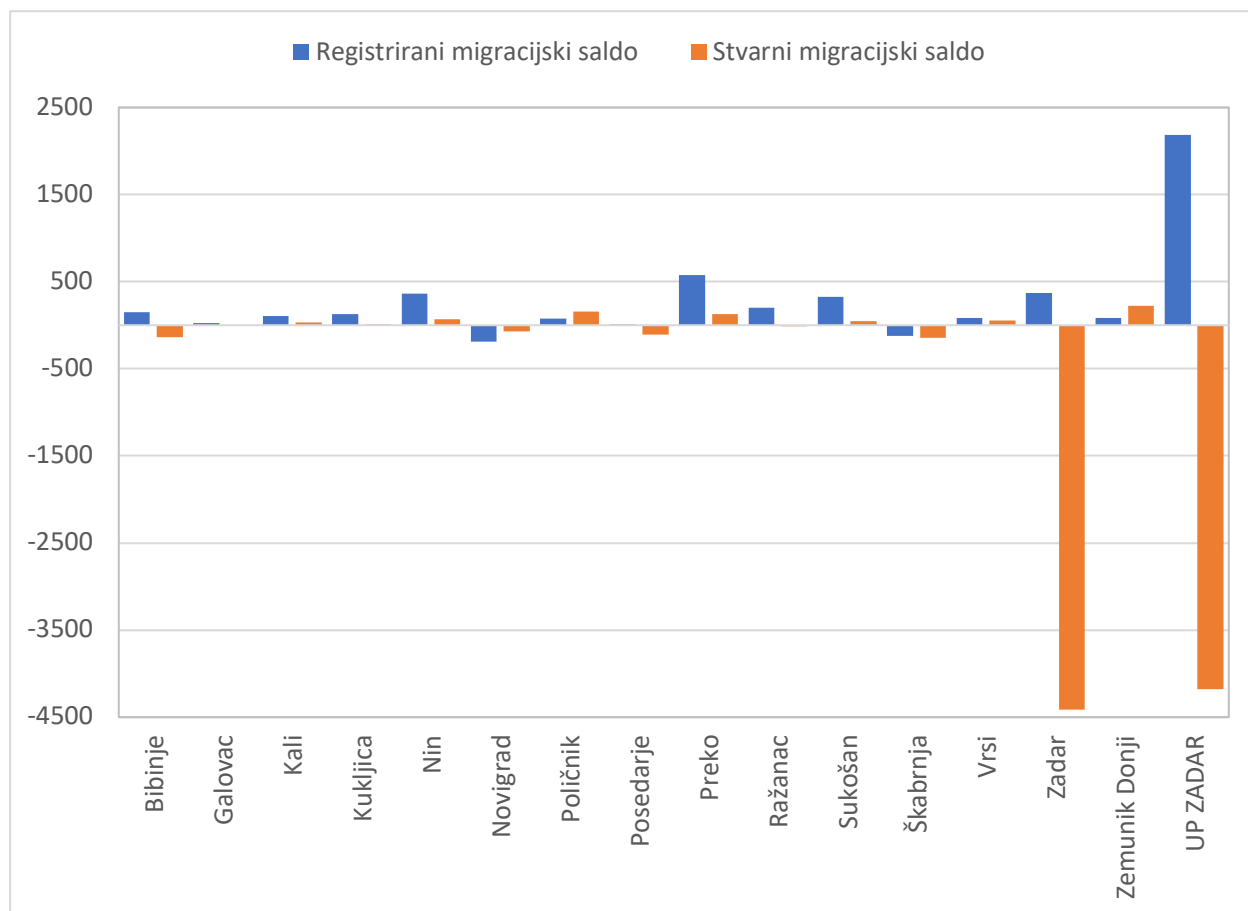
Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

U istom razdoblju samo su općine Bibinje, Galovac, Poličnik, Sukošan i Škabrnja te Grad Zadar imali pozitivnu prirodnu promjenu, dok je u ostalim jedinicama lokalne samouprave zabilježena višegodišnja prirodna depopulacija. Međutim, iako su navedene općine i Grad Zadar imali pozitivnu prirodnu promjenu u analiziranom desetogodišnjem razdoblju, zamjetna je tendencija smanjenja prirodne promjene te su tako u posljednjih pet godina samo općine Bibinje, Galovac, Poličnik i Škabrnja još uvijek imale pozitivnu prirodnu promjenu. Značajnu prirodnu depopulaciju posljednjih pet godina zabilježio je Grad Zadar. S obzirom na zabilježene dominantne trendove, može se očekivati da će se prirodna depopulacija nastaviti.

4. 1. 1. 3. Migracije stanovništva

Istraživanje i analiza migracija na području Republike Hrvatske su znatno otežani zbog nepostojanja registra migracije te se u znanstvenim istraživanjima najčešće koriste podaci Ministarstva unutarnjih poslova o prijavi/odjavi prebivališta. Međutim, dosadašnja istraživanja su pokazala da je opseg migracija u Hrvatskoj puno veći, pogotovo kad je riječ o

odlaznoj migraciji, jer ne odjavljuju svi prebivalište prilikom odlaska u inozemstvo zbog zadržavanja određenih beneficija u Hrvatskoj (zdravstveno osiguranje i sl.). U prilog toj tezi ide i usporedba navedenih službenih podataka i izračuna migracijskog salda na temelju broja stanovnika i prirodne promjene u međupopisnom razdoblju.

Slika 8 Usporedba registriranoga migracijskog salda i stvarnoga migracijskog salda na urbanom području Zadra 2011. – 2020.

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Prema službenim podacima Državnoga zavoda za statistiku u razdoblju 2011. – 2020. UP Zadar imalo je pozitivan migracijski saldo od 2 182 stanovnika. Nadalje, u istom razdoblju samo su općine Novigrad i Škabrnja imale negativan migracijski saldo. Međutim, ako se na temelju broja stanovnika posljednjih dvaju popisa te prirodne promjene u međupopisnom razdoblju izračuna migracijski saldo, situacija je znatno nepovoljnija – UP Zadar zabilježilo je negativan migracijski saldo od čak 4 181 osoba, kao i četiri općine (Bibinje, Novigrad, Posedarje i Škabrnja) i Grad Zadar (Slika 8). U većini ostalih jedinica lokalne samouprave

stvarni migracijski saldo je bio manji od registriranog. Iznimku čine općine Poličnik i Zemunik Donji u kojima je stvarni migracijski saldo veći od registriranog. Najveća razlika između registriranog i stvarnog migracijskog salda zabilježena je u Gradu Zadru – registrirani saldo iznosio je 371, a stvarni -4 416 osoba. Jedan od značajnih čimbenika koji je potakao emigraciju iz Hrvatske, pa tako i s prostora UP Zadar, jest svakako ulazak Hrvatske u EU 2013. godine.

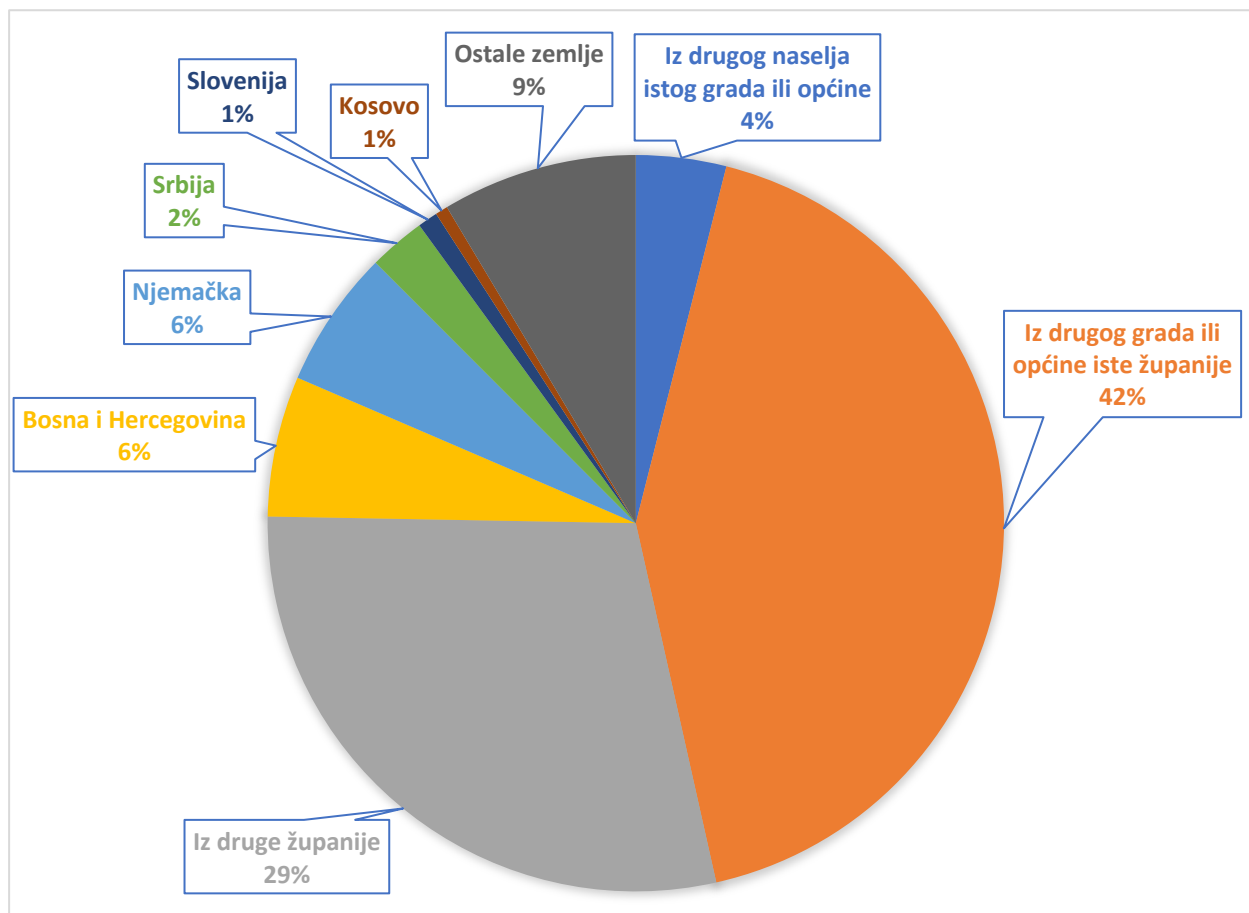
Tablica 3. Migracijska obilježja stanovništva UP Zadar 2011. godine

JLS	Od rođenja stanuju u istom naselju	Doseljeni								
		s područja RH				iz inozemstva				
		svega	iz drugog naselja istog grada ili općine	iz drugog grada ili općine iste županije	iz druge županije	svega	BiH	Njemačka	Srbija	Ostale zemlje
Bibinje	67,4	21,9	0,0	70,1	29,9	10,8	20,5	25,6	2,6	51,4
Galovac	68,8	27,9	0,0	88,7	11,0	3,3	14,6	34,1	0,0	51,2
Kali	71,4	22,0	0,0	70,3	29,4	6,6	12,0	15,7	1,9	70,4
Kukljica	57,4	25,9	0,0	71,4	28,6	16,7	16,8	5,0	1,7	76,5
Nin	51,1	34,7	6,6	64,9	28,4	14,2	27,1	19,9	3,3	49,6
Novigrad	13,7	80,3	0,4	85,4	14,2	6,0	3,5	63,4	0,7	32,4
Poličnik	60,5	31,0	15,2	66,8	17,7	8,5	5,8	43,5	1,6	49,2
Posedarje	57,5	36,3	10,9	58,7	30,4	6,2	18,8	40,8	8,1	32,3
Preko	46,7	44,1	8,8	58,6	32,6	9,2	10,3	20,1	4,0	65,6
Ražanac	54,8	34,9	12,4	54,8	32,7	10,3	7,6	50,7	1,3	40,5
Sukošan	58,0	32,6	8,1	66,9	24,9	9,3	16,8	35,7	3,7	43,7
Škabrnja	63,1	32,0	4,0	89,5	6,5	4,8	8,1	40,7	3,5	47,7
Vrsi	57,5	32,0	2,3	50,8	47,0	10,5	29,2	31,5	1,9	37,5
Zadar	47,3	38,6	4,7	50,6	44,5	14,1	28,1	22,1	11,8	38,0
Zemunik Donji	44,3	47,2	1,2	80,5	18,2	8,4	9,2	16,1	40,2	34,5
UP Zadar	49,9	37,7	5,3	56,4	38,2	12,4	25,0	24,5	10,1	40,5
Zadarska županija	46,4	38,9	7,1	53,3	39,6	14,7	24,2	22,0	21,9	31,9

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr

Prema podacima popisa stanovništva 2011. godine otprilike je podjednak broj onih koji su od rođenja živjeli na UP Zadar i onih koji su se doselili. Dakle, 49,9% stanovništva je od rođenja živjelo na analiziranom prostoru, 37,7% ih se doselilo s područja RH, a 12,4% iz inozemstva (Tablica 3). Analiza područja porijekla doseljenika pokazala je da je najviše doseljenih došlo iz drugih gradova i općina Zadarske županije (što upućuje na snažno unutaržupanijsko preseljavanje), a potom iz drugih županija (Slika 9).

U 11 od 15 jedinica lokalne samouprava zabilježeno je više domicilnog nego doseljenog stanovništva. Od jedinica u kojima je veći udio doseljenog stanovništva (Novigrad, Preko, Zadar i Zemunik Donji) zanimljiv je slučaj Općine Novigrad u kojoj je tek 13,7% stanovništva od rođenja živi u istom naselju, a preko 85,0% doseljenog stanovništva je doseljeno iz drugih gradova i općina Zadarske županije.

Slika 9 Doseljeno stanovništvo na UP Zadar 2011. godine s obzirom na područje doseljenja

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr

4. 1. 1. 4. Opće kretanje stanovništva

Opće kretanje stanovništva rezultat je prirodnog kretanja i konačne migracije. Međutim, za bolje razumijevanje dinamičnih značajki stanovništva nije dovoljna samo međupopisna promjena, već složeniji pokazatelji koji daju detaljniji uvid u demografske promjene na određenom prostoru u međupopisnom razdoblju. Pri tome se često korištena metoda jest

određivanje tipova općeg kretanja stanovništva koji pokazuju odnos i utjecaj prirodne promjene i migracije u određenoj populaciji. Ovisno o tome je li migracijski saldo pozitivan ili negativan, određuje se ima li neki prostor emigracijska ili imigracijska obilježja (Nejašmić, 2005).

U posljednjem međupopisnom razdoblju urbano područje Zadra imalo je najnepovoljniji emigracijski podtip općeg kretanja (E₄ – izumiranje), koje obilježava negativna prirodna promjena, negativna međupopisna promjena broja stanovnika i negativan migracijski saldo. Od 15 jedinica lokalne samouprave, njih pet imalo je jedan od emigracijskih tipova općeg kretanja (Bibinje, Novigrad, Posedarje, Škabrnja i Zadar). Najpovoljniji podtip općeg kretanja (I₁ – porast imigracijom) zabilježen je u općinama Galovac i Sukošan, gdje su sve promatrane komponente imale pozitivan predznak (Tablica 4).

Tablica 4. Tipovi općeg kretanja stanovništva na urbanom području Zadra za razdoblje 2011. – 2021.

JLS	Prirodna promjena 2011.-2020.	Međupopisna promjena broja stanovnika 2011. - 2021.	Migracijski saldo 2011. - 2021.	Tip općeg kretanja
Bibinje	115	-23	-138	E ₂
Galovac	24	24	0	I ₁ /E ₁
Kali	-84	-53	31	I ₄
Kukljica	-96	-86	10	I ₄
Nin	-106	-39	67	I ₄
Novigrad	-142	-215	-73	E ₄
Poličnik	52	207	155	I ₁
Posedarje	-68	-177	-109	E ₄
Preko	-374	-249	125	I ₄
Ražanac	-184	-194	-10	I ₄
Sukošan	35	82	47	I ₁
Škabrnja	30	-115	-145	E ₃
Vrsi	-60	-8	52	I ₄
Zadar	133	-4.283	-4.416	E ₃
Zemunik Donji	-124	99	223	I ₃
UP Zadar	-849	-5.030	-4.181	E₄

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr ; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Šest jedinica lokalne samouprave zabilježile su I₄ tip općeg kretanja (Kali, Kukljica, Nin, Preko, Ražanac i Vrsi) – dakle, imale su pozitivan migracijski saldo, ali svedjedno su imale pad

ukupnog broja stanovnika, jer migracijski saldo nije mogao nadoknaditi pad uzrokovan negativnom prirodnom promjenom.

4. 1. 1 .5. Dobno-spolni sastav stanovništva

Analiza sastava stanovništva prema dobi i spolu izuzetno je bitna u kontekstu budućega društveno-gospodarskog razvoja. Sastav stanovništva prema spolu najčešće se analizira s obzirom na udio muškog i ženskog stanovništva u ukupnom stanovništvu ili u pojedinim dobnim skupinama stanovništva te kao koeficijent maskuliniteta (broj muškaraca na 100 žena) u ukupnom stanovništvu te u pojedinim dobnim skupinama. Vrlo je bitan odnos broja muškaraca i žena u reproduktivnoj dobi, posebice u užoj reproduktivnoj dobi (20-39 godina). U pravilu, odnosno u normalnim okolnostima, u ukupnoj populaciji ima nešto više žena nego muškaraca. U dječjoj dobi nešto je više dječaka nego djevojčica, jer se iz bioloških razloga rađa 5–6% više muške nego ženske djece. U odrasloj dobi broj muškaraca i žena se izjednačava, a u starijoj životnoj dobi više je žena, jer u prosjeku imaju dulji životni vijek (Nejašmić, 2005).

Koeficijent ukupnog maskuliniteta na urbanom području Zadra 2021. godine nije se značajnije razlikovao od koeficijenta maskuliniteta u Zadarskoj županiji (Tablica 5). U većini jedinica lokalne samouprave omjer broja muškaraca i žena u ukupnoj populaciji je uglavnom ujednačen, ali kao iznimka mogu se istaknuti općine Kali i Novigrad s preko 106 muškaraca na 100 žena te Grad Zadar i Općina Vrsi u kojima je nešto više žena nego muškaraca. Kod analize koeficijenta maskuliniteta u reproduktivnoj dobi od 20-39 godine može se primijetiti da je najnepovoljniji omjer muškaraca i žena u toj dobi zabilježen u općinama Novigrad, Kukljica i Škabrnja. Navedeni nesrazmjer posljedica je većeg iseljavanja žena u odrasloj dobi, uglavnom zbog udaje, obrazovanja ili zaposlenja na kopnu, ali i nepovoljan čimbenik reprodukcije stanovništva u budućnosti.

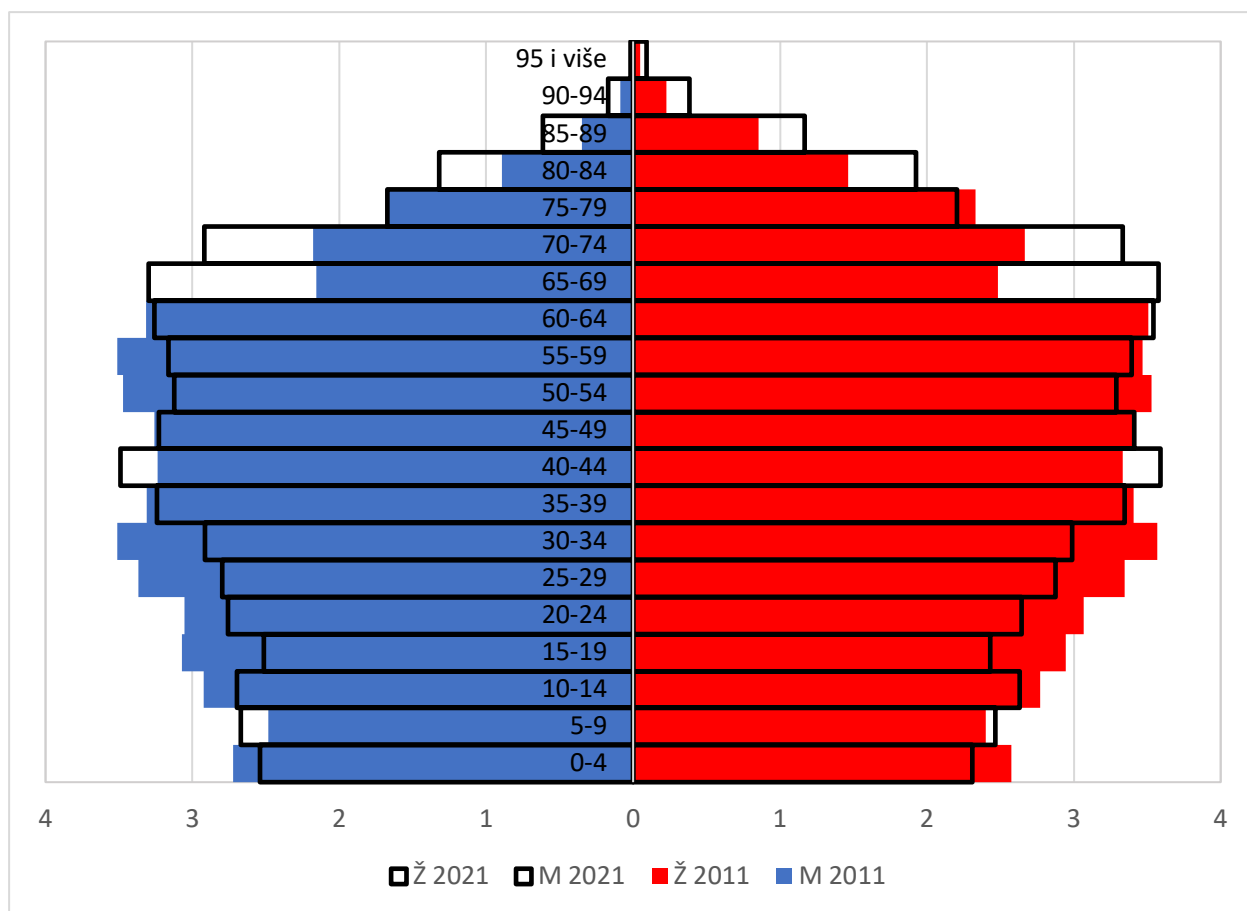
Tablica 5. Dobni sastav stanovništva na urbanom području Zadra 2021. godine

JLS	0-14	15-64 (u %)	65+	Koeficijent ukupnog maskuliniteta	Koeficijent maskuliniteta 20-39	Indeks starosti	Prosječna starost
Bibinje	18,2	62,1	19,7	100,3	104,3	108	40,7
Galovac	15,8	62,1	22,1	101,6	88,0	140	42,9
Kali	12,1	59,1	28,8	106,6	108,2	238	47,1
Kukljica	7,2	51,4	41,4	102,6	122,0	578	53,4
Nin	13,8	59,0	27,2	99,2	108,6	197	45,8
Novigrad	11,4	63,4	25,1	106,7	131,6	220	46,5

JLS	0-14	15-64 (u %)	65+	Koeficijent ukupnog maskuliniteta	Koeficijent maskuliniteta 20-39	Indeks starosti	Prosječna starost
Poličnik	15,9	65,0	19,1	102,5	97,5	120	42,0
Posedarje	14,2	62,2	23,6	100,9	107,9	166	44,4
Preko	10,8	53,0	36,2	102,2	100,6	337	51,1
Ražanac	13,0	58,9	28,1	104,0	108,6	216	47,1
Sukošan	16,0	61,1	23,0	102,4	110,1	144	43,3
Škabrnja	16,0	64,3	19,7	104,1	117,6	124	41,4
Vrsi	12,2	60,2	27,6	94,8	108,4	227	47,0
Zadar	15,8	62,7	21,5	89,9	95,0	136	43,2
Zemunik Donji	15,1	60,2	24,7	98,4	106,1	163	44,7
UP Zadar	15,3	62,0	22,7	93,8	98,8	148	43,8
Zadarska županija	14,6	61,5	24,0	95,9	101,2	164	44,6

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.; <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Dobni sastav stanovništva najčešće se analizira s obzirom na udjele mladog, zrelog i starog stanovništva u ukupnoj populaciji. Hrvatska je, kao i sve razvijene zemlje svijeta zahvaćena starenjem stanovništva, odnosno povećanjem udjela stanovništva od 65 i više godina u ukupnom stanovništvu. Udjeli pojedinih dobnih skupina stanovništva na urbanom području Zadra ne razlikuju se značajno od županijskog i državnog prosjeka međutim, uočavaju se značajne razlike među pojedinim jedinicama lokalne samouprave. U većini JLS više je starog nego mladog stanovništva, ali situacija je najnepovoljnija u općinama Kukljica i Preko u kojima ima manje od 11% mladog i više od 35% starog stanovništva te na 100 mladih stanovnika ima preko 300 starih. Prosječna dob stanovništva od preko 50 godina u ovim općinama također ukazuje na visok stupanj ostarjelosti stanovništva. Osim u otočnim općinama, dobno-spolni sastav je izrazito nepovoljan i u otočnim naseljima koja se nalaze u sklopu Grada Zadra. S druge strane, gradovi/općine s nešto povoljnijim dobnim sastavom stanovništva (više od 15% mladog stanovništva i do 23% starog stanovništva i prosječna starost ispod 44 godine) su Bibinje, Galovac, Poličnik, Sukošan, Škabrnja i Zadar.

Slika 10 Usporedba dobno-spolnog sastava stanovništva UP Zadar 2011. i 2021. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Dobno-spolni sastav stanovništva najčešće se prikazuje pomoću dobno-spolne piramide. Usporedba dobno-spolnog sastava 2011. i 2021. godine pokazuje da su 2021. godine gotovo sve dobne skupine muškog i ženskog stanovništva od 0 do 39 godine zabilježile smanjenje udjela u ukupnom stanovništvu (osim skupine 5–9 godine) u usporedbi s 2011. godinom. Posljedica je to dugotrajnog smanjenja rodnoći i emigracije stanovništva u mlađoj životnoj dobi. S druge strane, uočava se povećanje udjela starijih dobni skupina stanovništva, posebice kohorti 65–69 i 70–74 godine (*baby boom* generacija rođena poslije Drugoga svjetskog rata). Na temelju navedenih podataka senilizacija na UP Zadar je očita te se može očekivati da će podaci popisa 2021. godine pokazati nastavak trenda ubrzanog starenja stanovništva.

4. 1. 1. 6. Narodnosni sastav stanovništva i nacionalne manjine

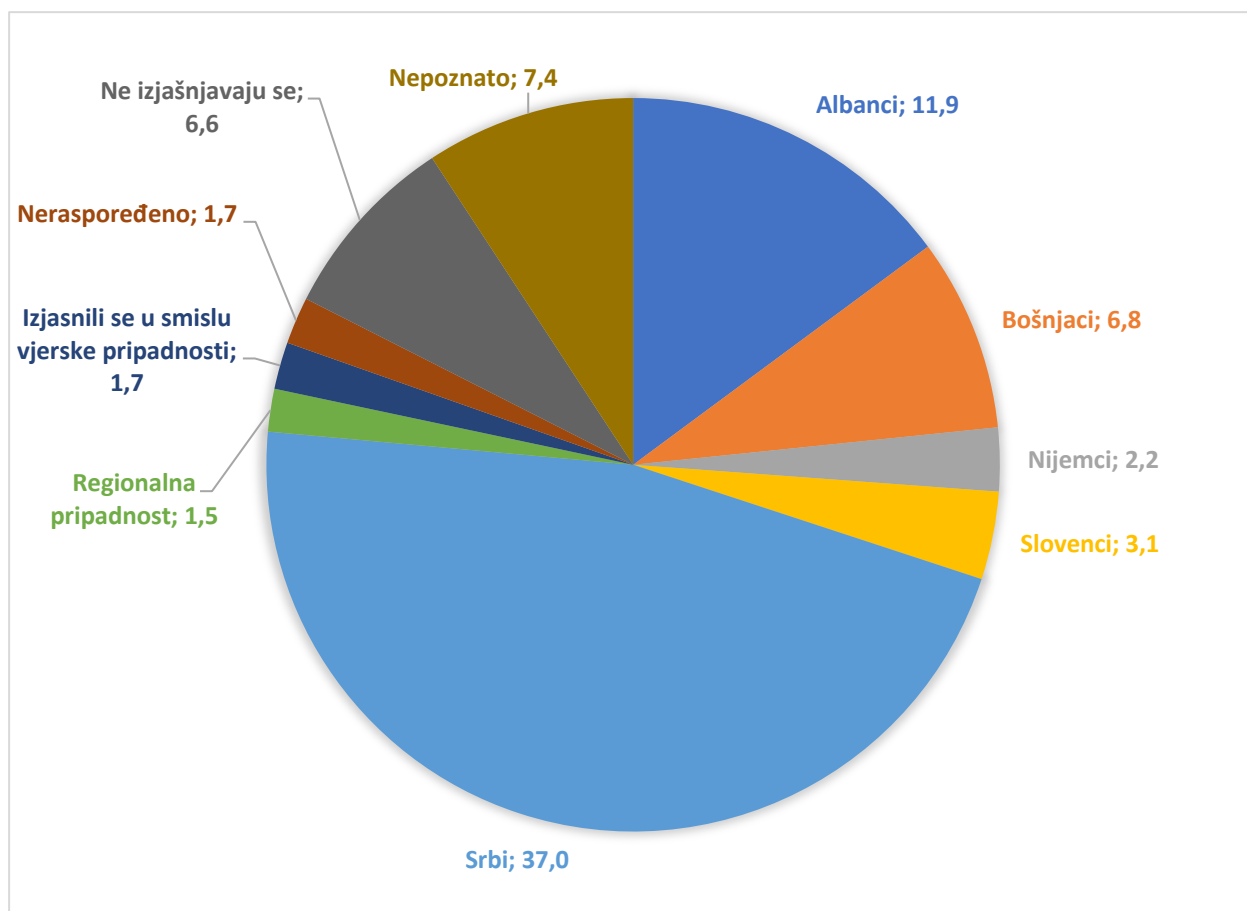
Prema podacima popisa stanovništva 2021. godine narodnosna struktura UP Zadar bila je izrazito homogena – 95,7% stanovništva činili su Hrvati. U svim JLS struktura je također homogena, jer su Hrvati u svakoj od njih činili više od 90,0% stanovništva. Jedina nacionalna manjina na području UP Zadar koja je zastupljena s više od 1,0% su Srbi (1,6%). Od ostalih manjina (s više od 100 pripadnika) mogu se još izdvojiti Albanci (0,5%), Bošnjaci (0,3%), Slovenci (0,1%) i Nijemci (0,1%). Ako se u obzir uzmu samo pripadnici nacionalnih manjina, tada je razvidno da Srbi čine 37,0%, Albanci 11,9%, Bošnjaci 6,8%, Slovenci 3,1%, a Nijemci 2,2% manjinskog stanovništva (Slika 11).

Tablica 6. Narodnosni sastav stanovništva UP Zadar 2021. godine

JLS	Hrvati	Ostali i nepoznato
Bibinje	97,7	2,3
Galovac	98,7	1,3
Kali	98,7	1,3
Kukljica	93,6	6,4
Nin	95,8	4,2
Novigrad	99,2	0,8
Poličnik	98,8	1,2
Posedarje	98,2	1,8
Preko	97,3	2,7
Ražanac	97,8	2,2
Sukošan	98,2	1,8
Škabrnja	98,6	1,4
Vrsi	91,3	8,7
Zadar	94,9	5,1
Zemunik Donji	92,7	7,3
UP Zadar	95,7	4,3
Zadarska županija	93,5	6,5

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Analiza narodnosnog sastava, odnosno zastupljenosti nacionalnih manjina na razini gradova i općina pokazala je da srpska nacionalna manjina najzastupljenija u općinama Vrsi (5,5%), Zemunik Donji (5,2%) te u gradovima Zadru (1,9%) i Ninu (1,9%). U usporedbi s podacima popisa 2011. godine nije došlo do značajnije promjene narodnosnog sastava stanovništva.

Slika 11 Nacionalne manjine na UP Zadar i 2021. godine (u %)

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Analiza demografskih podataka i trendova na UP Zadar pokazala je da je u posljednjem međupopisnom razdoblju to područje zabilježilo smanjenje broja stanovnika zbog negativne prirodne promjene i negativnoga migracijskog salda. Većina jedinica lokalne samouprave (11 od 15) također je zabilježila depopulaciju. Negativno prirodno kretanje određeno je intenzivnijim povećanjem mortaliteta i smanjenjem nataliteta od 2014. godine. Dugotrajno smanjenje nataliteta i fertiliteta te iseljavanje negativno se odražavaju na društveno-gospodarski razvoj. Smanjenje mladog radno sposobnog i fertilnog stanovništva ima izravan negativan utjecaj na obujam radne snage te na reprodukciju stanovništva. Dobni sastav također ukazuje na starenje stanovništva i nepovoljan odnos mladog i starog stanovništva. Dobni sastav stanovništva i demografski trendovi posebice su nepovoljni u otočnim općinama Kali, Kukljica i Preko te u otočnim naseljima u sklopu Grada Zadra. S druge strane,

demografski povoljnije trendove bilježe općine Bibinje, Sukošan, Galovac i Poličnik. Prilikom osmišljavanja mjera obiteljske politike potrebno je posvetiti posebnu pozornost demografski najugroženijim područjima, ali i onima koja su trenutno u povoljnijem položaju kako ne bi doživjeli sudbinu izrazito depopulacijskih područja. Fokus bi trebao biti na razvijanju tržišta rada s adekvatnim radnim mjestima za različite skupine i profile građana te na poboljšanju javnih funkcija i usluga koje bi mogle zadovoljiti različite potrebe stanovništva i poboljšati kvalitetu života. Poboljšanjem kvalitete života i višom razinom zadovoljavanja potreba stanovništva moglo bi se utjecati na zadržavanje mladog, radno aktivnog stanovništva i poboljšanje demografske slike.

Tablica B. *Ključna obilježja, razvojni potencijali i potrebe – demografska obilježja*

Ključna obilježja	Razvojni potencijali	Razvojne potrebe
<p>Pozitivna</p> <ul style="list-style-type: none"> - relativno blaži negativni osnovni demografski trendovi u odnosu na većinu hrvatskih regija <p>Negativna</p> <ul style="list-style-type: none"> - postupno erodiranje demografske baze negativnom prirodnom promjenom - iseljavanje mladoga stanovništva, posebno iz seoskog prostora na otocima i u zaobalju - starenje stanovništva što pridonosi slabljenju biološkog i ekonomskog potencijala 	<ul style="list-style-type: none"> - stanovništvo kao preduvjet ali i konačni cilj svakog razvoja - atraktivnost prostora (posebno uske obalne zone) što miže utjecati na povećanje doseljavanja mlađeg stanovništva 	<ul style="list-style-type: none"> - poboljšati obrazovni sastav stanovništva u svim znanstvenim i stručnim područjima - unaprijediti kvalitetu života i osigurati poticajno okruženje za mlade obitelji - osigurati prikladnu radnu funkciju svim radno sposobnim stanovnicima

4. 1. 2. Društvena infrastruktura

Društvena infrastruktura odnosi se na različite objekte i usluge koje utječu na kvalitetu života stanovništva određenog prostora, a obuhvaća sektore zdravstva, socijalne skrbi, stanovanja, kulture, obrazovanja, sporta i sl. (Šimović i Deskar-Škrbić, 2020). U ovom poglavlju analizirani su odabrani elementi društvene infrastrukture – stambeni fond, zdravstvena, kulturna i sportsko-rekreacijska infrastruktura.

4. 1. 2. 1. Stanovanje i stambeni fond

Prema popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2021. godine na području UP Zadar zabilježeno je 76 529 stanova (51,6% svih stanova u županiji) od čega je 78,4% bilo namijenjeno stalnom stanovanju (59,8% svih stalno nastanjenih stanova u županiji). Osim toga, zabilježeno je ukupno 39 967 kućanstava, koja su gotovo u potpunosti privatna. Čak 57,7% stambenih jedinica i 66,8% kućanstava nalazi se u Gradu Zadru. S obzirom na to da nisu dostupni o ostalim namjenama stambenih jedinica i njihovoj opremljenosti, u nastavku će se podrobnije analizirati podaci popisa 2011. godine.

Tablica 7. Stanovi prema načinu korištenja 2011. godine

JLS	Ukupno	Stanovi za stalno stanovanje				Stanovi koji se koriste povremeno		Stanovi u kojima se samo obavljala djelatnost	
		ukupno	nastanjeni	privremeno nastanjeni	napušteni	za odmor i rekreaciju	u vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi	iznajmljivanje turistima	ostale djelatnosti
Bibinje	2.332	1.453	1.233	212	8	610	0	269	0
	%	62,3	84,9	14,6	0,6	26,2	0,0	11,5	0,0
Galovac	475	449	368	75	6	19	6	1	0
	%	94,5	82,0	16,7	1,3	4,0	1,3	0,2	0,0
Kali	1.213	1.028	638	374	16	130	0	55	0
	%	84,7	62,1	36,4	1,6	10,7	0,0	4,5	0,0
Kukljica	837	338	283	42	13	403	0	93	3
	%	40,4	83,7	12,4	3,8	48,1	0,0	11,0	0,4
Nin	2.589	1.649	920	676	53	749	1	150	40
	%	63,7	55,8	41,0	3,2	28,9	0,0	5,8	1,5
Novigrad	1.615	1.053	807	227	19	543	0	18	1
	%	65,2	76,6	21,6	1,8	33,6	0,0	1,1	0,1
Poličnik	2.125	2.078	1.350	645	83	38	5	2	2
	%	97,8	65,0	31,0	4,0	1,8	0,2	0,1	0,1
Posedarje	2.530	1.368	1.205	147	16	1.072	0	90	0
	%	54,1	88,1	10,7	1,2	42,4	0,0	3,6	0,0
Preko	3.866	2.484	1.415	881	188	1.144	4	232	2
	%	64,3	57,0	35,5	7,6	29,6	0,1	6,0	0,1
Ražanac	2.427	1.331	1.022	174	135	1.032	0	62	2
	%	54,8	76,8	13,1	10,1	42,5	0,0	2,6	0,1

JLS	Ukupno	Stanovi za stalno stanovanje				Stanovi koji se koriste povremeno		Stanovi u kojima se samo obavljala djelatnost	
		ukupno	nastanjeni	privremeno nenastanjeni	napušteni	za odmor i rekreaciju	u vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi	iznajmljivanje turistima	ostale djelatnosti
Sukošan	2.592	1.721	1.454	189	78	549	9	313	0
	%	66,4	84,5	11,0	4,5	21,2	0,3	12,1	0,0
Škabrnja	601	600	499	83	18	1	0	0	0
	%	99,8	83,2	13,8	3,0	0,2	0,0	0,0	0,0
Vrsi	2.348	1.012	691	266	55	1.208	0	128	0
	%	43,1	68,3	26,3	5,4	51,4	0,0	5,5	0,0
Zadar	41.003	36.290	27.153	8.762	375	3.035	7	1.384	287
	%	88,5	74,8	24,1	1,0	7,4	0,0	3,4	0,7
Zemunik Donji	998	924	639	243	42	70	2	1	1
	%	92,6	69,2	26,3	4,5	7,0	0,2	0,1	0,1
UP Zadar	67.551	54.758	40 720	13.304	1.154	10.951	36	2.865	341
	%	79,6	73,8	24,2	2,1	15,7	0,1	4,1	0,5

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr

Godine 2011. na području UP Zadar zabilježeno je 67 551 stanova od čega je gotovo 80,0% bilo namijenjeno za stalno stanovanje. U svim jedinicama lokalne samouprave, osim u Kukljici, više od 50,0% stambenog fonda namijenjeno je za stalno stanovanje. Iz navedenih podataka također se može zaključiti kako puno veći udio stanova za stalno stanovanje imaju općine koje nemaju izlaz na more, dok je u gradovima/općinama uz more značajan udio stanova koji se koriste za odmor i rekreaciju te za iznajmljivanje turistima (Tablica 7).

Tablica 8. Stambene jedinice prema broju kućanstava i članova kućanstava 2011. godine

JLS	Ukupno stambene jedinice			
	broj stambenih jedinica	broj kućanstava	broj članova kućanstava	Prosječan broj članova kućanstava
Bibinje	1.236	1.237	3.985	3,22
Galovac	368	374	1.234	3,30
Kali	638	640	1.638	2,56
Kukljica	283	290	714	2,46
Nin	920	931	2.744	2,95

JLS	Ukupno stambene jedinice			
	broj stambenih jedinica	broj kućanstava	broj članova kućanstava	Prosječan broj članova kućanstva
Novigrad	807	809	2.375	2,94
Poličnik	1.351	1.353	4.468	3,30
Posedarje	1.206	1.214	3.607	2,97
Preko	1.420	1.431	3.804	2,66
Ražanac	1.022	1.030	2.940	2,85
Sukošan	1.455	1.460	4.583	3,14
Škabrnja	499	500	1.776	3,55
Vrsi	692	694	2.053	2,96
Zadar	27.189	27.483	75.060	2,73
Zemunik Donji	641	642	2 060	3,21
UP Zadar	39.727	40.088	113.041	2,82

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr

Na području UP Zadar 2011. godine zabilježeno je 40.088 kućanstava s 113.041 članom. Prosječna veličina kućanstva bila je 2,82 osobe, ali se uočavaju razlike među pojedinim jedinicama lokalne samouprave. Najmanji prosječni broj članova kućanstva imale su otočne općine (Kali, Kukljica i Preko), dok su kućanstva s preko tri člana zabilježena u demografski perspektivnijim općinama – Bibinje, Galovac, Poličnik i Sukošan te u Škabrnji i Zemunik Donjem. Trend smanjenja prosječnog broja članova kućanstva prisutan je u Hrvatskoj već desetljećima, a rezultat je smanjenja veličine obitelji te povećanja broja stambenih jedinica i kućanstava. Nekoć su bila uobičajena kućanstva u kojima je živjelo više generacija iste obitelji, dok je danas trend da mladi ljudi nakon osnivanja obitelji osnivaju i vlastito kućanstvo.

Posljednjih desetljeća zamjetan je trend povećanja broja, ali i cijena nekretnina te su stoga potrebna ulaganja programe poticane stanogradnje, odnosno u rješavanje stambenog pitanja za mlade obitelji. Također je bitno nastaviti ulagati u obnovu postojeće stambene infrastrukture, posebice u kontekstu energetske učinkovitosti i smanjenja zagađenja okoliša.

4. 1. 2. 2. Zdravstvena infrastruktura

Zdravstvenu infrastrukturu UP Zadar čine brojne javne i privatne zdravstvene ustanove koje pružaju brojne zdravstvene usluge, a broj privatnih ustanova se iz godine u godinu povećava. Primarna zdravstvena zaštita provodi se u sklopu Doma zdravlja Zadar i disperznih

ambulanti koje osiguravaju usluge patronaže, sanitetskog prijevoza, obiteljske medicine, dentalne medicine, zdravstvene zaštite žena i djece te sportske medicine. Međutim, osim ambulanti obiteljske medicine, ostale usluge primarne zdravstvene zaštite nisu dostupne u svim jedinicama lokalne samouprave. Posljednjih godina posebice je izražen nedostatak ginekoloških i pedijatrijskih ambulanti te pritisak osiguranika na postojeće ambulante. U sklopu primarne zdravstvene zaštite djeluju i brojne gradske i privatne ljekarne.

Specijalističko-konzilijarnu zdravstvenu zaštitu pruža Opća bolnica Zadar u Zadru koja pokriva područje čitave Zadarske županije. U sklopu Opće bolnice Zadar djeluju sljedeće službe i odjeli: služba za interne bolesti, služba za kirurgiju, služba za ginekologiju i opstetriciju, objedinjeni hitni bolnički prijem, odjel za anesteziologiju, reanimatologiju i intenzivnu medicinu, odjel za neurologiju, odjel za kliničku radiologiju, odjel za urologiju, odjel za oftalmologiju i optometriju, odjel za patologiju, citologiju i sudsku medicinu, odjel za otorinolaringologiju, odjel za pedijatriju, odjel za laboratorijsku dijagnostiku, odjel za psihijatriju, odjel za onkologiju i nuklearnu medicinu, odjel za infektologiju, odjel za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i reumatologiju, odjel za transfuzijsku medicinu, bolnička ljekarna te odjel centralne sterilizacije.

Znatno unaprjeđenje kvalitete rada postignuto je izgradnjom i opremanjem zgrade Poliklinike Opće bolnice Zadar u kojoj su smještene pojedine specijalističke ambulante Opće bolnice Zadar, laboratoriji i drugi sadržaji Zavoda za javno zdravstvo Zadarske županije te Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije. Specijalističke ambulante ustrojene su i u sklopu Doma zdravlja Zadarske županije i kao privatne ordinacije. Naime, Dom zdravlja Zadarske županije je javna zdravstvena ustanova primarne zdravstvene zaštite koja obuhvaća: obiteljsku medicinu, dentalnu zdravstvenu zaštitu, specijalističko-konzilijarnu zdravstvenu zaštitu (oralnu kirurgiju i ortodonciju), zubni rendgen, zdravstvenu zaštitu žena, zdravstvenu zaštitu predškolske djece, medicinu rada, patronažnu zdravstvenu zaštitu, zdravstvenu njegu u kući bolesnika i palijativnu skrb. Većina te djelatnosti obavlja se u Zadru s tim da se pojedine ambulante nalaze i u općinskim sjedištima JLS-ova i u nekim drugim naseljima u sastavu UP-a Zadar. Uglavnom su to ambulante obiteljske medicine, a manje su brojne ordinacije dentalne medicine, dok drugih specijalističkih ambulanti u sastavu Doma zdravlja Zadarske županije izvan Zadra nema. To znači da je većina stanovnika UP-a Zadar usmjerena na pružanje zdravstvene skrbi u Zadru. Važnu i jedinstvenu iznimku čini Psihijatrijska bolnica Ugljan koja je specijalizirana za pružanje zdravstvene skrbi za pacijente s različitim psihičkim bolestima, ovisnike o alkoholu i dementne osobe, a u novije vrijeme pruža i uslugu palijativne skrbi.

Pojedine usluge iz područja specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite pružaju i privatne poliklinike smještene u gradu Zadru.

Unaprjeđenju kvalitete zdravstvene skrbi u Općoj bolnici Zadar i drugim medicinskim ustanovama pridonose znanstvena istraživanja i usavršavanja liječnika, medicinskih sestara i tehničara, posebno ona koja se provode u suradnji s Odjelom za zdravstvene studije Sveučilišta u Zadru. Ta sinergija rezultira i uključivanjem medicinskog osoblja iz zadarskih medicinskih ustanova u domovinske i inozemne istraživačke timove s ciljem kreiranja novih znanja i njihove implementacije u sustav zdravstvene skrbi.

4. 1. 2. 3. Kulturna infrastruktura

Kulturna infrastruktura na području UP-a Zadar najvećim je dijelom smještena u gradu Zadru kao najvećem urbanom središtu. Grad Zadar osnivač je četiri ustanove u kulturi: Hrvatskog narodnog kazališta Zadar, Znanstvene knjižnice Zadar, Gradske knjižnice Zadar i Koncertnog ureda Zadar. Osim navedenih ustanova na području grada Zadra djeluju i brojne druge ustanove u kulturi drugih osnivača (Republike Hrvatske, Zadarske županije, Zadarske nadbiskupije), a to su: Kazalište lutaka Zadar, Arheološki muzej, Muzej antičkog stakla, Narodni muzej Zadar, Muzej za podvodnu arheologiju, Stalna izložba crkvene umjetnosti (SICU) te Državni arhiv u Zadru. U Zadru također djeluju Konzervatorski odjel i Restauratorski odjel Ministarstva kulture i medija.

Na području Grada Zadra postoje 143 aktivne udruge u kulturi te se redovito održava više desetaka manifestacija od kojih neke imaju dugu tradiciju. Kulturni život očituje se u organizaciji tradicionalnih godišnjih festivala (npr. Glazbene večeri u sv. Donatu), godišnjim programima rada pojedinih ustanova u kulturi (npr. kazališna, koncertna, filmska i plesna sezona) te prigodnim aktivnostima domaćih i gostujućih ansambla i skupina. U kulturnom životu značajno participira i Sveučilište u Zadru organizacijom predavanja, predstavljanja knjiga, okruglih stolova i znanstvenih skupova, među kojima su mnogi međunarodni.

Premda su kulturne aktivnosti brojne, postoje problemi u njihovoj organizaciji i koncentraciji. Prostorna je koncentracija vezana uz Zadar, dok ostale JLS manje sudjeluju u kulturnom životu UP-a, a vremenska koncentracija je vezana uz turističku sezonu. Zadar nema primjerenu koncertnu dvoranu i jedini je veći hrvatski grad s takvim nedostatkom. Također, nema ni kina u kojem bi se sveobuhvatnije publici predstavila ostvarenja filmske umjetnosti jer program u postojećim (kvalitetno opremljenim) dvoranama *Cinestara* ne obuhvaća sva kulturno relevantna audiovizualna ostvarenja. U pogledu kulturne infrastrukture značajan pomak učinjen je obnovom Kneževe i Providurove palače, ali još nisu optimalno organizirani sadržaji i upravljački modeli u tom novom zadarskom kulturnom ambijentu. K tome, u Zadru još uvijek ne postoji koordinacija između kulturnih ustanova i udruga u pogledu organizacije kulturnih događaja pa dolazi do čestih vremenskih kolizija

čime se gubi mogućnost komplementarnosti i veće participativnosti svih mogućih sudionika kulturnog života. Potrebno je stoga poticati razvoj suvremenog kulturnog stvaralaštva, te obnavljati postojeće te izgraditi nove objekte, koji odgovaraju suvremenim potrebama kulturnih djelatnosti te potrebama građana i turista (osiguranje/obnova prostora za projekcije ljetnog kina, osiguranje/obnova prostora za Art kino, za suvremeni ples i dr.).

Na prostoru ostalih JLS-a također postoje različite ustanove u kulturi (knjižnice u Kalima i Ražancu, etnografska zbirka i kino u Bibinjama), a među njima treba spomenuti Grad Nin u kojem se ističu Muzej soli i Muzej ninskih starina (koji je ustrojbeno jedinica Arheološkog muzeja Zadar). U Ninu se te priređuje i manifestacija Ninska šokolijada koja uz promidžbu lokalnoga specijaliteta obuhvaća i kulturne sadržaje. Kulturni život obogaćuju i brojne udruge te kulturno-umjetnička društva, njegujući i predstavljajući tradicionalnu kulturnu baštinu.

Za kulturu UP-a Zadar važna je nepokretna i pokretna kulturna baština kao i brojni kulturni programi vjerskih zajednica, posebno Katoličke Crkve, a u manjoj mjeri Srpske pravoslavne Crkve i drugih manjih zajednica. Zadarska nadbiskupija je već više od 1700 godina jedan od najvažnijih nositelja kulturnog identiteta na prostoru današnjega UP-a Zadar, s tim da današnji obuhvat te mjesne Crkve obuhvaća drevnu Zadarsku (nad)biskupiju i nekadašnju Ninsku biskupiju.

U pogledu razvoja kulture jedan od najvažnijih iskoraka trebalo bi učiniti disperzijom različitih programa u prostor cijeloga UP-a izlaskom zadarskih kulturnih ustanova i nezavisne kulturne scene na periferije gravitirajućeg područja. Uz pojedina gostovanja u sklopu Glazbenih večeri u sv. Donatu te putujućih izložbi i knjižničnih aktivnosti Gradske knjižnice (*bibliobus*, ali još ne i *bibliobrod*), to permanentno čini Sveučilište u Zadru organizacijom znanstvenih skupova kojima je prostorno pokriven velik dio UP-a što je rezultiralo objavljivanjem multidisciplinarnih znanstvenih monografija. Te knjige nisu samo pregledi povijesnog razvoja te prirodne i kulturne baštine već i programske osnove za izradu strateških razvojnih i prostorno-planskih dokumenata. Opravdano je očekivati da će konkretni programi poput sveučilišnog Arhipelogosa, značajnije pridonijeti dinamici ruralnog dijela UP-a pri čemu oni neće biti samo predmet ili lokacija istraživanja već prostori su-djelovanja s očekivanim pozitivnim sinergetskim učincima suradnje između akademske zajednice, civilnog društva i lokalnih gospodarskih subjekata.

Paradigmatski kulturu je u cijelom UP-u potrebno tretirati kao nositeljicu identiteta i kao jedan od ključnih razvojnih čimbenika, a ne kao mjesto troška ili prigodne ekstenzije efemernim konzumeristički osmišljenim sadržajima. Kulturnu infrastrukturu ne čine samo ustanove nego i bogata materijalna kulturna baština u kojoj se ističu spomenici sakralnoga i profanog graditeljstva među kojima su i oni koji značenjem nadilaze regionalne okvire. Tu ponajprije treba istaknuti, uz zadarsku i ninsku urbanu jezgru, još i utvrde Sv. Mihovila na

otoku Ugljanu, Forticu u Novigradu, rimsku urbanu vilu u Ninu, Mletačku kulu u Ražancu i Gradinu u Poličniku. Isto tako, posebnu pozornost zaslužuje nematerijalna kulturna baština (običaji, vokalni glazbeni izričaj, tradicijske vještine i dr.). Ona u ruralnom dijelu UP-a dramatičnom brzinom iščezava zbog depopulacije i modernizacije preostalih otočnih i zaobalnih zajednica pri čemu tradicionalne obrasce i motive zamjenjuju oni univerzalni i „standardni“. Zbog toga je potrebno intenzivirati rad ustanova u kulturi, među njima posebno one koja je specijalizirana za etnografske teme. Kao jedna od najboljih jasno artikuliranih ideja jest ona o osnivanju Muzeja hrvatske maritimne kulture koji bi bio smješten na području perivoja Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, potencijalno i na susjednom Maraska parku, s ekstenzijama u obalnim i otočnim naseljima.

4. 1. 2. 4. Sportsko-rekreacijska infrastruktura

Sportsko-rekreacijska infrastruktura izrazito je dobro zastupljena na području grada Zadra. Prema službenim podacima, na navedenom prostoru postoji oko 400 registriranih sportskih udruga i klubova, jedna ustanova za upravljanje sportskim objektima (Javna ustanova Zadarski sport) te jedno sportsko dioničko društvo (ŠC Višnjik). Zahvaljujući dobro razvijenoj sportsko-rekreacijskoj infrastrukturi na području Zadra građanima je omogućeno rekreativno i organizirano bavljenje različitim sportovima i sportskim aktivnostima u 16 sportskih objekata (Tablica 9) te 37 otvorenih sportskih igrališta na području različitih mjesnih odbora u gradu.

Tablica 9. Sportski objekti na području Grada Zadra

Objekt	Dostupni sadržaji
Sportska dvorana Jazine	Dvorana
ŠC Višnjik	Glavna dvorana, 4 polivalentne pomoćne dvorane, 1 veliko nogometno igralište, atletska staza od 400 m sa šest pruga, 4 terena za mali nogomet, 1 otvoreno igralište za odbojku, košarku i badminton, rolalište/klizalište, dvorana za gimnastiku, judo i boks, 5 terena za padel, 10 terena za tenis te ostali otvoreni tereni za djecu i rekreaciju.
Zatvoreno bazensko plivalište	
Sportski centar Ravnice	Sportska dvorana (velika i mala), teretana otvoreni tereni za košarku, odbojku, mali nogomet i badminton, dječji park.
ŠRC Mocire	Velika dvorana
Kuglana Mocire	

Objekt	Dostupni sadržaji
Streljana Mocire	
Dvorana Teakwondo kluba Zadar	
Stolnoteniska dvorana Lignum	
Nogometni stadion Stanovi	
Nogometno igralište Bagat	
Otvoreno plivalište Kolovare	
Streljana Žmirići	
Tenis tereni Draženica	
Veslački dom	
Jedriličarski klub Uskok	

Izvor: Upravni odjel za kulturu i sport Grada Zadra, 2022.

U ostalim jedinicama lokalne samouprave od sportskih objekata postoje uglavnom dječja igrališta, sportske dvorane u školama te košarkaški i nogometni tereni. Od ostalih elemenata sportsko-rekreacijske infrastrukture ističu se sportsko-rekreacijske udruge i klubovi (Tablica 10.). Ta infrastruktura pridonosi razvoju amaterskog sporta u seoskom dijelu UP-a, dok djeca i ostali sportaši koji nastoje ostvariti profesionalni angažman usmjereni na uključivanje u etablirane sportske klubove i/ili timove u Zadru. Potrebno je istaknuti da je uz nedavne velike iskorake u izgradnji javno dostupne i široj populaciji uvjetno dostupne vrhunske sportske infrastrukture prošlih desetljeća nerazmjerno mnogo više ulagano u Košarkaški klub Zadar i Nogometni klub Zadar nego u druge klubove u tim i drugim timskim sportovima, dok je individualni sport bolje pozicioniran ostvarenim rezultatima nego li ulaganjima. Dinamikom i ostvarenjima ističu nogometni klubovi u mnogim naseljima UP-a i izvan Zadra, što je više rezultat entuzijazma, a manje sustavnih ulaganja. To znači da se uz disperziju financijskih sredstava namijenjenih sportu veća pozornost treba posvetiti i organizacijskom unaprjeđenju sporta u cijelom UP-u. Potrebno je istaknuti nedostatak ulaganja i otežano održavanje infrastrukture kvartovskih sportskih igrališta u gradu Zadru radi nedovoljnih financijskih sredstava uz odgovarajuće iskorake i u drugim dijelovima UP-a.

Tablica 10. Sportsko-rekreacijska infrastruktura na UP Zadar (bez Grada Zadra)

JLS	Broj udruga	Broj klubova	Broj ustanova
Bibinje	1	11 (9)	0
Galovac	1	7	0
Kali	0	2 (3)	0
Kukljica	0 (1)	0 (3)	0

JLS	Broj udruga	Broj klubova	Broj ustanova
Nin	1	6 (9)*	1
Novigrad	1	9 (6)	0
Poličnik	1	13 (10)	0
Posedarje	1	11 (4)	0
Preko	0	5 (8)	0
Ražanac	0	4 (5)	0
Sukošan	1 (2)	11 (8)	0
Škabrnja	0	2 (3)	0
Vrsi	0 (1)	7 (4)	0
Zemunik Donji	2	4 (6)	1

*U zagradi su navedene pravne osobe koje nisu izvršile obvezu prijave u Registar sportskih djelatnosti Zadarske županije.

Izvor: Registar sportskih djelatnosti Zadarske županije, 2022.

Analiza postojeće društvene infrastrukture na području UP Zadar pokazuje da na analiziranom području postoji raznolika i brojna društvena infrastruktura, ali njen prostorni raspored je dosta neujednačen, posebice zdravstvena infrastruktura. Izražena je centraliziranost zdravstvenih usluga te kulturnih i sportskih sadržaja u samom gradu Zadru. Na temelju navedenoga, a u svrhu poboljšanja kvalitete života lokalnog stanovništva i društveno-gospodarskog razvoja u narednom razdoblju, iznimno su bitna daljnja ulaganja u razvoj društvene infrastrukture na području ostalih jedinica lokalne samouprave. Dostupnost različitih aspekata zdravstvene zaštite te kulturnih i sportsko-rekreacijskih sadržaja neizostavan je element poboljšanja kvalitete života lokalnog stanovništva te bitan čimbenik zadržavanja stanovništva na određenom prostoru (naravno uz dostupnog radnih mjesta). Pritom je važna suradnja svih sudionika u društvenom životu UP-a koji trebaju biti povezani s cijelom obrazovnom vertikalom: od ustanova predškolskog odgoja preko osnovnih i srednjih škola do sveučilišta. Planovi razvoja analiziranog područja trebali bi se osloniti na različite izvore financiranja (posebice EU fondove) kako bi se potaknuo socio-ekonomski razvoj svih jedinica lokalne samouprave.

Tablica C. Ključna obilježja, razvojni potencijali i potrebe – društvena infrastruktura

Ključna obilježja	Razvojni potencijali	Razvojne potrebe
Pozitivna - bogata materijalna i nematerijalna kulturna baština u cijelom urbanom području - Opća bolnica Zadar kao središnja medicinska ustanova nadregionalne važnosti	- materijalna i nematerijalna kulturna baština kao razvojni resurs (turizam, kreativne industrije) - razvijeno civilno društvo	- unaprijediti specijalističko-konzilijarnu zdravstvenu zaštitu izvan Zadra - osigurati prikladnu kulturnu i sportsku infrastrukturu u ruralnom dijelu urbanog područja

<ul style="list-style-type: none"> - veliki broj javnih ustanova i udruga u području kulture i sporta <p>Negativna</p> <ul style="list-style-type: none"> - koncentracija društvene infrastrukture u Zadru - nedovoljno razvijen sustav zdravstvene skrbi u seoskom prostoru na otocima i u zaobalju - koncentracija stanogradnje uz uski obalni rub 	<ul style="list-style-type: none"> - bolnički resursi Opće bolnice Zadar i Psihijatrijske bolnice Ugljan 	<ul style="list-style-type: none"> - obnoviti i gospodarski prikladno valorizirati reprezentativne elemente kulturne baštine (npr. utvrda na Sv. Mihovilu na otoku Ugljanu i Fortica u Novigradu)
---	---	--

4. 1. 3. Socijalno uključivanje i usluge socijalne skrbi

U ovom poglavlju fokus će biti na postojeće stanje i probleme u domeni socijalnog uključivanja i usluga socijalne skrbi. Analizirat će se socijalno stanje, dostupnost i korištenje socijalnih usluga te kriminalitet i sigurnost.

4. 1. 3. 1. Socijalno stanje

Neki od najznačajnijih pokazatelja socijalnog stanja su zajamčena minimalna naknada, broj nezaposlenih osoba te broj beskućnika. Prema odredbama Zakona o socijalnoj skrbi (NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20, 138/20) zajamčena minimalna naknada je pravo na novčani iznos kojim se osigurava zadovoljenje osnovnih životnih potreba samca ili kućanstva koji nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba.

U razdoblju od 2017. do 2020. godine broj korisnika minimalne zajamčene naknade u nadležnosti Centra za socijalnu skrb Zadar (CZSS Zadar) smanjio se za 34,1% (Tablica 11) što ukazuje na pozitivne pomake u socijalnoj slici promatranog prostora, ali bez detaljnije analize nije moguće utvrditi je li smanjenje rezultat poboljšanja socijalnog stanja ili nekih drugih čimbenika.

*Tablica 11. Kretanje broja korisnika minimalne zajamčene naknade 2017. – 2020. za jedinice lokalne samouprave u nadležnosti Centra za socijalnu skrb Zadar**

Godina	2017.	2018.	2019.	2020.
Broj korisnika	864	633	576	569

* Zbog načina vođenja statistike, nije moguće izdvojiti broj korisnika minimalne zajamčene naknade za UP Zadar, već samo za ukupno sve JLS koje su u nadležnosti CZSS Zadar.

Izvor: Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2017. godini; Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2018. godini; Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2019. godini; Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2020. godini.

Analiza kretanja broja nezaposlenih 2015. – 2021. godine pokazala je da je u navedenom razdoblju došlo do smanjenja broja nezaposlenih na UP Zadar i to za 52,6%. Trend pada nezaposlenosti zabilježen je i u svim jedinicama lokalne samouprave i to za više od 50,0%. Jedina iznimka jest Općina Kali gdje je nezaposlenost opala za 38,7%, ali radi se o općini koja je u čitavom promatranom razdoblju imala mali apsolutni broj nezaposlenih (pad s 39 na 24 nezaposlena) (Tablica 12). U čitavom tom razdoblju povećanje nezaposlenosti zabilježeno je u svim jedinicama lokalne samouprave 2020. godine kao posljedica pandemije COVID-19, *lockdowna* i brojnih ograničenja u društvenom i gospodarskom životu s ciljem sprječavanja širenja virusa. Međutim, već 2021. trend opadanja broja nezaposlenih se nastavio. On, međutim, nije povezan samo s povećanim brojem zaposlenih (posebno tijekom turističke sezone) već i s iseljavanjem radno-sposobnog stanovništva na što ukazuje ranije spomenuta negativna migracijska bilanca koja je rezultat migracija u dobnim skupinama mladog i zrelog stanovništva.

Tablica 12. Kretanje broja prosječnog broja nezaposlenih 2015. – 2021. za UP Zadar po jedinicama lokalne samouprave

JLS	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Bibinje	220	190	138	102	82	97	80
Galovac	68	53	39	30	29	32	30
Kali	39	36	29	29	19	26	24
Kukljica	27	19	15	15	13	20	13
Nin	128	114	92	73	65	63	54
Novigrad	155	117	83	78	62	79	67
Poličnik	239	208	151	109	95	121	95
Posedarje	150	132	101	103	78	96	75
Preko	96	77	65	49	46	53	46
Ražanac	112	93	77	53	52	73	48

JLS	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Sukošan	209	171	133	110	105	119	94
Škabrnja	80	67	51	43	32	47	37
Zadar	3.428	2.966	2.445	2.039	1.731	2.137	1.700
Zemunik Donji	102	79	65	47	38	54	39
Vrsi	108	85	73	58	48	51	44
UP Zadar	5.160	4.406	3.556	2.935	2.494	3.067	2.444

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područni ured Zadar

Prema podacima Caritasa Zadarska nadbiskupije u razdoblju od 2015. do 2021. godine u Prenocištu za beskućnike bilo je zbrinuto oko 85 osoba, od čega je osam osoba boravilo stalno duži niz godina. Trenutni kapacitet smještaja prenoćišta je 12 muških osoba, ali u planovima skrbi za beskućnike Caritasa Zadarske nadbiskupije jest osiguravanje smještaja za 20 beskućnika (16 muškaraca i četiri žene). Caritas također pruža usluge pripreme i dostave gotovih jela za 300 korisnika dnevno. Te aktivnosti Caritasa umnogome olakšavaju egzistencijalne potrebe socijalno i na druge načine ugroženim pojedincima (koji su u loš socijalni položaj došli zbog različitih životnih nevolja, ovisnosti, društvenih devijacija i dr.). Prenocište i pučka kuhinja smješteni su unutar kompleksa odgojno-obrazovnih ustanova i sveučilišnih sadržaja te bi trebalo razmotriti mogućnost pronalaska alternativne lokacije radi lakše dostupnosti i cjelovitog povezivanja komplementarnih usluga interesne skupine.

4. 1. 3. 2. Dostupnost i korištenje socijalnih usluga

Socijalne usluge obuhvaćaju različite mjere, aktivnosti i programe koji su namijenjeni sprječavanju, prepoznavanju i rješavanju problema i poteškoća s kojima se susreću obitelji i pojedinci te su usmjereni za poboljšavanje kvalitete njihova života u zajednici. Dakle, ove su usluge usmjerene na one kategorije stanovništva koje imaju određene teškoće i temelje se na životu u zajednici, a ne na trajnim institucionalnim rješenjima. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi u ovu kategoriju uključene su različite usluge i oblici pomoći: prva socijalna usluga, usluga sveobuhvatne procjene i planiranja, savjetovanje, stručna procjena, psihosocijalno savjetovanje, socijalno mentorstvo, obiteljska medijacija, psihosocijalni tretman radi prevencije nasilničkog ponašanja, psihosocijalna podrška, rana intervencija / razvojna podrška, pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja, pomoć u kući, boravak, organizirano stanovanje i smještaj.

Glavna ustanova socijalne skrbi na UP-u Zadar pruža Centar za socijalnu skrb Zadar. Osim toga, u 10 jedinica lokalne samouprave postoje druge ustanove koje pružaju određene usluge

iz domene socijalnih usluga (Tablica 13.). K tome, potrebno je istaknuti i djelovanje Kabineta za ranu intervenciju Caritasa Zadarske nadbiskupije.

Tablica 13. Ustanove na UP-u Zadar koje pružaju socijalne usluge

JLS	Ustanova
Zadar	Dom za starije i nemoćne osobe Zadar Dom za odrasle osobe Sv. Frane Centar za pružanje usluga u zajednici Mocire Dom za odgoj djece i mladeži Obiteljski domovi (13)
Nin	Pomoć u kući
Bibinje	Dom za stare i nemoćne P. J.
Galovac	Obiteljski dom
Poličnik	Pomoć u kući
Posedarje	Obiteljski dom
Preko	Podružnica doma za starije i nemoćne osobe Zadar
Sukošan	Obiteljski dom (2)
Vrsi	Obiteljski dom (2)
Zemunik Donji	Dom za odrasle osobe Zemunik

Izvor: Zadarska županija, Upravni odjel za hrvatske branitelje, udruge, demografiju i socijalnu politiku

Uz institucijsku potporu vezanu uz veća naselja unutar UP-a, kvalitetnoj socijalnoj skrbi zasigurno bi pridonijeli mobilni timovi kojima bi se pridonijelo deinstitucionalizaciji kroz pružanje usluge odgovarajuće socijalne skrbi stanovništvu na ruralnoj periferiji UP-a na otocima i u zaobalju. Tome treba pridodati i potrebu organizacije socijalno-palijativne skrbi za staro stanovništvo kojom bi se po istim principima mogla obuhvatiti sva naselja na UP-u Zadar. Dobro su došli projekti financirani sredstvima Europskoga socijalnog fonda kojima se, u vrijeme financiranja, učinio važan iskorak u dostupnosti socijalnih usluga starijim i nemoćnim stanovnicima ruralnih naselja unutar UP-a (npr. *Pomoć u kući*, *Život u susjedstvu*, *Zaželi* i dr.). Međutim, problem je što po isteku financijskih razdoblja JLS često ne mogu osigurati kontinuirano financiranje osoba koje se prošle odgovarajuću edukaciju u području pružanja socijalnih usluga upotpunjujući svoj kompetencijski profil i u sklopu projekta stekle radno iskustvo.

4. 1. 3. 3. Kriminalitet i sigurnost građana

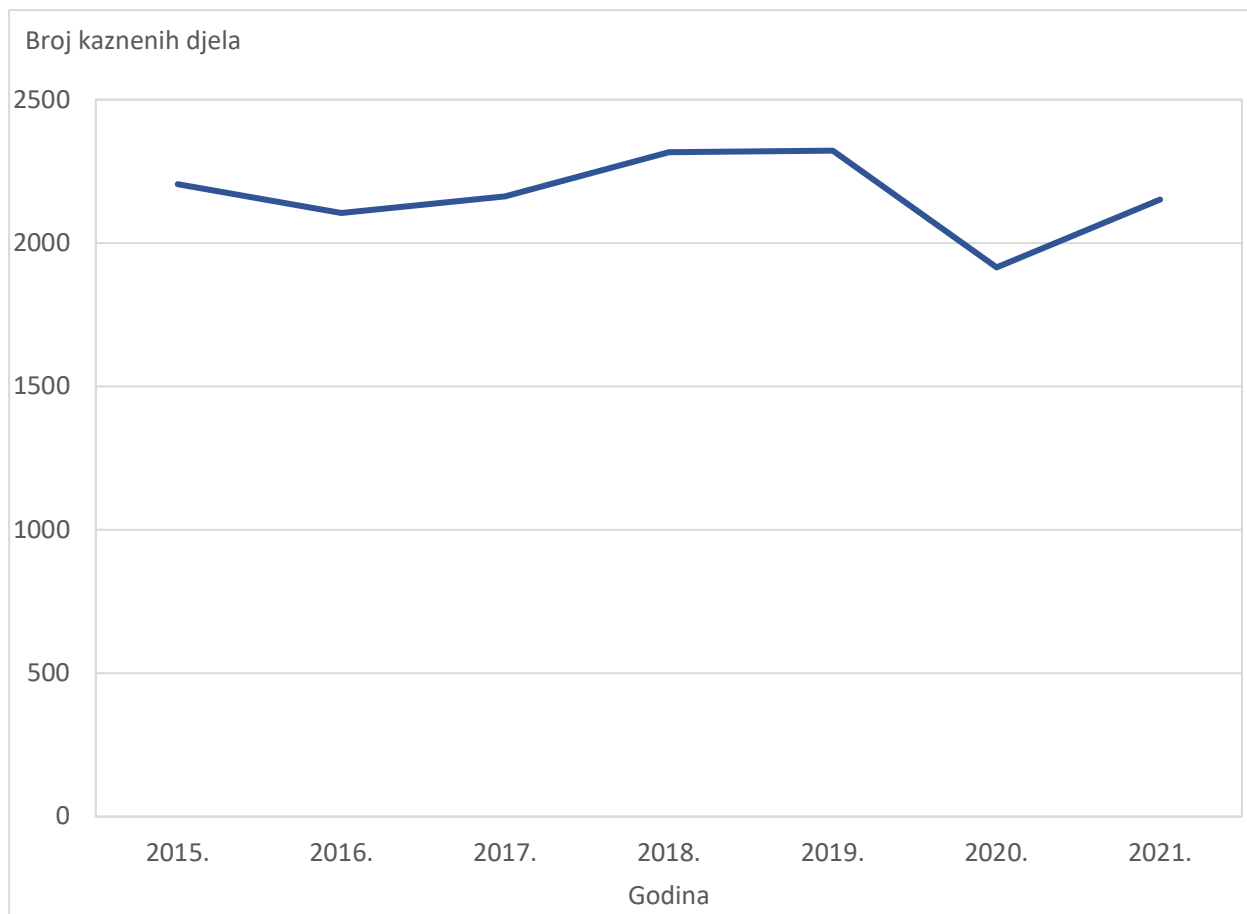
Broj počinjenih kaznenih djela te sigurnost građana bitan su element kvalitete života na nekom području. Prema podacima Policijske uprave zadarske za razdoblje 2015. – 2021. može se zaključiti da se broj kaznenih djela nije značajnije mijenjao (Slika 12). Iznimka je 2020. godina kada je zabilježen najmanji broj kaznenih djela, što je zasigurno povezano s pandemijom COVID-19, *lockdownom* te brojnim restrikcijama koje su bile na snazi u pojedinim razdobljima tijekom godine.

Tablica 14. Broj kaznenih djela na UP-u Zadar 2015. – 2021.

JLS	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Bibinje	88	48	57	53	152	60	46
Galovac	40	61	23	18	18	10	9
Kali	22	11	16	12	11	15	11
Kukljica	21	13	6	8	5	6	9
Nin	65	67	57	63	69	55	56
Novigrad	22	19	25	22	13	17	23
Poličnik	48	63	71	87	58	72	91
Posedarje	42	44	58	52	68	65	52
Preko	47	53	52	42	39	28	49
Ražanac	34	42	46	34	36	20	30
Sukošan	77	80	69	67	44	60	64
Škabrnja	18	21	10	149	23	121	6
Vrsi	26	23	29	34	84	20	18
Zadar	1.619	1.528	1.614	1.642	1.683	1.320	1.639
Zemunik Donji	37	31	30	33	19	46	48
UP Zadar	2.206	2.104	2.163	2.316	2.322	1.915	2.151

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava zadarska, 2022.

U skladu s najvećim brojem stanovnika, najveći broj kaznenih djela zabilježen je na području Grada Zadra – s iznimkom 2020. godine, između 70,0 i 76,0% svih kaznenih djela zabilježeno je upravo na navedenom području (Tablica 14). Jedinice lokalne samouprave u kojima je posljednjih godina zabilježen najmanji udio počinjenih kaznenih djela (manje od 1,0%) su Galovac, Kali i Kukljica.

Slika 12 Kretanje broja kaznenih djela na UP-u Zadar 2015. – 2021.

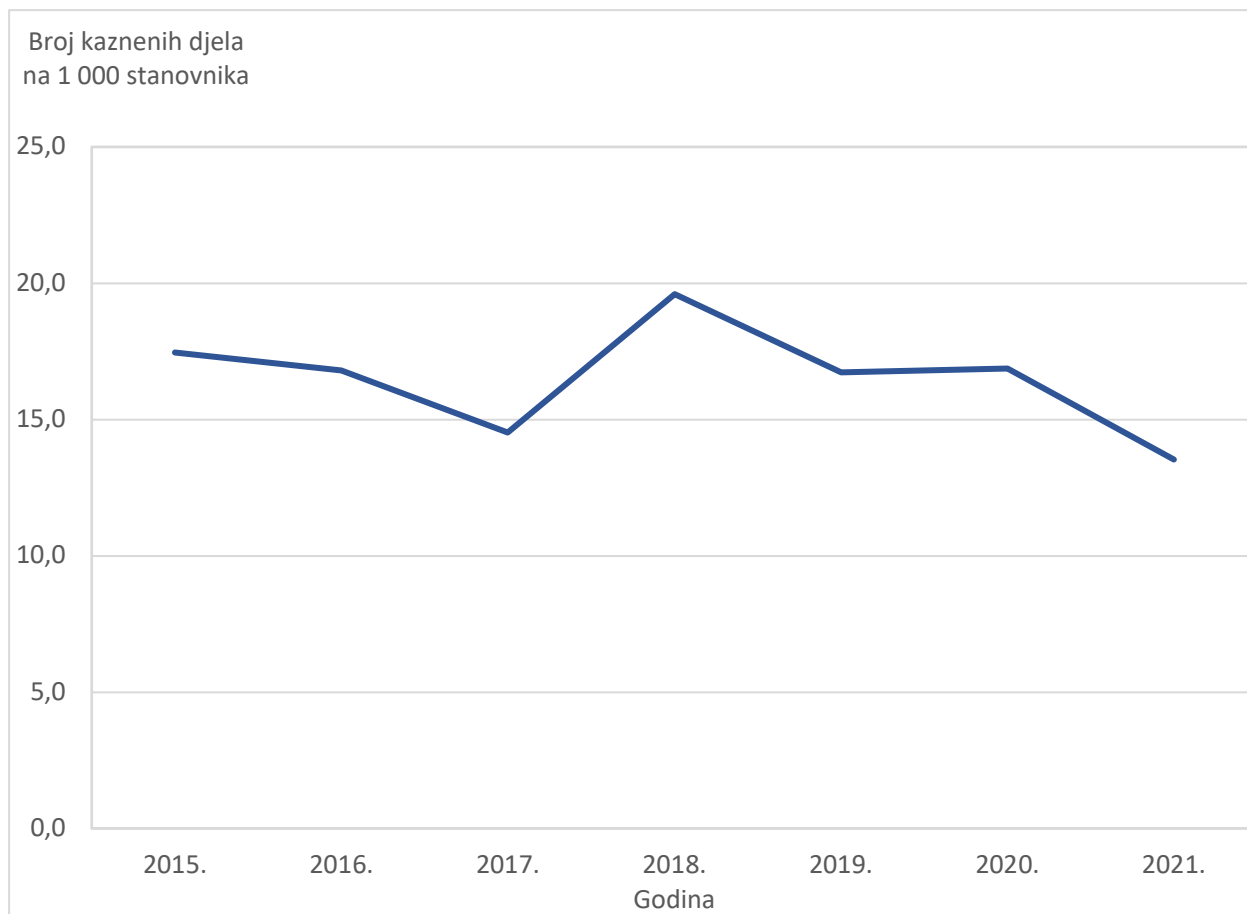
Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava zadarska, 2022.

Sam broj počinjenih kaznenih djela ne govori puno o kriminalitetu i sigurnosti građana na nekom području, toga se često koristi drugi pokazatelj – stopa kriminaliteta, tj. broj kaznenih djela na 1 000 stanovnika. Od 2015. do 2021. godine stopa kriminaliteta oscilirala je između 20 i 14 (Slika 13). Godine 2015. stopa kriminaliteta na urbanom području Zadra iznosila je 18, a u pet JLS-a stopa je bila viša od prosjeka (Bibinje, Galovac, Kukljica, Nin i Zadar). U narednim godinama stopa se kretala između 14 i 20 kaznenih djela na 1 000 stanovnika (Tablica 15). Na kraju razmatranog razdoblja stopa kriminaliteta iznosila je 14 i tada je ponovno pet JLS-a imalo iznadprosječnu stopu kriminaliteta (Nin, Poličnik, Posedarje, Zadar i Zemunik Donji), dok su najmanju stopu (manju od 10) imali Galovac, Kali, Škabrnja i Vrsi. Iako je Škabrnja 2021. imala nisku stopu kriminaliteta, potrebno je istaknuti da je u dvije godine promatranog razdoblja zabilježena iznimno visoka stopa – 2018. iznosila je 89, a 2020. 72 kaznena djela na 1 000 stanovnika.

Tablica 15. Broj kaznenih djela na 1000 stanovnika na UP-u Zadar 2015. – 2021.

JLS	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Bibinje	22	12	14	13	38	15	12
Galovac	32	47	18	14	14	8	7
Kali	14	7	10	7	7	9	7
Kukljica	33	20	9	12	8	9	14
Nin	24	25	21	23	25	20	21
Novigrad	10	9	11	10	6	8	11
Poličnik	10	13	15	18	12	15	19
Posedarje	12	13	17	15	20	19	15
Preko	13	15	14	12	11	8	14
Ražanac	12	15	17	12	13	7	11
Sukošan	16	17	15	14	9	13	14
Škabrnja	11	12	6	89	14	72	4
Vrsi	13	11	14	17	41	10	9
Zadar	23	22	23	23	24	19	23
Zemunik Donji	17	14	14	15	9	21	22
UP Zadar	18	17	15	20	17	17	14

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava zadarska, 2022.

Slika 13 Kretanje broja kaznenih djela na 1000 stanovnika na UP-u Zadar 2015. – 2021.

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava zadarska, 2022.

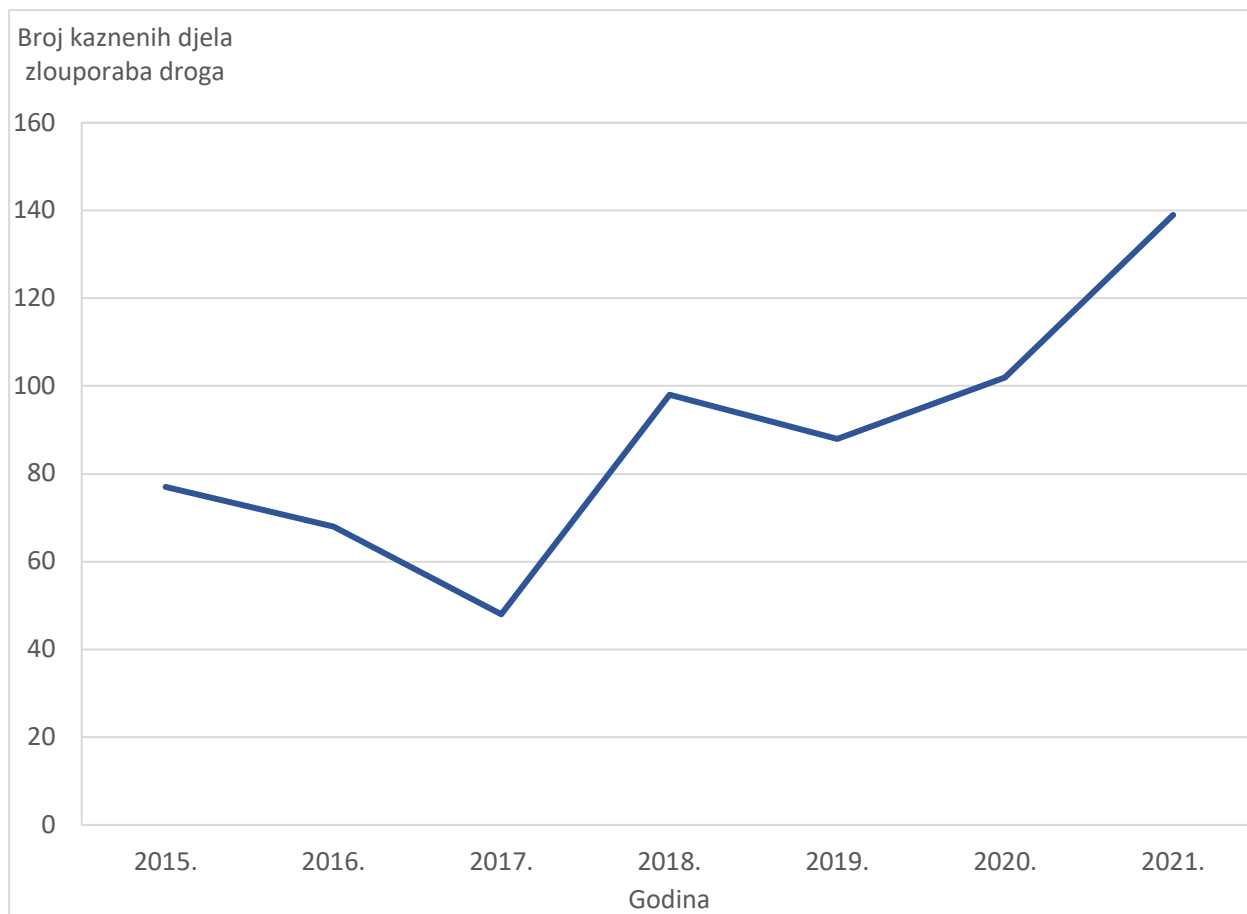
Dok je u Republici Hrvatskoj od 2015. do 2021. zabilježena stagnacija broja kaznenih djela zlouporabe droga, na UP-u Zadar zamjetan je značajan porast broja navedenih kaznenih djela (Slika 14). Godine 2015. zabilježeno je ukupno 77 kaznenih djela zlouporabe droga, dok je do 2021. taj broj porastao na 139 (povećanje od čak 80,5%). Većina kaznenih djela zlouporabe droga zabilježena je na području Grada Zadra (između 68,0% i 88,0%). Osim na području Grada Zadra, može se istaknuti i nešto veći broj zabilježenih kaznenih djela na području Općine Poličnik, dok je u ostalim jedinicama lokalne samouprave broj tih kaznenih djela nizak.

Tablica 16. Broj kaznenih djela zlouporabe droga na UP-u Zadar 2015. – 2021.

JLS	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Bibinje	5	1	0	1	3	0	2

JLS	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Galovac	0	0	0	0	0	0	0
Kali	5	0	0	2	0	0	0
Kukljica	0	0	0	0	0	0	0
Nin	1	1	0	5	1	0	1
Novigrad	0	0	0	0	0	0	0
Poličnik	3	1	1	10	0	5	17
Posedarje	3	0	0	4	3	3	1
Preko	6	4	0	3	1	3	1
Ražanac	0	3	0	0	0	0	1
Sukošan	1	0	2	2	2	4	4
Škabrnja	0	0	0	0	0	0	0
Vrsi	1	0	1	0	1	2	1
Zadar	52	58	42	70	75	82	111
Zemunik Donji	0	0	2	1	2	3	0
UP Zadar	77	68	48	98	88	102	139

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava zadarska, 2022.

Slika 14 Kretanje broja kaznenih djela zlouporabe droga na UP-u Zadar 2015. – 2021.

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava zadarska, 2022.

Analiza je pokazala da se broj korisnika minimalne zajamčene naknade u razdoblju od 2017. do 2020. na području jedinica lokalne samouprave koje su u nadležnosti Centra za socijalnu skrb Zadar smanjio. Iako navedeni podatak može ukazivati na poboljšanje socijalnog stanja na promatranom području, bez detaljnije analize nije moguće utvrditi je li ovo smanjenje doista rezultat poboljšanja socijalnog stanja ili nekih drugih promjena i procesa (npr. emigracije stanovništva). Sličan trend zabilježen je i kod nezaposlenosti stanovništva. Naime, u promatranom razdoblju smanjio se prosječan godišnji broj nezaposlenih osoba što isto tako može upućivati na poboljšanje društveno-gospodarskih prilika, ali isto tako do smanjenja je moglo doći pod utjecajem drugim čimbenika (npr. emigracije nezaposlenog stanovništva). Na urbanom području Zadra zabilježeno je 29 ustanova koje pružaju socijalne usluge, a većina ih je smještena na području Grada Zadra. U ostalim jedinicama lokalne samouprave zabilježeni su uglavnom obiteljski domovi, domovi za starije i pomoć u kući. S druge strane, u pet jedinica lokalne samouprave ne postoji niti jedna ustanova za pružanje

socijalnih usluga te bi na to svakako trebalo obratiti pozornost kod planiranja širenja mreže socijalnih usluga. Podaci o kriminalitetu i sigurnosti ukazuju na stagnaciju broja kaznenih djela i stope kriminaliteta, ali zabrinjavajući su podaci o porastu broja kaznenih djela zlouporabe droga. Očito je da stoga potrebno učiniti dodatne napore na polju prevencije, uključujući i odgovarajuću edukaciju, kako bi se smanjili učinci različitih ovisnosti, posebno onih o drogama, ali i drugih štetnih praksi (alkohol, kocka) koji ovisnike dovode u nepovoljan financijski i, posljedično ali i s drugih motrišta, slabiji socijalni položaj.

Tablica D. Ključna obilježja, razvojni potencijali i potrebe – socijalno uključivanje i usluge socijalne skrbi

Ključna obilježja	Razvojni potencijali	Razvojne potrebe
<p>Pozitivna</p> <ul style="list-style-type: none"> - institucionalizirani sustav socijalne skrbi (iako bez dovoljno kapaciteta za skrb o starijim i nemoćnim osobama) - opća sigurnost <p>Negativna</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedovoljno razvijen vaninstitucionalni sustav socijalne skrbi (uz iznimku onoga uspostavljen i održavanog u sklopu projektnih aktivnosti) - velika koncentracija turista - nedovoljni kapaciteti smještaja za starije i nemoćne osobe - može pridonijeti povećanju kaznenih djela (krađa, zlouporaba droga) i prometnih nesreća 	<ul style="list-style-type: none"> - ustanove za pružanje socijalne i palijativne skrbi (posebno u Zadru) - institucionalni programi prevencije ovisnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - unaprijediti sustav socijalne skrbi u ruralnom dijelu urbanog područja (mobilni timovi za skrb o starijim osobama koji žive u svojim kućanstvima, palijativnu skrb, za pomoć u kući i dr.) - ulagati u sustav unaprjeđenja socijalne skrbi o najslabijim članovima društva te povećati i unaprijediti smještaj za starije i nemoćne - unaprjeđivati prevenciju različitih oblika ovisnosti i drugih štetnih praksi posebno osjetljive populacije (mladi, branitelji)

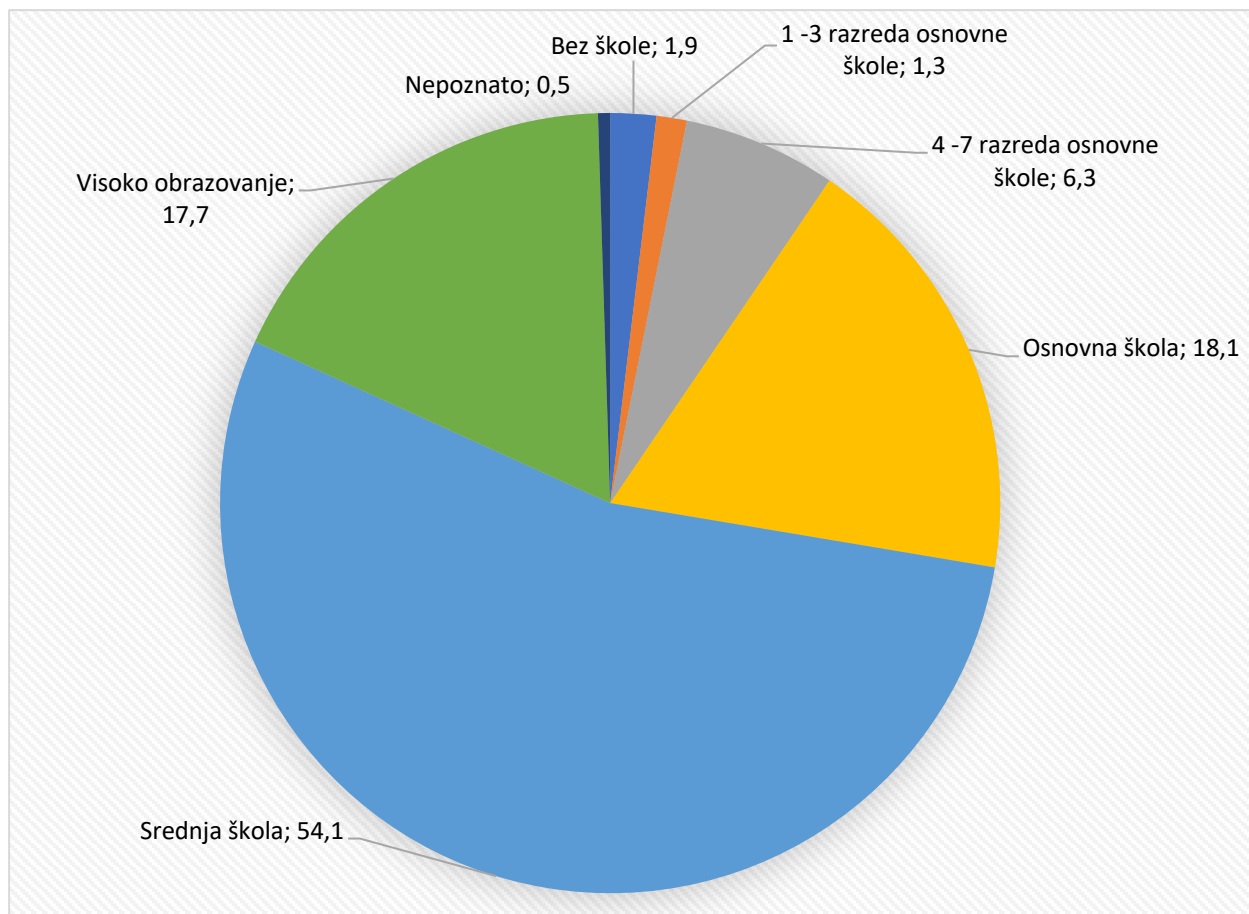
4. 1. 4. Odgoj i obrazovanje

Odgoj i obrazovanje bitne su komponente suvremenoga društveno-gospodarskog razvoja. U skladu s time, posljednjih desetljeća širi se mreža ustanova svih razina obrazovanja i obrazovnih programa (s iznimkom naselja koja su zahvaćena posvemašnjom depopulacijom gdje je došlo do zatvaranja osnovnih škola). Također, sve se više stavlja naglasak na programe cjeloživotnog obrazovanja koji su od iznimne važnosti u vrijeme ubrzanog gospodarskog i tehnološkog napretka te promjena na tržištu rada. Jedinice lokalne samouprave osnivači su ustanova za predškolski odgoj te osnovnih škola, dok je Zadarska

županija osnivač srednjih škola. Posljednjih godina povećava se i broj programa cjeloživotnog obrazovanja na različitim učilištima koji su dostupni stanovnicima Zadarske i okolnih županija. Na području visokog obrazovanja ističe se jedna ustanova – Sveučilište u Zadru – čiji je osnivač država. Ta ustanova izvodi znanstvene i nastavne aktivnosti, ali u sve većoj mjeri je uključena i u razvojne projekte putem kojih se ostvaruje transfer znanja i tehnologija pa je tako jedan od ključnih dionika društveno-gospodarskog razvoja UP Zadar

4. 1. 4. 1. Obrazovni sastav stanovništva

Obrazovni sastav stanovništva pokazuje najviši završeni formalni stupanj obrazovanja koje je postiglo stanovništvo starije od 15 godina. Od kraja 1950-ih, kada je u Hrvatskoj uvedeno obvezno osnovnoškolsko obrazovanje, obrazovni sastav stanovništva je sve povoljniji – konstantno se smanjuje broj stanovnika bez škole te onih s nepotpunim osnovnim obrazovanjem uz istovremeno povećanje osoba sa završenom srednjom školom i visokim obrazovanjem. Prema podacima popisa stanovništva 2011. godine 54,1% stanovništva starijeg od 15 godina imalo je završeno srednju školu, dok je 9,5% stanovništva bilo bez završene škole te završen 1 do 7 razreda osnovne škole. Udjeli stanovništva sa završenom osnovnom školom i visokim obrazovanjem je gotovo podjednak. U usporedbi s državnim prosjekom, UP Zadar ima nešto povoljniji obrazovni sastav, odnosno ima veći udio stanovništva sa završenom srednjom školom i visokim obrazovanjem od državnog prosjeka.

Slika 15 Obrazovni sastav stanovništva UP Zadar 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr

Najpovoljniji obrazovni sastav stanovništva imao je Grad Zadar u kojem je smješten i najveći broj obrazovnih institucija. S druge strane, nešto nepovoljniji obrazovni sastav imale su općine smještene u zaobalnom dijelu Zadarske županije (Tablica 17). Najveći dio stanovništva s najnižim stupnjevima obrazovanja jesu osobe starije životne dobi. Također, među osobama s najnižim stupnjem obrazovanja više je žena nego muškaraca što je rezultat nekadašnjeg slabijeg uključivanja žena u obrazovni sustav. Najveći dio stanovništva u radno aktivnoj dobi ima završeno srednje ili visoko obrazovanje što im osigurava konkurentnost na tržištu rada.

Tablica 17. Obrazovni sastav stanovništva UP Zadar 2011. godine

JLS	Uk.	Bez škole	1-3 razreda	4-7 razreda	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje	Nepoznato

			osnovne škole	osnovne škole				
Nin	2 340	40	39	286	491	1 233	251	0
	%	1,7	1,7	12,2	21,0	52,7	10,7	0,0
Zadar	63.097	680	493	2.767	9.743	35.103	14.244	67
	%	1,1	0,8	4,4	15,4	55,6	22,6	0,1
Bibinje	3.197	38	51	250	780	1.798	279	1
	%	1,2	1,6	7,8	24,4	56,2	8,7	0,0
Galovac	1.001	48	23	56	279	553	42	0
	%	4,8	2,3	5,6	27,9	55,2	4,2	0,0
Kali	1.400	16	37	127	373	701	146	0
	%	1,1	2,6	9,1	26,6	50,1	10,4	0,0
Kukljica	645	10	4	96	171	304	60	0
	%	1,6	0,6	14,9	26,5	47,1	9,3	0,0
Novigrad	1.981	120	50	215	547	940	109	0
	%	6,1	2,5	10,9	27,6	47,5	5,5	0,0
Poličnik	3.637	205	85	337	1 021	1.808	180	1
	%	5,6	2,3	9,3	28,1	49,7	4,9	0,0
Posedarje	3.032	138	100	335	740	1.515	203	1
	%	4,6	3,3	11,0	24,4	50,0	6,7	0,0
Preko	3.470	24	69	319	544	1.734	368	412
	%	0,7	2,0	9,2	15,7	50,0	10,6	11,9
Ražanac	2.559	151	59	300	654	1.171	223	1
	%	5,9	2,3	11,7	25,6	45,8	8,7	0,0
Sukošan	3.808	94	45	415	772	2.078	397	7
	%	2,5	1,2	10,9	20,3	54,6	10,4	0,2
Škabrnja	1.406	82	38	131	337	738	79	1
	%	5,8	2,7	9,3	24,0	52,5	5,6	0,1
Vrsi	1.747	37	41	209	457	862	140	1
	%	2,1	2,3	12,0	26,2	49,3	8,0	0,1
Zemunik Donji	1.783	126	61	193	331	955	117	0
	%	7,1	3,4	10,8	18,6	53,6	6,6	0,0
UP Zadar	95.103	1.854	1.223	6.174	17.574	52.209	16.964	504
	%	1,9	1,3	6,3	18,1	54,1	17,7	0,5

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr

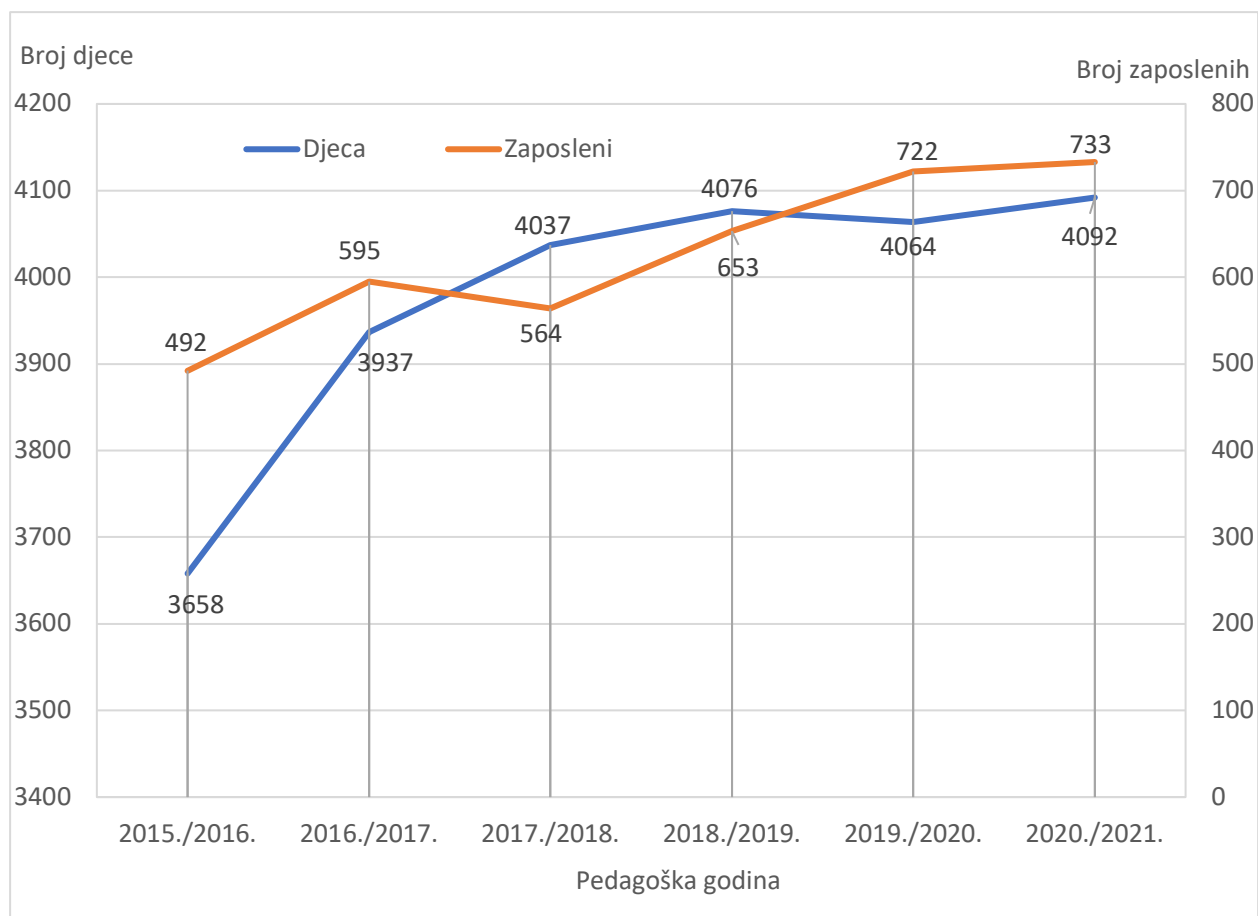
4. 1. 4. 2. Predškolski odgoj

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, na UP Zadar u pedagoškoj godini 2020./2021. postojalo je 66 ustanova predškolskog odgoja od čega je 46 bilo na području Grada Zadra. Grad Zadar je osnivač tri vrtičke ustanove Sunce, Radost i Latica koje raspolažu s 20 područnih objekata, dok su preostali vrtići drugih osnivača. DV Latica specijalizirana je pedagoška ustanova koja provodi različite edukacijsko-rehabilitacijske programe za djecu rane i predškolske dobi koja imaju teškoće u razvoju. Usluge ove ustanove mogu koristiti i djeca iz drugih jedinica lokalne samouprave pod uvjetom da njihova JLS sufinancira edukacijsko-rehabilitacijski program. DV Latica potiče inkluziju i sudjeluje u njenom ostvarivanju na način da omogućava djeci s teškoćama u razvoju uključivanje u redovne vrtiće, ali isto tako omogućuje dolazak djeci s teškoćama u razvoju iz redovnih vrtića na rehabilitaciju, kao i odlazak stručnjaka u njihov redovan vrtić.

Grad Zadar subvencionira boravak djece u gradskim i privatnim vrtićima te je tako cijena vrtića za prvo dijete 600 kn, za drugo 300 kn, a za treće i svako sljedeće dijete vrtić je besplatan. Ova mjera svakako predstavlja značajnu financijsku olakšicu roditeljima. Međutim, iako se kapaciteti vrtića na području Grada Zadra povećavaju, još uvijek nisu dovoljni za prihvatanje sve prijavljene djece, posebice djece jasličke dobi.

Osim u općinama Galovac i Novigrad, u svim ostalim jedinicama lokalne samouprave postoji barem jedan vrtić što je od iznimne važnosti za lokalno stanovništvo. Međutim, u općinama Galovac i Novigrad vrtići su u završnoj fazi izgradnje i otvaranja, tako da bi u sljedećoj pedagoškoj godini sve jedinice lokalne samouprave trebale imati vrtiće.

U razdoblju od pedagoške godine 2015./2016. do 2020./2021. zabilježen je porast broja djece u vrtićima kao i broja zaposlenih – broj djece povećan je za gotovo 12,0%, a zaposlenih za 49,0% (Slika 16). U istom razdoblju broj vrtića se povećao za osam. Također, na početku razmatranog razdoblja omjer broja zaposlenih i djece bio je 1:7,4, a na kraju razdoblja 1:5,6. Ti podaci ukazuju na povoljne trendove vezane uz predškolski odgoj na proučavanom prostoru te bi svakako trebalo nastaviti s povećanjem broja objekata i odgojnih skupina, ali u skladu s propisanim pedagoškim standardima, posebice vezano uz omjer broja djece i odgojitelja. Mogućnost boravka djece u vrtiću svakako ima povoljan utjecaj na usklađivanje obiteljskih i poslovnih obveza roditelja, posebice majki. U slučajevima kada nemaju mogućnost dobivanja mjesta u vrtiću ili nekog drugog načina čuvanja djeteta, žene su često prisiljene napustiti posao ili nisu u mogućnosti tražiti posao nakon isteka roditeljskog dopusta. Povećanje vrtićkih kapaciteta bi stoga moglo imati povoljan učinak na zapošljavanje majki i poboljšanje socio-ekonomskog statusa obitelji (dvostruki dohodak).

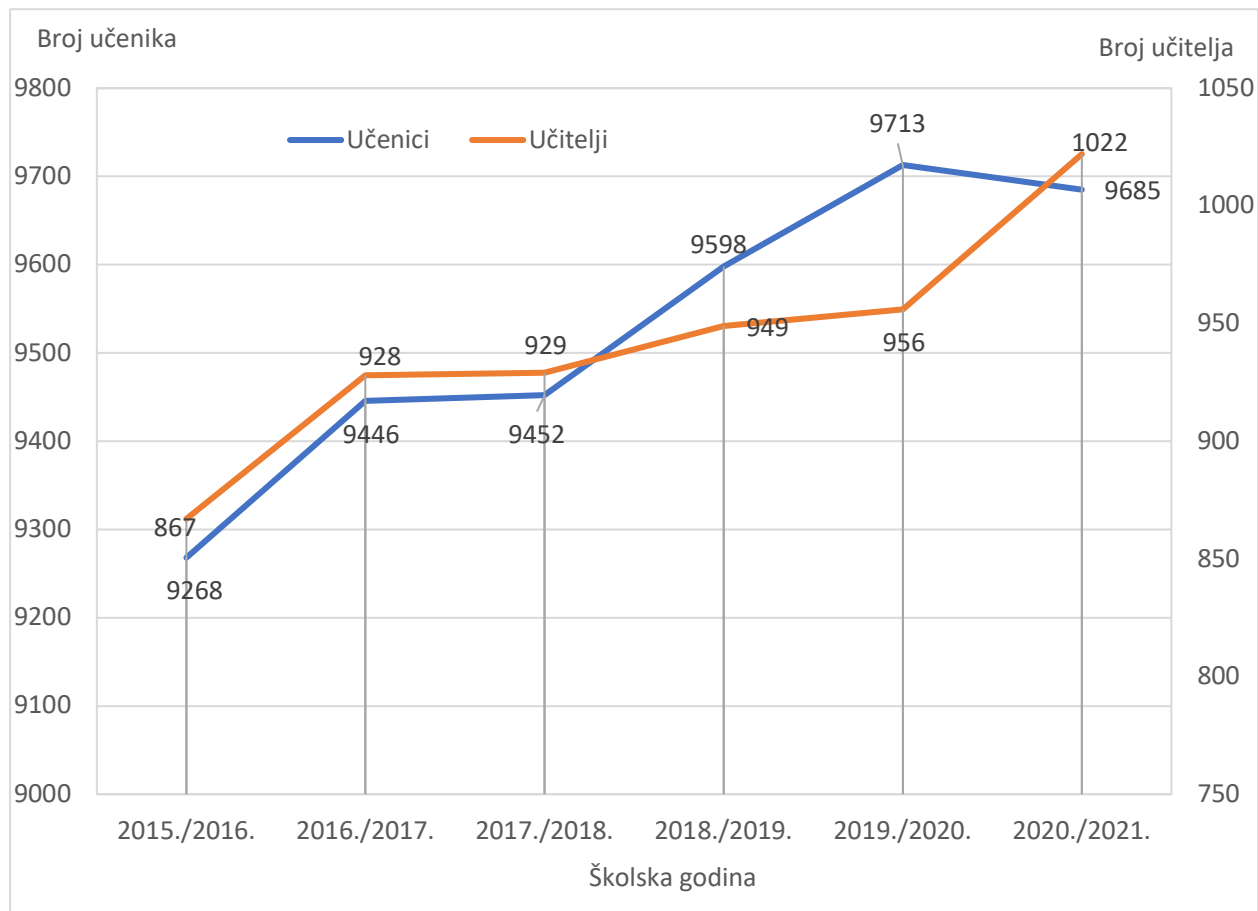
Slika 16 Kretanje broja djece i zaposlenih u vrtićima na urbanom području Zadra od pedagoške godine 2015./2016. do 2020./2021.

Izvor: Gradovi u statistici, Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

4. 1. 4. 3. Osnovnoškolsko obrazovanje

U školskoj godini 2020./2021. na UP Zadar djelovale su ukupno 62 škole (matične i područne), od čega najviše na području Grada Zadra. Osim u općinama Kali i Kukljica, u kojima postoji organizirana samo razredna nastava (od 1. do 4. razreda), u svim ostalim jedinicama lokalne samouprave postoje osmogodišnji osnovnoškolski programi. Škole u Kalima i Kukljici su područne škole OŠ Valentin Klarin u Preku te tako učenici nakon 4. razreda školovanje mogu nastaviti u matičnoj školi u Preku. Primarnom obrazovanju umnogome pridonosi i djelovanje dviju glazbenih osnovnih škola: Glazbene škole Blagoje Bersa čiji je osnivač Zadarska županija te Osnovne glazbene škole sv. Benedikta čiji je osnivač Samostan benediktinki sv. Marije u Zadru.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku od šk. god. 2015./2016. do 2020./2021. na urbanom području Zadra zabilježeno je povećanje broja učenika u osnovnim školama za 4,5%, dok se broj učitelja povećao za 17,9%. U školama s većim brojem učenika nastava se još uvijek održava u smjenama, a u školama s manjim brojem učenika nastava se organizira u jednoj smjeni. Iznimka su posljednje dvije pandemijske godine kada se iz epidemioloških razloga nastava u pojedinim školama ipak organizirala u dvije smjene.

Slika 17 Kretanje broja učenika i učitelja u osnovnim školama na urbanom području Zadra od šk. god. 2015./2016. do 2020./2021.

Izvor: Gradovi u statistici, Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Nadalje, sve više škola (u skladu s prostornim i kadrovskim uvjetima) pruža mogućnost produženog boravka učenicima prvih i drugih razreda. Iz godine u godinu povećava se potreba za produženim boravkom te se broj odgojno-obrazovnih skupina u produženom boravku konstantno povećava. Jedinice lokalne samouprave financiraju izvođenje ovog programa, a roditelji su do nedavno financirali prehranu učenika u produženom boravku. Postojanje programa produženog boravka u školi iznimno je bitno za obitelji u kojima su oba

roditelja zaposlena te je svakako bitno omogućiti provođenje navedenog programa i u školama u kojima još uvijek ne postoji. Bitno olakšanje i usustavljanje nastupilo je odlukom Vlade Republike Hrvatske kojom je omogućen besplatan obrok svim učenicima osnovnih škola. Dodatni iskoraci očekuju se implementacijom reformske mjere prelaska osnovnih škola u jednosmjenski rad što je, uostalom, predviđeno Nacionalnim planom oporavka i otpornosti.

Financiranje nastavnih materijala također je važno pitanje, jer predstavlja važnu stavku u budžetu obitelji školaraca. Ministarstvo znanosti i obrazovanja financira nabavku udžbenika, a neke jedinice lokalne samouprave financiraju nabavku radnih bilježnica (npr. Grad Zadar). Također, posljednjih se godina dosta ulaže u osiguravanje pomoćnika u nastavi za učenike s određenim poteškoćama.

Nastojanjima Grada Zadra i Zadarske županije s partnerskim ustanovama mnoge su škole u Zadru i nekim drugim JLS-ovima u UP-u uključene u projekt *STEM County* kojim je predviđeno educiranje nastavnika i učenika, opremanje škola kao i druge nastavne i izvannastavne aktivnosti u području STEM-a.

4. 1. 4. 4. Srednjoškolsko obrazovanje

Na prostoru Zadarske županije šk. god. 2020./2021. djelovala je 21 srednja škola, od čega ih je 16 smješteno u gradu Zadru, a od preostalih pet po jedna je smještena u Pagu, Benkovcu, Biogradu na Moru, Gračacu i Obrovcu. Iste godine srednje škole u Zadru omogućavale su upis 67 programa obrazovanja s 1658 mjesta (Tablica 18). Od ukupno 16 srednjih škola, za 14 škola osnivač je Zadarska županija, osnivač jedne škole je vjerska zajednica, a jedna je privatna. S obzirom na činjenicu da osim u Zadru, u drugim JLS UP Zadar nema srednjih škola učenici iz ostalih jedinica lokalne samouprave moraju svakodnevno ili tjedno putovati u Zadar ili ostale gradove u županiji u kojima postoji srednja škola.

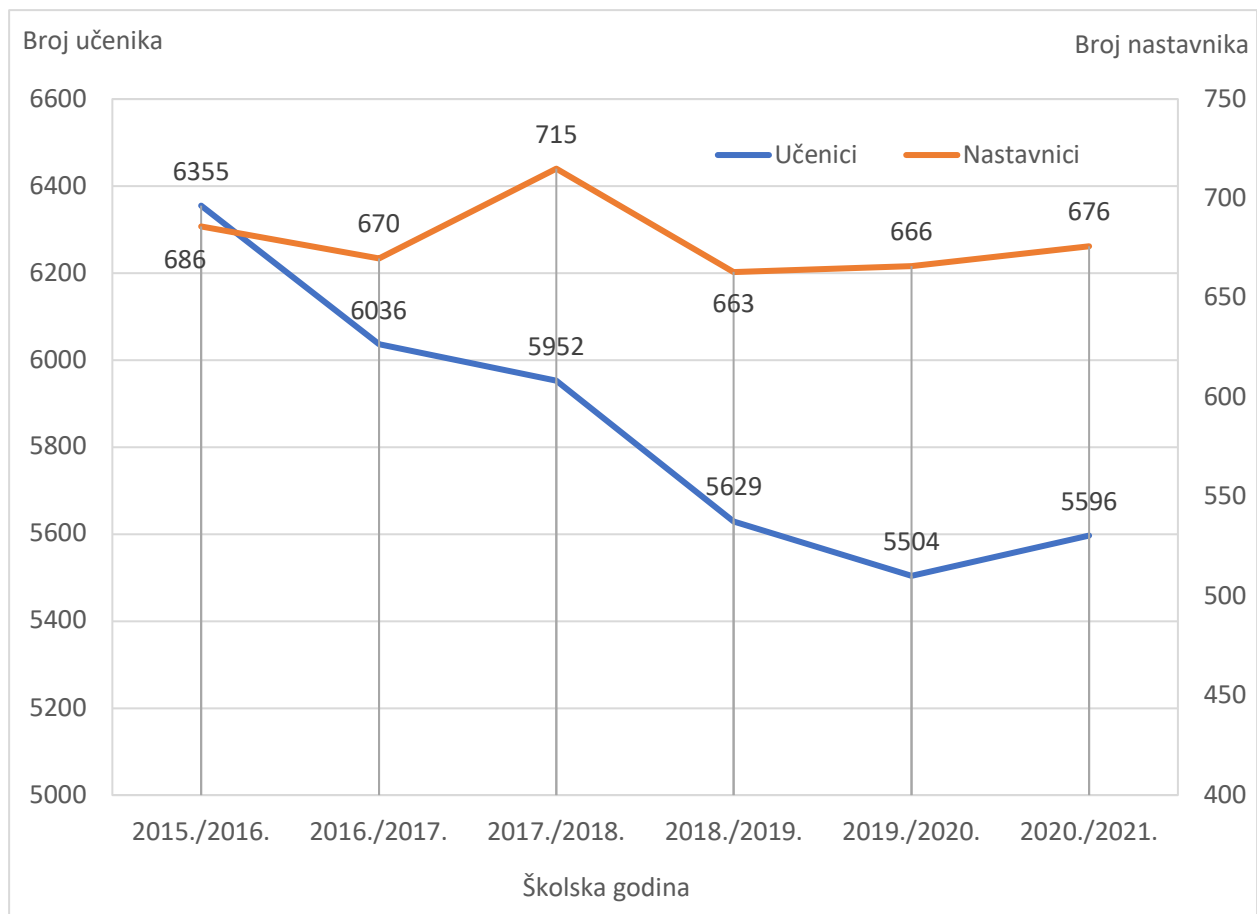
Od šk. god. 2015./2016. do 2020./2021. u srednjim školama na UP-u Zadar primjećuje se smanjenje broja učenika za gotovo 12%. Broj nastavnika nije se značajnije promijenio, s iznimkom nešto značajnijeg porasta 2017. godine (Slika 18). U istom razdoblju, ukupan broj upisnih mjesta u srednje škole nije se značajnije promijenio. Međutim, s obzirom na trend smanjenja broja učenika, jasno je da će se s vremenom vjerojatno smanjiti upisne kvote, a moguće je da će se i neki smjerovi za koje vlada iznimno nizak interes, možda i ukinuti.

Tablica 18 Srednje škole na UP-u Zadar i upisne kvote u šk. god. 2020./2021.

Škola	Upisna kvota
Ekonomsko-birotehnička i trgovačka škola Zadar	149
Gimnazija Franje Petrića Zadar	92
Gimnazija Jurja Barakovića Zadar	115
Gimnazija Vladimira Nazora Zadar	138
Glazbena škola Blagoje Bersa Zadar	63
Hotelijsko-turistička i ugostiteljska škola Zadar	194
Medicinska škola Ante Kuzmanića – Zadar	72
Obrtnička škola Gojka Matuline Zadar	63
Poljoprivredna, prehrambena i veterinarska škola Stanka Ožanića Zadar	107
Pomorska škola Zadar	88
Prirodoslovno-grafička škola Zadar	63
Strukovna škola Vice Vlatkovića Zadar	208
Škola primijenjene umjetnosti i dizajna Zadar	92
Tehnička škola Zadar	112
Klasična gimnazija Ivana Pavla II. s pravom javnosti Zadar	52
Privatna gimnazija NOVA s pravom javnosti Zadar	40
Ukupno	1 688

Izvor: Narodne novine 55/2021, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_05_55_1107.html

U Zadru se nalazi i jedan srednjoškolski đački dom kapaciteta 94 mjesta u kojem su najčešće smješteni učenici iz udaljenijih mjesta u županiji kojima svakodnevno putovanje iz mjesta prebivališta do Zadra zbog neadekvatne prometne povezanosti nije usklađeno s školskim obvezama (nastava i praksa).

Slika 18. Kretanje broja učenika i nastavnika u srednjim školama UP Zadar od šk. god. 2015./2016. do 2020./2021.

Izvor: Gradovi u statistici, Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

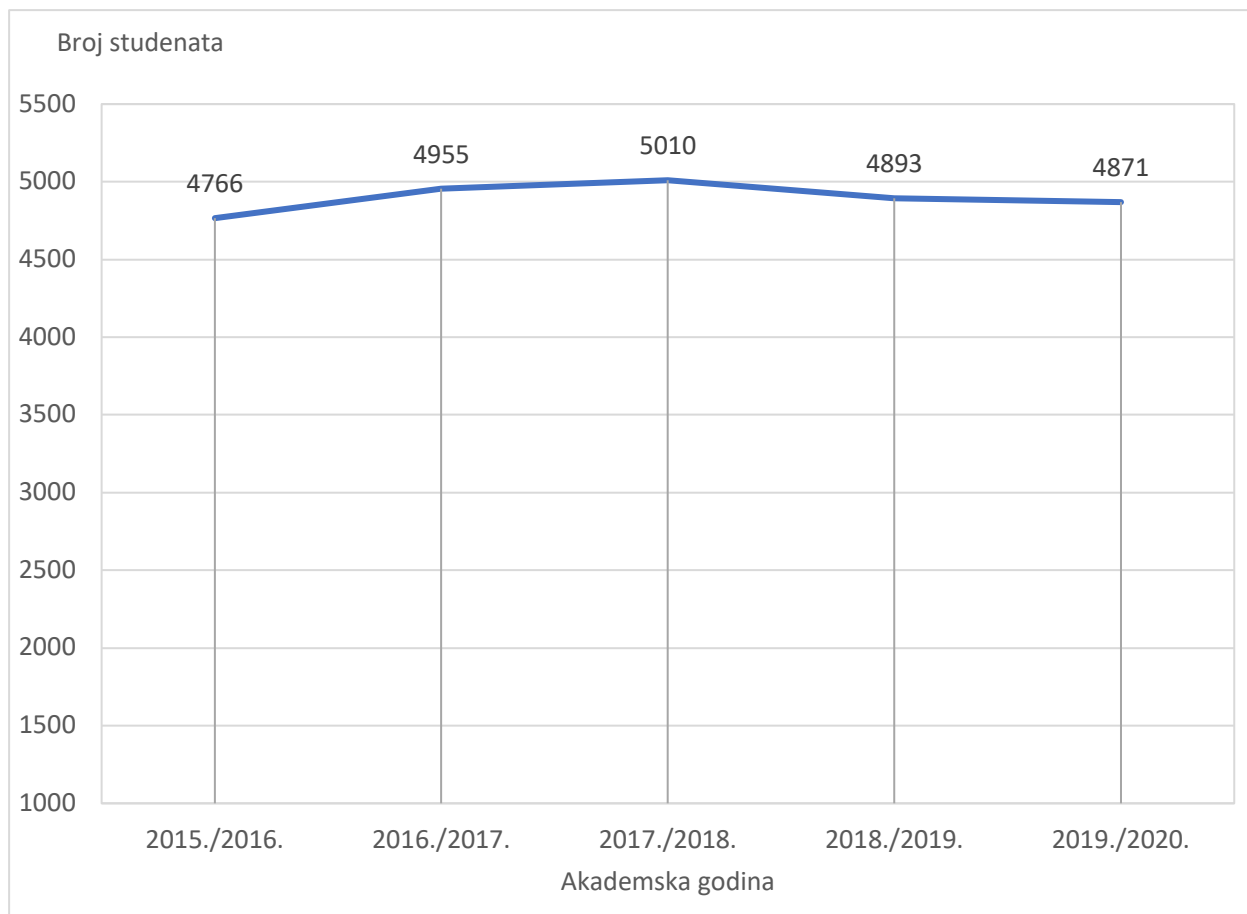
Kvaliteta strukovnoga srednjoškolskog obrazovanja prepoznata je, uz postalo, osnivanjem dvaju regionalnih centara kompetencija sa sjedištima u Strukovnoj školi Vice Vlatkovića i Medicinskoj školi Ante Kuzmanića u Zadru. Projektne aktivnosti tih dvaju centara obuhvaćene su i druge škole na području UP-a, ali i iz drugih hrvatskih regija, a odnose se na usavršavanje nastavnika, edukacije učenika implementaciju suvremene tehnologije te izgradnju školske infrastrukture čime će se postići značajan iskorak u području sekundarnog obrazovanja na cijelom UP-u. U okviru tih centara osmišljeni su programi redovitog strukovnog obrazovanja, stručnog usavršavanja i cjeloživotnog obrazovanja te različiti drugi oblici formalnog i neformalnog obrazovanja. Sve to pridonosi razvoju inovativnih modela učenja, izvrsnosti nastavnika, predavača i mentora kod poslodavaca te implementaciji vrhunske infrastrukture. K tome, očekivani je ishod višestruka suradnja škola s partnerima iz društvene i gospodarske zajednice, iz javnoga i privatnog sektora.

4. 1. 4. 5. Visokoškolsko obrazovanje

Jedina visokoškolska ustanova na UP Zadra jest Sveučilište u Zadru. U akademskoj godini 2020./2021. Sveučilište u Zadru nudilo je upis na 36 studijskih programa za redovite studente preddiplomskog studija s ukupnom upisnom kvotom od 1.439 mjesta za studente koji se upisuju na temelju rezultata državne mature. Osim toga, Sveučilište je nudilo upis na osam studijskih programa za izvanredne studente na temelju rezultata državne mature (s upisnom kvotom od 219 mjesta) te na isto toliko programa za izvanredne studente na temelju razredbenog postupka (s upisnom kvotom od 141 mjesta). Posljednjih godina primjećuje se manjak interesa za određene studijske programe, a u skladu s potrebama tržišta rada osmišljeni su novi programi, posebice iz STEM područja (npr. informacijske tehnologije). Postoje planovi i za druge studijske programe ali trenutačno ih nije moguće ostvariti zbog nedostatka kvalificiranoga akademskog osoblja u STEM znanstvenim područjima i poljima.

Na Sveučilištu u Zadru nudi se i jednak broj diplomskih sveučilišnih studija. Jedan od novijih studija je združeni diplomski studij *Biotechnology* koji Sveučilište u Zadru provodi u suradnji s partnerskim ustanovama iz sveučilišne alijanse EU CONEXUS. Riječ je o Europskom sveučilištu za pametno i održivo upravljanje urbanim obalnim prostorima (EU-CONEXUS). Taj savez više europskih sveučilišta osnovan je zbog komplementarnosti u viziji stvaranja novog oblika transnacionalne znanstveno-nastavne institucije koja će postati svjetski relevantan čimbenik u znanstvenom radu i edukaciji u području pametnog i održivog upravljanja obalnim prostorima. Članice te sveučilišne alijanse su, uz Sveučilište u Zadru, još: Sveučilište La Rochelle (Francuska), Agronomsko sveučilište u Ateni (Grčka), Građevinsko sveučilište u Bukureštu (Rumunjska), Sveučilište u Klaipedi (Litva) i Katoličko sveučilište u Valenciji, (Španjolska), a pridruženi su članovi Sveučilište u Rostocku (Njemačka), Tehnički institut u Waterfordu (Irska) i Sveučilište Frederick s Cipra.

Na Sveučilištu u Zadru organizirani su i doktorski studiji u humanističkom, društvenom i interdisciplinarnom području znanosti. K tome, dva doktorska studija izvode se u suradnji s drugim visokoškolskim ustanovama.

Slika 19. Broj studenata preddiplomskog i diplomskog studija s prebivalištem na UP-u Zadar od ak. god. 2015./2016. do 2019./2020.

Izvor: Gradovi u statistici, Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Državni zavod za statistiku objavljuje podatke o broju studenata na visokim učilištima s obzirom na mjesto prebivališta. Broj studenata koji imaju prebivalište u nekoj od JLS na urbanom području Zadra se povećao od ak. god. 2015./2016. do 2017./2018. za 244, ali nakon toga bilježi se trend smanjenja broja studenata (Slika 15). U svim godinama najveći dio studenata studirao je neki od sveučilišnih studija na fakultetima, dok je najmanje studenata studiralo na umjetničkim akademijama. Unatoč zabilježenim nepovoljnim demografskim trendovima u pojedinima jedinicama lokalne samouprave, broj studenata u niti jednoj nije značajnije opao (Tablica 19).

Studentima u Zadru na raspolaganju su dva studentska doma smještena u Novom kampusu. „Stari“ studentski dom raspolaže s 94 sobe, od čega je 76 dvokrevetnih i 18 trokrevetnih. „Novi“ studentski dom otvoren je 2022. godine, a uključuje 129 soba, odnosno 284 kreveta. U sklopu novog studentskog doma izgrađena je i nova menza koja će uskoro biti otvorena te

će studentima sada na raspolaganju biti dvije menze. Izgradnjom novog doma značajno su povećani smještajni kapaciteti za studente, a oni studenti koji ne uspiju dobiti smještaj u studentskim domovima borave u privatnom smještaju te se mogu javiti na natječaj za subvencioniranje smještaja.

Tablica 19. Kretanje broja studenata na UP-u Zadar po jedinicama lokalne samouprave po akademskim godinama

JLS	2015./2016.	2016./2017.	2017./2018.	2018./2019.	2019./2020.
Bibinje	112	139	128	134	153
Galovac	14	14	17	14	11
Kali	63	58	71	74	70
Kukljica	22	18	16	15	21
Nin	77	81	86	93	84
Novigrad	91	92	102	92	92
Poličnik	120	111	123	124	121
Posedarje	104	117	123	119	110
Preko	108	110	118	129	128
Ražanac	71	84	77	81	79
Sukošan	153	145	152	160	164
Škabrnja	52	47	53	59	64
Vrsi	46	47	60	67	71
Zadar	3.662	3.824	3.801	3.652	3.609
Zemunik Donji	71	68	83	80	94
UP Zadar	4.766	4.955	5.010	4.893	4.871

Izvor: Gradovi u statistici, Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Sveučilište u Zadru sustavno unaprjeđuje kvalitetu rada i studiranja, uz ostalo obnovom postojeće ili izgradnjom nove infrastrukture s ulaganjem u suvremenu opremu. U tom kontekstu treba istaknuti aktualnu obnovu secesijske zgrade koju je koristila Tehnička škola, a očekuje se da bi trebalo urediti i preostali dio kompleksa koji su činile radionice. Na taj način alimentirat će se dio nužnih potreba Sveučilišta i konačno kvalitetno urediti problematična točka u urbanom tkivu grada Zadra koja ima potencijal transformacije u jednu od ključnih točaka funkcionalne veze akademske s lokalnom zajednicom. Isto tako, Sveučilište u Zadru je priredilo svu tehničku dokumentaciju i ishodilo građevinsku dozvolu za izgradnju STEM zgrade s dormitorijem u Novom kampusu, a s Gradom Zadrom priredilo je i tehničku dokumentaciju za obnovu nedavno dodijeljene zgrade bivše vojarne u uvali Lučina na otoku Molatu (za potrebe provedbe sveučilišnog programa *Arhipelagos*).

4. 1. 4. 6. Cjeloživotno obrazovanje

Prema podacima Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih na urbanom području Zadra postoje 294 programa cjeloživotnog obrazovanja koje su provodile različite ustanove:

1. Acro – Ustanova za obrazovanje odraslih – 11 programa
2. Ekonomsko-birotehnička i trgovačka škola – 1 program
3. Gimnazija Vladimira Nazora – 1 program
4. Hotelijsko-turistička i ugostiteljska škola - 9 programa
5. Medicinska škola Ante Kuzmanića – Zadar – 1 program
6. Pomorska škola Zadar – 2 programa
7. Pučko otvoreno učilište AS – Zadar – 48 programa
8. Pučko otvoreno učilište Donat – 6 programa
9. Pučko otvoreno učilište Erudio – 62 programa
10. Pučko otvoreno učilište Prizma – 6 programa
11. Pučko otvoreno učilište Zadar – 29 programa
12. Pučko otvoreno učilište Znanje – 4 programa
13. Strukovna škola Vice Vlatkovića – 50 programa
14. Tehnička škola – 7 programa
15. Učilišni centar Velebit – Ustanova za obrazovanje odraslih – 20 programa
16. Učilište Finis – 27 programa
17. Učilište Kalelarga – 6 programa
18. Zadarska privatna gimnazija s pravom javnosti – 1 program

Najviše ponuđenih programa je iz sektora graditeljstva i geodezije (80), prometa i logistike (41), potom strojarstva, brodogradnje i metalurgije (24), poljoprivrede, prehrane i veterine (18), turizma i ugostiteljstva (17), zdravstva i socijalne skrbi (17), elektrotehnike i računalstva (16) itd., a značajan programa vezan je uz učenje stranih jezika. Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026. u svojim ciljevima ukazuje na potrebu poticanja sudjelovanja što većeg broja osoba u programima cjeloživotnog obrazovanja. Cjeloživotno obrazovanje bitno je i s aspekta promjena i trendova na tržištu rada pa tako prekvalifikacije omogućuju lakši pronalazak posla pojedincima, posebice onima koji su dulje vremena nezaposleni. Uz navedene, potrebno je spomenuti i aktivnosti Sveučilišta u Zadru (certificirani tečajevi za turističke vodiče, poučavanje stranog jezika, te, posebno, obrazovanje za nastavničke kompetencije po modelu koji je postao uzorom za mnoge slične sadržaje i u drugim dijelovima Hrvatske). Također, treba spomenuti i neke programe cjeloživotnog obrazovanja koje provodi Algebra kao i Inovacija – Centar za kreativne industrije.

Obrazovni sastav stanovništva UP Zadra je dosta povoljan, jer najveći udio stanovništva ima završenu srednju školu, a sve je više onih sa završenim visokim obrazovanjem uz istovremeno smanjenje najslabije obrazovanog stanovništva. Povoljan obrazovni sastav stanovništva dobar je preduvjet za konkurentnost na tržištu rada, a dostupnost različitih programa cjeloživotnog obrazovanja i mogućnost prekvalifikacije omogućavaju bolju i lakšu prilagodbu radne snage promjenama i potražnji za određenim kvalifikacijama. U području osnovnoškolskog obrazovanja uočena su brojna poboljšanja u vidu organizacije nastave u jednoj smjeni i sve većeg broja djece uključene u program produženog boravka. S obzirom na trendove smanjenja nataliteta i broja mladih te emigracije stanovništva, izgledno je da će se broj djece u školama u narednom razdoblju smanjiti, a to u dogledno vrijeme može rezultirati i zatvaranjem pojedinih područnih škola. U školama s velikim brojem učenika i organizacijom nastave u smjenama (pogotovo u tri smjene) potrebno je uložiti u proširenje prostornih kapaciteta kako bi se mogla organizirati nastava u jednoj smjeni i mogućnost produženog boravka učenika. Dostupnost programa srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja je zadovoljavajuća, ali svakako bi trebalo raditi na prilagođavanju programa potrebama na tržištu rada s većim naglaskom na programe iz STEM područja. Tome bi svakako trebala pridonijeti i bolja prostorno-infrastrukturna opremljenost srednjih škola i Sveučilišta u Zadru na čemu se radi u sklopu dvaju regionalnih centara kompetentnosti (koje vode Strukovna škola Vice Vlatkovića i Medicinska škola Ante Kuzmanića) i sveučilišnih projekata (koje koordinira sveučilišni Centar za znanost, projekte i transfer tehnologija). Potrebno je istaknuti otežavajuću okolnost u planiranju obrazovnih aktivnosti – nedostatak nastavnog osoblja na svim razinama obrazovanja u STEM području (npr. nedostatak nastavnika matematike i fizike u osnovnim i srednjim školama kao i akademskog osoblja u znanstveno-nastavnim zvanjima u tehničkom i dijelu prirodnog područja znanosti).

Tablica E. Ključna obilježja, razvojni potencijali i potrebe – odgoj i obrazovanje

Ključna obilježja	Razvojni potencijali	Razvojne potrebe
Pozitivna - uspostavljena mreža predškolskih ustanova - uspostavljena kvalitetna mreža osnovnih i srednjih škola - Sveučilište u Zadru kao moderna akademska ustanova višestoljetne tradicije	- odgajatelji djece predškolske dobi - nastavno osoblje u osnovnim i srednjim školama - regionalni centri kompetencija (Strukovna škola Vice Vlatkovića, Medicinska škola Ante Kuzmanića) - Sveučilište u Zadru koje postupno širi znanstvene i nastavne	- u većoj mjeri prilagoditi obrazovni sustav potrebama društvene i gospodarske zajednice ne zanemarujući niti jedno područje znanosti i obrazovanja - osigurati jednosmjenski rad i prikladnu suvremenu opremu u osnovnim i srednjim školama - razvijati kompetencije i razvijati darove učenika u izvannastavnim i
Negativna - nedostatak nastavnog kadra u STEM području - smanjenje broja djece / učenika		

- tromost prilagodbe obrazovnog sustava potrebama društva i gospodarstva	aktivnosti u STEM području	izvanškolskim aktivnostima (centri izvrsnosti i dr.) - osigurati usavršavanje nastavnika - razvijati transfer znanja i tehnologija uspostavom neposrednih veza Sveučilišta u Zadru s lokalnom i regionalnom zajednicom (jedna od takvih točaka trebao bi biti prostor nekadašnjih radionica u staroj Tehničkoj školi)
--	----------------------------	---

4. 1. 5. Tržište rada

4. 1. 5. 1. Radna snaga

Za tržište rada bitno je imati uvid u radnu snagu na određenom području. U radnu snagu može se svrstati svo stanovništvo u radno aktivnoj dobi (15–64 godine starosti). Međutim, stvarni obujam radne snage u stvarnosti je ipak manji, jer dio stanovništva se još uvijek školuje, dio nije sposoban za rad ili je u mirovini itd. Također, o obzirom na stanje na tržištu rada, samo dio stanovništva u radno aktivnoj dobi je zaposlen.

Prema podacima popisa stanovništva 2011. godine 42,7% radnog kontingenta UP Zadra bilo je zaposleno. Među jedinicama lokalne samouprave najveći udio zaposlenih u radnom kontingentu imali su Općina Kali (52,9%) i Grad Zadar (52,6%), dok je najmanji udio zabilježen u općinama Ražanac i Posedarje (Tablica 20). U svim jedinicama lokalne samouprave preko 85,0% ukupnog broja zaposlenih su zaposlenici u pravnim subjektima, a manji dio samozaposleni, osim u Kukljici, gdje je nešto veći udio samozaposlenih (21,8%).

Tablica 20. Radni kontingent, zaposleni i udio zaposlenih u radnom kontingentu po jedinicama lokalne samouprave 2011.

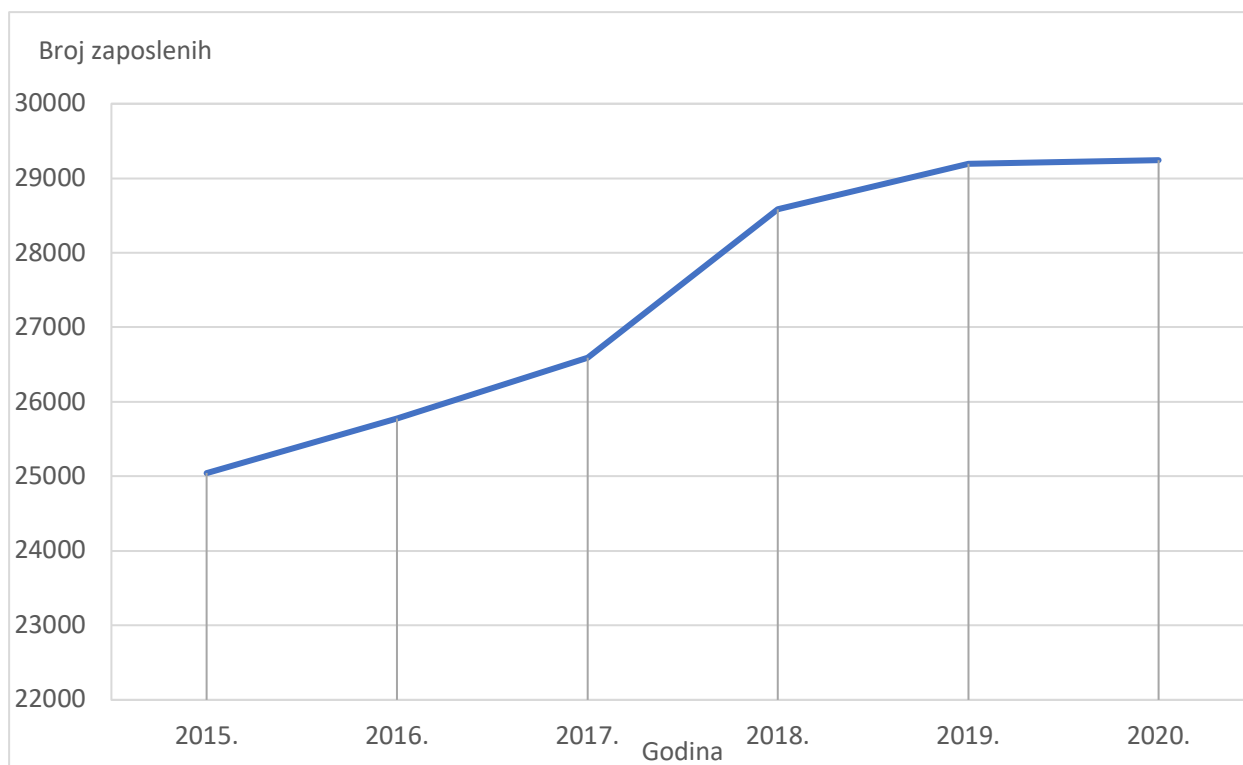
JLS	Radni kontingent	Ukupno zaposleni	Udio zaposlenih u radnom kontingentu
Bibinje	2.663	1.136	42,7
Galovac	814	366	45,0
Kali	1.062	562	52,9

JLS	Radni kontingent	Ukupno zaposleni	Udio zaposlenih u radnom kontingentu
Kukljica	433	206	47,6
Nin	1.811	797	44,0
Novigrad	1.478	625	42,3
Poličnik	2.970	1.350	45,5
Posedarje	2.356	981	41,6
Preko	2.327	1.021	43,9
Ražanac	1.917	770	40,2
Sukošan	3.015	1.339	44,4
Škabrnja	1.156	540	46,7
Vrsi	1.331	567	42,6
Zadar	50.709	26.665	52,6
Zemunik Donji	1.343	610	45,4
UP Zadar	75.385	37.535	42,7

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr

4. 1. 5. 2. Zaposlenost

U razdoblju od 2015. do 2020. broj zaposlenih na UP-u Zadar konstantno se povećavao te se 2020. godine u odnosu na početak promatranog razdoblja povećao za gotovo 17,0% (Slika 20). Samo su tri jedinice zabilježile smanjenje broja zaposlenih (Galovac, Novigrad i Vrsi), dok su najveće povećanje zabilježile općine Bibinje i Škabrnja (Tablica 21). Budući da se podaci odnose na stanje 31. ožujka svake godine, može se pretpostaviti da je u ljetnim mjesecima zaposlenost bila veća zbog sezonskog zapošljavanja u turizmu i ugostiteljstvu.

Slika 20. Kretanje broja zaposlenih na urbanom području Zadar od 2015. do 2020.

Izvor: Gradovi u statistici, Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Tablica 21. Zaposleni u pravnim osobama na dan 31. ožujka po jedinicama lokalne samouprave od 2015. do 2020.

JLS	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Bibinje	140	170	219	205	208	377
Galovac	58	66	63	66	60	39
Kali	377	493	451	402	336	380
Kukljica	55	83	50	61	77	80
Nin	378	441	443	595	593	580
Novigrad	125	94	108	116	114	111
Poličnik	606	349	430	738	829	893
Posedarje	173	181	216	210	239	196
Preko	597	628	577	656	353	704
Ražanac	108	97	106	126	157	160
Sukošan	448	474	436	498	530	629
Škabrnja	69	87	98	92	110	137
Vrsi	146	143	146	128	128	130
Zadar	20.668	21.390	22.172	23.577	24.332	23.686
Zemunik Donji	1.095	1.076	1.077	1.111	1.125	1.141

JLS	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
UP Zadar	25.043	25.772	26.592	28.581	29.191	29.243

Izvor: Gradovi u statistici, Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

4. 1. 5. 3. Prostorna kretanja radne snage

Dnevna cirkulacija stanovništva je vrlo intenzivna u urbanim područjima i karakterističan smjer cirkulacije je iz suburbanih i ruralnih naselja u urbana zbog razvijenijeg tržišta rada i mogućnosti školovanja. Godine 2011. 13 098 stanovnika UP Zadra sudjelovalo je u dnevnoj cirkulaciji, a još 1 222 u tjednoj cirkulaciji. Radnici su činili 75,1% svih dnevnih cirkulanata, učenici 21,5%, a studenti 3,4%. Slična raspodjela je i kod tjednih cirkulanata. Od ukupnog broja radnika dnevnih cirkulanata njih 86,3% dnevno je na posao odlazilo u drugi grad ili općinu unutar Zadarske županije.

Tablica 22. Cirkulacija zaposlenog stanovništva na urbanom području Zadra 2011. godine

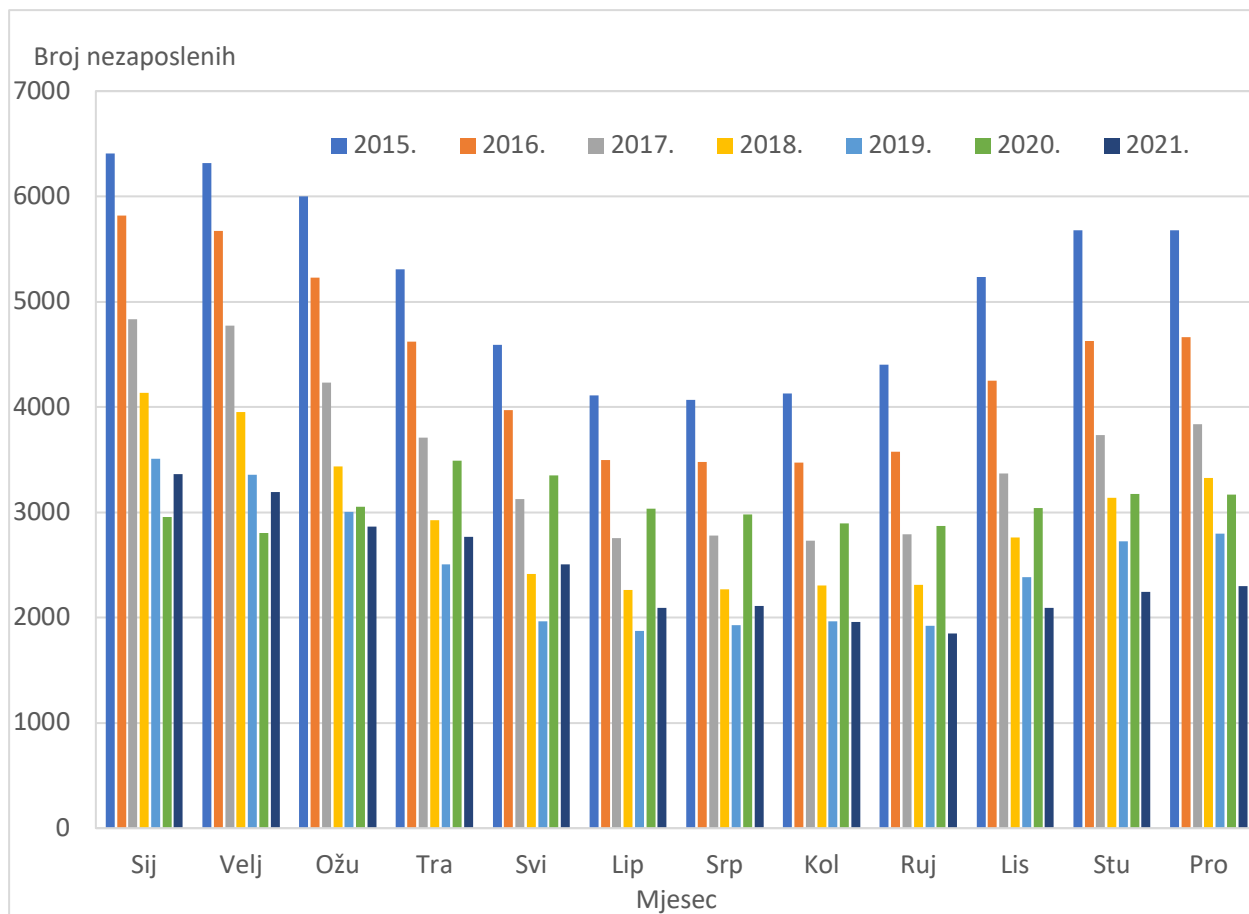
JLS	Broj zaposlenih	Broj zaposlenih cirkulanata	Udio zaposlenih cirkulanata u ukupnom broju zaposlenih
Nin	797	447	56,1
Zadar	26.665	3.114	11,7
Bibinje	1.136	796	70,1
Galovac	366	297	81,1
Kali	562	126	22,4
Kukljica	206	43	20,9
Novigrad	625	406	65,0
Poličnik	1.350	1.047	77,6
Posedarje	981	622	63,4
Preko	1.021	395	38,7
Ražanac	770	467	60,6
Sukošan	1.339	938	70,1
Škabrnja	540	437	80,9
Vrsi	567	283	49,9
Zemunik Donji	610	422	69,2
UP Zadra	37.535	9.840	26,2

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. www.dzs.hr

Najmanji udio zaposlenih cirkulanata u ukupnom broju zaposlenih stanovnika imali su Grad Zadar te općine Kukljica, Kali i Preko što implicira da te jedinice lokalne samouprave imaju razvijeno tržište rada koje apsorbira značajan dio lokalne radne snage, stoga manji dio radne snage odlazi na posao u druge jedinice lokalne samouprave (Tablica 22). U svim ostalim jedinicama lokalne samouprave 50,0% i više zaposlenih radi u drugim naseljima, gradovima i općinama te dnevno ili tjedno cirkulira na posao. Najveći udio radne snage koja je zaposlena u drugim naseljima imaju Galovac i Škabrnja (preko 80,0%) što ukazuje na slabo razvijeno tržište rada u tim općinama.

4. 1. 5. 4. Nezaposlenost

Od 2015. do 2020. na UP-u Zadar broj nezaposlenih smanjio se za više od 52,0% što je značajno smanjenje u relativno kratkom razdoblju. Osim na godišnjoj razini, nezaposlenost se može analizirati po mjesecima, jer se uočavaju značajne fluktuacije nezaposlenosti tijekom godine. Najveća zabilježena nezaposlenost bila je u siječnju 2015. godine, a najmanja u rujnu 2021. Gledano po mjesecima, najmanji broj nezaposlenih bilježi se u ljetnim mjesecima zbog sezonskog zapošljavanja u turizmu i ugostiteljstvu (Slika 21).

Slika 21 Kretanje broja nezaposlenih na urbanom području Zadra po mjesecima od 2015. do 2021

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područni ured Zadar

Iznimku predstavlja 2020. godina kada je zbog pandemije COVID-19 zabilježeno povećanje broja nezaposlenih od travnja do prosinca u usporedbi s istim mjesecima prethodne godine. Nešto veća nezaposlenost također je zabilježena u siječnju i veljači 2021. Međutim, u do kraja 2021. godine nastavio se trend smanjenja nezaposlenosti u usporedbi s prethodnim godinama.

Analiza kretanja broja nezaposlenih pokazala je da je došlo do opadanja nezaposlenosti, ali je ukazala i na značajne fluktuacije tijekom godine i ovisnost o zapošljavanju tijekom turističke sezone. Situacija s pandemijom 2020. godine negativno se odrazila na turizam i zapošljavanje u tom sektoru te zorno pokazala sve nedostatke prevelike ovisnosti o jednoj gospodarskoj grani. Stoga, potrebno je uložiti napore u razvoj drugih djelatnosti, posebice proizvodnih, kako bi se umanjile negativne posljedice poremećaja u turističkom sektoru.

Tablica F. Ključna obilježja, razvojni potencijali i potrebe – tržište rada

Ključna obilježja	Razvojni potencijali	Razvojne potrebe
<p>Pozitivna</p> <ul style="list-style-type: none"> - veliko smanjenje nezaposlenosti - postupno povećanje zaposlenosti <p>Negativna</p> <ul style="list-style-type: none"> - na smanjenje nezaposlenosti dijelom utječe iseljavanje radno sposobnoga stanovništva - loš omjer zaposlenika i umirovljenika - sezonalnost u zaposlenosti s obzirom na veliku ovisnost o turizmu - neusklađenost ponude i potražnje na tržištu rada (nedostatak kvalificirane radne snage) 	<ul style="list-style-type: none"> - ustanove sekundarnog i tercijarnog obrazovanja u funkciji tržišta rada 	<ul style="list-style-type: none"> - diversificirati radni kontigent s obzirom na različite sektore djelatnosti - razvijati poduzetničke kompetencije

4. 2. Gospodarstvo

S obzirom na to da svi podaci koji ukazuju na gospodarski razvoj nisu dostupni na razini jedinica lokalne samouprave koje čine Urbano područje Zadra, pojedini segmenti gospodarskog razvoja razmatrat će se na razini Zadarske županije. Za potrebe analize korišteni su podaci Državnog zavoda za statistiku (Ukupan BDP i BDP po stanovniku) i to za razdoblje od 2000. do 2019. godine. Kasniji podaci nisu dostupni. Osnovni statistički pokazatelji ukazuju na više-manje kontinuirani rast gospodarstva županije u prva dva desetljeća 21. stoljeća. Gospodarski pad zabilježen je nakon 2008. godine što je bilo posljedica globalne gospodarske krize, a stagnacija u gospodarstvu obilježila je razdoblje od 2011. do 2015. godine. Nakon toga opet dolazi do rasta koji se bilježi sve do vremena pandemije. Što se tiče podataka o broju registriranih poduzeća, te vrstama i broju obrta, oni su dostupni i na razini jedinica lokalne samouprave te su analizirani za razdoblje od 2016. do 2020. godine.

S metodološkog aspekta potrebno je spomenuti da pokazatelji o broju tvrtki registriranih na području analiziranih jedinica lokalne samouprave te podaci o strukturi zaposlenih u tim tvrtkama i sektorima u kojima one djeluju, daju tek dio gospodarske slike toga prostora. Naime, na prostoru UP-a Zadar imaju otvorene svoje poslovnice i mnoga poduzeća sa sjedištem izvan UP-a Zadar koje zapošljavaju velik broj radnika. Također, unatoč tome što

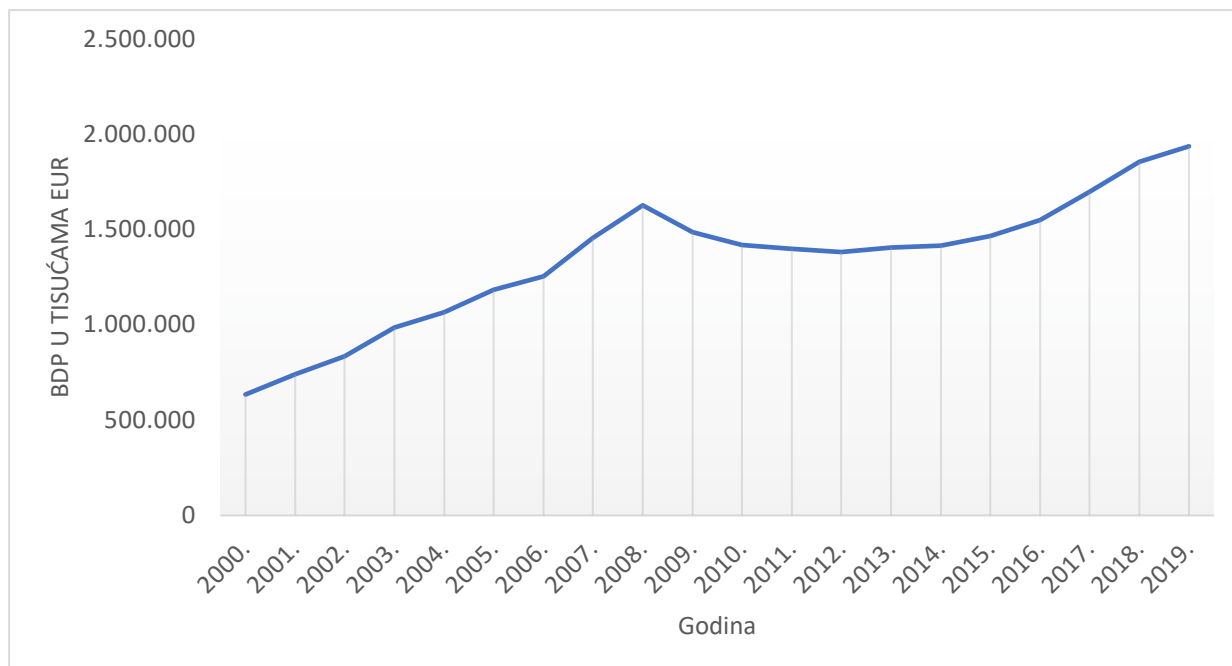
određeno poduzeće ima sjedište na prostoru neke od jedinica lokalne samouprave, zaposlenici mogu biti i osobe koje cirkuliraju iz neke druge jedinice lokalne samouprave, a i sama poduzeća mogu imati više poslovnica i proizvodnih pogona od kojih se neke nalaze izvan UP-a Zadar. Primjerice, jedno od velikih poduzeća sa sjedištem u Općini Poličnik je Aluflexpack novi d.o.o. koje ima i svoje proizvodne pogone u Umagu i Drnišu. Čak i radnici koji rade u pogonu u Murvici (nadomak Briševu), na prostoru Općine Poličnik, dobrim dijelom dolaze iz Zadra i okolnih naselja. No, višegodišnji podaci o broju registriranih tvrtki svejedno ukazuju na određeni trend koji upotpunjava gospodarsku sliku analiziranog prostora.

Razvoj gospodarstva kroz pojedine sektore nije razmatran u cijelosti, već je značajnije analizirano stanje u primarnim djelatnostima (posebno poljoprivreda i ribarstvo), industriji i turizmu.

4. 2. 1. Opća gospodarska kretanja

4. 2. 1. 1. Bruto domaći proizvod

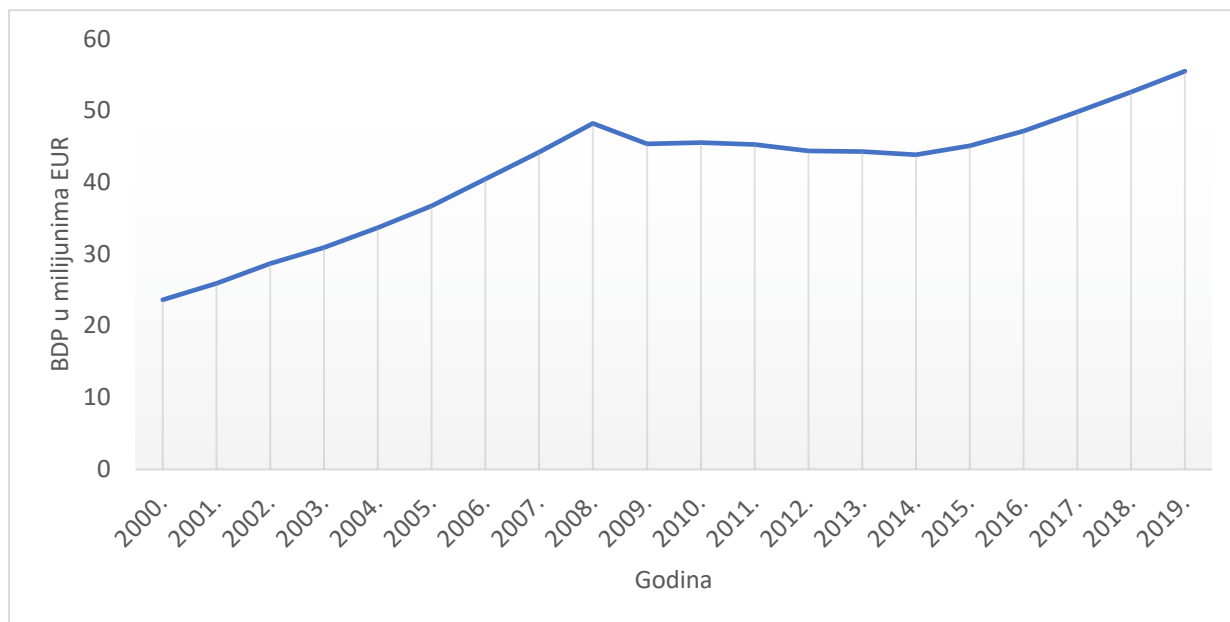
Bruto domaći proizvod Zadarske županije u razdoblju od 2000. do 2019. godine imao je trend porasta uz određena odstupanja koja su bila posljedica globalne gospodarske krize nakon 2008. godine. Od 2000. do 2008. ostvaren je kontinuirani porast BDP-a što je u skladu s nacionalnim kretanjima. Među analiziranim JLS najveći BDP je ostvarivao Grad Zadar te unutar njega naselje Zadar, ujedno i najveće urbano naselje u Zadarskoj županiji. Primjerice 2016. godine, od ukupnog BDP-a županije, oko 50% je bio BDP Grada Zadra. Podaci o BDP-u na razini ostalih administrativnih jedinica nisu dostupni. Nakon 2012. godine dolazi do polaganog oporavka gospodarstva te kontinuiranog povećanja BDP-a sve do 2019. godine. Najveći godišnji porast u tom razdoblju (9,4%) zabilježen je između 2016. i 2017. te između 2017. i 2018. godine (9,3%). Pozitivni trendovi u gospodarstvu prate strelovito povećanje turističkog prometa te uzlet trgovine i graditeljstva. Manje jedinice lokalne samouprave uglavnom se oslanjaju na svoje lokalne resurse, a gospodarstvo im nije raznovrsno kao u većim urbanim središtima poput Zadra.

Slika 22 Kretanje BDP-a Zadarske županije od 2000. do 2019. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2022.

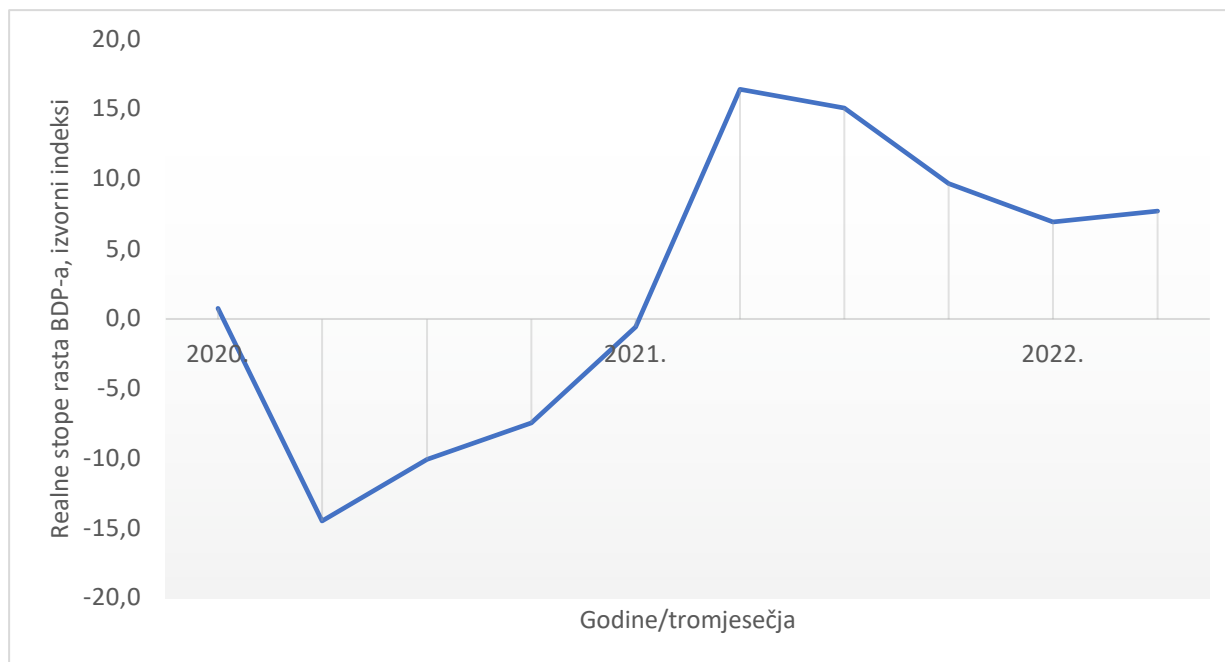
Usporedbom podataka o kretanju vrijednosti ostvarenog BDP-a Zadarske županije (Slika 22) i onog na razini Republike Hrvatske (Slika 23) uočava se da je trend vrlo sličan. Na razini države nakon 2000. godine BDP je kontinuirano rastao do 2008. godine nakon čega je uslijed gospodarske krize bilježen pad do 2014. godine. Potom je, uslijed stabilizacije gospodarstva te ulaska Hrvatske u EU ukupan BDP opet bio u kontinuiranom porastu, a tek 2017. godine prešao je maksimalnu vrijednost iz prethodnog desetljeća (2008. godine). Rast BDP-a nastavio se do 2019. godine nakon čega uslijed pandemije COVID-19 dolazi do nove gospodarske krize.

Slika 23 Kretanje BDP-a Republike Hrvatske od 2000. do 2019. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2022.

Godine 2020. je zbog pandemije došlo do pada BDP-a, te je od drugog tromjesečja te godine zabilježen negativni indeks realne stope rasta BDP-a (Slika 24). Negativan indeks bilježen je u četiri uzastopna tromjesečja da bi već u drugom tromjesečju 2021. bio pozitivan, a takav se trend zadržao do polovine 2022. do kad postoje dostupni podaci na razini RH. Noviji podaci na razini županija ili jedinica lokalnih samouprava nisu dostupni.

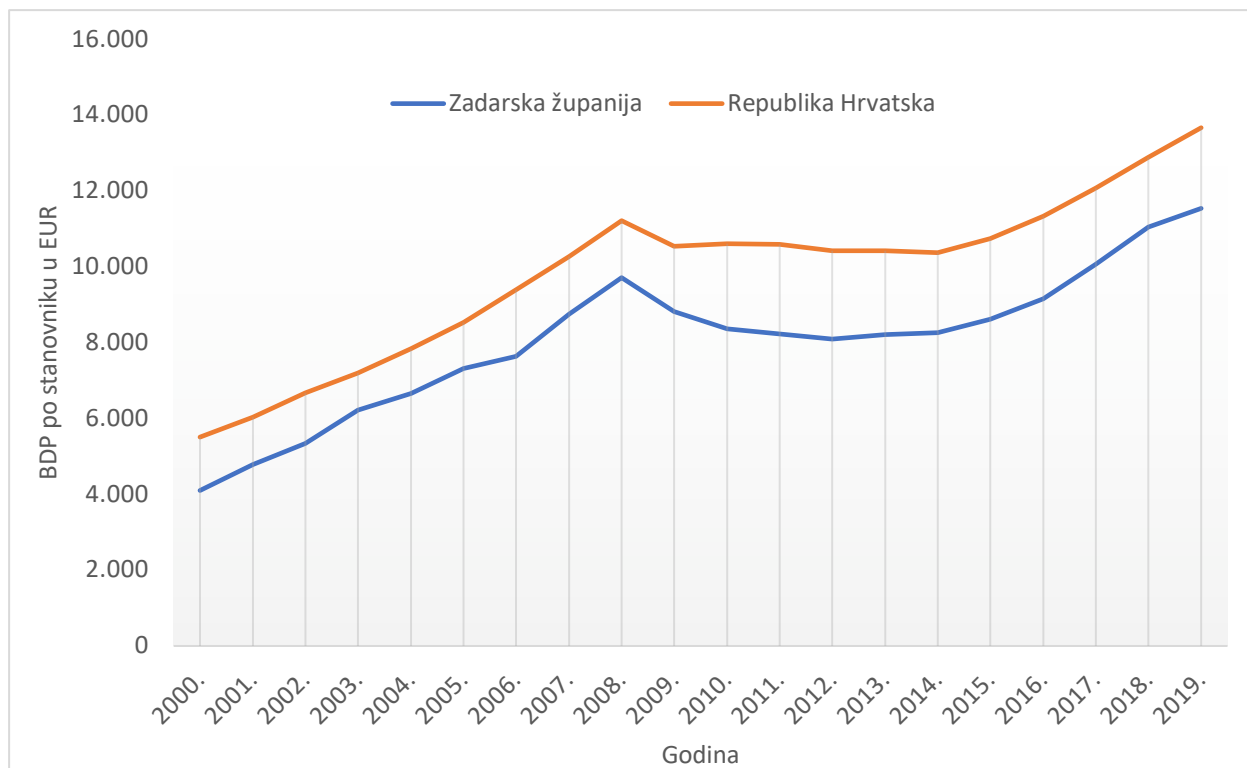

Slika 24 Realne stope rasta BDP-a (tržišne cijene) RH od 2020. po tromjesečjima (privremeni podaci)

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2022.

4. 2. 1. 2. BDP po stanovniku

BDP *per capita* (po stanovniku) također bilježi trend porasta u razdoblju od 2000. do 2019. godine uz odstupanje tj. pad u vrijeme gospodarske krize nakon 2008. godine. Pad BDP-a po stanovniku bilježen je u razdoblju između 2008. i 2012. godine nakon čega dolazi do polaganog oporavka gospodarstva što rezultira pozitivnim trendom kretanja vrijednosti toga pokazatelja. U razdoblju od 2000. do 2019. godine BDP po stanovniku narastao je 2,8 puta, a 2018. godine po prvi put je prešao vrijednost od 10.000 EUR. Premda podaci za posljednjih nekoliko godina nisu dostupni, očekivano je da je od vremena pandemije došlo do usporavanja gospodarskog rasta, te pojave negativnih gospodarskih trendova ponajprije zbog krize u trgovini i turizmu. Sličan trend kretanja BDP-a po stanovniku zabilježen je i na razini RH, no Zadarska županija je od početka 21. stoljeća imala niži BDP po stanovniku od državnog prosjeka. Najveća razlika u odnosu na državni prosjek bila je zabilježena u godinama nakon gospodarske krize 2008. godine kad je i došlo do pada BDP-a po stanovniku. Već 2007. godine na razini države je BDP po stanovniku prešao vrijednost od 10.000 EUR što je čak 11 godina ranije u odnosu na županijski prosjek. Godine 2019. godine građani RH u prosjeku su imali 18,4% veći BDP po stanovniku od prosjeka stanovnika Zadarske županije.

Slika 25 Usporedni prikaz BDP-a po stanovniku u Republici Hrvatskoj i Zadarskoj županiji RH od 2000. do 2019.

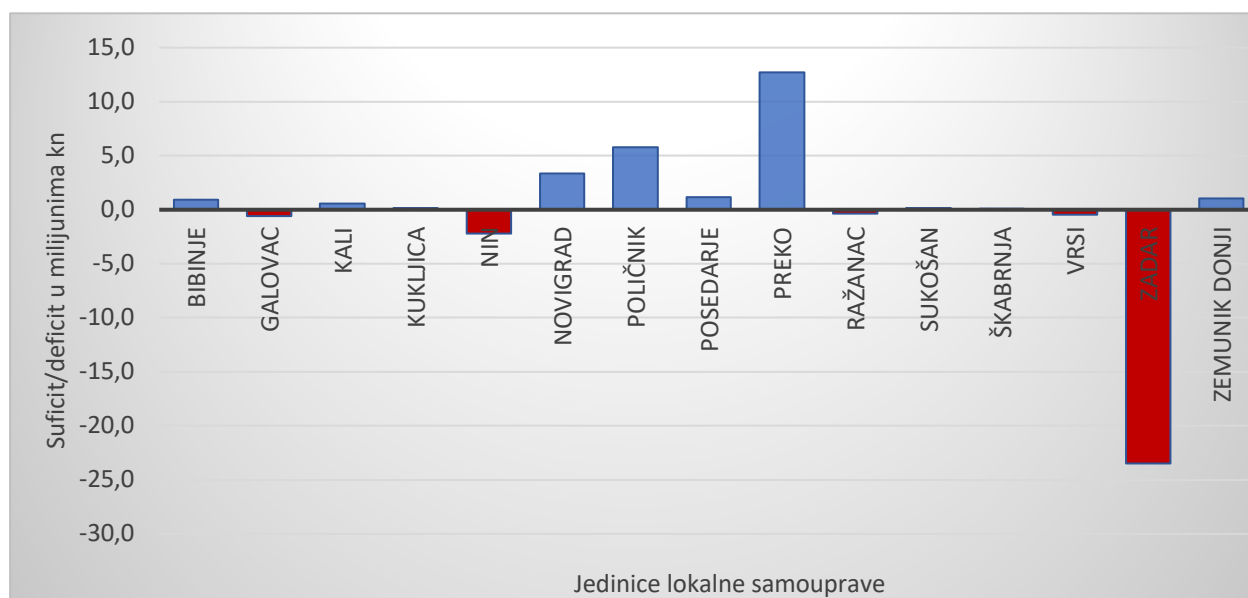
Izvor: Državni zavod za statistiku, 2022.

4. 2. 1. 3. Ostvarenje proračuna

Ostvarenje proračuna lokalnih jedinica može se pratiti temeljem podataka koje daje Ministarstvo financija. Godišnji podaci svjedoče o ostvarenju proračuna, njihovim prihodima i rashodima te suficitu ili deficitu te su dobar pokazatelj financijskog stanja pojedinih JLS-a. Prema podacima za 2020. godinu među JLS koje čine urbano područje Zadar, deficit u proračunu ostvarilo je pet jedinica među kojima i ona s najviše stanovnika, Grad Zadar. Zadar je imao i najveći ukupan deficit u proračunu visok oko 23,5 mil. kn. Uz Grad Zadar, deficit je ostvario Grad Nin te općine Galovac, Ražanac i Vrsi. No, svakako treba spomenuti da su neostvarivanje proračuna i pojava izraženog deficita ponajprije posljedica pandemije COVID-19 koja je započela iste godine. Prema godišnjim podacima od 2014. do 2020. godine, Grad Zadar je svih tih godina, izuzev posljednje ostvarivao suficit u proračunu. Usporedbe radi, zadnje predpandemijske 2019. godine, najveći ukupan deficit ostvario je Grad Nin (-13,7 mil. kn.) te općine Poličnik i Sukošan. Grad Nin je od 2014. do 2018. godine ostvarivao suficit, no od 2018. do 2020. godine financijsko stanje se promijenilo te se od tada evidentira

deficit u proračunu. Razlog tome su i veliki financijski gubitci koji su posljedica ulaganja koja je Grad Nin morao provesti nakon poplave u rujnu 2017. godine kad je značajno oštećena infrastruktura povijesne jezgre te su djelomično uništena i dva mosta koja čine glavnu poveznicu stare gradske jezgre sa susjednim kopnom. U potpunosti je bila uništena i glavna gradska plaža, ujedno i jedna od neizostavnih turističkih atrakcija, Kraljičina plaža. Lošiji turistički promet 2020. dodatno je narušio financijsku konstrukciju.

Općine s najvećim zabilježenim suficitom u proračunu u 2020. godini su bile Preko, Poličnik i Novigrad. Unatoč pojavi pandemije te su općine ostvarile solidan turistički promet što je omogućilo ostvarenje planiranog proračuna. Godinu ranije, 2019., sve tri navedene JLS bile su u deficitu dok je tada daleko najveći suficit u proračunu ostvario Grad Zadar (16,5 mil. kn). Već 2020. Zadar je imao deficit u proračunu u iznosu od 23,5 mil. kuna.

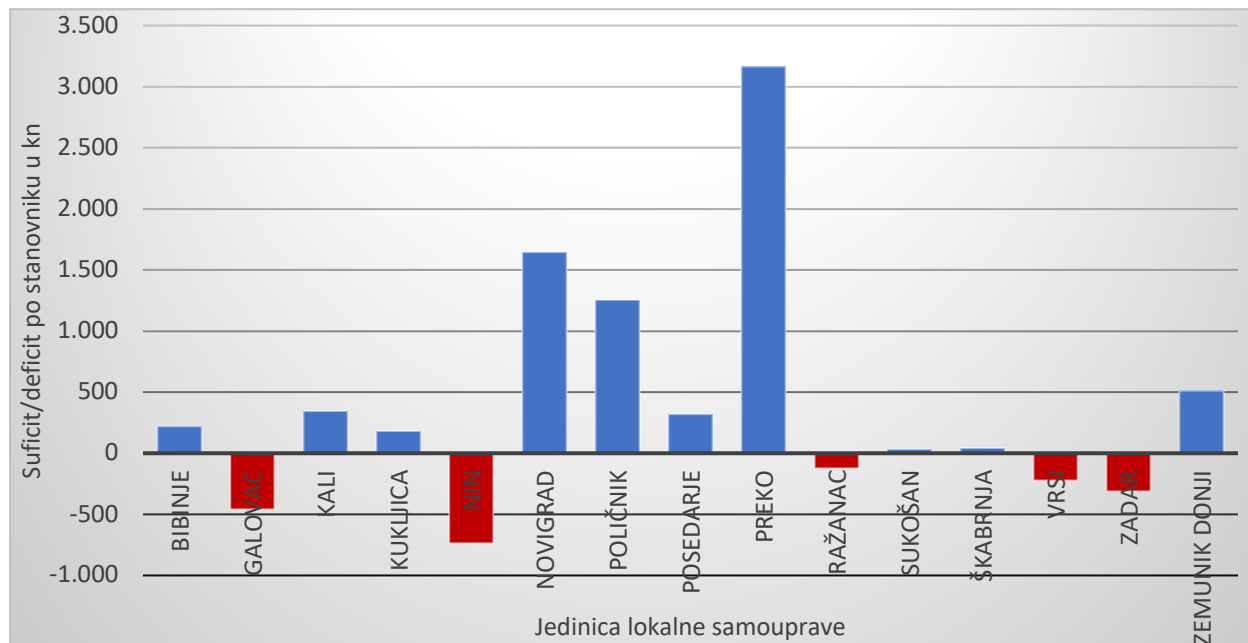
Slika 26 Ostvarenje proračuna jedinica lokalne samouprave u 2020. godini (ukupan suficit/deficit)

Izvor: Izrađeno prema Bronić i dr., 2021.

Osim ukupnog iznosa suficita/deficita ostvarenih u proračunima JLS-e, zanimljivo je vidjeti i odnos tih iznosa i broja stanovnika. Unatoč tome što je Zadar 2020. godine zabilježio najveći ukupni deficit u proračunu, Grad Nin je tada zabilježio najveći deficit na broj stanovnika. No, unatoč pandemijskim uvjetima te godine, stanje se u odnosu na prethodnu financijsku godinu značajno promijenilo. Naime, godinu ranije Grad Nin je imao 6 puta veći deficit po stanovniku nego pandemijske 2020. godine. To je posljedica ulaganja provedenih nakon sanacije štete od poplave iz 2017. godine što je prethodno obrazloženo. Uz Grad Nin 2019.

godine su najveći deficit po stanovniku imale općine Poličnik, Sukošan i Kukljica (više od -1000 kn/stanovniku).

Najveći suficit po stanovniku u 2020. godini ostvarila je Općina Preko, potom općine Novigrad i Poličnik. Godinu ranije, 2019., najveći suficit po stanovniku bilježile su općine Vrsi i Zemunik Donji.

Slika 27 Ostvarenje proračuna jedinica lokalne samouprave u 2020. godini (suficit/deficit po stanovniku)

Izvor: Izrađeno prema Bronić i dr., 2021.

Unatoč tome što podaci na razini jedinica lokalne samouprave o BDP-u ostvarenom u pojedinim godinama nisu dostupni, podaci na razini Zadarske županije ukazuju na pozitivan trend gospodarskog rasta nakon 2012. godine. S obzirom na to da je Zadar najveći i najrazvijeniji grad Zadarske županije, gospodarski rast i razvoj županije dobrim dijelom ovise o rastu i, posljedično, razvoju grada Zadra. Osim što se nakon 2012. godine povećava ukupan BDP županije, istodobno se povećavao BDP po stanovniku koji je u 2018. godini premašio 10.000 EUR-a.

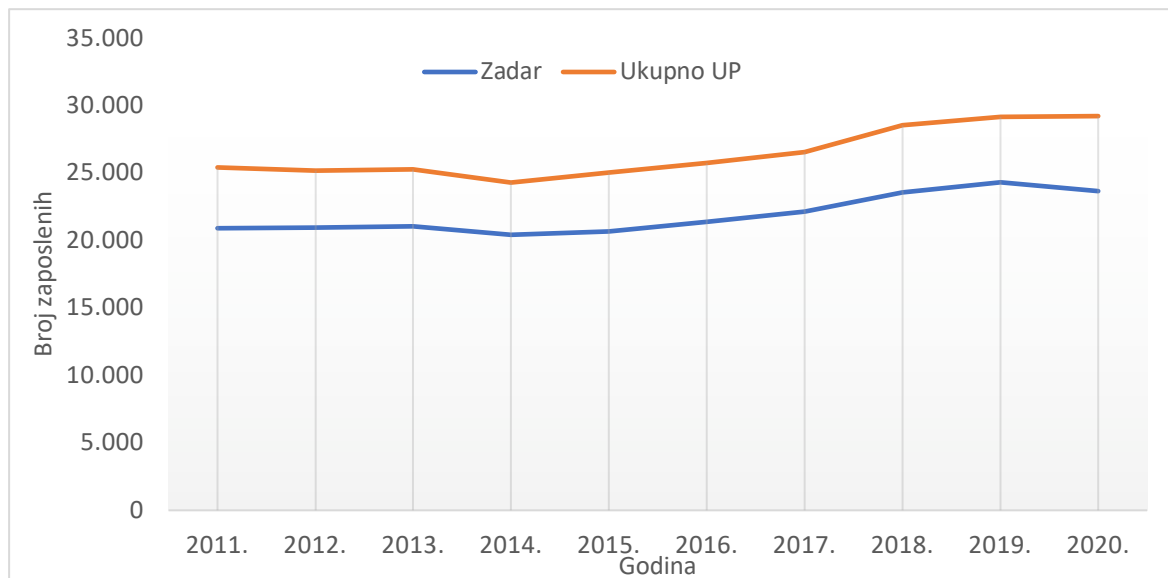
Gospodarski razvoj županije dobrim se dijelom temelji na razvoju tercijarnih i kvartarnih djelatnosti koje su u vrijeme pandemije bile najviše izložene negativnim razvojnim trendovima. Stoga se očekuje da je od 2020. godine došlo do pada BDP-a, a što se može predvidjeti i temeljem podataka o ostvarenju proračuna jedinica lokalnih samouprava. Zadar kao najveća jedinica samouprave, imao je deficit od 23,5 mil. kn u 2020. godini dok je svega

godinu ranije ostvario suficit u proračunu u visini od 16,5 mil. kn. Zbog slabe diverzifikacije gospodarstva i velike ovisnosti o turizmu i ostalim uslužnim djelatnostima koje se na njega naslanjaju, gospodarstvo je podložno naglim promjenama i varijabilnim trendovima. Gospodarski razvoj trebalo bi usmjeriti na način da se smanji ovisnost o turizmu. Negativni efekti dosadašnjeg razvoja usmjerenog velikim dijelom prema uslužnim djelatnostima vidljivi su u vrijeme pandemije kad se značajno smanjenje turističkog prometa negativno odrazilo na trgovinu, ugostiteljstvo, najam smještaja te dovelo do ogromnog gubitka radnih mjesta. Neosporno je da je pandemija imala utjecaj i na ostale gospodarske grane, no gubitci u uslužnim djelatnostima ipak su bili među najznačajnijima. Najnoviji statistički podaci koje Državni zavod za statistiku daje na nacionalnoj razini, ukazuju na oporavak gospodarstva i kontinuiran rast BDP-a već od drugog tromjesečja 2021. godine. Pozitivne trendove upotpunjuje i rast zaposlenosti. Na rast BDP-a utjecao je rast realne dodane vrijednosti u djelatnostima trgovine na veliko i malo, prijevoz i skladištenje te smještaj, priprema i usluživanje hrane. S obzirom na to da se radi o djelatnostima koje su razvijene i u pojedinim jedinicama lokalne samouprave UP-a Zadar, očekivano je da će i UP Zadar ili barem njegovi razvijeniji dijelovi bilježiti noviji trend gospodarskog rasta. No, potrebno je spomenuti da se u prvoj polovici 2022. godine, umnogome zbog ruske agresije na Ukrajinu i energetske krize u vezi s njom, na globalnoj, nacionalnoj pa tako i regionalnoj te lokalnoj razini bilježi velika stopa inflacije čime se smanjuje kupovna moć građana.

4. 2. 2. Zaposlenost

Kretanje broja zaposlenih u pravnim osobama u razdoblju od 2011. do 2020. bilo je u skladu s gospodarskim trendovima te je do 2014. kao posljedica gospodarske krize zabilježen negativan trend. Nakon toga uslijedio je snažniji gospodarski oporavak što je rezultiralo povećanjem broja zaposlenih osoba (Slika 28). Čak 80,1% svih zaposlenih u pravnim osobama 2020. godine otpada na one u Gradu Zadru, a preostalih 19,9% na preostalih 14 jedinica lokalne samouprave koje se nalaze unutar UP-a. Udio zaposlenih u najvećoj JLS u odnosu na ostale u promatranome je razdoblju iznosio između 80,1% (2020.) i 84,1% (2014.). Premda je pandemija COVID-19 utjecala na pojavu negativnih gospodarskih trendova, ukupan broj zaposlenih je u 2020. godini bio u porastu u odnosu na prethodnu godinu na razini UP-a, no Grad Zadar koji zapošljava najviše osoba, već je tada zabilježio pad broja zaposlenih od 2,7%. Čak 60% jedinica lokalne samouprave maksimalan broj zaposlenih u pravnim osobama zabilježilo je netom prije ili u prvoj godini pandemije (2019., 2020.), a najgore trendove po pitanju broja zaposlenih u pravnim osobama nakon 2014. godine imaju Galovac, Kali, Novigrad i Vrsi. Galovac je inače JLS s najmanjim brojem

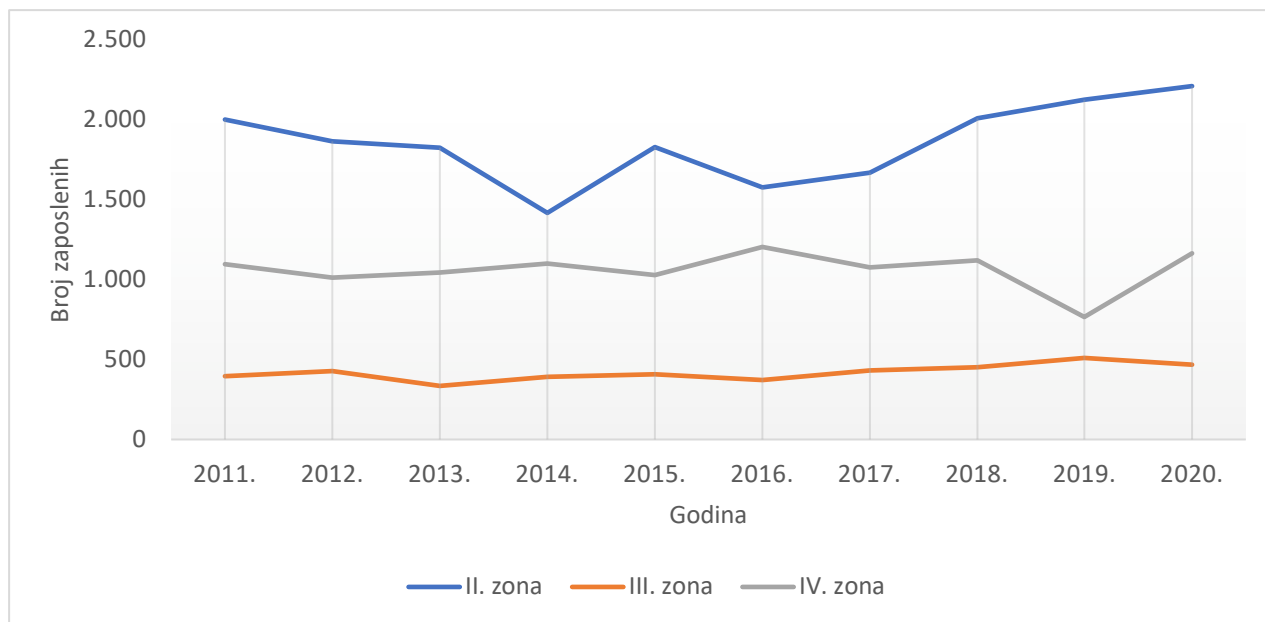
zaposlenih u pravnim osobama, svega njih 39 u 2020. godini. To je ujedno i jedinica s najmanjim brojem registriranih tvrtki.

Slika 28 Zaposleni u pravnim osobama na dan 31. ožujka pojedinih godina na prostoru UP-a Zadar i u Gradu Zadru

Izvor: Državni zavod za statistiku, Zaposlenost, 2022.

U obalnoj (I.) zoni UP-a Zadar gdje pripada i Grad Zadar, zaposleno je nešto manje od 90% zaposlenih u pravnim osobama UP-a. Ako se zasebno izdvoje podaci o zaposlenima u pravnim osobama po ostalim zonama vidljivo je da najnepovoljniji trend broja zaposlenih posljednjih promatranih godina imaju JLS otočne (IV.) zone koju čine tri otočne općine (Slika 29). Posebno se to odnosi na Općinu Preko u kojoj je 2019. godine zabilježeno 31,5% manje zaposlenih u pravnim osobama u odnosu na godinu ranije. Iste godine pad broja zaposlenih bio je zabilježen i u općini Kali. U II. zoni se nalazi Općina Poličnik u kojoj je glavnina zaposlenih i gdje je evidentiran značajan trend povećanja broja zaposlenih u pravnim osobama, posebno nakon 2017. godine.

Slika 29 Zaposleni u pravnim osobama na dan 31. ožujka od 2011. do 2020. na prostoru II., III. i IV. zone UP-a Zadar

Izvor: Državni zavod za statistiku, Zaposlenost, 2022.

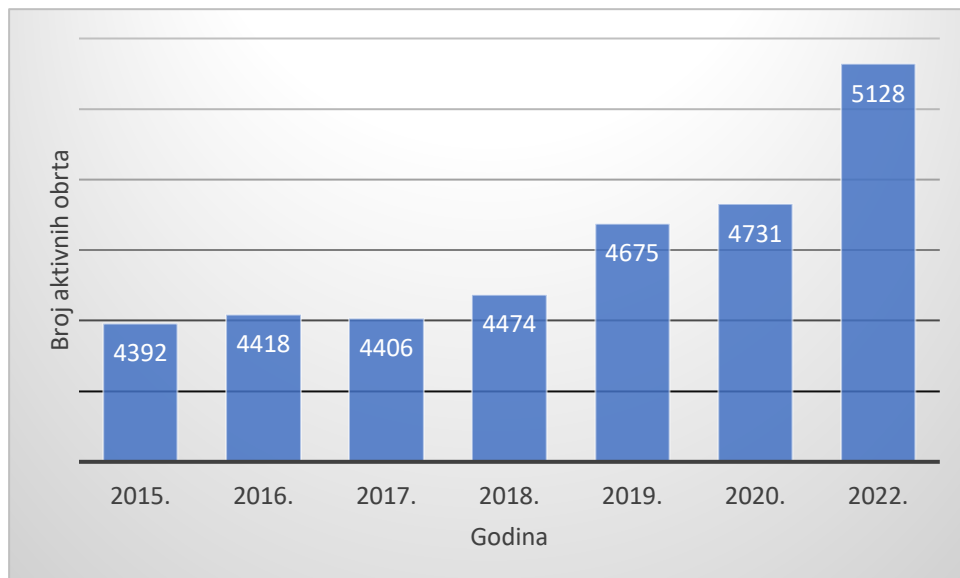
4. 2. 3. Poslovno okruženje

4. 2. 3. 1. Obrtništvo

Pojam obrt odnosi se na samostalno i trajno obavljanje dopuštenih gospodarskih djelatnosti na tržištu koje se mogu obavljati kao proizvodnja, promet ili usluge. Fizičke osobe u pravilu obavljaju djelatnost obrta, a iznimno je mogu obavljati i pravne osobe koje provode određen oblik naukovanja za obrt (HOK, 2021). Na prostoru Zadarske županije djeluje Obrtnička komora Zadarske županije. Također postoji i Udruženje obrtnika Zadar, stručno-poslovna organizacija koja zastupa i predstavlja zajedničke interese obrtništva na području gradova: Zadra, Nina i Obrovca te općina: Bibinje, Galovac, Gračac, Jasenice, Kali, Kukljica, Novigrad, Poličnik, Posedarje, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Starigrad, Sukošan, Škabrnje, Vir, Vrsi, Zemunik Donji.

Podaci o broju aktivnih obrta dostupni su na razini Zadarske županije te na razini jedinica lokalne samouprave. Gospodarski rast zabilježen u vrijeme nakon 2012. godine pozitivno se odrazio i na obrtnički sektor u kojem je na razini županije zabilježen kontinuiran porast broja obrta. Čak i nakon vremena pandemije, unatoč problemima u poslovanju, broj aktivnih

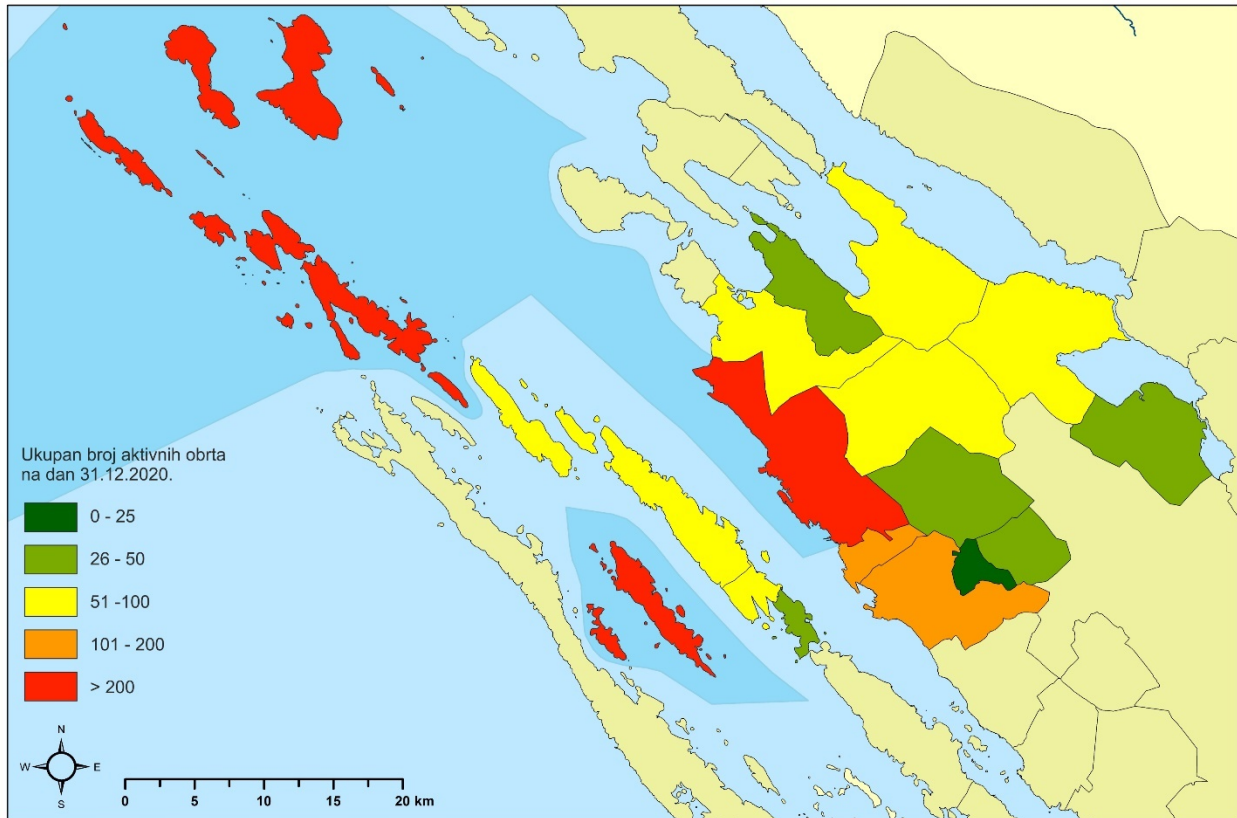
obrta nastavio je rasti te je u razdoblju od 31. 12. 2020. do 30. 4. 2022. u Zadarskoj županiji zabilježen porast broja obrta od 8,4% (Slika 30).

Slika 30 Broj aktivnih obrta u Zadarskoj županiji po godinama (podaci iskazuju stanje na datum 31. 12. svake godine izuzev 2022. gdje je iskazano stanje za 30.4.)

Izvor: Obrtnička komora Zadarske županije

Prema podacima s kraja 2020. godine čak 61,5% aktivnih obrta Zadarske županije registrirano je na UP-u Zadar, s time da ih je 43,3% bilo registrirano baš u Gradu Zadru. Aktivni obrti su prema podacima s kraja 2020. godine bili koncentrirani najvećim dijelom u priobalnim jedinicama lokalne samouprave smještenim u I. zoni UP-a Zadar. Preko 90 aktivnih obrta, osim Grada Zadra, imali su Grad Nin te općine Sukošan i Bibinje (Slika 31). Najmanje obrta je bilo u Općini Galovac. Može se stoga reći da je prva zona UP-a Zadar, posebice Grad Zadar, središte obrtništva analiziranog prostora, ali i čitave županije dok broj obrta opada s povećanjem udaljenosti od županijskog središta.

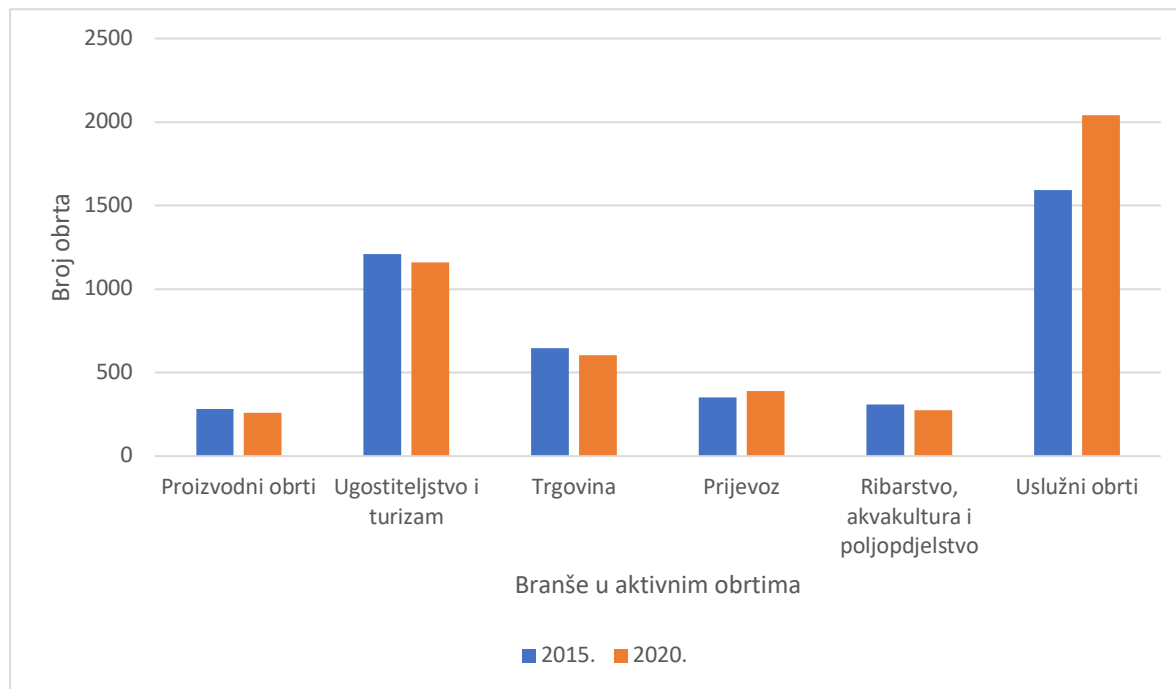
Slika 31 Ukupan broj aktivnih obrta na dan 31. 12. 2020. po JLS-ovima UP-a Zadar

Izvor: Karta je izrađena prema podacima Udruženja obrtnika (31. 5. 2022.)

U općinama Galovac, Kali, Kukljica, Nin, Ražanac i Zemunik Donji zabilježeno je smanjenje broja obrta 2019. godine u odnosu na 2015. dok su ostale jedinice lokalne samouprave bilježile rast broja aktivnih obrta u istom razdoblju. Pandemija COVID-19 nije se značajnije odrazila na pad broja aktivnih obrta u razdoblju od 31. 12. 2019. do 31. 12. 2020. godine. U Gradu Zadru taj se broj smanjio za 18, u Preku za 2, u Kukljici je broj stagnirao dok su sve ostale jedinice lokalne samouprave zabilježile povećanje broja aktivnih obrta. Općina Zemunik Donji je u istom, jednogodišnjem razdoblju bilježila najveće povećanje broja aktivnih obrta (+16,7%), potom Općina Vrsi (+16,3%) te Općina Poličnik (+11,5%).

Detaljnija analiza pojedinih obrta prema branšama na razini županije u razdoblju između 2015. i 2020. godine ukazuje na to da se smanjuje broj proizvodnih obrta, ribarstva, akvakulture te poljodjelstva i trgovine. Pojedine grane primarnog sektora slabo se razvijaju i na nacionalnoj razini pa ne iznenađuje zatvaranje broja obrta koji posluju unutar primarnog sektora. Male trgovine, posebice u većim urbanim sredinama poput Zadra, teško opstaju zbog velikih trgovačkih centara koji se otvaraju diljem grada što negativno utječe na njihovo poslovanje. Utjecaj pandemije može se promatrati uspoređujući podatke iz 2019. i 2020.

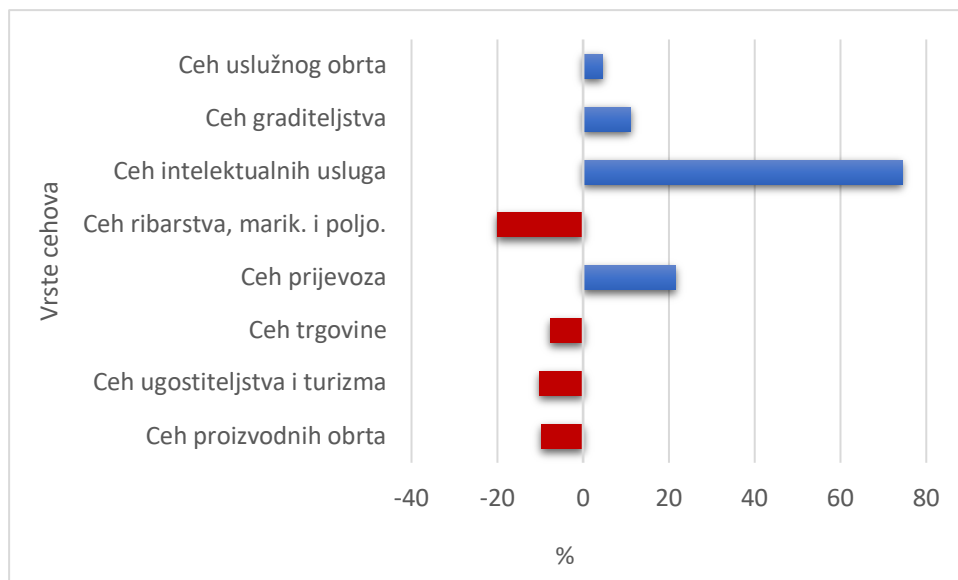
godine (Slika 32). Pandemija se negativno odrazila posebno na poslovanje obrta vezanih uz turizam i ugostiteljstvo i trgovinu što je za posljedicu imalo zatvaranje pojedinih obrta u tim branšama 2020. godine. Broj uslužnih obrta se u istom razdoblju znatno povećao ponajprije zahvaljujući povećanju broja obrta koji nude intelektualne usluge.

Slika 32 Broj obrta u Zadarskoj županiji prema branšama 2015. i 2020.

Izvor: Obrtnička komora Zadarske županije

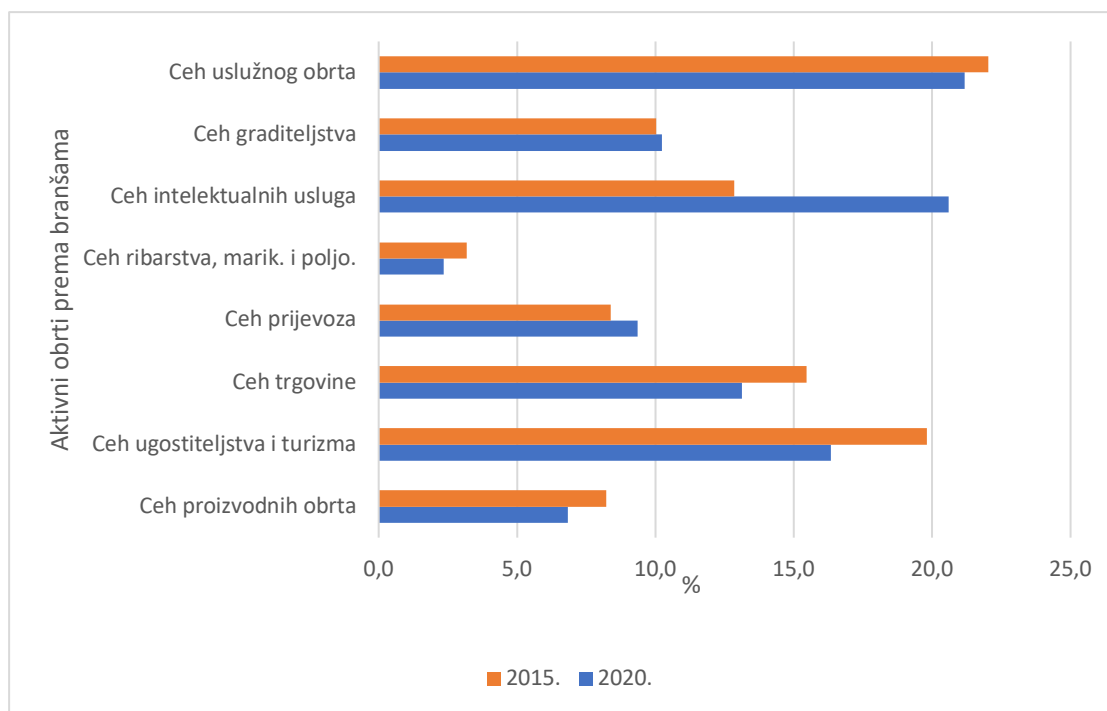
Budući da Grad Zadar ima najveći broj registriranih obrta UP-a Zadar (70,5% svih obrta na dan 31. 5. 2020.) zasebno su analizirani podaci za tu jedinicu lokalne samouprave. Od 2015. do 2017. broj im je čak bio u blagom padu, no između 2018. i 2019. zabilježen je porast od 6,9%. Pandemijska 2020. godina negativno se odrazila na poslovanje obrta što je rezultiralo smanjenjem ukupnog broja aktivnih obrta u toj godini u odnosu na prethodnu, no promatrajući čitavo petogodišnje razdoblje od 2015. do 2020. godine u Gradu Zadru je zabilježen porast ukupnog broja aktivnih obrta za 8,9%. Taj porast može se zahvaliti posebice povećanju broja obrta koji se bave intelektualnim uslugama, a čiji je broj u razdoblju 2015. – 2020. porastao za 74,4% (Slika 33). Također, značajan porast evidentiran je u ukupnom broju obrta iz područja graditeljstva i prijevoza. Najveći pad broja obrta zabilježen je u primarnim djelatnostima tj. ribarstvu, marikulturi i poljoprivredi.

Slika 33 Promjena broja aktivnih obrta po cehovima u Gradu Zadru u razdoblju od 31. 12. 2015. do 31. 12. 2020.

Izvor: Udruženje obrtnika Zadar, Zadar 31. 5. 2022.

U ukupnom broju obrta Grada Zadra najveći udio 2020. godine činili su uslužni obrti, oni koji se bave pružanjem intelektualnih usluga te ugostiteljstvom i turizmom. Najmanji udio u ukupnom broju činili su aktivni obrti iz područja primarnih djelatnosti i proizvodni (Slika 34).

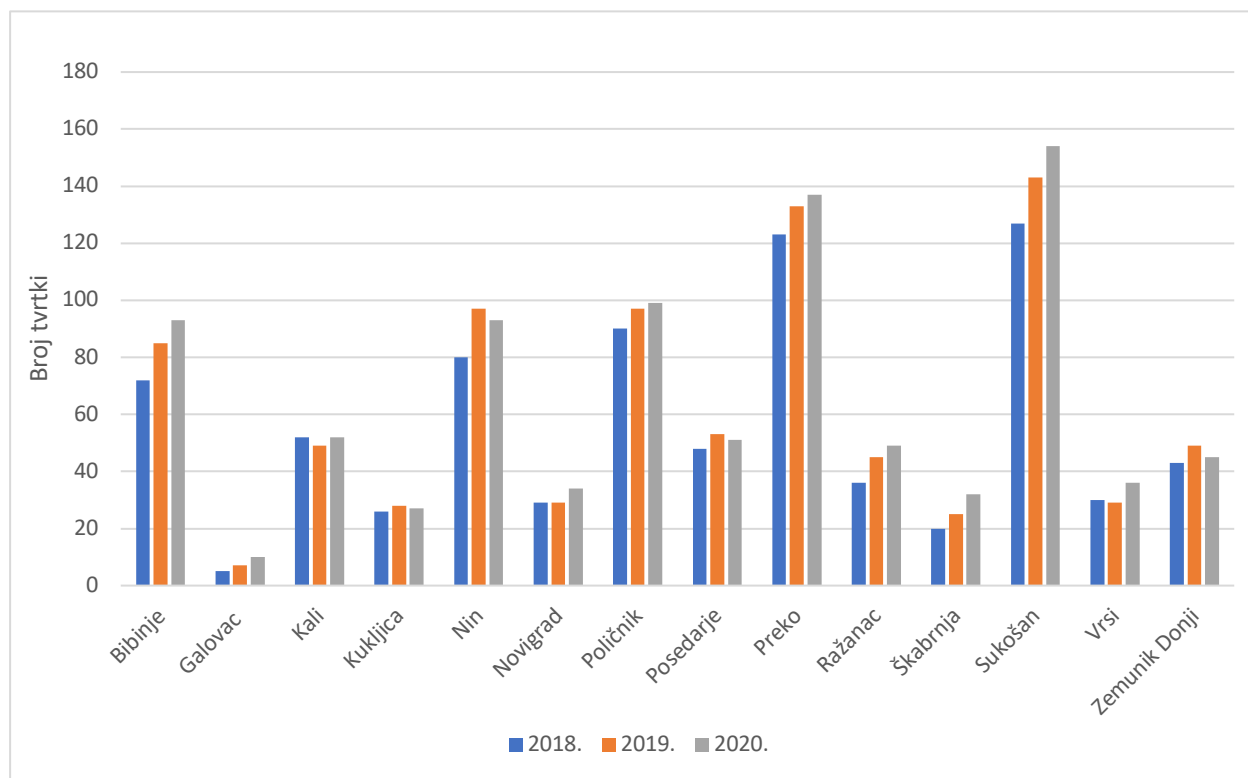
Slika 34 Udio pojedinih branši u ukupnom broju aktivnih obrta Grada Zadra 2015. i 2020.

Izvor: Udruženje obrtnika Zadar, Zadar 31. 5. 2022.

4. 2. 3. 2. Kretanje broja tvrtki registriranih na UP-u Zadar po djelatnostima

Posljednjih godina u većini jedinica lokalne samouprave UP Zadar evidentiran je ukupan porast broja tvrtki registriranih na njihovom području čak i u 2020. godini kad je počela COVID-19 pandemija. Od 2018. do 2020. broj registriranih tvrtki sa sjedištem na UP-u Zadar povećao se za 13,3%. Ne uzimajući u obzir Zadar koji očekivano prednjači po broju registriranih tvrtki, najveći broj ih je u Sukošanu, Preku, Poličniku, Ninu i Bibinjama. Priobalne jedinice lokalne samouprave okrenute su više turizmu pa se značajan broj tamo registriranih tvrtki bavi djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane. Druga djelatnost koja je iznimno zastupljena je građevinarstvo. U svega dvije godine, od 2018. do 2020., ukupan broj tvrtki iz područja građevinarstva registriranih na UP-u Zadar povećao se za 19,8%, a broj tvrtki koje se bave djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane za 26,6%. U čak četiri promatrane jedinice (Preko, Ražanac, Vrsi i Nin) preko 40% svih registriranih tvrtki u 2020. godini djelovale su u području građevinarstva i pružanju smještaja te pripremi i usluživanju hrane. Obje djelatnosti dobrim su dijelom vezane uz razvoj turizma. Naime, povećana izgradnja rezultat je povećanja interesa za kupnjom i/ili izgradnjom nekretnine u priobalju što za osobne potrebe, a u svrhu odmora i

rekreacije, što za potrebe iznajmljivanja turistima. S obzirom na daljnje povećanje turističkog prometa nakon 2020. godine, za očekivati je da će broj tvrtki iz tih područja ostati podjednak ili će čak rasti. Galovac, Kukljica i Zemunik Donji su jedinice lokalne samouprave s najmanjim udjelom tvrtki koje se bave građevinom ili djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane. Najveći broj tvrtki u Zemuniku Donjem je registriran u području trgovine na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala. Na drugom mjestu je građevina. Galovac je općina u kojoj je 2020. godine bilo najmanje registriranih tvrtki (njih 10) od čega čak 40% iz područja primarnog sektora djelatnosti. Uz Škabrnju, to je jedina općina koja nema tvrtke registrirane u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane. U Sukošanu se gotovo 30% tvrtki evidentiranih 2020. godine bavilo administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima dok su na drugom i trećem mjestu s ukupnim udjelom od 30,5% bile tvrtke koje se bave građevinom i djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane.

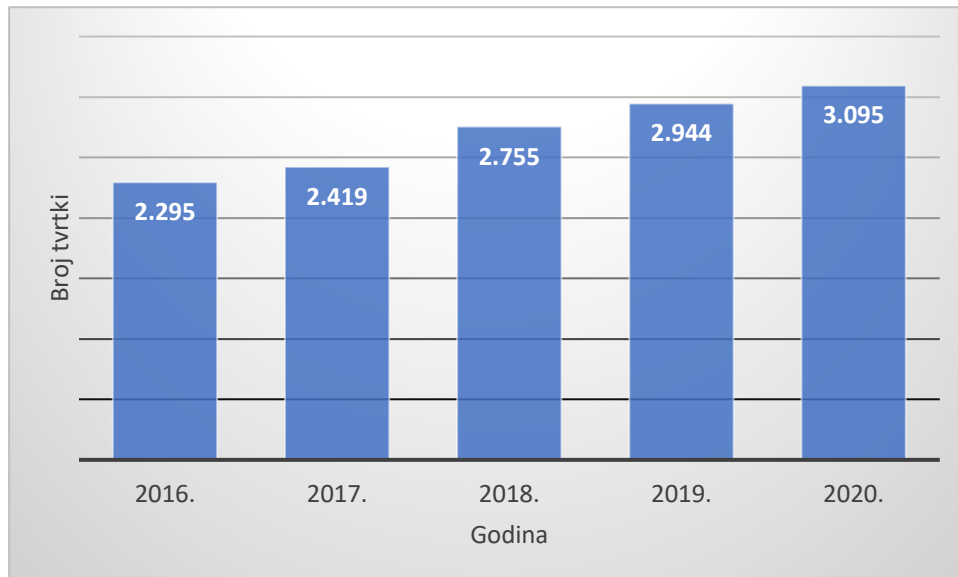

Slika 35 Ukupan broj tvrtki 2018., 2019. i 2020. godine registriranih sa sjedištem u jedinicama lokalne samouprave UP-a Zadar (bez Grada Zadra)

Izvor: Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar, 2022.

Najveći broj registriranih tvrtki sa sjedištem na UP-u Zadar, njih 77,2%, registrirane su 2020. godine na prostoru Grada Zadra. Budući da se radi o većem urbanom području, tamo je

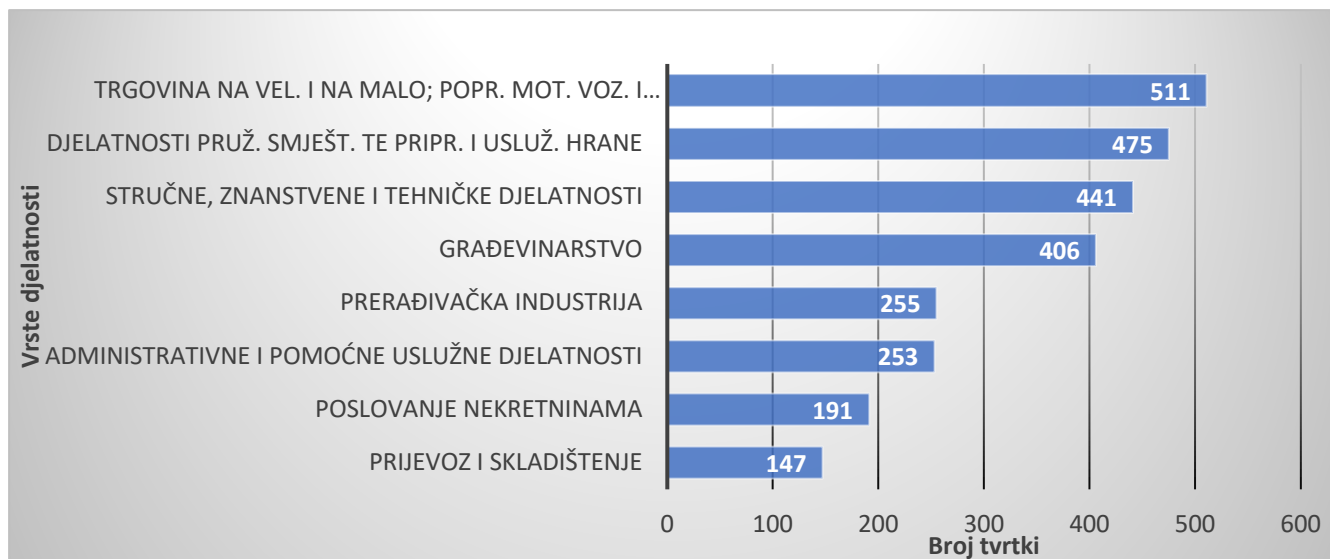
očekivano i veća diverzifikacija tvrtki s obzirom na područje u kojem djeluju. Nakon 2016. godine ukupan broj tvrtki registriranih u Gradu Zadru se kontinuirano povećavao, čak i u pandemijskoj 2020. godini (Slika 36). U razdoblju od 2016. do 2020. godine ukupan broj tvrtki registriranih sa sjedištem u Gradu Zadru se povećao za 34,9%.

Slika 36 Ukupan broj tvrtki od 2016. do 2020. godine registriranih sa sjedištem u Gradu Zadru

Izvor: Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar, 2022

S obzirom na vrste djelatnosti u kojima su registrirane tvrtke na području Grada Zadra, prednjače one iz uslužnih djelatnosti (Slika 37). Značajan broj tvrtki bavi se trgovinom i djelatnosti pružanja smještaja te pripremom i usluživanjem hrane. Također, veliki je broj tvrtki koje se bave stručnim, tehničkim i znanstvenim djelatnostima, a s obzirom na veliki trend izgradnje, ne iznenađuje i značajan broj tvrtki iz područja građevinarstva. Usporedbom statističkih pokazatelja iz 2016. godine i 2020. godine na razini Grada Zadra vidljivo je povećanje ukupnog broja tvrtki iz područja svih djelatnosti, izuzev financijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja. No, najveće povećanje u tom je razdoblju zabilježeno u broju tvrtki registriranih iz područja djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (73 %), prijevoza i skladištenja (69%) te djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (58%). Povećanje broja tvrtki iz prve dvije navedene kategorije posljedica je razvoja turizma dok je povećanje broja tvrtki iz područja zdravstvene zaštite posljedica dijelom razvoja zdravstvenog, posebice dentalnog turizma i unaprjeđenja kvalitete ponude dodatnih zdravstvenih usluga izvan sustava obveznog osiguranja.

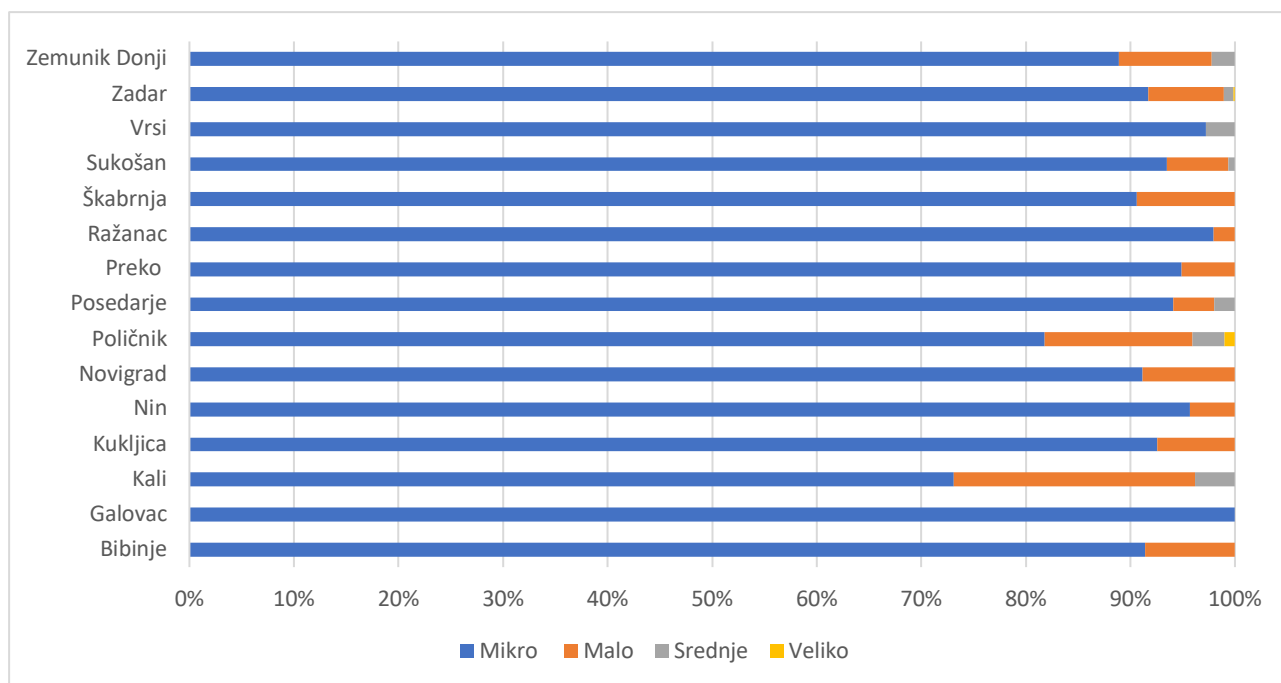

Slika 37 Broj tvrtki registriranih sa sjedištem u Gradu Zadru prema području djelovanja 2020. godine (prikazana su samo područja djelovanja sa 100 i > registriranih tvrtki)

Izvor: Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar, 2022.

4. 2. 3. 3. Veličina tvrtki registriranih sa sjedištem na UP-u Zadar

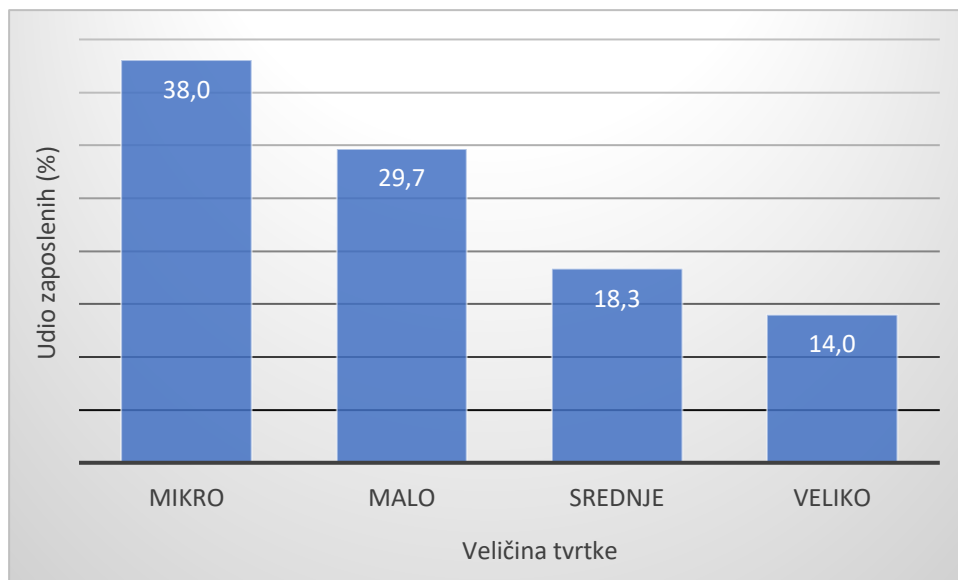
Prema postojećim klasifikacijama, a u skladu s hrvatskim zakonodavstvom, poduzeća se s obzirom na veličinu mogu svrstati u mikro, mala, srednja i velika. Mikro subjekti malog gospodarstva su poduzeća koja imaju manje od 10 zaposlenih i godišnji promet ili bilancu ispod 2 milijuna EUR-a te ih je u ukupnom broju svih tvrtki registriranih sa sjedištem na UP-u Zadar 2020. godine bilo najviše, čak 91,6%. Potom su najbrojnija bila mala poduzeća s udjelom od 7,3% u ukupnom broju registriranih tvrtki dok je najmanje bilo onih velikih, njih svega 6. Pet velikih poduzeća bilo je registrirano sa sjedištem u Zadru, a jedno u Poličniku. Riječ je o poduzećima s preko 250 zaposlenika i godišnjim prometom iznad 50 mil. EUR ili bilancom iznad 43 milijuna EUR. U svim jedinicama lokalne samouprave apsolutno dominiraju mikro poduzeća, a njihov najmanji udio u ukupnom broju registriranih tvrtki evidentiran je u Općini Kali. Naime, tamo je 23,1% registriranih tvrtki bilo u kategoriji malih (do 50 zaposlenih i godišnji promet ili bilanca ispod 2 mil. EUR). Može se stoga zaključiti da na cijelom Urbanom području Zadar, uključujući i samo naselje Zadar, s obzirom na strukturu registriranih tvrtki koje imaju sjedište na UP-u Zadar prema veličini, dominira mikro poduzetništvo.

Slika 38 Struktura registriranih tvrtki sa sjedištem na UP-u Zadar prema veličini (udio u ukupnom broju) 2020. godine

Izvor: Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar, 2022.

Analiza zaposlenih u tvrtkama registriranim sa sjedištem na UP-u Zadar, prema veličini poduzeća u kojima su radili u 2020. godini, ukazuje na važnost mikro poduzetništva budući da je čak 38% svih zaposlenih unutar navedenih tvrtki radilo u mikro poduzećima (Slika 39). Preko 70% zaposlenih u mikro poduzećima imali su 2020. godine općine Galovac, Ražanac, Škabrnja i Grad Nin. Mikro i malo poduzetništvo zapošljavaju ukupan broj (100%) svih zaposlenih u tvrtkama sa sjedištem u analiziranim jedinicama lokalne samouprave UP-a Zadar u osam jedinica: sedam općina i Grad Nin. Poličnik je jedina administrativna jedinica u kojoj glavninu zaposlenih u tvrtkama registriranim sa sjedištem u toj općini, već niz godina čine zaposlenici jedne velike tvrtke (2020. njih 58,1%). Riječ je o tvrtki registriranoj u području prerađivačke industrije (*Aluflexpack Novi d.o.o.*), no dobar dio radnika putuje iz drugih općina i gradova, a dio su zaposlenici u drugim pogonima te tvrtke koji se nalaze u drugim županijama. Zanimljivo je da je i u Gradu Zadru u ukupnom broju zaposlenih u tvrtkama registriranim sa sjedištem u Gradu Zadru, u mikro i malim poduzećima zaposleno 67,0% ljudi, dok je u velikim poduzećima radilo svega 13% zaposlenih.

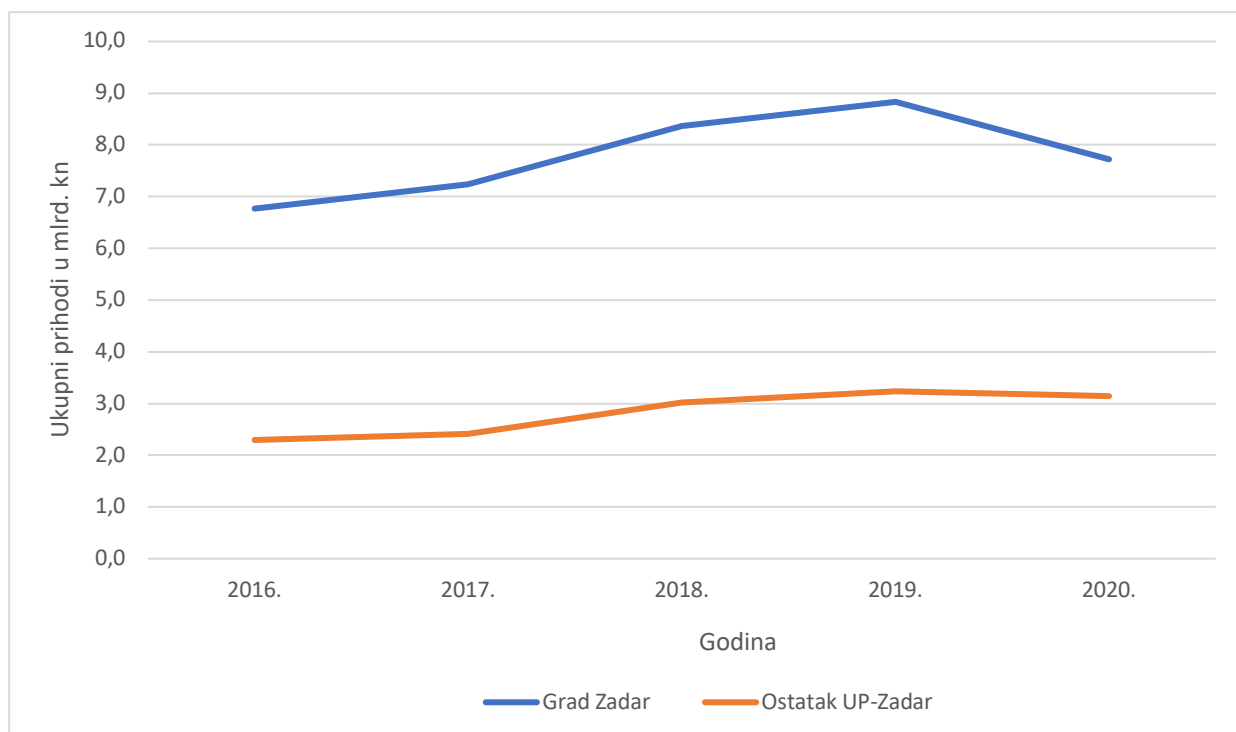

Slika 39 Zaposleni prema veličini tvrtki registriranih 2020. godine sa sjedištem na UP-u Zadar

Izvor: Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar, 2022.

4. 2. 3. 4. Ukupni prihodi i dobit/gubitak tvrtki sa sjedištem na UP-u Zadar

Analiza prihoda i dobiti/gubitka tvrtki sa sjedištem u pojedinim jedinicama lokalne samouprave UP-a Zadar provedena je za razdoblje od 2016. do 2020. godine temeljem podataka Hrvatske gospodarske komore – Županijske komore Zadar. U većini jedinica lokalne samouprave, u skladu s povoljnim gospodarskim kretanjima, do 2019. godine bilježi se pozitivan trend ukupnog kretanja prihoda. U skladu s nepovoljnijim stanjem tržišta u 2020. godini, a što je posljedica početka pandemije, pojedine tvrtke doživjele su pad ukupnih prihoda što se odrazilo i na ukupan pad ukupnih prihoda tvrtki na razini pojedinih JLS i čitavog UP-a Zadar (Slika 40). U petogodišnjem razdoblju od 2016. do 2020. godine ukupni prihodi svih tvrtki registriranih na području UP-a Zadar povećali su se za 20,0%. Treba spomenuti da je porast bio kontinuiran do 2019. godine nakon čega je uslijedio pad prihoda u sljedećoj godini i to za 9,9%.

Slika 40 Ukupni prihodi tvrtki registriranih na području Grada Zadra i ostalih jedinica lokalne samouprave UP-Zadar od 2016. do 2020. godine

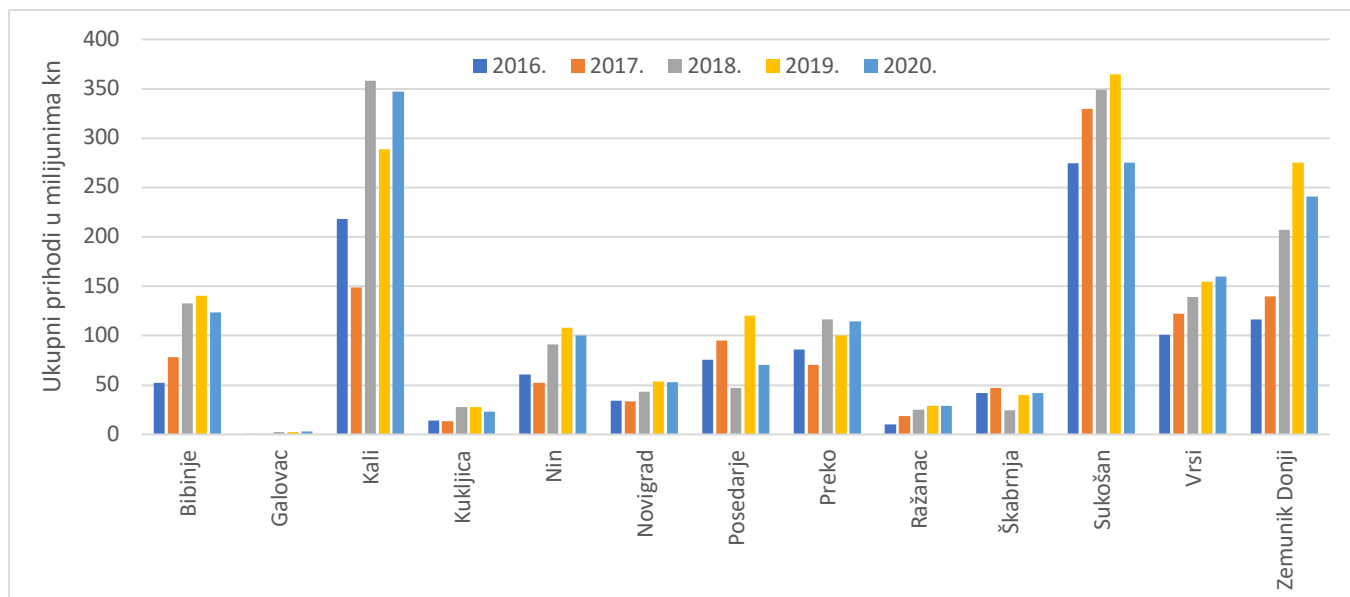
Izvor: Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar, 2022.

Čak 71% ukupnih prihoda svih tvrtki registriranih na UP-u Zadar u 2020. godini ostvarile su tvrtke registrirane na području Grada Zadra. Druga JLS po prihodima tvrtki je Općina Poličnik s ostvarenim prihodom 1,56 mlrd. kn što je te godine činilo 14,4% od ukupnog prihoda kojeg su ostvarile tvrtke registrirane na području UP-a Zadar. Najveći dio prihoda u Općini Poličnik ostvarila je najveća tvrtka (*Aluflexpack Nova*) koja ima svoje pogone i izvan toga prostora (Slika 42).

U predpandemijskom razdoblju (2016. – 2019.) najpovoljniji trend u pogledu ostvarenog prihoda (s porastom prihoda većim od 100%) imale su općine Ražanac, Galovac, Bibinje i Zemunik Donji, no potrebno je u obzir uzeti niske početne razine ostvarenih prihoda. Naime, Općina Galovac ima najmanji broj registriranih tvrtki čiji je ukupan prihod ostvaren u 2019. godini iznosio oko 3 mil. kn što je ogromno povećanje u odnosu na zabilježenih 786 kn prihoda u 2016. godini.

U jednogodišnjem razdoblju 2019. – 2020. godina ukupan prihod registriranih tvrtki zabilježio je pad u većini jedinica lokalne samouprave. Najveći pad prihoda zabilježen je u Općini Posedarje -41,3%.

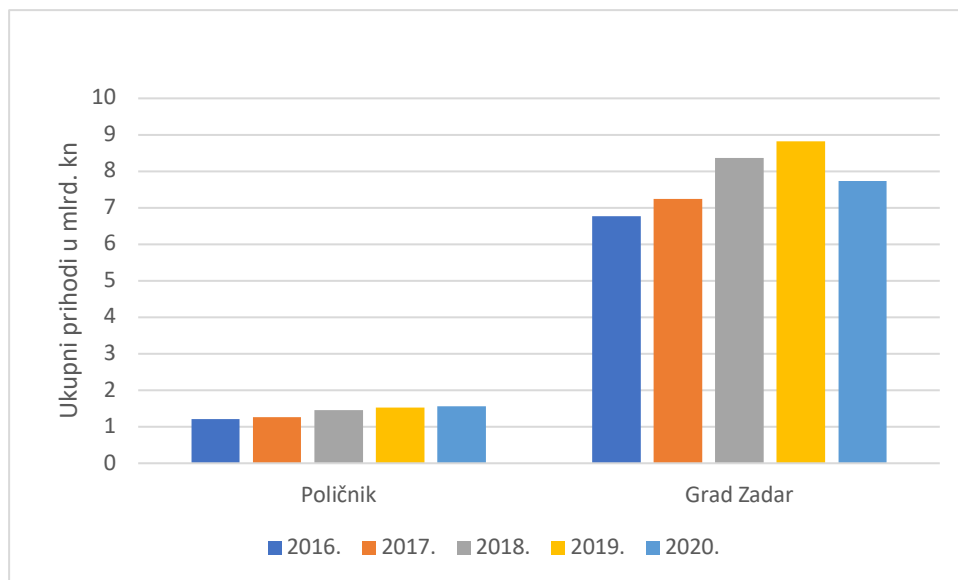
Tvrtke u čak 10 jedinica lokalne samouprave UP-a Zadar u 2019. godini ostvarile su preko 100 mil. kn ukupnog prihoda na razini JLS-a. No, među tim JLS, porast ukupnih prihoda tvrtki u pandemijskoj godini zabilježile su samo općine Kali, Poličnik i Vrši.

Slika 41 Godišnje kretanje ukupnih prihoda tvrtki registriranih na UP-u Zadar od 2016. do 2020. godine (bez Grada Zadra i Općine Poličnik)

Izvor: Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar, 2022.

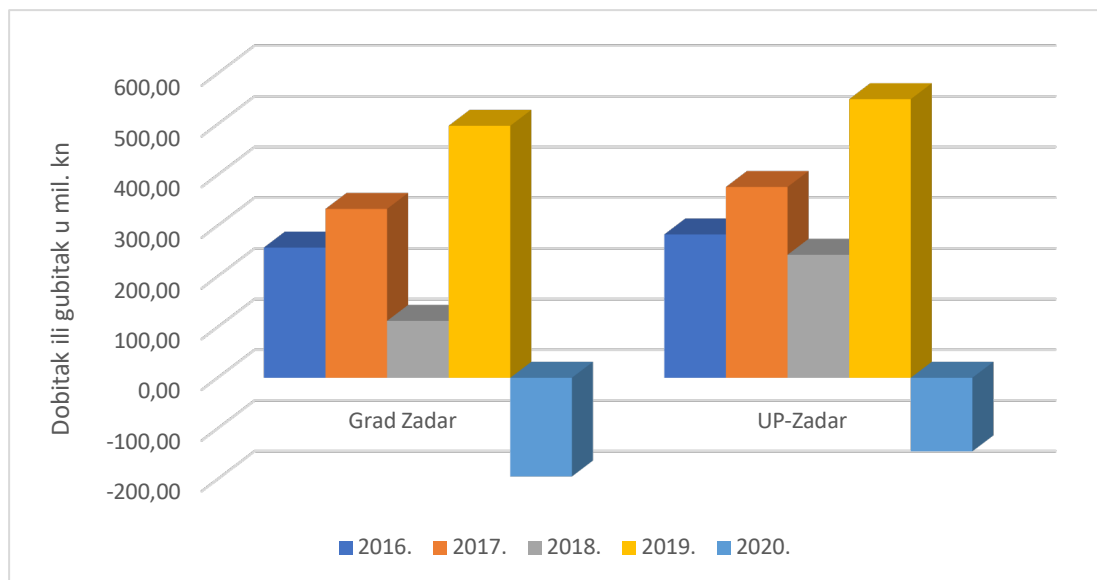
Dvije JLS UP-a Zadar koje prednjače po ukupnim ostvarenim prihodima tvrtki registriranih na njihovom području su Grad Zadar i Općina Poličnik (Slika 42). To su jedine dvije JLS čije tvrtke ukupno ostvaruju preko 1 mlrd. kn prihoda. Ukupan prihod tvrtki registriranih u Gradu Zadru u razdoblju 2016. – 2019. bilježio je kontinuiran porast, no pandemijska 2020. godina loše se odrazila na poslovanje tvrtki te je ukupan prihod te godine smanjen za 12,54%. S obzirom na aktualne trendove na tržištu i oporavak turističkog i ugostiteljskog sektora koji su značajno zastupljeni i o kojima ovisi poslovanje mnogih tvrtki, očekuje se da će se i ukupni prihodi tvrtki u daljnjem razdoblju povećavati. Ukupan prihod tvrtki registriranih na prostoru Općine Poličnik bio je u porastu čak i u vrijeme pandemijske 2020. godine.

Slika 42 Godišnje kretanje ukupnih prihoda tvrtki registriranih na području Grada Zadra i Općine Poličnik od 2016. do 2020. godine

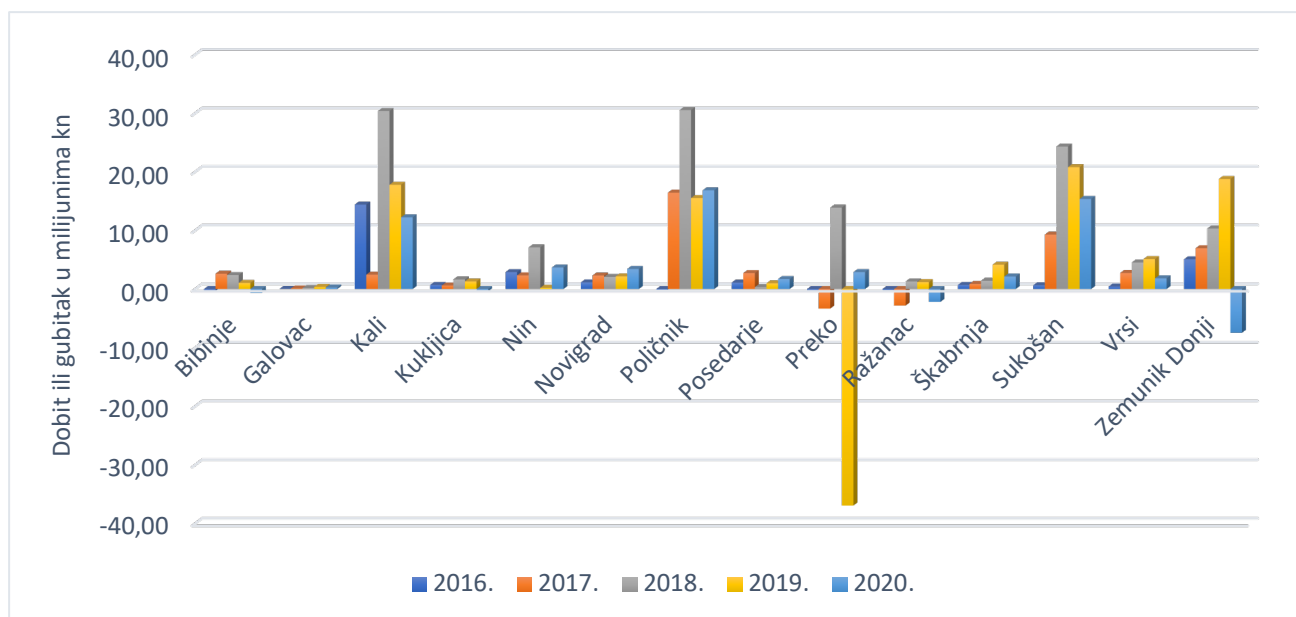
Izvor: Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar, 2022.

Podaci o ostvarenoj dobiti ili gubitku tvrtki registriranih na UP-u Zadar u pojedinim godinama uglavnom prate trend godišnjeg kretanja ukupnih prihoda koji se dobrim dijelom poklapa s podacima Grada Zadra (Slika 43) jer najviše prihoda, a time i dobit ili gubitak ostvaruju upravo tamošnje tvrtke. Premda je kretanje ukupnih prihoda u predpandemijskim godinama uglavnom imalo trend porasta, na razini Grada Zadra u 2018. godini bio je opao dobitak tvrtki u odnosu na prethodne godine, no već 2019. godine dolazi do značajnog povećanja ukupne dobiti. Pad dobiti tvrtki na administrativnom području Grada Zadra odrazio se značajno i na ukupan pad dobiti čitavog urbanog područja. No, u pandemijskoj 2020. godini zabilježen je gubitak u poslovanju tvrtki na razini Grada Zadra i ukupnog UP-a Zadar.

Slika 43 Dobit ili gubitak tvrtki registriranih na UP-u Zadar i Gradu Zadru od 2016. do 2020. godine

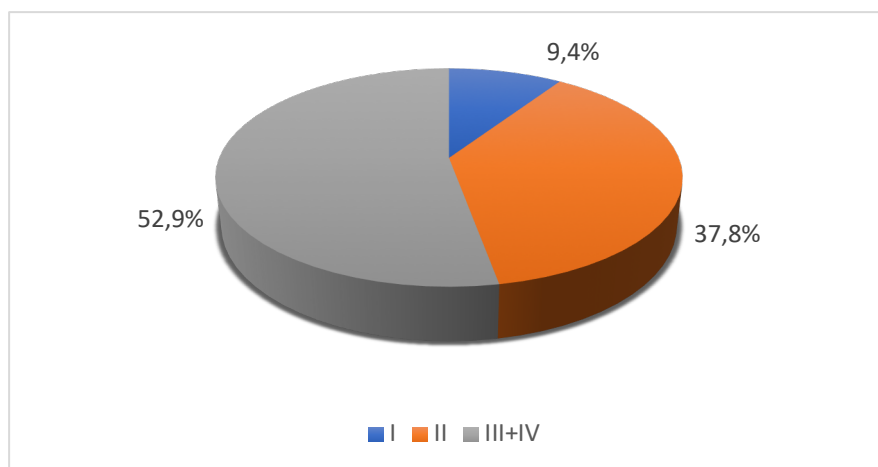
Pandemija se nije jednako odrazila na sve tvrtke i sve JLS pa je gubitak tvrtki u 2020. godini osim u Gradu Zadru, zabilježen još samo u Zemunik Donjem i Ražancu. U ostalim jedinicama lokalne samouprave čak i u pandemijskoj godini tvrtke su ostvarile dobitak (Slika 44). Jedinica lokalne samouprave u kojoj je primijećena najveća varijabilnost po pitanju dobitka/gubitka tvrtki je Općina Preko u kojoj je 2019. godine zabilježeno oko 37 mil. kn ukupnih gubitaka tvrtki. Najviše gubitka u Preku je zabilježeno u sektoru građevine. U većini ostalih sektora tvrtke su bilježile dobit. U općinama Kali, Poličnik, Preko i Sukošan posebno je povoljna poslovna godina bila 2018. u kojoj su tvrtke na razini JLS ostvarile najveću dobit. U Općini Kali najveća dobit u toj i ostalim financijskim godinama ostvaruje se u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, u Općini Poličnik to je prerađivačka industrija, u Preku su to djelatnosti pružanja smještaja i pripreme i posluživanja hrane, a u Sukošanu umjetnost, zabava i rekreacija.

Slika 44 Dobit ili gubitak tvrtki registriranih u pojedinim JLS na UP-u Zadar (bez Grada Zadra) od 2016. do 2020. godine

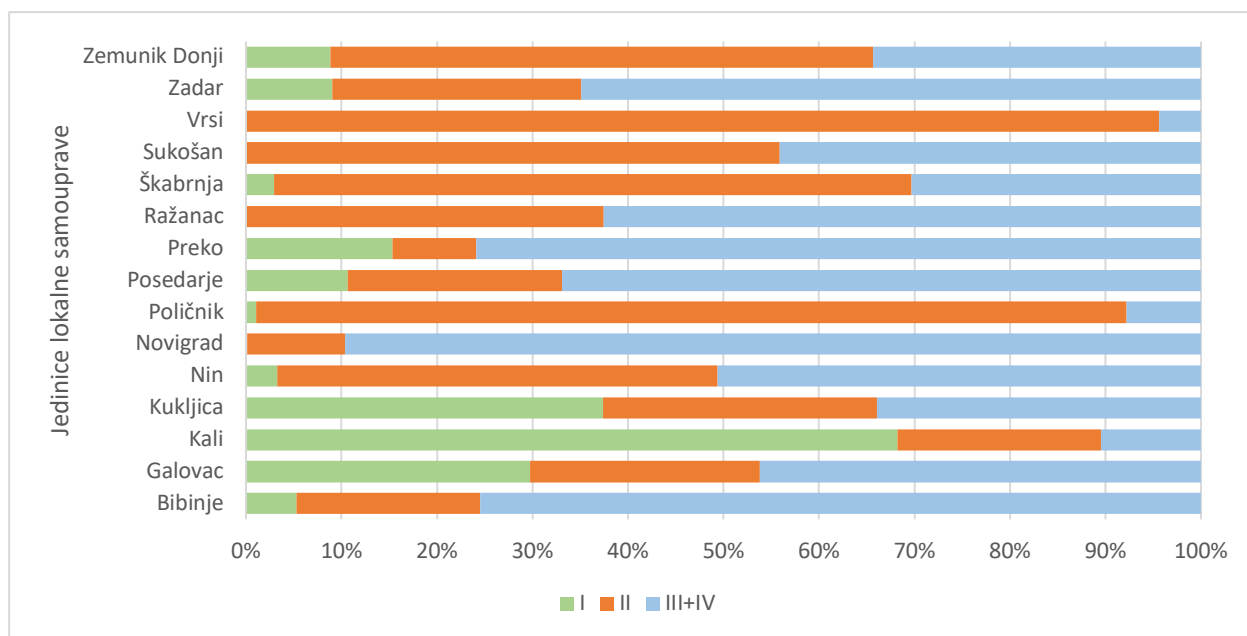
4. 2. 3. 4. 1. Ukupni prihodi prema sektorima djelatnostima u kojima djeluju tvrtke

Za razdoblje 2016. – 2020. provedena je i dodatna analiza prihoda koji su ostvarile tvrtke registrirane na UP-u Zadar, prema sektoru djelatnosti unutar kojih su te tvrtke poslovale. Prema podacima Popisa stanovnika iz 2011. godine (*Zaposleni prema sektorima djelatnosti, Popis 2011., DZS*) o zaposlenosti prema sektorima djelatnosti, unutar tercijarnog i kvartarnog sektora bilo je zaposleno 64,6% zaposlenih Republike Hrvatske, 72,7% Zadarske županije te 76,23% UP-a Zadar. Dakle, uslužne djelatnosti zapošljavale su najveći dio zaposlenih dok je najmanje zaposlenih bilo evidentirano u primarnim djelatnostima. Tvrtke registrirane na UP-u Zadar djeluju u različitim sektorima, a 2020. godine najviši prihod ukupno su ostvarile tvrtke koje djeluju u tercijarnim i kvartarnim djelatnostima (52,9% ukupne dobiti). Prihod tvrtki registriranih u primarnim i sekundarnim djelatnostima također čini značajan udio u ukupnom prihodu što ukazuje na važnost diverzifikacije gospodarstva (Slika 45).

Slika 45 Ukupan prihod tvrtki registriranih na UP-u Zadar 2020. godine prema sektorima djelatnosti u kojima djeluju tvrtke

Promatrajući pojedine jedinice lokalne samouprave, vidljivo je da unutar nekih od njih tvrtke ostvaruju najveći dio prihoda unutar jednog sektora djelatnosti. Tako je u Vrsima 2020. godine gotovo 96% prihoda tvrtki ostvareno u sekundarnim djelatnostima (najviše u prerađivačkoj industriji, a potom u građevini), a u Poličniku je taj udio u korist sekundarnog sektora iznosio 91,1% (prerađivačka industrija). Prihod u sektoru uslužnih djelatnosti dominira u ukupnom prihodu tvrtki registriranih u sedam jedinica lokalne samouprave, a Novigrad je općina u kojoj je taj udio najveći, skoro 90% (Slika 46). Primarne djelatnosti, napose ribarstvo, posebno su važne u otočnim općinama Kali i Kukljica. Tako su tvrtke koje djeluju u primarnom sektoru djelatnosti, a registrirane su u Općini Kali, 2020. godine ostvarile oko 238 mil. kn prihoda, što je 68,2% ukupnih prihoda svih tvrtki registriranih u toj općini.

Slika 46 Udjeli u ukupnom prihodu tvrtki registriranih u JLS UP-a Zadar 2020. godine prema sektorima djelatnosti unutar kojih tvrtke djeluju

Izvor: Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar, 2022.

Zasebno su analizirani i podaci o četiri djelatnosti koje se posljednjih godina dosta razvijaju na UP-u Zadar. Premda je primarni sektor na nacionalnoj razini često u problemima, tvrtke koje posluju na UP-u Zadar u toj djelatnosti iz godine u godinu ostvaruju povećanje prihoda. To se dobrim dijelom može zahvaliti razvoju ribarstva, posebno marikulture. Povećanje interesa za morskim plodovima na domaćem i inozemnom tržištu raslo je i u doba pandemije, a značajan dio dobiti u toj grani proizlazi iz izvoza u inozemstvo (Tablica 23).

Građevinarstvo je jedna od djelatnosti koja je doživjela nevjerojatan uzlet u analiziranom razdoblju (2015. – 2020.) zbog čega strelovito rastu prihodi tvrtki koje se bave tom djelatnošću, a raste i ukupan broj takvih tvrtki. Niti pandemija nije negativno utjecala na građevinarstvo u većini jedinica lokalne samouprave UP-Zadar. Poslovanje nekretninama dosta varira iz godine u godinu čemu dijelom pridonosi i to što se dio nekretnina prodaje izravno, bez posrednika, što utječe na poslovanje tvrtki koje se time bave. Pandemija je imala značajan utjecaj na tržište nekretninama te je u 2020. godini zabilježen značajan pad prihoda tvrtki koje se time bave (Tablica 23). Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane snažno su razvijene u skoro svim JLS. Dobit tvrtki koje posluju u toj djelatnosti je rasla do 2020. godine, no pandemija je utjecala na pad turističkog prometa, a time i na njihovu dobit te je u toj godini zabilježen pad od čak 40,8% u odnosu na prethodnu godinu.

Tablica 23. Kretanje ukupnih prihoda tvrtki registriranih na UP-u Zadar unutar odabranih grana gospodarstva od 2016. do 2020. godine (u kn)

Djelatnosti	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	710.461.118	724.116.259	974.646.958	956.789.866	1.017.452.494
Građevinarstvo	758.452.983	839.599.638	978.472.979	1.160.133.002	1.508.663.195
Poslovanje nekretninama	204.032.846	167.460.426	288.508.405	242.977.963	163.024.378
Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	938.475.617	1.060.991.013	1.210.297.610	1.235.998.309	731.872.446

Izvor: Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Zadar, 2022.

4. 2. 3. 4. 2. Primarni sektor

Unutar primarnog sektora djelatnosti, posebno je važno spomenuti poljoprivredu i ribarstvo koji su i najrazvijeniji. Šumarstvo je slabije zastupljeno jer u šumskom pokrovu UP-a Zadar dominiraju manje rentabilne drvene vrste koje se i slabo koriste (primjerice alepski bor). Također, dosta je raširena biljna zajednica hrasta medunca i bijeloga graba (u ravnokotarskom zaleđu) te hrast crnika i sredozemna makija u priobalju i na otocima, no njihovo je korištenje također limitirano na eventualnu sječicu za potrebe kućanstava.

Poljoprivreda se tradicionalno razvijala na čitavom UP-u Zadar, a unatoč zamiranju poljoprivredne proizvodnje i prelasku na ostale, ponajprije uslužne djelatnosti, još uvijek ima važnu ulogu u gospodarskom razvoju. To se ponajprije odnosi na ruralna područja UP-a Zadar i to poglavito ona koja nisu znatnije razvila turizam. Stoga je razumljivo da su se i ukupni prihodi tvrtki koje se bave primarnim djelatnostima, a registrirane su na UP-u, u razdoblju od 2016. do 2020. povećali za 43,2% te su 2020. iznosili preko 1 mlrd. kn. Od ukupnih prihoda tvrtki registriranih na UP-u Zadar u primarnom sektoru 2020., preko 90% ostvarile su tvrtke registrirane na području Grada Zadra (68,5%) i Općine Kali (23,3%).

Prema podacima o broju poljoprivrednih gospodarstava po jedinicama lokalne samouprave UP-a Zadar, najviše ih je na prostoru Grada Zadra (35,4% svih OPG-ova 2020. godine; Tablica 24). No, treba voditi računa o metodologiji prikupljanja podataka te činjenici da se podaci analiziraju prema mjestu prebivališta nositelja OPG-a. Stoga se određeni broj nositelja OPG-a registriranih u Gradu Zadru vjerojatno poljoprivredom bave izvan toga područja tj. negdje drugdje u zaleđu ili na otocima. Ako se usporedi broj OPG-ova 2021. godine u odnosu na broj kućanstava evidentiranih na prostoru JLS prema popisu 2021., može se vidjeti da je

poljoprivreda posebno zastupljena u Općini Škabrnja gdje gotovo na svako drugo kućanstvo ima registriran jedan OPG (omjer kućanstava i OPG-ova je 2,4:1), potom u Galovcu gdje je taj omjer 3,5:1, Zemunik Donjem gdje je omjer 3,8:1, Posedarju gdje je omjer 3,9:1 i Poličniku s omjerom 4,1:1 (Tablica 24).

Važno je spomenuti i to da je nakon ulaska Hrvatske u EU na nacionalnoj razini broj OPG-ova u kontinuiranom porastu. Jedan od razloga su visoke subvencije u poljoprivredi, posebno onoj ekološkoj. Tako i ukupan broj OPG-ova UP-Zadar ima trend porasta između 2016. i 2021. godine. U istom razdoblju tek su tri JLS zabilježile pad broja OPG-ova (Bibinje, Kali i Nin). S obzirom da su sve tri primorske ili otočne općine, mogući razlog pada broja OPG-ova je napuštanje poljoprivrede zbog razvoja turizma i ostalih uslužnih djelatnosti.

Tablica 24. Kretanje broja poljoprivrednih gospodarstava na UP-u Zadar od 2016. do 2021.

JLS	2106.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	Br. kućanstava 2021.	Br. kućan./ Br. OPG-ova 2021.
Bibinje	84	83	81	83	80	82	1.344	16,4
Galovac	89	97	102	106	114	112	388	3,5
Kali	149	120	120	125	118	115	656	5,7
Kukljica	23	24	25	27	27	26	275	10,6
Nin	154	151	152	136	135	134	1.021	7,6
Novigrad	73	85	90	95	98	110	814	7,4
Poličnik	313	321	332	354	360	376	1.539	4,1
Posedarje	282	286	298	305	311	308	1.204	3,9
Preko	87	94	98	109	115	114	1.472	12,9
Ražanac	166	170	175	178	183	193	1.052	5,5
Sukošan	253	258	260	271	272	276	1.584	5,7
Škabrnja	185	184	190	192	201	205	493	2,4
Vrsi	49	53	57	81	80	83	764	9,2
Zadar	1.213	1.170	1.196	1.190	1.235	1.264	26.713	21,1
Zemunik Donji	132	140	147	155	160	170	648	3,8
UP Zadar	3.252	3.236	3.323	3.407	3.489	3.568	39.967	11,2

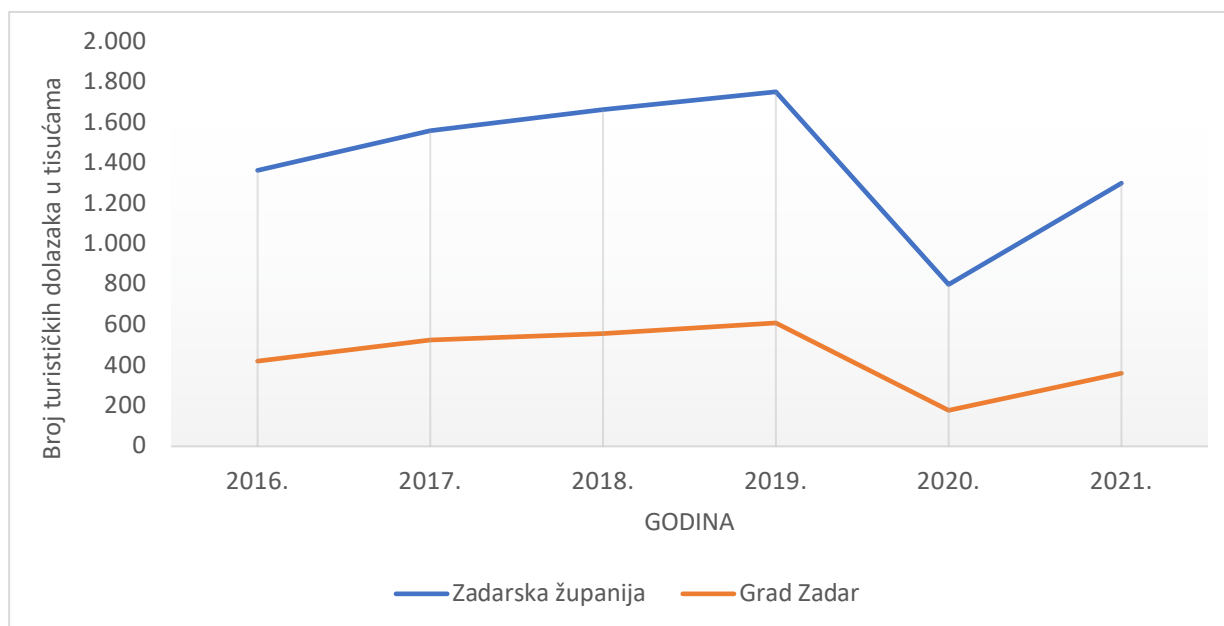
Izvor: Upisnik poljoprivrednih gospodarstava, broj PG-a; Popis 2021., Državni zavod za statistiku

Osim poljoprivrede, na UP-u Zadar razvijeni su ribarstvo s marikulturom, posebice na području Općine Kali. Istoimeno naselje poznato je po dugoj tradiciji razvoja ribarstva te se u Kalima i danas brojne obitelji tradicionalno bave tom djelatnošću. Posljednjih (pandemijskih) godina raste potražnja za morskim proizvodima te su tvrtke koje djeluju u području marikulture značajno povećale svoje prihode. U razdoblju između 2016. i 2020.

ukupni prihodi tvrtki registriranih na području Kali, a koje se bave primarnim djelatnostima (mahom ribarstvom i marikulturom), bilježile su povećanje ukupnih prihoda za 36,4% (sa 150,4 na 236,8 mil kn). Broj tvrtki registriranih u primarnim djelatnostima u Kalima se gotovo dvostruko povećao u istom razdoblju, a broj zaposlenih u tim tvrtkama narastao je za 54,5%. Osim u Kalima, i u općinama Preko i Kukljica registrirano je nekoliko tvrtki iz područja primarnog sektora. U Preku ih je 2020. bilo osam, a u Kukljici dvije.

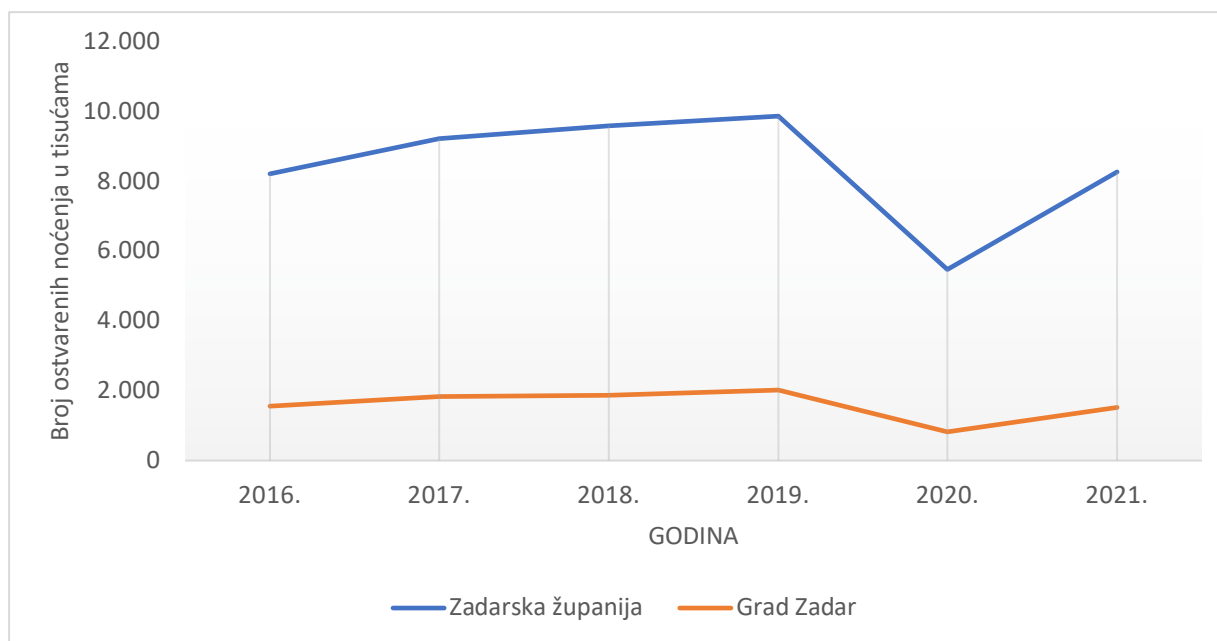
4. 2. 3. 4. 3. Turizam

Turizam je jedna od najvažnijih gospodarskih djelatnosti UP-a na koju se oslanja i razvoj ugostiteljstva, trgovine i brojnih ostalih usluga. U posljednjih deset godina, ukupan broj turističkih dolazaka i ostvarenih turističkih noćenja na prostoru Zadarske županije imao je trend porasta sve do 2019. godine kad je zabilježen maksimum od 1,75 mil dolazaka i 9,87 mil. ostvarenih noćenja. Od toga je oko 35% dolazaka te 20,5% noćenja bilo ostvareno u Gradu Zadru (Slika 47 i Slika 48). U 2020. godini zbog pandemije COVID-19 došlo je do značajnog pada turističkog prometa. Ukupan broj turističkih dolazaka u Županiji je u 2020. godini smanjen za 54,3%, a broj ostvarenih noćenja za 44,5%. Već 2021. godine dolazi do polaganog oporavka turističkog prometa, a po dosadašnjim pokazateljima 2022. godina mogla bi biti i bolja od rekordne 2019. godine.

Slika 47 Kretanje broja turističkih dolazaka od 2016. do 2021. godine u Zadarskoj županiji i Gradu Zadru

Izvor: Državni zavod za statistiku

Slika 48 Kretanje broja ostvarenih turističkih noćenja od 2016. do 2021. godine u Zadarskoj županiji i Gradu Zadru

Izvor: Državni zavod za statistiku

Promatrajući UP Zadar uočava se noviji razvoj turizma čak i u zaobalju u kojem ranije nije bila razvijena ta djelatnost, već je taj dio UP-a tradicionalno bio više usmjeren na poljoprivredu. Turizam se primarno razvijao u priobalnim i otočnim JLS, dok Galovac, Poličnik, Škabrnja i Zemunik Donji nisu bili evidenciji naselja koja su bilježila turistički promet. Posljednje tri godine može se pratiti da je i na tim prostorima ostvaren manji broj turističkih dolazaka i noćenja (Tablica 25 i Tablica 26). Unutar UP-a najveći broj turista boravio je u Gradu Zadru i Gradu Ninu.

Tablica 25. Broj ostvarenih turističkih dolazaka na UP-u Zadar po JLS od 2016. do 2020.

JLS	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Bibinje	25.328	32.016	33.234	35.084	20.579
Galovac	0	0	767	1.263	729
Kali	3.370	4.151	4.689	4.756	3.069
Kukljica	8.335	7.432	7.417	z	4.530
Nin	127.598	140.156	150.034	150.459	68.578
Novigrad	7.073	8.338	6.956	8.535	3.774

JLS	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Poličnik	0	0	2.408	2.625	1.496
Posedarje	10.815	13.991	15.321	15.388	7.084
Preko	17.218	20.540	22.186	21.970	17.290
Ražanac	15.983	18.188	20.121	23.578	14.899
Sukošan	27.601	32.271	34.769	37.252	23.675
Škabrnja	0	0	z	414	z
Vrsi	13.314	16.427	19.175	19.338	11.647
Zadar	421.130	524.583	557.659	609.785	177.919
Zemunik Donji	0	0	1.041	1.296	871
UP Zadar	677.765	818.093	875.777	931.743	356.140

Napomena: z=zaštićeni podatak

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2022.

Najviše ostvarenih noćenja također bilježe Grad Zadar i Grad Nin s time da je evidentno da se na području Grada Zadra, posebice naselja Zadar, turisti zadržavaju nešto kraće nego u okolnim turističkim mjestima. Naime, manja mjesta više razvijaju obiteljski turizam dok u Zadar sve češće dolaze turisti koji u gradu borave tek nekoliko dana, a potom putuju dalje te obilaze i druge destinacije.

Tablica 26. Broj ostvarenih turističkih noćenja na UP-u Zadar po JLS od 2016. do 2020.

JLS	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Bibinje	183.670	230.159	238.869	244.700	154.036
Galovac	0	0	6.222	8.943	6.658
Kali	31.204	34.880	38.348	38.633	25.962
Kukljica	66.422	62.075	62.865	z	36.130
Nin	1.028.263	1.113.604	1.161.386	1.149.151	533.971
Novigrad	39.518	50.245	47.344	56.317	30.225
Poličnik	0	0	16.474	19.054	12.163
Posedarje	57.712	77.524	84.540	88.700	54.862
Preko	148.430	177.295	186.080	182.441	148.658
Ražanac	124.896	146.628	162.067	181.297	122.170
Sukošan	188.540	225.977	240.179	252.881	168.049
Škabrnja	0	0	Z	3.685	z
Vrsi	107.459	129.186	143.245	150.427	95.645
Zadar	1.550.495	1.832.729	1.862.847	2.020.302	822.515
Zemunik Donji	0	0	6.885	9.535	7.630
UP Zadar	3.526.609	4.080.302	4.257.351	4.406.066	2.218.674

Napomena: z=zaštićeni podatak

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2022.

U skladu s povećanjem turističkog prometa i razvoja destinacija, lokalno stanovništvo ulaže u opremanje dodatnih smještajnih jedinica. Tako je na UP-u Zadar zabilježeno povećanje broja postelja i soba korištenih u turizmu (Tablica 27). Uslijed pandemije i smanjenja turističkog prometa nakon 2020. smanjuje se broj registriranih turističkih objekata, no očekuje se da će u skladu s trendom povećanja broja turističkih dolazaka u 2022. godini opet doći do povećanja broja soba i postelja. Ako se analiziraju vrste objekata u kojima se nalaze sobe i postelje, najveći dio čine one u kategoriji „odmarališta i slični objekti za kraći odmor“. Tu spadaju i privatne sobe i apartmani te kuće za odmor. Čak 75,1% svih postelja registriranih na UP-u Zadar 2021. godine, nalazilo se u toj vrsti objekata. Hotelski smještaj znatno je slabije zastupljen.

Tablica 27. Broja postelja i soba korištenih u turizmu na UP-u Zadar 2015., 2018. i 2021.

JLS	2015.		2018.		2021.	
	Broj soba	Broj postelja	Broj soba	Broj postelja	Broj soba	Broj postelja
Bibinje	1.669	10.505	1.422	5.798	1.331	4.213
Galovac	0	0	55	215	58	211
Kali	189	766	186	750	219	704
Kukljica	493	1.161	359	1.277	343	1.213
Nin	3.431	12.423	3.968	13.724	3.851	12.210
Novigrad	213	796	357	1.356	400	1.250
Poličnik	0	0	117	485	150	478
Posedarje	407	1.056	528	1.870	541	1.674
Preko	964	3.554	1.102	4.120	1.108	3.616
Ražanac	612	2.440	1.026	3.791	1.068	3.907
Sukošan	1.104	3.358	1.581	5.345	1.648	4.754
Škabrnja	0	0	20	66	33	91
Vrsi	670	2.110	809	3.106	802	2.547
Zadar	6.310	21.886	9.022	30.475	8.415	27.060
Zemunik Donji	0	0	39	140	71	209
UP Zadar	16.062	60.055	20.591	72.518	20.038	64.137

Tablica G. Ključna obilježja, razvojni potencijali i potrebe – gospodarstvo

Ključna obilježja	Razvojni potencijali	Razvojne potrebe
<p>Pozitivna</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijena mediteranska poljoprivreda te ribarstvo (s marikulturom) - snažna pomorska tradicija - dugogodišnja tradicija obrtništva - duga tradicija u prerađivačkoj industriji - duga tradicija turizma na urbanom području - Sveučilište u Zadru i sustav srednjoškolskog obrazovanja koji stvaraju nove kadrove i pružaju potporu gospodarskom sektoru - visoka razina zaposlenosti - visoka razina korištenja EU fondova <p>Negativna</p> <ul style="list-style-type: none"> - neravnomjerna društveno-gospodarska razvijenost JLS-ova u urbanom području - masovni turizam i nekontrolirani razvoj turizma te visoka ovisnost gospodarstva o turizmu - niska razina kapitalnih investicija - visoka razina sive ekonomije - povećanje cijena nekretnina i zemljišta - deficit proračuna pojedinih jedinica lokalne samouprave - neriješeni imovinsko-pravni odnosi - administrativne blokade u pogledu kompliciranih i dugih procedura 	<ul style="list-style-type: none"> - razvijen promet (osim željezničkog) koji omogućuje dobru povezanost svih dionika u gospodarskom sustavu - prirodni resursi i kvalificirani kadar za razvoj poljoprivrede i ribarstva, a posljedično i razvoj prerađivačke prehrambene industrije - sustav sekundarnog i tercijarnog obrazovanja u funkciji razvoja gospodarstva - brojne prirodne i kulturne atrakcije koje omogućavaju razvoj različitih oblika turizma (kupališni, ruralni, nautički, kulturni, kongresni, izletnički, robinzonski i dr.) 	<ul style="list-style-type: none"> - ravnomjernije razvijati cijelo urbano područje - urediti i funkcionalno ažurirati zemljišno-knjižni i katastarski sustav (oni su digitalizirani, ali stvarnim sadržajem zastarjeli i neuređeni u najvećem dijelu urbanog područja) - pojednostavniti administrativne procedure i unaprijediti učinkovitost administrativnih službi - razboritije upravljati nekretninama u državnom vlasništvu koje bi trebale biti u funkciji razvoja JLS-ova - održivo razvijati poljoprivredu, ribarstvo i marikulturu - sanirati i revitalizirati <i>brownfield</i> područja (vojarne, nekadašnje tvornice, napuštene školske objekte) - ulagati u obnovljive izvore energije - razvijati malo i srednje poduzetništvo - ulagati u tradicijske obrte i djelatnosti s ciljem očuvanja identiteta regije i osiguravanja širokog spektra usluga - unaprijediti kvalitetu turističke ponude, posebno u pogledu održivog razvoja turizma - razvijati IT sektor i industriju visokih tehnologija - u većoj mjeri koristiti fondove za poticanje razvoja održivoga, pametnoga i uključivog gospodarstva koje se zasniva na zelenoj i digitalnoj tranziciji

4. 3. Infrastruktura

4. 3. 1. Vodoopskrbna infrastruktura

Na prostoru UP-a Zadar, vodoopskrbu čitavog prostora izvodi javna ustanova Vodovod d.o.o. Zadar. U kontekstu vodoopskrbe, prostor je podijeljen na dva slivna područja i nekoliko lokalnih vodozahvata. Prvo slivno područje pripada rijeci Zrmanji gdje se u desnom zaobalju rijeke zahvaćaju vode iz velebitskih izvora *Čavlinovac*, *Dorinovac* i *Sekulića vrelo*, koje s potom zatvorenim kolektorom dovode do crpne postaje *Dolac*. U sušnijem dijelu godine koristi se i površinski vodozahvat Berberov buk na rijeci Zrmanji. Drugo slivno područje je Bokanjac – Poličnik na kojem se zahvaćaju vode iz kopanih bunara *Bunar 4* i *Bunar 5*, *Jezerce*, *Boljkovac* te iz izvora *Golubinka*. Lokalni vodozahvati izvedeni su na području Starigrada, Žmana na Dugom otoku i Kaštela Žegarskog. Voda koja se crpi na vodozahvatima pod tlakom se transportira do vodosprema, iz kojih se, potom, transportira dalje do potrošača. Zahvaćena voda je vrlo dobre kvalitete, ali se prilikom crpljenja obavezno podvrgava postupku dezinfekcije, čime se uništavaju svi eventualno prisutni mikroorganizmi koji bi mogli utjecati na zdravlje potrošača i voda postaje sigurna za konzumaciju. Vodovod d.o.o. Zadar od 2006. godine provodi sustav upravljanja sigurnosti vode za ljudsku potrošnju (HACCP sustav) i održava ga sukladno zahtjevima norme ISO 22000. Sektor za nadzor i kontrolu kvalitete vode svakodnevno prati kvalitetu vode u cijelom procesu proizvodnje u vodi izvorišta i bunara prije i nakon dezinfekcije, u magistralnim cjevovodima i spremnicima vode za piće, u razvodnoj mreži do mjesta potrošnje (hidranti ili slavine) te u tijeku i po završetku svih radova i zahvata na vodoopskrbnom sustavu. Godišnje se, osim pregleda u ovlaštenim laboratorijima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Županijskog zavoda za javno zdravstvo, u laboratoriju Sektora za nadzor i kontrolu kvalitete vode za ljudsku potrošnju pregleda više od 3000 uzoraka vode. Rezultati praćenja kvalitete voda na vodozahvatima kojima gospodari Vodovod d.o.o. Zadar pokazuju da se radi o vodama visoke kvalitete koje su u skladu s odredbama *Pravilnika o parametrima sukladnosti i metodama analize vode za ljudsku potrošnju*, NN 125/17., zbog čega zahvaćene podzemne vode nije potrebno dodatno prerađivati osim dezinfekcije plinovitim klorom što je uobičajeno i neophodno za sve prirodne vode koje se koriste za piće (Vodovod d.o.o. Zadar).

Na UP-u Zadar, vodoopskrbna mreža postavljena je na čitavom njegovom kopnenom dijelu, dok je na otočnom dijelu ona postavljena samo iz smjera naselja Zadar prema otoku Ugljanu (područje naselja Lukoran), odakle se dalje duž otoka proteže do svih ostalih naselja te preko mosta preko tjesnaca Ždrelac dalje na otok Pašman. (Slika 48).

Na otocima u sastavu Grada Zadra te na Sestrinju i Rivnju se stanovništvo opskrbljuje vodom iz betonskih vodospremnika – cisterni (gusterni) – bilo onih seoskih, bilo privatnih, u koje se prikuplja kišnica, a ljetnim mjesecima kada je oborina najmanje, a potrebe za vodom najveće voda se u te cisterne dovozi vodonoscima. Seoske cisterne na Istu, Ižu, Molatu, Olibu,

Premudu i Silbi povezane su u sustav hidrantskih mreža pa vodonosci pune te vodospremnike, a zatim se iz njih opskrbljuju kućanstva. Na Ravi, Sestrunju i Rivnju nema takvog sustava već se vodonoscima voda doprema izravno u privatne cisterne.

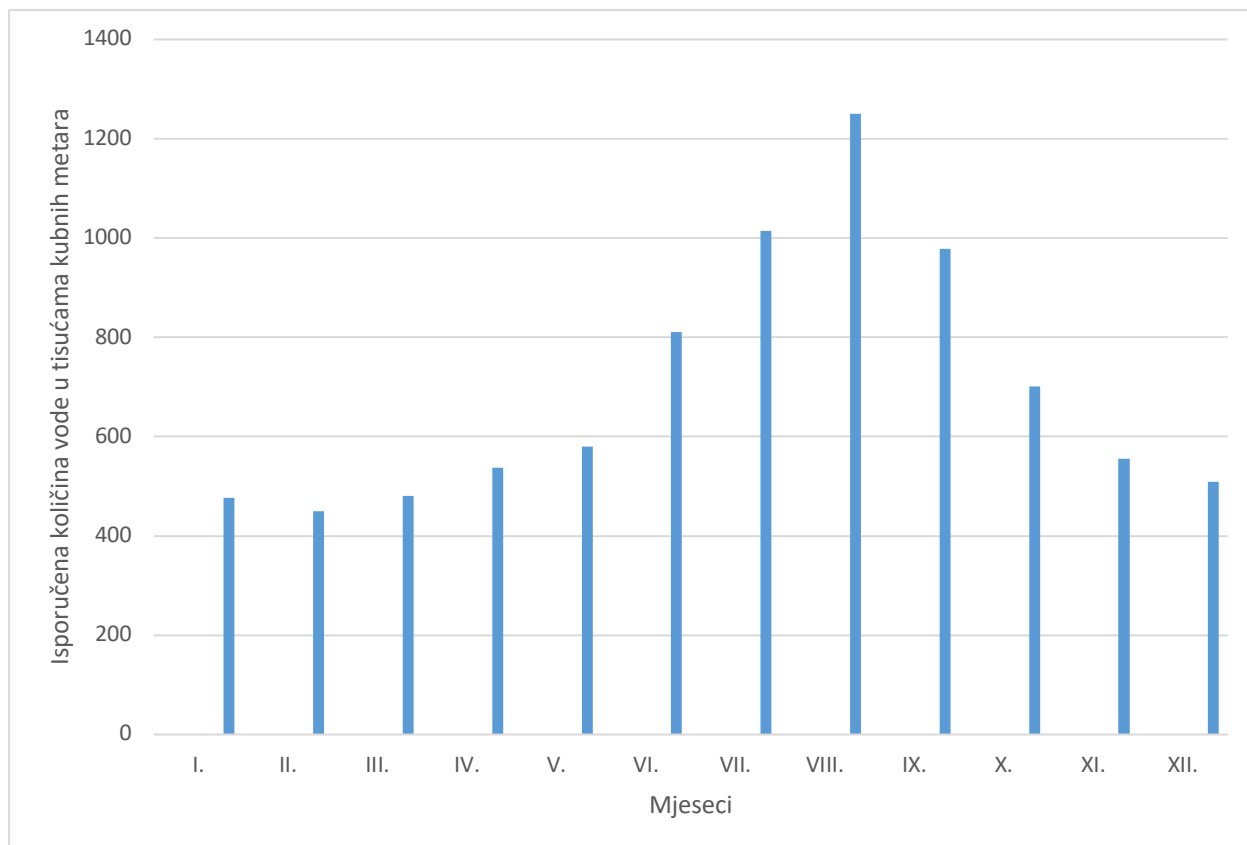
Uz sezonsku varijabilnost u količini isporučene / potrošene vode (Tablica 28, Slika 49), posljednjih godina primjećuje se povećanje ukupne potrošnje vode. Iznimku čini pandemijska 2020. godina s manjim brojem turista, a s obzirom na turistički promet u 2022. koji je po procjenama bio izjednačen ili čak i veći u odnosu na predpandemijsku 2019. godinu, moguće je očekivati daljnje povećanje u količini potrošene vode. Po podacima Vodovoda d. o. o. Zadar o količinama isporučene (prodane) vode, u promatranom razdoblju na Grad Zadar odnosi se oko 65% vode, a na ostale JLS na UP-u preostalih 35% vode.

Tablica 28. Potrošnja vode u UP-u Zadar 2017. – 2021. (po mjesecima, u m³)

Godina	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Siječanj	474.258,62	390.494,05	353.800,46	348.287,74	476.402,62
Veljača	458.925,65	457.257,77	496.527,82	526.797,29	450.231,17
Ožujak	443.992,08	419.041,33	488.242,85	466.187,58	480.262,56
Travanj	523.096,89	532.627,25	576.084,06	574.136,82	537.057,47
Svibanj	610.927,22	600.404,23	653.187,93	608.420,56	579.784,05
Lipanj	810.748,65	790.380,45	762.504,88	714.610,44	811.038,67
Srpanj	966.422,37	895.834,33	996.531,70	918.180,80	1.014.947,53
Kolovoz	1.226.564,99	1.137.822,87	1.205.192,63	1.027.008,42	1.250.050,22
Rujan	931.394,80	958.180,39	990.916,13	855.013,92	977.754,36
Listopad	623.297,42	710.339,71	712.185,30	561.400,34	701.283,87
Studeni	452.923,71	556.403,02	553.475,44	522.790,83	555.411,01
Prosinac	554.157,07	648.925,33	633.957,99	491.939,71	508.596,55
Ukupno	8.076.709,47	8.097.710,73	8.422.607,19	7.614.774,45	8.342.820,08

Izvor: Vodovod d. o. o., Zadar, 2022.

Količina isporučene vode u naseljima na UP-u Zadar tijekom godine varira – od najmanje potrošnje zimi do najviše količine u ljetnim mjesecima. Povećana potrošnja vode u ljetnim mjesecima posljedica je povećanja broja korisnika jer se rezidencijalnom stanovništvu pridružuju turisti, a tada se više vode troši i u poljoprivredi jer su biljke na vrhuncu vegetacijskog ciklusa, a oborina ima jako malo ili ih uopće nema.

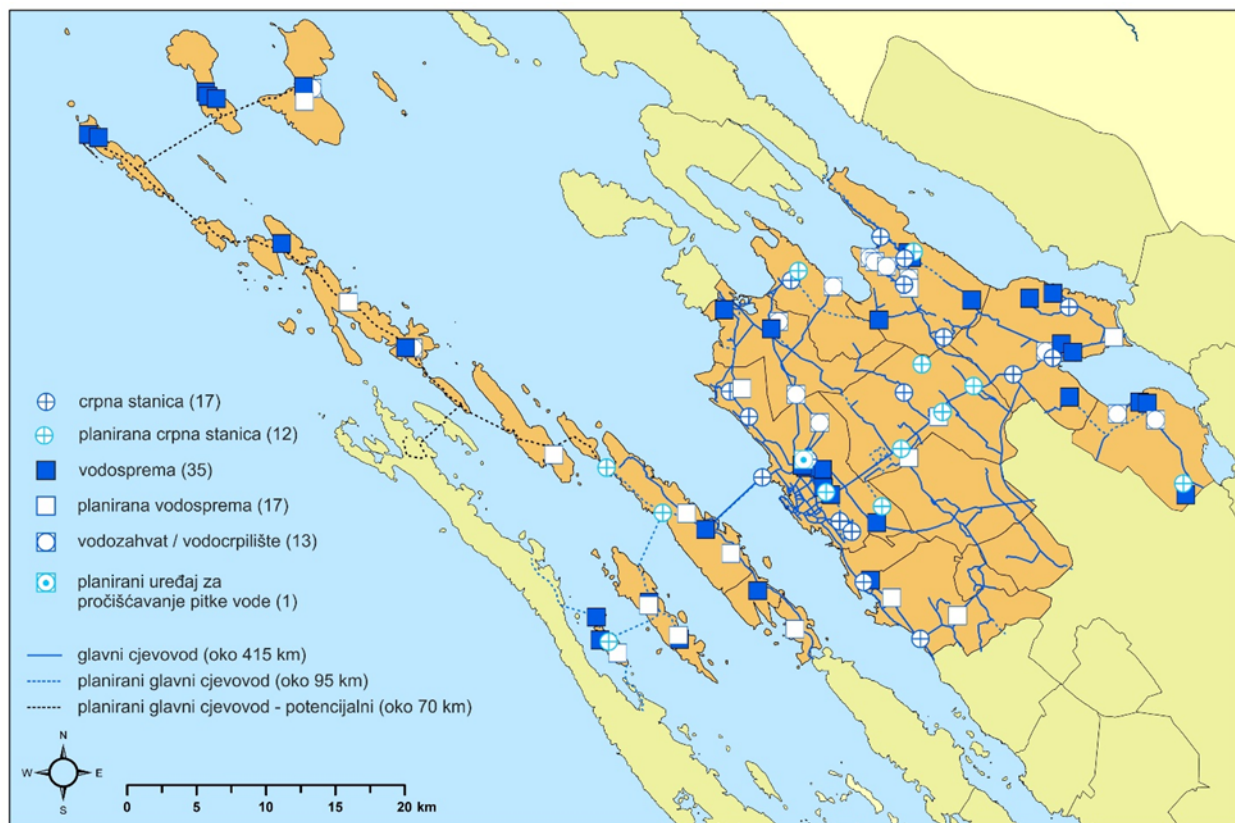

Slika 49 Sezonska varijabilnost u potrošnji vode na UP-u Zadar 2021. godine

Vodovod d.o.o. Zadar priprema projekt za razvoj sustava vodoopskrbe u sklopu kojega je planirano vodoopskrbom obuhvatiti otočni i kopneni dio sustava, izgraditi uređaje za desalinizaciju na otocima Silba, Olib i Premuda te izgraditi uređaj za kondicioniranje pitke vode Zadar-Dolac na području Obrovca (između Zatona Obrovačkog i Muškovaca). Planirana se izgraditi ukupno oko 257,5 km cjevovoda, od čega oko 107,5 km transportnih cjevovoda (kopneni i podmorski) te 150 km na opskrbnih cjevovoda, 11 novih vodosprema, 13 novih crpnih stanica i 3 spomenuta desalinizatora, čime se nastoji ostvariti oko 2.300 novih kućnih priključaka odnosno oko 5.200 novo priključenih stanovnika (Vodovod d.o.o. Zadar).

Potrebno je istaknuti da se sustav vodoopskrbe unaprjeđuje izgradnjom dodatnih kapaciteta i uključivanjem onih kopnenih i dijela otočnih naselja koja do sada nisu bile obuhvaćene tim sustavom. Putem projekata sufinanciranih iz EU fondova izgrađuje se sustav javne odvodnje i vodoopskrbe *Aglomeracije Zadar – Petrčane* koja obuhvaća Zadar, Crno, Petrčane i Kožino, *Aglomeracije Preko – Kali* koja obuhvaća naselja na otoku Ugljanu (ali ne i na Sestrinju i Rivnju koji pripadaju Općini Preko) te *Aglomeracije Nin – Privlaka – Vrsi* koji obuhvaća područje Grada Nina (Grbe, Nin, Ninski Stanovi, Žerava, Poljica-Brig, Zaton), Općine Vrsi (Vrsi, Mulo, Zukve) i Općine Privlaka (Privlaka, Sabunike) koja nije dio UP Zadar. Tim

projektima istodobno se rješava vodoopskrba i odvodnja. Ostaje neriješen problem vodoopskrbe otoka koji pripadaju Gradu Zadru te manjih otoka u sastavu Općine Preko. Stanovništvo tog područja vodom se opskrbljuje prikupljanjem kišnice u privatnim i seoskim cisternama, a tijekom ljetnih mjeseci voda se doprema iz Zadra vodonoscima. Tako dostupne količine vode su ograničene i ne omogućuju znatnije korištenje u gospodarstvu, posebno u poljoprivredi što utječe na varijabilnost uroda prevladavajućih poljoprivrednih kultura, posebno maslina, jer ne postoji mogućnost navodnjavanja.

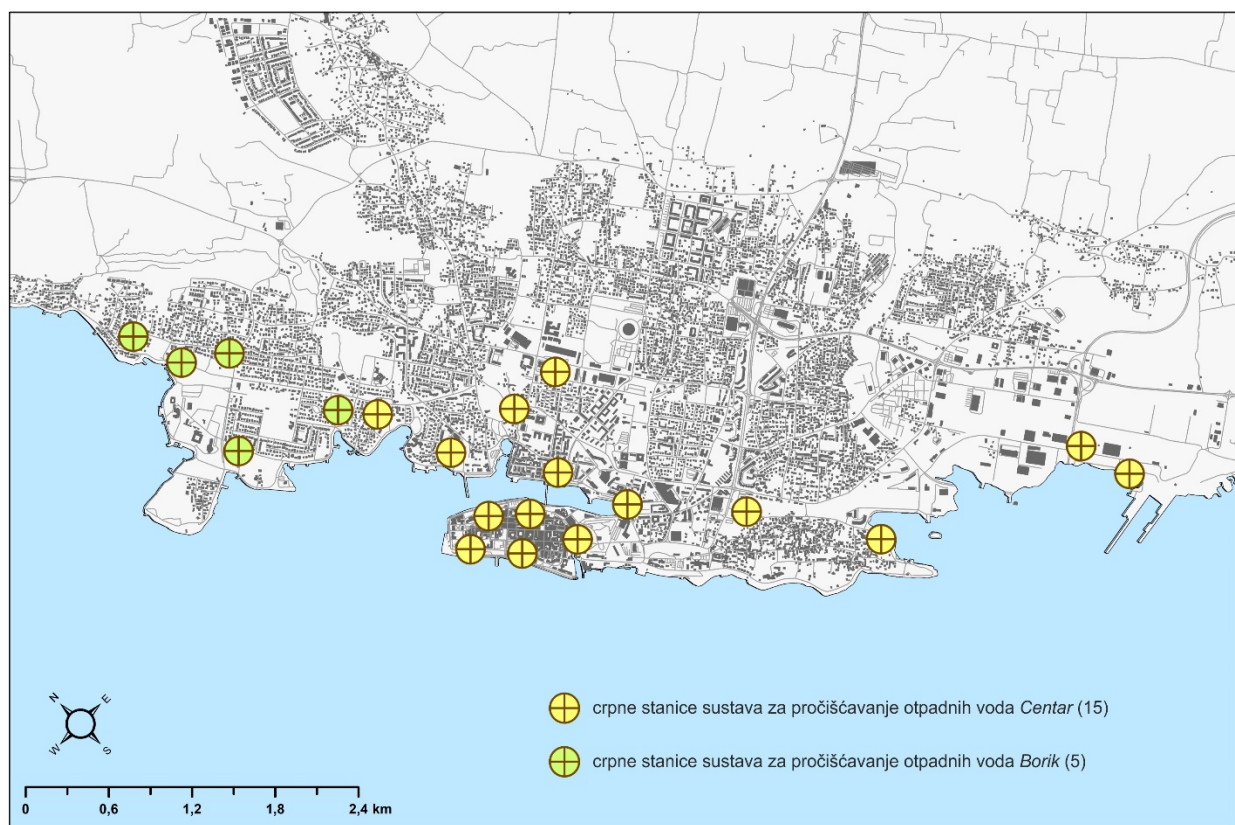
Slika 50 Glavni postojeći i planirani objekti vodoopskrbe na urbanom području Zadar.

Izvor podataka: Prostorni plan Zadarske županije, izmjene i dopune, list 2.2 (mjerilo 1:100.000)

4. 3. 2. Javni sustav odvodnje

Na UP-u Zadar, ali i prostoru Zadarske županije općenito, samo su Grad Zadar (njegov kopneni dio) te naselja Bibinje, Kukljica i Sukošan (u istoimenim općinama) zadovoljavajuće opremljeni kanalizacijskom infrastrukturom. Tvrtka koja je zadužena za izgradnju i održavanje sustava u Gradu Zadru je javna ustanova Odvodnja d.o.o. Zadar. Sustav odvodnje na prostoru Grada Zadra sastoji se od uređaja za pročišćavanja otpadnih voda, 20 crpnih

postaja, retencijskih bazena, kišnih preljeva, podmorskih ispusta te lokalnih cjevovoda spojenih na uređaje. Također, ustanova obavlja i uslugu odvoza fekalija specijaliziranim vozilima. Od 2009. godine sve otpadne vode grada Zadra (prikupljene u sustav odvodnje otpadnih voda) se potpuno pročišćene ispuštaju u more kontroliranim dugačkim podmorskim ispustima od kojih u naselju Zadar postoje dva: *Borik* (duljina 1503 m) i *Centar* (duljine 2000 m). Crpni sustav *Centar* za pročišćavanje otpadnih voda čini 90% ukupnog kapaciteta, a sastoji se od: uređaja za pročišćavanje otpadnih voda (drugi stupanj pročišćavanja otpadnih voda – biologija), podmorskog ispusta *Centar*, kišnog preljeva *Kolovare*, retencijskog bazena kod gradskog kolodvor te crpni postaja: *Arbansi I*, *Arbansi II*, *Foša*, *Poluotok*, *Jazine*, *Brodarica II*, *Voštarnica I*, *Voštarnica II*, *Maslina*, *Ravnice*, *Jazine*, *Centar I*, *Centar II*, *Gaženica I* i *Gaženica II*. Crpni sustav *Borik* za pročišćavanje otpadnih voda *Borik* čini 10% ukupnog kapaciteta, a sastoji se od: uređaja za pročišćavanje otpadnih voda *Borik* (prvi stupanj pročišćavanja otpadnih voda – flotacija), podmorskog ispusta *Borik* te crpni postaja *Borik*, *Zgon I*, *Zgon II*, *Maestral* i *Park* (Slika 51).

Slika 51 Crpne stanice sustava za pročišćavanje otpadnih voda u naselju Zadar.

Izvor podataka: Odvodnja d.o.o. Zadar

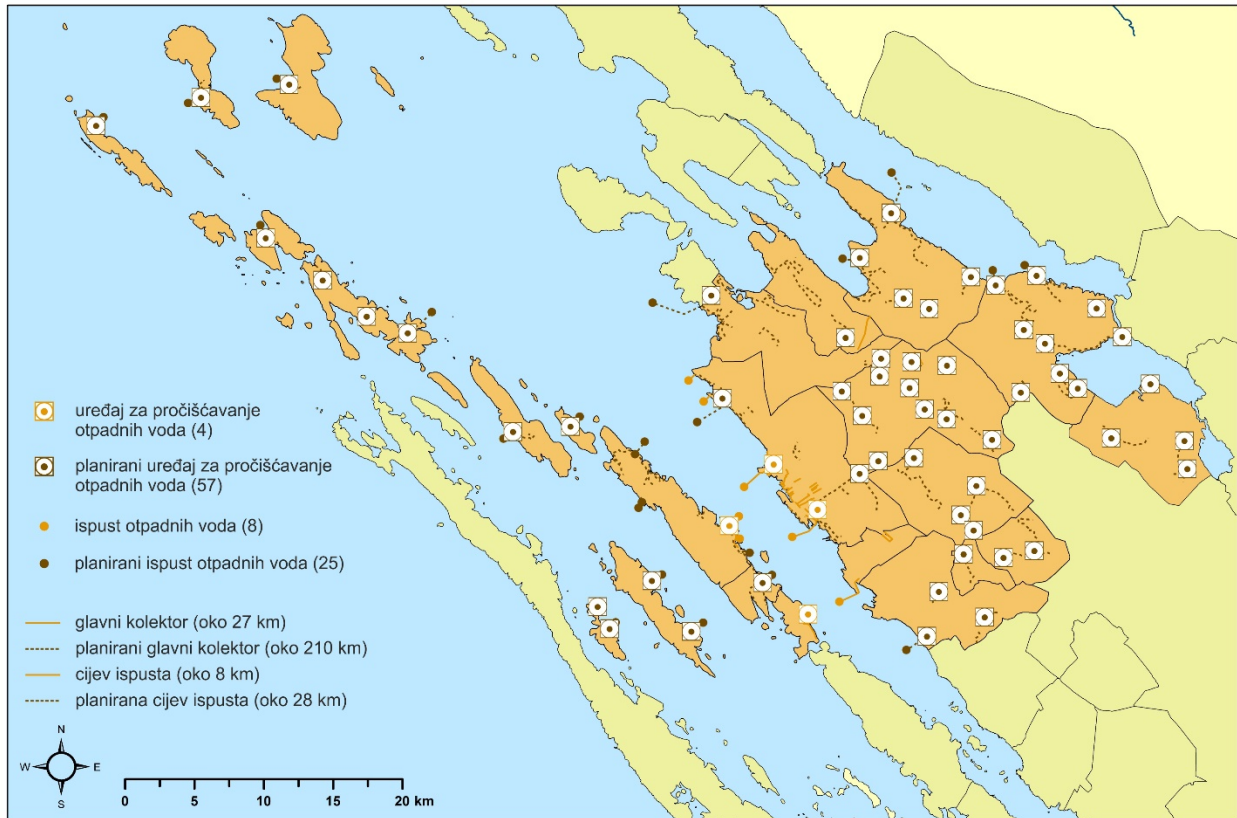
Sustavom odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda 2020. godine je, prema podacima Odvodnja d.o.o., obuhvaćeno 78% stanovništva Grada Zadra, a proces projektiranja, ishodovanja dozvola i izgradnje daljnjih sastavnica sustava odvodnje je u neprekinutom slijedu. Kretanje broja kućnih priključaka na sustav odvodnje te kretanje broja stanovnika korisnika tih usluga u razdoblju od 2016. do 2021. godine nalazi se u Tablici 29.

Tablica 29. Kretanje broja kućnih priključaka na sustav odvodnje i broja korisnika usluga odvodnje otpadnih voda.

Godina	Broj stanovnika priključenih na sustav odvodnje	Broj kućnih priključaka
2016.	59.893	5.350
2017.	60.098	5.400
2018.	60.098	6.098
2019.	60.704	6.234
2020.	60.704	6.327
2021.	61.054	6.519

Izvor: Odvodnja d.o.o. Zadar

Iz prostornog plana Zadarske županije vidljivo je da, uz postojeća četiri uređaja za pročišćavanje otpadnih voda na UP-u Zadar, postoji i plan izgradnje 53 nova pročišćivača te izgradnja oko 200 km novih kolektora (Slika 52). U lipnju 2019. godine potpisan je EU projekt poboljšanja vodno-komunalne infrastrukture aglomeracije Zadar – Petrčane. Svrha projekta je razvoj sustava prikupljanja i obrade otpadnih voda s ciljem doprinosa poboljšanju stanja mora i voda, povećanje priključenosti stanovništva na sustave javne odvodnje i pročišćavanja. Također, smanjenjem operativnih troškova pročišćivača, dovoza materije iz septičkih jama cisternama, korištenja vode iz javne vodoopskrbe za 40 milijuna litara i emitiranja CO₂ uslijed stavljanja više od 5000 postojećih septičkih jama van upotrebe, planiraju se ostvariti i pozitivni utjecaji na okoliš (Odvodnja d.o.o.).

Slika 52 Glavni postojeći i planirani objekti za odvodnju otpadnih voda na urbanom području Zadar

Izvor podataka: Prostorni plan Zadarske županije, izmjene i dopune, list 2.2 (mjerilo 1:100.000)

U izgradnji je sustav odvodnje u Preku, u većim dijelovima Grada Nina te u općinama Kali, i Zemunik Donji, a planiran je i onaj u Općini Novigrad.

U kopnenim naseljima gdje nema javnog sustava odvodnje vodonepropusne septičke jame mogu se crpiti i odvoditi u regulirane ispuste posebnim vozilima. To se uglavnom i čini s time da ima i slučajeva ilegalnih ispusta fekalija u prirodu. Dio kopnenih naselja i većina kućanstava na otocima, posebno onima u sastavu Grada Zadra, uglavnom imaju vodopropusne septičke jame. Iz njih postoji slobodno otjecanje u podzemlje što ugrožava prirodna staništa i onečišćuje tlo, kopnene vode i more. Na izgradnju takvih tzv. crnih jama domicilno stanovništvo se nije odlučilo namjeravajući bezobzirno prakticirati nekulturne radnje već je na to bilo primorano zbog činjenice da ne postoji mogućnost fizičkog pristupa vozilima za crpljenje fekalija (uske ulice u jezgrama starih naselja, nepostojanje kolnog pristupa kućama i dr.), što vlasnike kuća i gospodarskih objekata dovodi u nepriliku kada bi takve septičke jame bile vodonepropusne. Stoga je potrebno što prije pristupiti sustavnom rješavanju zbrinjavanje otpadnih voda i u tim perifernim otočnim i kopnenim dijelova UP-a

Zadar primjenom tehnologije i metoda koje je moguće prilagoditi specifičnostima lokalne topografije.

4. 3. 3. Gospodarenje otpadom

Sva kućanstava jedinica lokalne samouprave na UP-u Zadar obuhvaćena su sustavom organiziranog prikupljanja otpada. Glavna komunalna tvrtka koja obavlja javnu uslugu prikupljanja miješanoga komunalnog otpada i biorazgradivoga komunalnog otpada je Čistoća d. d. iz Zadra, a aktivna su i komunalna društva Bibinjac iz Bibinja i Komunalac iz Nina. Otpad se odvozi na odlagalište Diklo. Odlagalište je sanirano i opremljeno reciklažnim dvorištem.

Znakovit je podatak objavljen u *Pregledu podataka o odlaganju i odlagalištima otpada za 2019. godinu* koji je priredilo Ministarstvo zaštite okoliša i energetike. Među svim županijama najviše ukupno odloženog otpada 2019. prijavljeno je u Zadarskoj županiji (325.731 tona), a tek potom slijede Grad Zagreb (226.559 tona) i Splitsko-dalmatinska županija (221.339 tona) s mnogo većim brojem stanovnika. Od ukupno odloženog otpada te godine u Zadarskoj županiji 309.293,71 tona odloženo je na odlagalištu Diklo. Za usporedbu, u splitskom Karepovcu iste godine registrirano je 143.842,50 tona otpada, a u zagrebačkom Jakuševcu 226.558,69 tona otpada. Iduće 2020. godine razmjeri su ostali gotovo posve isti. Naime, po podacima objavljenim u *Pregledu podataka o odlaganju i odlagalištima otpada za 2020. godinu* koji je priredilo Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, najviše ukupno odloženog otpada 2020. prijavljeno je u Zadarskoj županiji (334.071 tona), a zatim u Gradu Zagrebu (206.624 tona) i Splitsko-dalmatinskoj županiji (181.170 tona). Naravno, najviše tog otpada odloženo je u Diklu i to 321.367,08 tona (za usporedbu na splitskom Karepovcu 116.876,04 tona, a na zagrebačkom Jakuševcu 189.975,53 tona!). To jasno upućuje na velik problem u gospodarenju otpadom i, nažalost, vrlo loš sustav reciklaže te slabu osviještenost građana i pravnih osoba o potrebi razboritog i održivog gospodarenja otpadom na UP-u Zadar. K tome, iako su zatvorena odlagališta otpada u drugim JLS na UP-u Zadar, i dalje se velika količina otpada odlaže ilegalno na brojnim „divljim“ odlagalištima. To se posebno odnosi na krupni i građevinski otpad, čak i u zaštićenim dijelovima prostora poput park šume Musapstan.

Kvalitetnije gospodarenje otpadom u odnosu na postojeće postići će se dovršenjem Centra za gospodarenje otpadom Biljane Donje. U tijeku je izgradnja postrojenja za mehaničko-biološku obradu otpada (ukupnog kapaciteta oko 88.000 t godišnje), reciklažno dvorište, prostor za reciklažu građevnog otpada, odlagališta za neopasni otpad (12 ha) i inertni otpad (5,9 ha), prostora za obradu otpadnih voda i odlagališnog plina te ostalih popratnih sadržaja.

Međutim, ako će taj Centar biti ishodišna točka za najveću količinu otpada koji proizvodi neka hrvatska županija, posve u nerazmjeru s brojem stanovnika (čak i kada se pridodaju turisti) i gospodarskim obilježjima, a istodobno se neće promijeniti politika gospodarenja otpadom, čija primjena treba početi u svakom kućanstvu, velik dio problema neće se riješiti. Zbog toga je potrebno stalno osvješćivanje građana putem edukacija i drugih promotivnih aktivnosti, a u slučaju kršenja propisa (posebno u pogledu ilegalnog odlaganja otpada) i oštrijim sankcioniranjem prijestupnika.

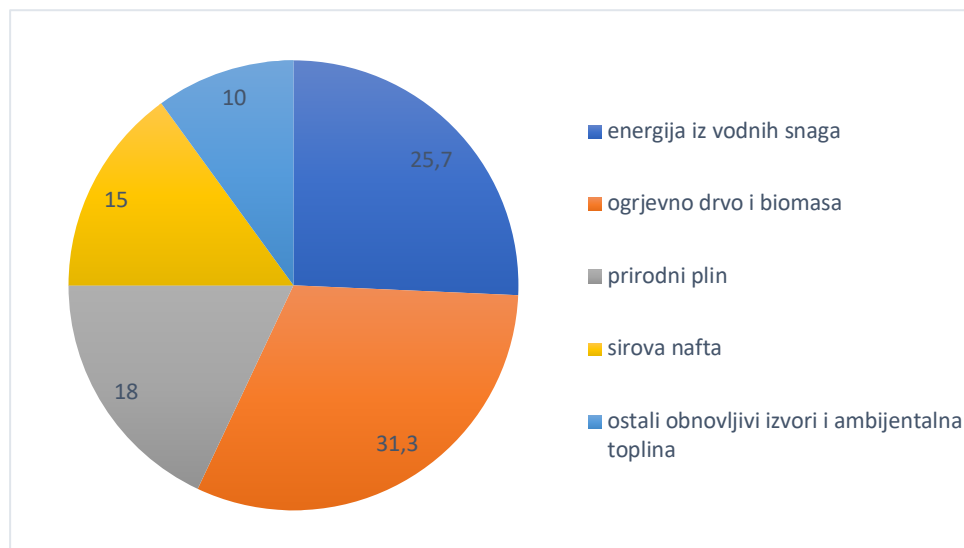
4. 3. 4. Energetska infrastruktura

Sektor energetike je važan za razvoj čitavog društva pa je postizanje uravnoteženih vrijednosti proizvodnje energenata i potrošnje energije često jedan od ključnih strateških ciljeva koji vodi cjelokupnom razvoju države. U suvremeno doba posebna se pozornost posvećuje održivom energetsom razvoju koji uključuje povećanje proizvodnje iz obnovljivih izvora energije, ali i razumnoj potrošnji energije tj. sprječavanju nepotrebnih gubitaka. Dakle, sve je veći naglasak na energetskej učinkovitosti što se postiže, među ostalim, i pomnim praćenjem količine i vrste potrošnje energije za što je potrebno evidentirati sve najveće potrošače. Većina podataka o proizvodnji i potrošnji energije dostupna je na razini države, dio se može pronaći na razini županije, ali nisu dostupni detaljni podatci kojima bi se potpuno analiziralo stanje po pitanju energetike, posebno proizvodnje i potrošnje energije, na razini svih jedinica lokalne samouprave pa tako ni UP Zadar. Važan dokument koji donosi detaljnije podatke na razini Zadarske županije jest *Akcijski plan energetske učinkovitosti Zadarske županije 2017. – 2019.* No, u tom dokumentu ne navodi se ukupna proizvodnja energije na prostoru županije, a podaci o najvećim potrošačima energije odnose se uglavnom samo na one u vlasništvu Zadarske županije (primjerice podaci o zgradarstvu ili potrošnji energenata). Za područje Grada Zadra donose se akcijski planovi energetske učinkovitosti u kojima se također detaljnije analiziraju podaci o najvećim potrošačima energije, no analiza tih podataka također se često ograničava samo na objekte u vlasništvu Grada Zadra što znači da planom opet nisu obuhvaćeni svi potrošači. Ostale JLS ne izrađuju slične akte.

4. 3. 4. 1. Proizvodnja energije

Hrvatska dobiva energiju iz različitih obnovljivih i neobnovljivih izvora. Značajan dio energije i energenata se uvozi, posebice nafte i naftnih derivata te zemnog plina čija proizvodnja (Tablica 30) ne zadovoljava hrvatske potrebe.

Prema podacima o strukturi energenata korištenih za proizvodnju primarne energije, najviše je proizvedeno iz obnovljivih izvora (Slika 53). Hrvatska je u 2019. godini više energije uvezla nego što je izvezla s time da su u strukturi uvoza najviše zastupljeni naftni derivati, potom sirova nafta te prirodni plin. U strukturi izvezene energije sa 75,5% dominirali su naftni derivati, a potom električna energija i biomasa.

Slika 53 Ukupna proizvodnja primarne energije u RH 2019. godine, prema vrsti energenata (%)

Izvor: Izrađeno prema *Energija u Hrvatskoj 2019., godišnji energetski pregled*, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Zagreb, 2021.

Potreba za uvozom ne ovisi uvijek o mogućnostima proizvodnje energije i energenata, već značajno ovisi i o trenutnim cijenama na tržištu pa je tako primjerice u 2021. godini uvezeno 3754kWh električne energije, a izvezeno je 3352 kWh. Treba spomenuti da kod proizvodnje električne energije značajan udio (oko 75%) čine obnovljivi izvori energije. U 2021. godini u vjetroelektranama je proizvedeno ukupno 13,1% ukupne bruto proizvedene električne energije (13,3% neto), a čak 55,4% ukupne bruto proizvedene električne energije proizvele su hidroelektrane (56,2% neto) (Kratkoročni pokazatelji energetske statistike u travnju 2022., DZS).

Tablica 30. Proizvodnja električne energije i drugih energenata u Republici Hrvatskoj u 2021.

Proizvodnja, po vrstama	2021.	Mjerna jedinica
Električna energija		
Ukupna bruto proizvodnja	5.926	GWh

Proizvodnja, po vrstama	2021.	Mjerna jedinica
Ukupna neto proizvodnja	5.811	GWh
Prirodni plin		
Ukupna proizvodnja	270	mil. m ³
Sirova nafta		
Ukupna proizvodnja	184	tis. t
Naftni derivati		
Ukupna proizvodnja	541	tis. t

Izvor: Kratkoročni pokazatelji energetske statistike u travnju 2022., prvi rezultati, ISSN: 1334-0557, DZS (<https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29438>)

Na prostoru Zadarske županije proizvodi se električna energija iz obnovljivih izvora gdje posebno treba spomenuti reverzibilnu HE Velebit čija je gradnja započeta još 1978. godine, a puštena je u pogon 1984. godine te spada u jedan od najsloženijih hidroenergetskih objekata u Hrvatskoj. RHE Velebit je proizvodno postrojenje snage 276 MW u generatorskom i 240 MW u motornom režimu (276/-240 MW).

Posljednjih se desetak godina u Hrvatskoj značajno investira u izgradnju vjetroelektrana. Od njih 25 koliko ih je pušteno u pogon i uključeno u elektroenergetski sustav Hrvatske do rujna 2021. godine, čak osam se nalazi u Zadarskoj županiji (Tablica 31), a njihova ukupna odobrena snaga (MW) čini 27,1% ukupne odobrene snage svih hrvatskih vjetroelektrana. Posljednja koja je puštena u pogon je VE Korlat, inače prva vjetroelektrana u portfelju HEP-a. Samo ta VE trebala bi električnom energijom opskrbiti oko 50.000 kućanstava. Premda se nijedna od vjetroelektrana ne nalazi na prostoru UP-a Zadar, kod proizvodnje električne energije to ne utječe na samu opskrbu potrošača ili eventualni razvoj jedinica lokalne samouprave s obzirom na to da se električna energija pušta u sustav opskrbe u koji su uključeni i krajnji korisnici na prostoru čitavog UP-a. Bitno je spomenuti da su svi poslovni subjekti te većina kućanstava UP-a uključeni u elektroopskrbni sustav županije.

Tablica 31. Vjetroelektrane u Zadarskoj županiji

Vjetroelektrana	Odobrena snaga (MW)
VE Ravne	5,95
VE ZD 2	18
VE ZD 3	18
VE ZD 4 faza I.	9,2
VE Zelengrad – Obrovac	42
VE ZD 6P + ZD6	54
VE Jasenice	10
VE Korlat	58

Među značajne energente spada i biomasa i ogrjevno drvo koji se koriste u svim jedinicama lokalne samouprave UP-a Zadar. To se u prvom redu odnosi na korištenje drva za ogrjev koje se dobrim dijelom kupuje na tržištu gdje se dovozi iz gorskih prostora Hrvatske, a jednim dijelom, poglavito u manjim ruralnim sredinama, koristi se ogrjevno drvo koje sami stanovnici eksploatiraju na svojim posjedima. No, statistički podaci o eksploataciji drvene mase i njenom korištenju na razini JLS ne postoje. Mogu se pronaći tek procjene o neposrednoj potrošnji energije dobivene od biomase i ogrjevnog drva na razini županije (Tablica 32).

Od obnovljivih izvora energije još se sve intenzivnije koristi i solarna, no na prostoru UP-a nema solarne elektrane, već se solari instaliraju najčešće na obiteljske kuće ili poslovne objekte.

4. 3. 4. 2. Potrošnja

U Republici Hrvatskoj je ukupna potrošnja energije po stanovniku 2019. godine iznosila 2.349,0 kgoe (eng. *kilogram(s) of oil equivalent*) dok je ukupna potrošnja električne energije po stanovniku iznosila 4.581,0 kWh (*Energija u Hrvatskoj 2019., godišnji energetski pregled, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja*).

Točni podaci o potrošnji energije na prostoru UP-a nisu dostupni, no donesene su procjene o neposrednoj potrošnji energije prema energentima i sektorima potrošnje, ali na razini Zadarske županije (Tablica 32). Prema procjenama najviše se energije troši u prometu i to one dobivene iz dizelskog goriva. Drugi najveći potrošač su kućanstva, a najmanje energije troši industrija. Nakon dizelskog goriva, najviše se potroši električne energije, a ona se najvećim dijelom dobiva iz obnovljivih izvora. Biomasa i ogrjevno drvo također čine značajan udio u ukupnoj potrošnji (oko 15%) zahvaljujući široko rasprostranjenoj upotrebi drva za ogrjev u kućanstvima.

Tablica 32. Procjena neposredne potrošnje energije u Zadarskoj županiji prema energentima i sektorima potrošnje (u PJ, odnosno petadžul, 10¹⁵ J)

Energenti/sektori potrošnje	Industrija	Promet	Kućanstva	Usluge	Ukupno
Motorni benzin	-	1,2302	-	-	1,2302
Dizelsko gorivo	-	3,7781	-	-	3,7781
Preostali derivati nafte	0,2312	0,053	0,2307	0,3507	0,8656
Prirodni plin	0,0839	0,0023	0,025	0,0581	0,1693

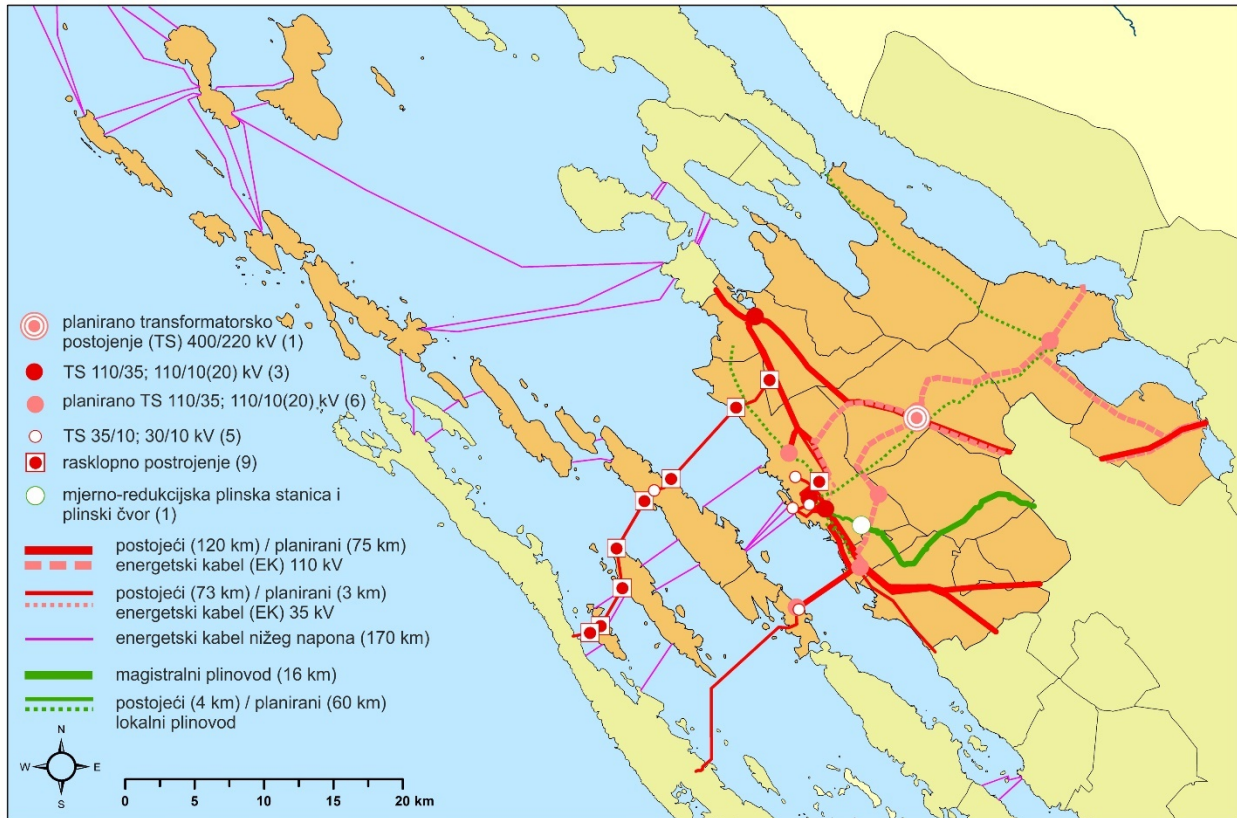
Ogrjevno drvo i biomasa	0,1176	-	1,3972	0,0003	1,5151
Električna energija	0,5403	0,0003	1,3466	0,7742	2,6614
Ukupno	0,9730	5,0639	2,9995	1,1833	10,2197

Izvor: Akcijski plan energetske učinkovitosti Zadarske županije za razdoblje 2020. – 2022. godine, Zadarska županija 2020.

Prema podacima o potrošnji energije na području Grada Zadra u 2017. godini, tamo je najviše potrošeno električne energije (33% ukupne potrošnje energije prema energentima), a potom energije dobivene iz dizelskog goriva (20,9%). Po pitanju potrošnje energije po sektorima, najviše je potrošeno u sektoru kućanstva (35,5%) , a potom promet (35,3%). Najmanje je energije bilo potrošeno u sektoru industrije (10,8%) (Akcijski plan energetske učinkovitosti Grada Zadra za razdoblje 2020. – 2022. godine, Zadar 2020.).

4. 3. 4. 3. Infrastruktura

Elektroopskrbna i plinoopskrbna infrastruktura dio su komunalne infrastrukture. Podaci o ukupnoj duljini elektroopskrbne mreže na području UP-a nisu dostupni. Elektroopskrbna mreža uglavnom zadovoljava potrebe korisnika, no ipak u pojedinim područjima UP-Zadar postoje određeni problemi. To se posebno odnosi na otoke koji su u sastavu UP-a koji su uključeni u elektroopskrbnu mrežu putem podmorskih kabela. Zbog njihove dotrajalosti i velikog sezonskog opterećenja mreže (posebno u toplom dijelu godine), događaju se prekidi u opskrbi električnom energijom. Stoga je postojeću infrastrukturu potrebno obnoviti i unaprijediti te voditi računa o velikom pritisku na mrežu za vrijeme turističke sezone. Elektroopskrba Grada Nina rješavana je u sklopu jedinstvenog elektroenergetskog sustava Zadarske županije. Opskrba električnom energijom vrši se preko TS 110/35/10(20) kV Nin sa pripadajućim raspletom 110 i 35 kV dalekovoda, a postojeća elektroopskrbna mreža zadovoljavala je potrebe područja te administrativne jedinice (Strategija razvoja Grada Nina 2016. – 2020.).

Slika 54 Temeljna energetska infrastruktura na urbanom području Zadar

Izvor podataka: Prostorni plan Zadarske županije, izmjene i dopune, list 2.3 (mjerilo 1:100.000) i Hrvatski hidrografski institut, pomorske karte PK100

Plinifikacija je na području Zadarske županije započela tek 2011. godine, a godinu kasnije na plinsku distributivnu i opskrbnu mrežu priključeni su prvi korisnici. Svi korisnici od javnog značaja koji su na prostoru UP-a do 2020. godine bili priključeni na plinsku mrežu nalaze se u Zadru. Plinska mreža Zadarske županije do 2019. godine bila je izgrađena u ukupnoj duljini od 43 km, a na mrežu je bilo priključeno tek 49 poslovnih korisnika i 647 kućanstava. Premda na području grada Zadra postoji veliki broj potencijalnih korisnika, posebno u većim stambenim zgradama, ne postoji veliki interes za priključenjem na plinsku distribucijsku mrežu zbog potrebe za većim ulaganjima u infrastrukturu zgrada (trošak priključka, ugradnja cijevi, dimnjaka, plinskih bojlera). S druge strane, investitori novih stambenih kompleksa također najčešće ne ugrađuju plinske instalacije već se oslanjaju na električnu energiju kao glavni energent.

4. 3. 4. 4. Energetska učinkovitost

Osim pitanja ukupne proizvodnje i potrošnje energije te ulaganja u energetska infrastrukturu, posebna se pažnja posvećuje i energetske učinkovitosti. U skladu sa suvremenom globalnom energetske i klimatske politikom koja se provodi i na nacionalnoj te lokalnoj razini, na prostoru UP-u Zadar nastoji se dostići glavni cilj – smanjenje emisija CO₂ kroz povećanje energetske učinkovitosti i povećanje ulaganja i realizaciju projekata obnovljivih izvora energije. Na razini JLS, energija se najviše troši u Gradu Zadru najvećoj i najnaseljenijoj JLS UP-a, gdje su provedene analize pokazale da su se posljednje desetljeće uspješno provodile mjere po pitanju energetske održivog razvitka (*Akcijski plan energetske učinkovitosti Grada Zadra za razdoblje 2020. – 2022. godine*, EIHP, 2020.). Poboľšanju provođenja politike energetske razvoja pridonio je pristup *Sporazumu gradonačelnika za klimu i energiju*. U tom Akcijskom planu energetske održivog razvitka Grada Zadra (usvojen u ožujku 2014.) posebno se ističu mjere ublažavanja efekta klimatskih promjena u sektorima zgradarstva, prometa i javne rasvjete s ciljem smanjenja emisije CO₂ za 21% do 2020. godine. U planu je postizanje smanjenja emisije CO₂ za najmanje 40% do 2030. godine.

Utvrđivanje broja stambenih jedinica i kućanstava potrebno je da bi se dalo eventualne prijedloge mogućnosti i potencijala uštede energije u stambenim objektima. Prema podacima Popisa stanovnika 2021. godine na području UP-Zadar bilo je 76.529 stambenih jedinica od čega se njih 78,4% koristilo za stalno stanovanje. Samo u razdoblju od 2011. do 2020. na području UP-a završena je izgradnja ukupno 7.154 stana (oko 10% od ukupnog broja stanova utvrđenih Popisom 2021.), od čega 54% u Gradu Zadru (Građevinarstvo, statistika u nizu, DZS, 2021). Na prostoru UP-a najnovijim je Popisom evidentirano skoro 40.000 kućanstava (Tablica 33) što je tek neznatno manje u odnosu na Popis 2011. Kućanstva kao glavni energent najčešće koriste električnu energiju, a za potrebe grijanja veliki dio ih još uvijek kupuje drvo za ogrjev. S obzirom na to da je električna energija najvećim dijelom proizvedena iz obnovljivih izvora takva struktura potrošnje s obzirom na glavne izvore energije odgovara suvremenim standardima održivosti, no svakako treba poraditi na uštedi energije što se najbolje može postići ulaganjem u izolaciju starijih stambenih objekata. Na prostoru Zadra nalazi se najviše velikih stambenih kuća, stambenih zgrada i blokova koji nemaju adekvatnu fasadu i vanjsku stolariju čime se uvelike gubi energija.

Tablica 33. Ukupan broj stambenih jedinica i stanovi za stalno stanovanje u JLS UP-Zadar 2011. i 2021. godine

JLS	Ukupan broj stanova		Stanovi za stalno stanovanje	
	2011.	2021.	2011.	2021.
Bibinje	2.332	2.774	1.453	1.851
Galovac	475	512	449	485
Kali	1213	1.354	1028	1.046
Kukljica	837	908	338	423
Nin	2.589	3.586	1.649	1.641
Novigrad	1615	1.916	1053	1.140
Poličnik	2.125	2.420	2.078	2.309
Posedarje	2.530	3.131	1.368	2.176
Preko	3.866	4.505	2.484	2.823
Ražanac	2.427	2.641	1.331	1.970
Škabrnja	601	781	1.721	723
Sukošan	2.592	3.648	600	2.538
Vrsi	2.348	3.099	1.012	1.689
Zadar	41.003	44.180	36.290	38.133
Zemunik Donji	998	1.074	924	1.017
UP Zadar	67.551	76.529	53.778	59.964

Izvor: Popisane osobe, kućanstva i stambene jedinice, prvi rezultati Popisa 2021., po naseljima, DZS

Što se tiče provođenja mjera poboljšanja energetske učinkovitosti u sektoru industrije, prema nacionalnom Zakonu o energetske učinkovitosti (NN 127/2014) samo velika poduzeća dužna su izraditi energetske pregled svake četiri godine. Iz toga su izuzeta poduzeća koja uvedu sustav upravljanja energijom ili okolišem koji u sebi sadrži obvezu redovne provedbe energetske pregleda. Na području UP-a Zadar 2020. godine bilo je registrirano svega šest velikih tvrtki od čega pet na području Grada Zadra, a jedna u općini Poličnik.

Poboljšanje energetske učinkovitosti na prostoru Grada Zadra planirano je Akcijskim planom za razdoblje 2020. – 2022. Među mjerama koje će Grad Zadar provoditi predviđena je energetska obnova osnovnih škola i javnih zgrada, rekonstrukcija javne rasvjete čime bi se uz uštedu energije smanjilo i svjetlosno onečišćenje, promocija i trening eko vožnje te uvođenje sustava pametnog upravljanja parkirališnim mjestima. Mjere su već u provedbi. Mjera koju će Grad sufinancirati odnosi se na energetske obnove obiteljskih kuća, a mjera koja bi trebala imati posredni učinak na Grad Zadar je organiziranje tjedna energetske učinkovitosti Grada Zadra. Nisu dostupni podaci na razini ostalih JLS UP-a.

Tablica H. Ključna obilježja, razvojni potencijali i potrebe – infrastruktura

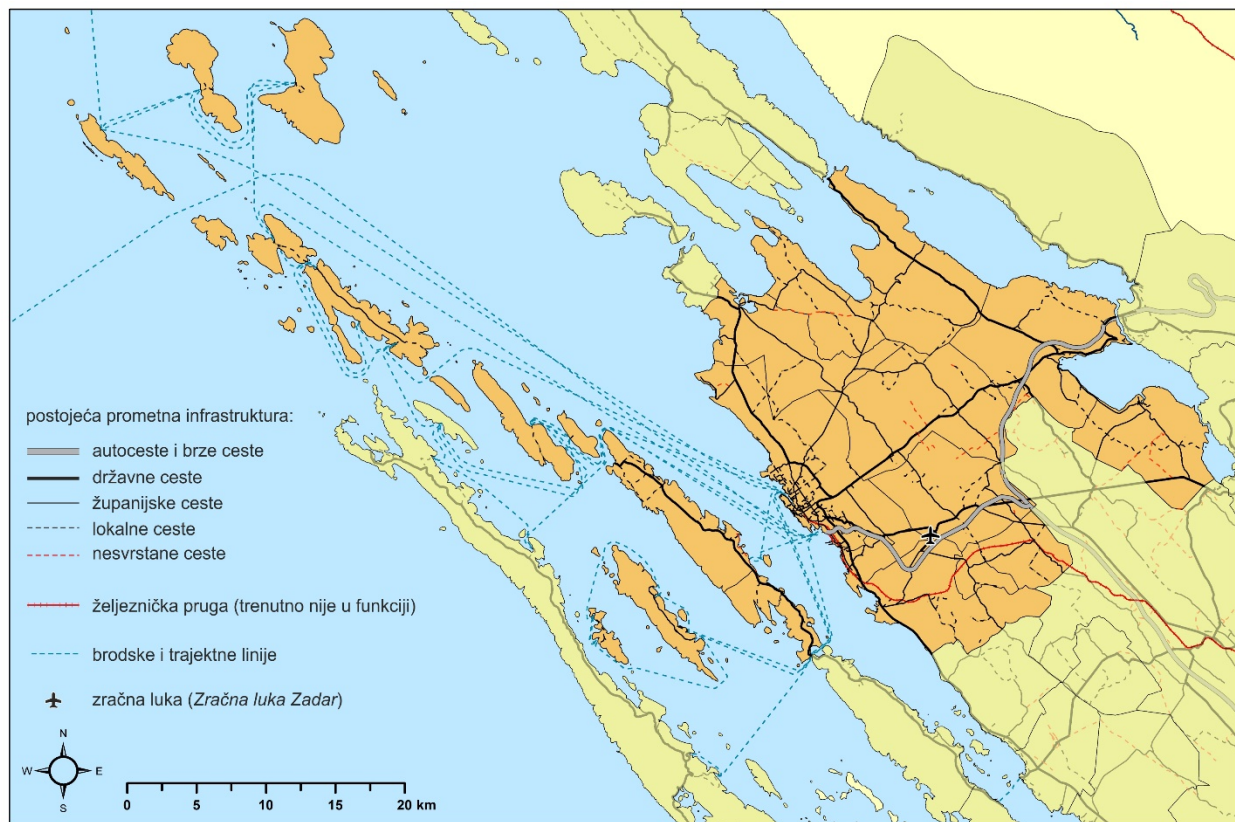
Ključna obilježja	Razvojni potencijali	Razvojne potrebe
<p>Pozitivna</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijen vodoopskrbni sustav u većem dijelu urbanog područja - razvijen elektroenergetski sustav na cijelom urbanom području - razvijen sustav odvodnje u većem dijelu Zadra i u manjem broju JLS-ova u urbanom području <p>Negativna</p> <ul style="list-style-type: none"> - neprimjereno gospodarenje otpadom unatoč ostvarenim iskoracima u organizaciji prikupljanja otpada i sanacije divljih odlagališta u ruralnom dijelu urbanog područja - nedovoljno razvijen sustav vodoopskrbe na otocima - nedovoljno razvijen ili uopće nerazvijen sustav odvodnje u većini ruralnog dijela urbanog područja - nedovoljno iskorištavanje obnovljivih izvora energije - nedovoljno razvijen sustav navodnjavanja unatoč velikim zalihama podzemne vode u Ravnim kotarima - velika opterećenost komunalne infrastrukture tijekom turističke sezone 	<ul style="list-style-type: none"> - bogate zalihe pitke vode u porječju Zrmanje - povoljne klimatske značajke (sredozemna klima) kao preduvjet za korištenje energije sunca i vjetra - mali nagibi padina te u skladu s time lakša mogućnost širenja naselja i javnih zelenih površina 	<ul style="list-style-type: none"> - unaprijediti vodoopskrbu u ruralnom području, posebno na otocima izgradnjom vodovoda i, u iznimnim okolnostima (na udaljenim otocima), desalinizatora - sanirati preostala ilegalna odlagališta otpada i prevenirati nastajanje takvih odlagališta boljom organizacijom prikupljanja / odlaganja i recikliranja (npr. građevinski otpad) - unaprijediti sustav odvodnje (u cijelom UP-u gdje on ne postoji, uz ostalo i na otocima bez mogućnosti crpljenja i transporta otpadnih voda) - modernizirati gospodarenje otpadom u okviru CGO u Biljanima Donjim - ulagati u energetske učinkovitost te intenzivirati korištenje obnovljivih izvora energije, uz ostalo, administrativnim rasterećenjem i poticajima fizičkim i pravnim osobama - unaprijediti sustav navodnjavanja i umanjiti negativan utjecaj klimatskih promjena (suše, posljedično varijabilnost uroda)

4. 3. 5. Promet

4. 3. 5. 1. Cestovni promet

Na urbanom području Zadar nalazi se ukupno 542 km cesta od čega 21 km autoceste (A1), 38 km brze državne ceste, 100 km ostalih državnih cesta, 158 km županijskih cesta, 127 km lokalnih cesta i 98 km nerazvrstanih cesta. Prema prostornoplanskoj dokumentaciji, na UP-

Zadar planirana je izgradnja ukupno 110 km cesta od čega 15 km državnih, 46 km županijskih, 38 km lokalnih te 11 km nerazvrstanih.

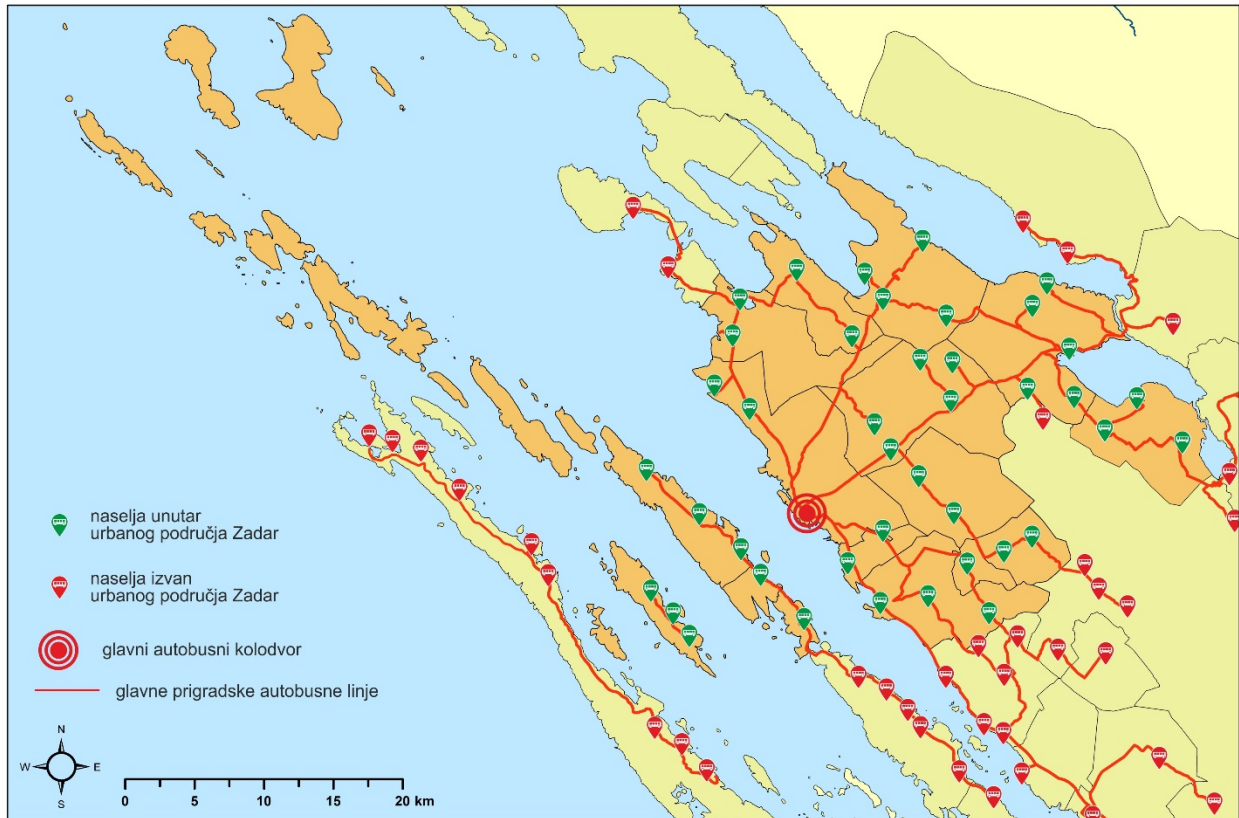

Slika 55 Glavne prometnice cestovne mreže na UP-u Zadar te brodske i trajektne linije

Izvor podataka: Open Street Map, Agencija za obalni promet, Prostorni plan Zadarske županije, izmjene i dopune, list 2.1 (mjerilo 1:100.000)

4. 3. 5. 2. Javni cestovni prijevoz

Na UP-u Zadar gradski i prigradski javni prijevoz te onaj između naselja na otocima odvija se s pomoću autobusa. Javni autobusni prijevoz obavlja prijevoznik Liburnija d.o.o. Na području naselja Zadar održava se 11 autobusnih linija, na otocima 5, dok je naselje Zadar s okolnim naseljima u županiji povezano s pomoću 22 prigradske linije, no velik dio tih naselja ne spada u prostorni obuhvat urbanog područja Zada (Slika 56, Tablica 34).

Slika 56 Prigradske autobusne linije u Zadarskoj županiji i na UP-u Zadar

Izvor podataka: Liburnija Zadar d.o.o.

Tablica 34. Autobusne linije koje održava Liburnija Zadar te broj prodanih karata i vožnji ostvarenih putem pokaza tijekom 2015., 2016., 2019. i 2020. godine

Gradske linije		Duljina [km]	Broj karata i vožnji putem pokaza			
			2015.	2016.	2019.	2020.
1	Autobusni kolodvor (A. K.) – Belafuža – A. K. – Ploča – Dračevac	9,9	870.723	926.301	871.046	166.631
2	A. K. – Poluotok (centar) – Arbanasi – A. K. – Vatrogasni dom	4,8	559.836	595.570	562.238	107.556
3	A. K. – Bili brig – Plovanija – A. K.	6,5	1.081.920	1.150.979	1.083.154	207.207
4	A. K. – Plovanija – Bili brig – A. K.	4,8				
5	A. K. – Poluotok (centar) – A. K. – Crno – A. K.	8,8	278.775	296.569	280.773	53.713
6	A. K. – Puntamika (Borik) – A. K.	6,5	887.066	943.688	889.238	170.073
7	A. K. – Stari Bokanjac – Novo naselje – A. K. – Gradsko groblje – A. K.	8,6	845.691	899.671	847.337	162.095
8	A. K. – Diklo – Puntamika – A. K. – Gradsko groblje – A. K.	10,9	522.467	555.816	523.514	100.149
9	A. K. – Luka Gaženica (trajektna luka) – Arbanasi – A. K.	2,5	154.533	164.397	155.186	29.687

10	A. K. – Bibinje - A. K.	8,2	157.532	167.587	157.901	30.205
11	A. K. – Crvene kuće - Supernova - A. K.	2,8	484.231	515.139	482.836	92.366
	UKUPNO		5.842.774	6.215.717	5.853.223	1.119.682
	stopa promjene u odnosu na prethodno razdoblje			6,4%	-5,8%	-80,9%
Otočne linije		Duljina [km]	Broj karata i vožnji putem pokaza			
			2015.	2016.	2019.	2020.
1	Brbinj* – Veli rat* (Dugi otok)	18,0	19.502	18.897	19.494	4.230
2	Sali* – Luka* (Dugi otok)	9,8	24.196	23.446	24.032	5.215
3	Bršanj – Mali iž – Veli Iž (otok Iž)	6,1				
4	Preko – Poljana – Sutomišćica – Mali Lukoran – Lukoran – Ugljan (otok Ugljan)	13,4	194.177	192.064	196.028	42.538
5	Preko – Kali – Kukljica – Ždrelac* – Banj* – Dobropoljana* – Nevidane* – Mrljane* – Barotul* – Pašman* – Kra*j – Tkon* (otoci Ugljan i Pašman)	29,9	148.721	149.468	148.180	32.157
	UKUPNO		386.596	383.875	387.734	84.140
	stopa promjene u odnosu na prethodno razdoblje			-0,7%	1,0%	-78,3%
Prigradske linije		Duljina [km]	Broj karata i vožnji putem pokaza			
			2015.	2016.	2019.	2020.
1	Zadar – Petrčane – Vir*	36	207.765	205.099	209.105	45.375
2	Zadar – Petrčane – Vrsi	25	143.789	141.944	140.996	30.595
3	Zadar – Briševo – Nin	24	22.698	22.407	22.653	4.916
4	Zadar – Ražanac – Miletići	33	51.736	51.072	49.456	10.732
5	Zadar – Radovin – Kneževići	29	24.802	24.484	23.798	5.164
6	Zadar – Posedarje – Ražanac	39	53.450	52.764	52.368	11.364
7	Zadar – Biograd*	41	365.976	361.279	365.527	79.369
8	Biograd* – Vrana*	26	39.968	39.455	37.049	8.059
9	Biograd* – Raštane*	19	16.518	16.306	16.495	3.579
10	Zadar – Debeljak – Sikovo*	27	57.482	56.744	58.361	12.664
11	Zadar – Murvica – Polača*	38	38.950	38.450	38.949	8.452
12	Zadar – Zračna luka – Polača*	35	93.435	92.236	88.327	19.168
13	Zadar – Murvica – Nadin*	29	64.997	64.163	65.234	14.156
14	Zadar – Zračna luka – Nadin*	27	40.908	40.383	40.711	8.834
15	Zadar – Obrovac*	70	42.212	41.670	44.019	9.552
16	Zadar – Novigrad*	35	53.802	53.112	53.010	11.505
17	Zadar – Pridraga*	35	60.202	59.429	56.455	12.251
18	Zadar – Starigrad – Krušćica*	63	66.254	65.404	66.694	14.473
19	Zadar – Islam Latinski*	22	32.944	32.521	31.020	6.731
20	Zadar – Visočane*	41	29.310	28.934	29.302	6.359
21	Zadar – Posedarje*	24	101.629	100.325	98.125	21.313
22	Zadar – Vinjerac – Jasenice*	39	51.974	52.650	50.920	11.049
	UKUPNO		1.660.801	1.640.831	1.638.574	355.660

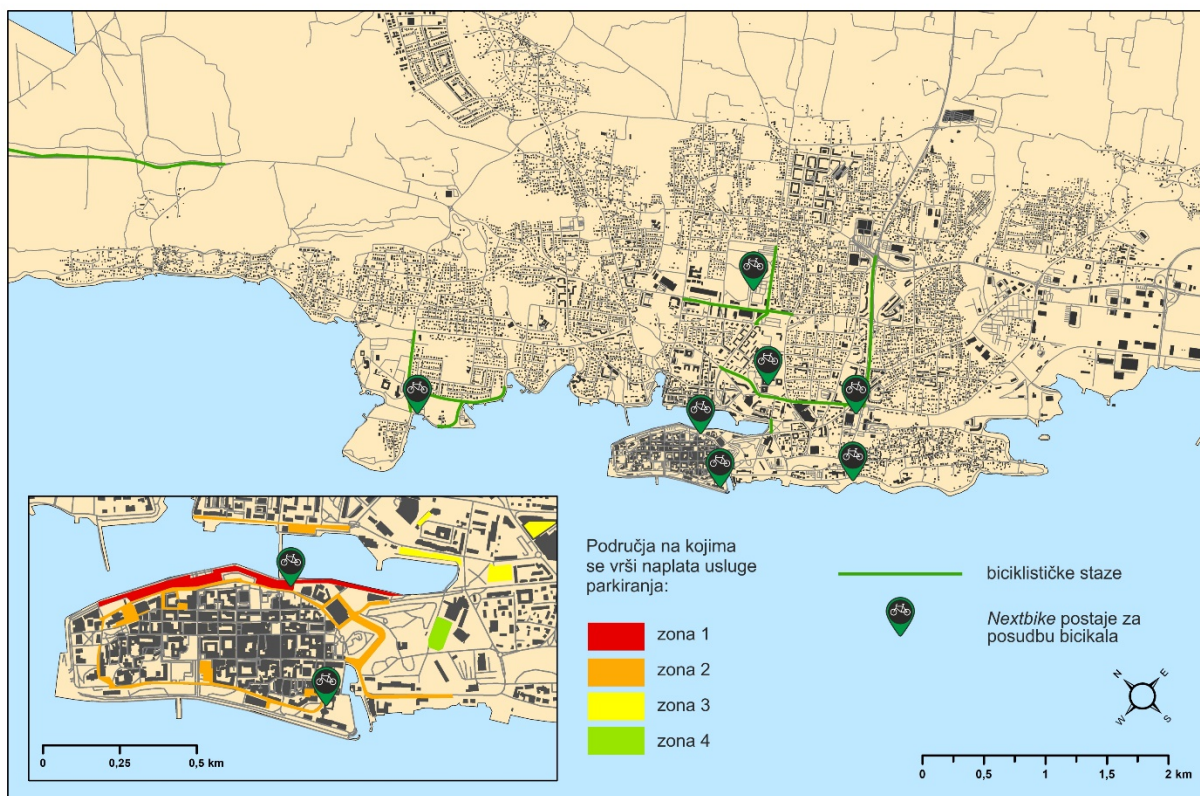
	stopa promjene u odnosu na prethodno razdoblje			-1,2%	-0,1%	-78,3%
--	--	--	--	-------	-------	--------

* naselja koja se ne nalaze unutar urbanog područja Zadar

Izvor: Liburnija Zadar d.o.o.

4. 3. 5. 3. Promet u mirovanju, biciklistički i pješački promet

Na području Grada Zadra, naplatu parkinga na ukupno 1958 parkirnih mjesta vrši tvrtka Obala i Lučice d.o.o. Područja unutar kojih se obavlja naplata parkinga podijeljene su u zone od 0 do 4, te zonu Petrčane koja se nalazi u istoimenom naselju (zona 0 čine područja rezervirana za stanare zadarskog Poluotoka) (Slika 56). Na ostatku UP-a Zadar, parkiranje se u određenim zonama naplaćuje u Ninu (Komunalac Nin d.o.o.) tijekom čitave godine, a u Preku (Obala i parkovi d.o.o.), Ražancu (Općina Ražanac), Sukošanu (Zlatna luka Sukošan d.o.o.) i Vrsima (Vrsi infrastruktura d.o.o.) tijekom ljetnog razdoblja.

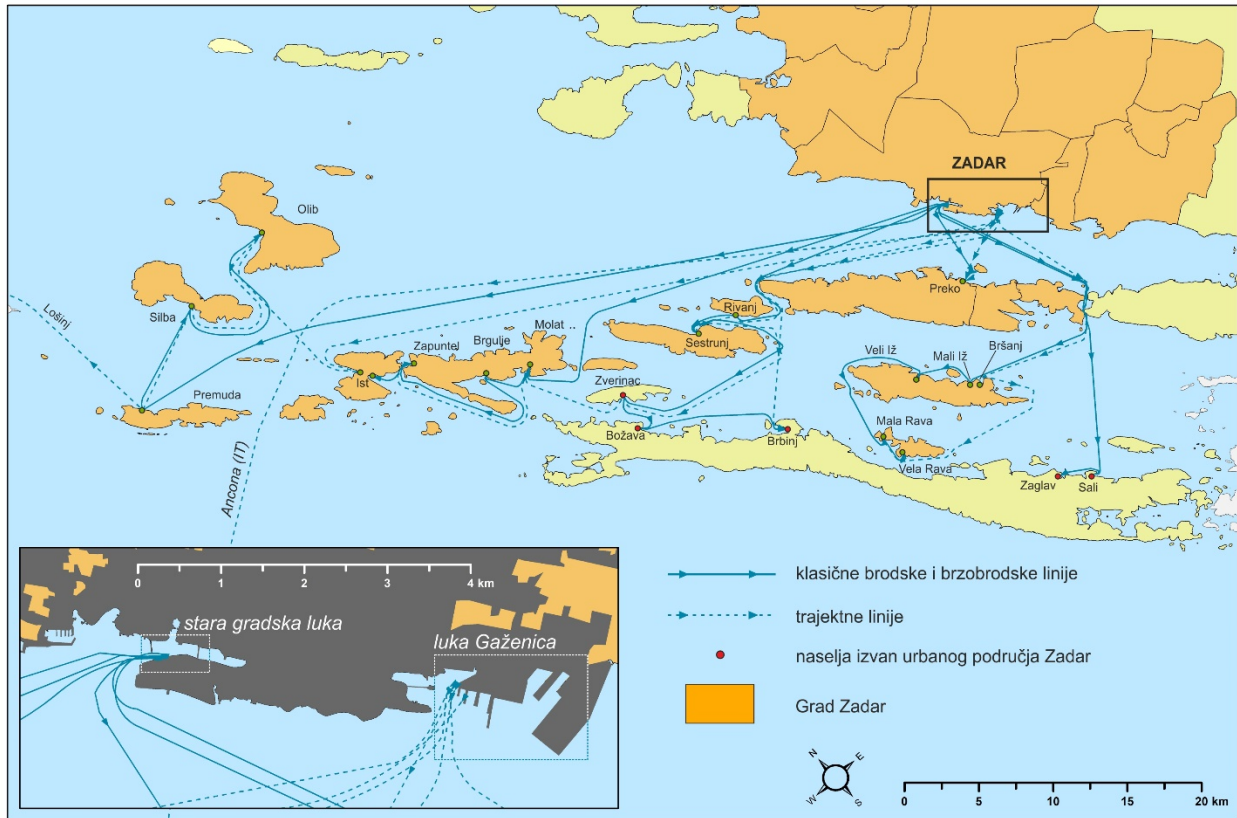
Slika 57 Zone naplate parkiranja na području naselja Zadar

Izvor podataka: Obala i lučice d.o.o., Sustav javnih bicikala d.o.o.

Zajedno s cestom prema Ninu, na području Zadra i okolice im oko 16 km biciklističkih staza, odnosno oko 10 km ako se ne računa staza od Dikla prema Ninu. U Zadru postoji ukupno 7 postaja za posudbu bicikala preko platforme *Nextbike* (Sustav javnih bicikala d.o.o.). Za daljnji razvoj biciklističkog prometa postoji veliki potencijal i potreba (kako bi se smanjio CO₂ otisak i pritisak na limitirane površine namijenjene prometu u mirovanju zbog velike upotrebe automobila i motocikla), ali i ograničenja, ponajprije ona u vidu uskih prometnih koridora obrubljenih stambenim jedinicama i drugim objektima. Svakako, potrebno je urediti veći broj biciklističkih staza ali i osigurati infrastrukturu za sigurno parkiranje i pohranu bicikala (i romobila).

4. 3. 5. 4. Pomorski promet

Na UP-u Zadar pomorski promet odvija se u obliku trajektnog prijevoza vozila i putnika, dok se promet putnika odvija putem klasičnih brodskih linija te brzobrodskih linija. U luci Gaženica ostvaruje se i teretni promet. Brodarska tvrtka za trajektni prijevoz je isključivo Društvo za linijski prijevoz putnika i tereta Jadrolinija. Na klasičnim brodskim i brzobrodskim linijama, uz Jadroliniju, brodarske tvrtke su i G&V Line Iadera d.o.o. te Miatrade d.o.o. Naselje Zadar (stara gradska luka te luka Gaženica) je, osim s naseljima na otocima unutar UP-a Zadar, povezano i s naseljima na otocima koji nisu uključeni u njegov obuhvat – u pravilu je riječ o naseljima na Dugom otoku te naselju Zverinac na istoimenom otoku. Naselje Zadar (unutar administrativne cjeline Grad Zadar) je s naseljima na okolnim otocima povezano putem ukupno pet trajektnih linija, tri klasične brodske linije i pet brzobrodskih linija. Od toga četiri trajektne, dvije klasične brodske i tri brzobrodске linije povezuju naselje Zadar s otočnim naseljima koja se nalaze isključivo unutar obuhvata UP-a Zadar (Tablica 35 i Tablica 36).

Slika 58 Brodske i trajektne linije na području urbanog područja Zadar

Izvor podataka: Agencija za obalni linijski promet

Trajektna linija Zadar (Gaženica) – Preko – Ošljak svakako je najprometnija na UP-u, a promatrano u kontekstu čitave Republike Hrvatske, ona predstavlja drugu najprometniju liniju uopće (iza trajektne linije Split – Supetar). Tijekom promatranog razdoblja vidljivo je postojanje porasta trajektnog prometa vozila izuzev 2020. godine obilježene pandemijskim mjerama restrikcija u kretanju. Također, vidljivo je, ako se ta godina izuzme, da je broj prevezenih vozila u 2021. godini gotovo 9% veći od broja vozila prevezenih 2019. godine.

Tablica 35. Promet vozila trajektom iz naselja Zadar prema otočnim naseljima u arhipelagu u razdoblju od 2015. do 2021. godine

Linija	Brodar	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Zadar (Gaženica) - Ist - Olib - Silba - Premuda - Mali Lošinj	Jadrolinija	7.749	8.363	8.377	9.650	9.370	6.306	9.373
Zadar (Gaženica) - Ošljak - Preko	Jadrolinija	276.415	308.348	336.842	356.783	381.550	332.503	417.384
Zadar (Gaženica) - Rivanj - Sestrunj - Zverinac* - Molat - Ist	Jadrolinija	5.098	5.524	5.886	6.521	6.875	5.979	7.566
Zadar (Gaženica) - Brbinj*	Jadrolinija	61.014	63.997	66.474	71.680	74.275	59.121	78.205

Linija	Brodar	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Zadar (Gaženica) - Iž (Bršanj) - Rava	Jadrolinija	10.213	11.310	11.650	12.398	12.781	11.433	14.532
UKUPNO		360.489	397.542	429.229	457.032	484.851	415.342	527.060
stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu		/	10,3%	8,0%	6,5%	6,1%	-14,3%	26,9%

* naselja koja se ne nalaze unutar urbanog područja Zadar

Izvor podataka: Agencija za obalni linijski promet

Prijevoz putnika trajektom, za razliku od prijevoza vozila, pokazuje nešto niže stope rasta. Budući da se brojke odnose i na putnike u automobilu i na putnike koji trajekt koriste kao isključivo putničku liniju, razlog smanjenja rasta u odnosu na broj vozila nije moguće pretpostaviti s velikom sigurnošću. Jedan od uzroka može biti preseljenje zadarske trajektne luke iz prostora stare gradske luke u luku Gaženica, koja zbog svojeg razmjerno perifernoga geografskog smještaja ne predstavlja najprikladniju opciju osobama koje nemaju mogućnosti brzog i učinkovitog prijevoza od mjesta boravišta ili zaposlenja do luke i obrnuto (Tablica 35).

Premda je stara gradska luka i dalje polazišna i odredišna točka klasičnih brodskih i brzobrodskih linija, u razdoblju od 2016. naovamo vidljiv je kontinuirani pad broja putnika prevezenih klasičnom linijama. Naime, iako je zabilježen porast od 35,2% u 2021. godini u odnosu na 2020., broj putnika prevezenih 2021. godine je za 24,6% manji u odnosu na 2019. godinu. Brzobrodске linije bilježe blagi rast do 2019. godine, no slično kao i u slučaju klasičnih brodskih linija promet putnika je u 2021. godini manji od prometa 2019. godine, i to za 18,5% (Tablica 36).

Tablica 36. Putnički pomorski promet iz naselja Zadar prema otočnim naseljima u arhipelagu u razdoblju od 2015. do 2021. godine

Promet putnika trajektom								
LINIJA	BRODAR	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
ZADAR (Gaženica) - IST - OLIB - SILBA - PREMUDA - MALI LOŠINJ	Jadrolinija	30.592	34.090	31.174	33.436	33.438	19.825	28.828
ZADAR (Gaženica) - OŠLJAK - PREKO	Jadrolinija	1.068.266	992.985	1.072.959	1.097.792	1.141.235	946.097	1.159.218
ZADAR (Gaženica) - RIVANJ - SESTRUNJ - ZVERINAC - MOLAT - IST	Jadrolinija	17.653	19.267	18.723	20.227	20.242	17.181	19.667
ZADAR (Gaženica) - BRBINJ*	Jadrolinija	165.589	177.320	187.004	194.989	197.218	144.522	189.905
ZADAR (Gaženica) - IŽ (Bršanj) - RAVA	Jadrolinija	31.705	35.308	36.641	37.397	37.137	31.957	39.061
UKUPNO		1.313.805	1.258.970	1.346.501	1.383.841	1.429.270	1.159.582	1.436.679
stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu		/	-4,2%	7,0%	2,8%	3,3%	-18,9%	23,9%
Promet putnika brodskim (klasičnim) linijama								
LINIJA	BRODAR	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.

ZADAR - MALI IŽ - VELI IŽ - MALA RAVA - VELA RAVA	G&V Line ladera	50.585	47.104	50.231	50.435	51.872	41.353	44.138
ZADAR - ZAGLAV* - SALI*	G&V Line ladera	29.333	32.334	34.430	35.405	38.803	22.938	31.147
ZADAR - PREKO	Jadrolinija	497.392	635.960	619.800	603.086	578.029	308.631	428.862
UKUPNO		577.310	715.398	704.461	688.926	668.704	372.922	504.147
stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu		/	23,9%	-1,5%	-2,2%	-2,9%	-44,2%	35,2%
Promet putnika brzobrodskim linijama								
LINIJA	BRODAR	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
ZADAR - PREMUDA - SILBA - OLIB	Miatrade	58.694	59.587	58.664	60.682	61.707	43.864	48.420
ZADAR - MOLAT - BRGULJE - ZAPUNTEL - IST	Jadrolinija	40.699	41.590	42.954	42.915	42.807	30.404	37.983
ZADAR - RIVANJ - SESTRUNJ - ZVERINAC* - BOŽAVA* - BRBINJ*	Jadrolinija	36.949	37.581	37.857	36.298	36.795	22.686	28.599
ZADAR - MALI IŽ - VELI IŽ - MALA RAVA - VELA RAVA	Jadrolinija	29.546	29.404	30.683	30.678	30.820	21.287	26.934
ZADAR - SALI* - ZAGLAV* - IŽ (Bršanji)	G&V Line ladera	93.958	95.270	100.454	102.929	107.471	65.622	85.820
UKUPNO		259.846	263.432	270.612	273.502	279.600	183.863	227.756
stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu		/	1,4%	2,7%	1,1%	2,2%	-34,2%	23,9%

* naselja koja se ne nalaze unutar urbanog područja Zadar

Izvor podataka: Agencija za obalni linijski promet

Teretni pomorski promet na UP-u Zadar najvećim se dijelom odnosi na ukrcaj i iskrcaj robe u teretnoj luci Gaženica. Luka se sastoji od šest vezova: za tekuće terete, za opskrbu naftnih platformi, za rasute terete, za pretovar južnog voća, za pretovar općeg tereta i za pretovar generalnog tereta s RO-RO rampom. U teretnoj luci se nalazi veliki skladišni prostor koji se sastoji od otvorenog skladišta površine 150.000 m², zatvorenog skladišta površine 30.600 m², kondicioniranog skladišta (za +0 °C) površine 3.400 m², rezervoara za tekuće terete zapremnine 75.000 m³ te rezervoara za VCM zapremnine 9.000 m³. Prema podacima Ministarstva mora, prometa i infrastrukture prosječan godišnji promet u teretnoj luci Gaženica iznosi nešto više od 300.000 tona prometa tereta, od čega 2/3 čini promet tekućim derivatima. Očito kapaciteti te luke nisu posve iskorišteni, i to zbog deindustrijalizacije zadarske regije, ali i nepostojanja kvalitetne željezničke veze s drugim hrvatskim regijama, a preko njih i s inozemstvom. Željeznička infrastruktura nije prilagođena suvremenim standardima željezničkog prometa u EU, posebno na dionici od Zadra do Knina. To je ograničavajući čimbenik razvoja zadarske teretne luke (premda ona ima izravan spoj brzom cestom na autocestu A1), ali i općenito prometnog sustava na velikom dijelu UP-a jer, primjerice, željeznički promet nije ni u funkciji putničkog prometa u onim naseljima kroz koja prolazi željeznička pruga. K tome, dionicu pruge koja prolazi kroz Bibinje u okviru cjelovitog unaprjeđenja željezničke infrastrukture treba izmjestiti.

U pogledu pomorskog prometa u obalnim i otočnim naseljima UP-a Zadar potrebno je istaknuti velike napore u izgradnji osnovne lučke infrastrukture, ponajprije one namijenjene javnom putničkom prijevozu. Međutim, u većini luka i lučica nije zadovoljavajuće riješen problem nedostatka komunalnog veza, što generira mnoge probleme, posebno u tijeku turističke sezone kada se umnogome povećava broj sudionika u pomorskom prometu. Taj

nedostatak izražen je i u Zadru u kojemu nedostaje više stotina komunalnih vezova, a k tome, velik dio postojećih vezova nije opremljen osnovnom infrastrukturom (priključcima za vodu i električnu struju). Isto tako, u mnogim lučicama nije primjereno riješeno pitanje istezališta za brodice (škverova) za njihovo redovito održavanje i popravke. Očekuje se stoga veći napor i koordinacija između JLS-ova i Županijske lučke uprave kako bi se nedostatak komunalnih vezova i istezališta riješio što prije i što kvalitetnije.

4. 3. 5. 5. Zračni promet

Na UP-u Zadar (na području Općine Zemunik Donji) nalazi se zračna luka s dva terminala za međunarodni promet kojom upravlja tvrtka Zračna luka Zadar d.o.o., a otvorena je svakim danom od 6 do 22 sata. Zračna luka je od Zadra udaljena oko 7 km, a od obližnjih gradova udaljena je oko 21 km (Biograd), odnosno oko 56 km (Šibenik).

Slika 59 Povezanost zračne luke Zadar s unutardržavnim i međunarodnim gradovima-destinacijama

Izvor: Zračna luka Zadar d.o.o.

Zračna luka Zadar letovima je povezana s dva hrvatska grada (Zagreb i Pula) te s 58 europskih gradova-destinacija unutar 20 država (Tablica 33), od čega ih je najviše u Njemačkoj (13), Ujedinjenom Kraljevstvu (8), Italiji (7) i Poljskoj (6).

Tablica 37. Povezanost zračne luke Zadar s unutardržavnim i međunarodnim gradovima-destinacijama

Država	Grad (destinacija)
Hrvatska	Pula, Zagreb
Njemačka	Berlin, Bremen, Köln, Dortmund, Düsseldorf, Frankfurt, Hamburg, Karlsruhe, Lübeck, Memmingen, München, Nürnberg, Stuttgart
Ujedinjeno Kraljevstvo	Edinburgh, Birmingham, Bournemouth, Leeds, Liverpool, London, Manchester, Newcastle
Italija	Bari, Bologna, Milano, Napulj, Pisa, Rim, Torino
Poljska	Gdansk, Krakow, Poznan, Rzeszow, Varšava, Wroclaw
Nizozemska	Amsterdam, Eindhoven, Maastricht, Rotterdam
Francuska	Bordeaux, Marseille, Pariz
Švedska	Gothenborg, Stockholm, Vaxjo
Norveška	Bergen, Oslo
Austrija	Beč
Belgija	Bruxelles
Bugarska	Sofija
Češka	Prag
Danska	Aarhus
Finska	Helsinki
Irska	Dublin
Luksemburg	Luxembourg
Mađarska	Budimpešta
Rumunjska	Bukurešt
Srbija	Beograd
Švicarska	Basel

Izvor: Zračna luka Zadar d.o.o.

Promet Zračne luke Zadar tijekom posljednjih pet godina u pravilu je pokazivao stopu rasta do 2020. godine, kada je zbog globalne epidemiološke situacije broj letova i putnika značajno opao u odnosu na prethodnu godinu. Godine 2021. zabilježena je iznimna stopa rasta u odnosu na 2020., no broj letova, kao i broj putnika niži je u odnosu na 2019. godinu s -9,8%, odnosno -36,0% (Tablica 38). S obzirom na preliminarne podatke, 2022. promet u Zračnoj luci Zadar dosegnuo je rekordnu vrijednost, veću od one zabilježene u predpandemijskoj 2019. godini.

Tablica 38. Promet Zračne luke Zadar u razdoblju od 2015. do 2021. godine

Godina	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
broj zrakoplova	3.962	4.065	4.588	4.941	5.523	2.513	4.981

Godina	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu	/	2,6%	12,9%	7,7%	11,8%	-54,5%	98,2%
broj putnika	487.652	520.226	589.468	604.039	801.347	120.747	513.093
stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu	/	6,7%	13,3%	2,5%	32,7%	-84,9%	324,9%
teret (kg)	12.791	26.450	5.925	19.953	2.517	50	274
stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu	/	106,8%	-77,6%	236,8%	-87,4%	-98,0%	448,0%

Izvor: Zračna luka Zadar d.o.o.

4. 3. 5. 5. Telekomunikacijska infrastruktura i pošta

Cijeli prostor UP-a Zadar pokriven je osnovnom telekomunikacijskom infrastrukturom putem koje se ostvaruje prijem radijskih i televizijskih kanala te ostvaruju žične i bežične veze s pomoću klasičnih telefonskih i mobilnih uređaja te drugih informacijskih sustava i uređaja. U pogledu zemaljskoga televizijskog signala koji omogućuje gledanje nacionalnih, regionalnih i lokalnih televizijskih programski sadržaja iskorak je učinjen 2020. uvođenjem DVB-T2 signala. On je omogućio sliku u HD kvaliteti i interaktivne HbbTV usluge. Korisnicima je u Zadru omogućen i odabir nekog od kabljskih televizijskih servisa, dok širokopojasni internet, gdje je na UP-u dostupan, omogućuje korištenje različitih *streaming* platformi (HBO, Netflix, Amazon Prime, Disney+ i dr.).

Odašiljači i veze osigurali su u prethodnom strateškom razdoblju važan infrastrukturni iskorak puštanjem u pogon novoga odašiljač na vrhu Mala Glava na otoku Ugljan u2019., čime je zamijenjen stariji odašiljač koji se nalazio na Svetom Mihovilu, unutar utvrde koja je prvorazredni spomenik kulturne baštine. Veliki privatni operateri elektroničkih komunikacija osigurali su dodatnu infrastrukturu koja omogućuje dobru pokrivenost signalom mobilnih mreža (4G, a negdje i 5G), a istodobno povećavaju broj širokopojasnih priključaka na UP-u. Mnogo je u tom pogledu, posebno s obzirom na IKT mrežu, učinjeno sustavnim aktivnostima *Inovativnog Zadra*. Grad Zadar je na mnogim točkama u naselju Zadar ali i u drugim naseljima koja pripadaju toj JLS osigurao *wi-fi* točke s besplatnim pristupom internetu. Međutim, još uvijek je u mnogim otočnim naseljima u sastavu Grada Zadra slaba pokrivenost kvalitetnim signalom i ne postoji širokopojasni internet. Zbog toga stanovnici i posjetitelji tog dijela UP-a nemaju kvalitetu usluga koja je postala

podrazumijevajuća u današnje doba kada telekomunikacije omogućuje povezanost s cijelim svijetom, a u skladu s tim i mogućnost poslovanja i edukacija na daljinu.

Hrvatska pošta ostvaruje najveći dio poštanskih usluga (otprema i prijam pisama, paketa i razglednica, brzojava te preporučenih i vrijednosnih pošiljki), s tim da je posljednjih godina počela reducirati broj poštanskih ureda, zatvarajući one u manjim naseljima (nedavno i u Petrčanima). Bez obzira što u pogledu usluge otpreme i prijama preporučenih i vrijednosnih pošiljki Hrvatsku poštu alternativno dopunjuju pojedine privatne dostavne službe, zatvaranje ureda Hrvatske pošte u naseljima gdje se to događa doživljava se kao težak udarac i otklon prema društvenim marginama. Iako to nije u nadležnosti JLS-a niti UP-a, moguće je zajednički pristupiti prema Hrvatskoj pošti kao javnom državnom servisu i ukazati na važnost postojanja i održavanja redovite mreže poštanskih usluga, koliko god on bio financijski izazovan.

Tablica I. *Ključna obilježja, razvojni potencijali i potrebe – promet*

Ključna obilježja	Razvojni potencijali	Razvojne potrebe
<p>Pozitivna</p> <ul style="list-style-type: none"> - snažno pomorstvo (brodarstvo, putnički promet, lučka infrastruktura, posebno Luka Gaženica) - dobra cestovna prometna povezanost - međunarodna zračna luka Zadar <p>Negativna</p> <ul style="list-style-type: none"> - nerazvijen željeznički promet i stoga nedovoljna integracija cijeloga prometnog sustava - nedovoljni kapaciteti za promet u mirovanju, posebno u Zadru i u turističkim odredištima - nedovoljni kapaciteti za komunalni vez u svim otočnim i obalnim naseljima urbanog područja - nedovoljna pokrivenost kvalitetnom telekomunikacijskom infrastrukturom na otocima (nepostojanje širokopojasnog interneta) - opterećenje prometne infrastrukture u turističkoj sezoni - nedovoljna razvijena biciklistička infrastruktura 	<ul style="list-style-type: none"> - razvijen promet (osim željezničkog) koji omogućuje dobru povezanost svih dionika u gospodarskom sustavu i dobru povezanost urbanog područja s ostalim hrvatskim regijama i s EU - Luka Gaženica kao jedan od ključnih hrvatskih prometnih čvorova - pretežito ravničarski i blago valovit reljef koji omogućuje razvoj kvalitetne željezničke infrastrukture 	<ul style="list-style-type: none"> - unaprjeđivati cestovni, pomorski i zračni promet uvođenjem pametnih rješenja za aktivni promet (posebno na križanjima državnih i županijskih cesta) i promet u mirovanju - modernizirati željeznički promet novom infrastrukturom i boljom povezanošću u cijeli prometni sustav - smanjiti emisiju ugljikovodika uvođenjem prometnih sredstava sa smanjenom emisijom tih plinova, jačanjem javnog putničkog prometa (učestalošću, redovitošću i dostupnošću), biciklizma i dr. - povećati broj i unaprijediti kvalitetu komunalnog veza u otočnim i obalnim naseljima - uspostaviti infrastrukturu za širokopojasni internet u svim dijelovima urbanog područja, uključujući periferno položene otoke u sastavu Grada Zadra

		- izgraditi kapilarnu prometnu infrastrukturu radi dostupnosti obradivog zemljišta
--	--	--

4. 4. Urbano okruženje

4. 4. 1. Gospodarenje okolišem i izloženost rizicima

Zadar je tijekom 70-ih i 80-ih godina 20. st. bio grad izrazito razvijene industrije, no već krajem 80-ih godina 20. st. započela je ekonomska kriza, koja se posebno razmahala tijekom i nakon Domovinskog rata uslijed ratnih stradanja izazvanih srpskom agresijom na Hrvatsku s istodobno često problematično provedenim procesom privatizacije kao i problemima tranzicije na tržišnu ekonomiju zatvara se većina industrijskih pogona ili se smanjuju njihovi radni kapaciteti što se negativno odrazilo na zaposlenost stanovnika čitavog urbanog područja, no pozitivno na stanje okoliša. S druge strane, nova industrijska postrojenja koja se uglavnom smještenu izvan rezidencijalnih zona, rade po novim, puno strožim uvjetima što pridonosi smanjenju štetnih tvari koje se ispuštaju u okoliš. Industrijski najrazvijenije područje, s najvećim brojem industrijskih pogona u Zadarskoj županiji, ali i UP Zadar je Grad Zadar, a unutar njega istoimeno gradsko naselje. Nekoć razvijena industrijska zona Gaženica odavno je prestala biti izvor onečišćenja nakon zatvaranja industrije. Primarni izvori zagađenja okoliša ostali su isti kao i u posljednjem promatranom razdoblju. To su u prvom redu promet, kućna ložišta, industrija i energetika. Posebno treba naglasiti problem sezonalnosti kad je u pitanju zagađenje i onečišćenje vezano uz promet. Naime, čitavo područje Zadarske županije, a poglavito priobalje i otoci izloženi su velikom pritisku od strane turista i drugih posjetitelja u toplijem dijelu godine. Stoga je negativan utjecaj prometa na okoliš najveći u tom dijelu godine. Broj vozila na prometnicama se tada umnogostručuje, a jača i pritisak na prometnu i komunalnu infrastrukturu (vodoopskrba, odvodnja, zbrinjavanje otpada i dr.) što povećava pritisak na okoliš.

Sve veći utjecaj na stanje kvalitete mora ima povećanje morskog prometa, posebice razvoj nautičkog i *cruising* turizma. Zadar je postao važno središte na putu kruzera koji obilaze i posjećuju hrvatsko primorje, a broj sudionika nautičkog turizma stalno se povećava što negativno utječe na morski ekosustav i njegovu kvalitetu. Naime, nema organiziranog zbrinjavanje otpadnih voda iz turističkih brodova i brodica, čak niti u marinama, pa su osjetljivi morski ekosustavi, posebno oni u lukama i lučicama, izravno ugroženi ispuštanjem

velike količine organskih i anorganskih tvari u more. Morski sustavi ugroženi su i zbog velike koncentracije instalacija namijenjenih marikulturi – uzgoju bijele ribe i uzgoju/dohrani tune. Zadarski akvatorij prednjači po marikulturnoj proizvodnji u Hrvatskoj, s tim da je najveći dio kaveza za uzgoj ribe smješten na UP-u Zadar ili u njegovoj neposrednoj blizini (u Srednjem, Iškom i Ravskom kanalu). To zasigurno ima pozitivne ekonomske učinke (zapošljavanje, investicije, prihodi) i smanjuje, donekle, pritisak na prirodne zalihe ribe, ali opravdano je očekivati i negativan utjecaj na morski okoliš. Razmjeri tih učinaka nisu posve poznati pa je kao mjeru preventivnog djelovanja moguće povećati broj uzorkovanja morske vode i pregledavanja morskog dna u području koje je pod koncesijom za marikulturu te o tome obavještavati javnost.

Praćenje kvalitete zraka provodi se jedino u Gradu Zadru i to od 2021. godine. Mjeri se indeks kvalitete zraka (*Air Quality Indeks*) koji se temelji na vrijednostima koncentracije pet ključnih onečišćujućih tvari: lebdeće čestice (PM10 i PM2,5), ozon (O3), dušikov dioksid (NO2) i sumpor dioksid (SO2). U ljetnim mjesecima taj je indeks nešto veći nego u preostalom dijelu godine, ali rijetko su vrijednosti veće od 25 što znači da je kvaliteta zraka u Zadru unutar razreda *dobro* i *prihvatljivo*.

Potrebno je istaknuti da su s obzirom na sve intenzivniji cestovni i pomorski promet povišene koncentracije CO₂. Dekarbonizacija je stoga jedan od prioriteta u unaprijeđenju kvalitete prostora a s time i kvalitete života unutar cijeloga UP-a Zadar. Hvalevrijedne su ali još uvijek nedovoljne aktivnosti koje su ishodi različitih projekata međuregionalne suradnje u kojima su participirale JLS, pojedini gospodarski subjekti i Sveučilište u Zadru (Mobilitas, Chestnut, Gutta, Pepsea, LOCATIONS, OPTITRANS, eGUTS, CityMobileNet, ZUM 4.0., ITS i dr..).

Potrebno je nastaviti s jačanjem kvalitete javnoga prijevoza u pogledu udobnosti, učestalosti, redovitosti, dostupnosti i korištenja ekološki prihvatljivijih energenata te izgradnjom infrastrukture za korištenje ekološki prihvatljivih prijevoznih sredstava. Time bi se trebala unaprijediti mobilnost i smanjiti negativan utjecaj prometa na okoliš.

Zavod za javno zdravstvo Zadar redovito provodi monitoring kvalitete vode i mora na plažama te koncentracije peludi u zraku. U 2020. godini mikrobiološki su pregledana 1432 uzorka površinske i podzemne vode u Zadarskoj županiji, a svi uzorci su odgovarali po utvrđenim standardima kvalitete. Također, kemijski je pregledano 1564 uzorka od čega samo jedan nije odgovarao po kvaliteti. Tijekom 2020. godine ispitivanje kakvoće mora diljem Zadarske županije provodilo se od sredine svibnja do početka listopada i to na 37 različitih točaka. Ukupno je bilo uzorkovano 370 uzoraka, tj. provodilo se pojedinačno uzorkovanje 10 puta tijekom sezone kupanja na svim točkama ispitivanja. Treba istaknuti da tim ispitivanjem nije obuhvaćen cijeli akvatorij unutar UP-a nego samo manji dijelovi akvatorija, i to oni koji su namijenjeni kupališnom turizmu, odnosno na kojem se očekuje

fizički dodir ljudi s morskom vodom. Rezultat ispitivanja kakvoće mora bio je takav da su sva uzorkovana područja spadala u kategoriju izvrsne kakvoće mora. Tijekom razdoblja u kojem je provedeno uzorkovanje nisu zabilježene plaže koje su imale dobru, zadovoljavajuću ili nezadovoljavajuću godišnju ocjenu kakvoće mora (Zdravstveno-statistički ljetopis Zadarske županije za 2020. godinu, Zavod za javno zdravstvo Zadar, Zadar, 2021.). Pregled konačne, godišnje i pojedinačne ocjene kakvoće mora za kupanje na plažama u RH po pojedinim godinama dostupan je na interaktivnoj karti na mrežnim stranicama (<https://vrtlac.izor.hr/ords/kakvoca/kakvoca>). Analiza višegodišnjih podataka ukazuje na to da javne plaže na UP-u Zadar uglavnom imaju visoku kakvoću mora, no povremeno dolazi do onečišćenja i zagađenja koja su posljedica ili lokalnog izlivanja fekalnih voda ili zamućenja nakon kiša. Premda se rjeđe bilježi slabija kvaliteta mora, ona je najčešća na javnim gradskim plažama grada Zadra (Puntamika-jug, Jadran i Vitrenjak) dok je takva situacija puno rjeđa na ostalim dijelovima UP-a. U 2017. godini sve plaže UP-Zadar na kojima se mjerila kvaliteta mora imale su konačnu ocjenu za razdoblje 2014-2017 „izvrsno“, izuzev dvije zadarske gradske plaže i to Vitrenjak koja je imala ocjenu „dobro“ i Jadran s ocjenom „zadovoljavajuće“. Godine 2018. zabilježene su gotovo identične ocjene za razdoblje 2015. – 2018., osim što se na lokaciji Jadran kvaliteta mora povećala na ocjenu „dobro“. Iste ocjene kakvoće mora bilježene su 2019. godine, a nakon toga, posljednje tri godine, sve uzorkovane plaže imale su prosječnu ocjenu „izvrsno“.

Onečišćenje i zagađenje mora značajno je smanjeno unaprjeđenjem sustava za prikupljanje i pročišćavanje otpadnih voda. No, potrebno je naglasiti da se stanovnici gradskih četvrti u neposrednoj blizini pročišćivača otpadnih voda pored gradskog groblja (Uređaj za pročišćavanje otpadnih voda Centar) već dugo nose s neugodnim mirisima koji se od tamo šire. Taj problem još uvijek nije adekvatno riješen i utječe na kvalitetu života okolnog stanovništva. Na tom mjestu postoje i četiri mjerne postaje gdje se mjeri kvaliteta zraka, tj. svaki sat se očitava koncentracija sumporovodika, a na dvije od četiri postaje se uz sumporovodik očitava i koncentraciju amonijaka. Uvidom u posljednja 24-satna mjerenja (na datum 16. 9. 2022.) vidi se da je koncentracija H₂S bila 0,0 dok je koncentracija NH₃ tijekom dana varirala između 1,5 i 1,9 ppm-a i taj je plin kod svakog mjerenja bio prisutan u zraku (<https://www.odvodnja.hr/zrak.html>).

Onečišćenje tala na UP-u Zadar ne mogu se kontinuirano analizirati jer ne postoje sustavna mjerenja.

Jedan od bitnih čimbenika kvalitete života u čitavom urbanom području je razina buke. Ona pridonosi smanjenju kvalitete života stanovnicima koji su joj izloženi, a kao najčešći izvori buke izdvajaju se različiti gospodarski subjekti i promet. Gradske stambene četvrti kroz koje prolaze frekventne prometnice posebno su izložene buci. Dok željeznički promet nije razvijen, onaj zračni se sve više razvija te se posljednjih godina povećava broj letova u

Zračnoj luci Zadar u Zemunik. Zbog slijetanja i uzlijetanja aviona buci su najviše izloženi stanovnici Općine Zemunik Donji i susjednih prostora, no avioni sve češće, ponekad i dosta nisko prelijeću i prostor otoka i priobalja što povećava razinu buke i u ostalim JLS. Spomenuto je i da se na prostoru UP-a značajno razvija građevinarstvo. Intenzivna stanogradnja također je jedan od čimbenika stvaranja buke te smanjenja kvalitete života ljudi koji su joj izloženi. Za razliku od te buke koja je privremena i traje za vrijeme gradnje određene građevine, pojedini dijelovi naselja, pa čak i cijele gradske stambene četvrti sezonski su izložene buci koju stvaraju ugostiteljski objekti i turisti. Poglavitno se to odnosi na prostor zadarske gradske jezgre koja je izgubila značajan broj rezidencijalnog stanovništva. Iznimno izražena buka koju u ljetnim mjesecima proizvode ugostiteljski objekti, ali i veliki broj ljudi, jedan je od razloga trajne selidbe stanovnika te gradske četvrti izvan gradskog središta. Na prostoru UP-a Zadar ne provodi se sustavno mjerenje razine buke, a strateške karte buke u Republici Hrvatskoj donose samo podatke za četiri hrvatska grada: Zagreb, Split, Rijeku i Osijek gdje se takva mjerenja i provode (<http://buka.azo.hr>).

Prostor UP-a izložen je određenim prirodnim i antropogenim rizicima. Među antropogenim rizicima posebno je važno spomenuti one najučestalije, posebice namjerno izazvane požare. Požari su ponekad uzrokovani i udarima munje pa se svrstavaju i u prirodne ugroze. Njihovom širenju pridonosi činjenica da je na nekoć obradivim čestim došlo do sukcesije izvorne vegetacije i/ili širenja alepskog bora (kojim su prvotno pošumljavane gole površine da bi zatim ta vrsta nekontrolirano proširila svoj areal, posebno na otočnom i obalnom dijelu UP-a Zadar). Tako su veliki dijelovi UP-a obrasli šumom i makijom što omogućuje brzo širenje požara i otežan pristup opožarenim površinama, često i u neposrednoj blizini naselja i gospodarskih sadržaja (obradivih čestica, gospodarskih objekata i dr.). Ranoj vatrogasnoj intervenciji pridonosi kvalitetno ustrojen vatrogasni sustav koju uz profesionalne postrojbe čine i dobrovoljna vatrogasna društva osnovana u većini naselja na UP-u Zadar te videonadzor. Isto tako, u zrakoplovnoj bazi Zemunik u neposrednoj blizini Zračne luke Zadar redovito su smješteni protupožarni zrakoplovi pa je u slučaju potrebe njihova korištenja njihova blizina opožarenim površinama često presudna za lokaliziranje, a zatim i gašenje požara.

Osim požara, posebno je važno spomenuti sušu. Ona može pogodovati širenju požara, a posebno se negativno održava na poljoprivrednu proizvodnju, onu tržišno orijentiranu i onu koja je namijenjena za osobne potrebe. Negativni učinci suše na poljoprivredu mogu se prevenirati dodatnim naporima u izgradnju sustava za navodnjavanje čime bi se dopunili postojeći nedovoljni kapaciteti u obliku kaptaza podzemne vode ili pak korištenja retencijskih bazena, odnosno akumulacija (npr. Grabovac i Vlačine na Baštici).

Prostor UP-a najvećim se dijelom nalazi u klimatskom području Csa klime tj. sredozemne klime s vrućim ljetom i Csb klime tj. sredozemne klime s toplim ljetom. Za te klimatske tipove

specifična je pojava suše u toplijem dijelu godine. Usljed klimatskih promjena sve su češće pojave ekstremnih suša i toplinskih valova koji osim izravnoga nepovoljnog utjecaja na zdravlje stanovnika, dovode i do ozbiljnih problema u vodoopskrbi čitavog područja. Toplinski udari posebno ugrožavaju stanovnike starijih dobnih skupina.

Prostor UP-a izložen je i povremenim pojavama bujica i poplava. U posljednjem je desetljeću zabilježena velika poplava 11. rujna 2017. godine koja je uzrokovala ogromnu materijalnu štetu na području naselja Zadar i Nin. Unatoč tome što postoje određeni planovi koji se bave problematikom zaštite od prirodnih i antropogenih nepogoda, potrebno je uložiti više u razvoj sustava zaštite od rizika jer je zbog klimatskih promjena uočena sve češća pojava takvih ekstremnih meteoroloških prilika.

Područje UP-a nalazi se u zoni u kojoj postoji potresna opasnost. Suvremene građevine grade se na način da mogu izdržati potrese visokog intenziteta, no u slučaju takvih potresa postoji opasnost od ljudskih žrtava i nastanka velike materijalne štete u zonama u kojima se nalaze starije građevine; pretežito stare urbane i ruralne jezgre naselja.

4. 4. 2. Upravljanje javnim urbanim površinama

Među javne urbane površine spadaju zaštićena područja prirode, šumske površine, javne zelene površine i napuštena nekadašnja industrijska i vojna područja (tzv. *brownfields*). Takva su područja dragocjen resurs koji doprinosi ili može doprinijeti povećanju kvalitete života lokalnog stanovništva i standardu življenja. Također, pojedine od tih zona predstavljaju veliki potencijal za daljnji razvoj naselja i čitavog UP-a. Prema podacima Nature Jadere, javne ustanove koja upravlja zaštićenim područjima Zadarske županije i područjima europske ekološke mreže Natura 2000 (izuzev područja koja su unutar nacionalnih parkova i parkova prirode), na prostoru UP-a Zadar nalaze se 3 zaštićena lokaliteta: staro hrastovo stablo zvano „Zeleni hrast“ (spomenik prirode), otok Ošljak (značajni krajobraz) i park Vladimira Nazora u Zadru (spomenik parkovne arhitekture). Na prostoru UP-a nalaze se i mnogi drugi vrijedni lokaliteti koji nisu zaštićeni, koje odlikuje bogatstvo flore i faune te predstavljaju važan dio osjetljivog ekosustava koji je potrebno sačuvati. To se posebno odnosi na sve neizgrađene zone unutar UP-a (šume i makija, obala i dr.).

Javnih uređenih zelenih površina, u prvom redu parkova, je razmjerno malo na području naselja. To se posebno odnosi na najveće urbano naselje Zadar u kojem je posebno izražena intenzivna izgradnja, mahom stambenih objekata. No, širenje gradskih četvrti i stvaranje novih, često ne prati suvremene standarde urbanog planiranja što za posljedicu ima izgradnju stambenih blokova bez prateće infrastrukture koja bi povećala kvalitetu života stanovnika. To se ponajprije odnosi na prevelik udio izgrađenosti većine čestica u

građevinskoj zoni te, posljedično, manjak zelenih površina uz stambene zgrade, nedostatak javnih parkova izvan užega gradskog središta i nedostatak dječjih igrališta.

U ukupnoj površini Grada Zadra značajan udio čine zelene površine, uključujući šume, no riječ je uglavnom o površinama koje okružuju naselja, a nisu uređene na način da bi ih stanovništvo moglo koristiti. U šumi Musapstan, nedavno je otvoreno dječje igralište i predviđeno je uređenje pješačkih staza, no ta zona još uvijek nije u potpunosti zaživjela kao mjesto na kojem bi vrijeme provodio veći broj građana. Također, u šumi Vruljica u Zadru radi se na uređenju pješačkih staza i igrališta. Ostala naselja UP-a su dosta manja. U njima postoje dječja igrališta, no ostali javni sadržaji su slabije zastupljeni.

Brownfield lokaliteta je najviše bilo na prostoru grada Zadra. Stare industrijske zone najčešće su prenamijenjene ili u stambene četvrti ili su na njima izgrađene trgovine. Bivše vojarne najčešće se prenamjenjuju u prostore koji služe i u javne svrhe. Tu svakako treba istaknuti izvrsno uređenje rekreacijsko-sportskog centra na Višnjiku, obnovu dijela bivše vojarne kod Gradske knjižnice gdje bi se uskoro trebao otvoriti Centar za mlade te ulaganja u sveučilišni Novi kampus gdje je izgrađen novi studentski dom. Na UP-u Zadar ima i dosta napuštenih zgrada, starih škola i sličnih objekata koji predstavljaju velik potencijal, ali ih je potrebno obnoviti i staviti u funkciju, ponajprije u svrhu unaprjeđenja kvalitete života lokalnih zajednica na otocima i kopnenom dijelu UP-a u pogledu razvoja javno dostupnih kulturnih, obrazovnih i sportskih sadržaja kojima će se postići sinergija tradicije i moderniteta, a život u depopulirajućim prostorima učiniti boljim.

Tablica J. Ključna obilježja, razvojni potencijali i potrebe – urbano okruženje

Ključna obilježja	Razvojni potencijali	Razvojne potrebe
<p>Pozitivna</p> <ul style="list-style-type: none"> - očuvani okoliš u najvećem dijelu urbanog područja i bogata prirodna baština - visoka čistoća mora, vode i zraka - dobro razvijen sustav vatrogastva (javne postrojbe, dobrovoljna vatrogasna društva, sustav nadzora i dojave) <p>Negativna</p> <ul style="list-style-type: none"> - nepridržavanje normi prostornog planiranja i uređenja te bespovratno trošenje prostora - saturacija uskog obalnog ruba prekomjernom stanogradnjom i izgradnjom pratećih sadržaja 	<ul style="list-style-type: none"> - velika bioraznolikost - povoljna reljefna, klimatska i hidrografska obilježja koja omogućuju zelenu tranziciju - razvijen obrazovni sustav koji omogućuje razvoj i implementaciju zelenih politika s ciljem očuvanja okoliša i unaprjeđenja kvalitete života 	<ul style="list-style-type: none"> - u prostornom planiranju implementirati najviše ekološke standarde pa i one koji nadilaze zakonske minimume - povećati i redovito održavati zelene javne površine - unaprijediti kulturu suživota s prirodom osmišljanjem javnih politika i dodatnim obrazovnim sadržajima - urediti park-šumu (Musapstan) i druga izletišta (Ošljak, Sv. Mihovil na Ugljanu i dr.) - povećati dostupnost neobrađenih terena izgradnjom i redovitim

<ul style="list-style-type: none"> - prekomjerna izgradnja u naseljenim područjima i posljedično manjak zelenih javnih površina - nedovoljno razvijeni sustavi nadzora kakvoće mora u zonama marikulture - nedovoljno učinkovit sustav upravljanja zaštićenim dijelovima prirode zbog slabih ljudskih i materijalnih kapaciteta javne ustanove Natura Jadera 		održavanjem protupožarnih puteva
---	--	----------------------------------

4. 5. Okvir upravljanja razvojem

ITU mehanizam se temelji na logici disperzije urbanih funkcija te održivom gospodarenju prostornim resursima u ruralnim i prijelaznim ruralno-urbanim zonama pod gravitacijskim utjecajem gradova s ciljem unaprjeđenja kvalitete života i balansiranoga odnosa između potreba društveno-gospodarskog razvoja i zaštite okoliša, sve pod snažnim uplivom EU politike zelene i digitalne tranzicije te jačanja otpornosti na razne prirodne te društvene i gospodarske ugroze. To podrazumijeva koordinaciju i dobro upravljanje koje se zasniva na primjeni participativnog su-djelovanja javnoga i privatnog sektora, uključujući razna tijela, ustanove, tvrtke ali i udruge civilnoga društva. ITU mehanizam je važna osnova za smanjenje teritorijalnih nejednakosti pri čemu su gradovi pokretači razvoja i jačanja cjelokupnog urbanog područja, a istodobno je potrebno uvažavati razvojne potencijale i potrebe svih JLS-ova na urbanom području.

Sve JLS na UP-u Zadar imaju upravni ustroj koji najvećim dijelom omogućuje planiranje i provedbu konkretnih zadataka u okvirima njihove nadležnosti. U najboljoj je poziciji Grad Zadar koji ima specijalizirane upravne odjele koji skrbe o različitim društvenim i gospodarskim djelokruzima, pri čemu je za implementaciju ITU mehanizma, uz sudjelovanje svih gradskih upravnih odjela, najvažniji Upravni odjel za EU fondove. Grad Nin ima tri upravna odjela, dok općine u sastavu UP-a Zadar imaju objedinjene upravne odjele u čijoj su nadležnosti svi poslovi delegirani JLS-ovima. JLS u okviru UP-a Zadar imaju i komunalne tvrtke (u statusu trgovačkih društava) i druge ustanove koje omogućuju operacionalizaciju razvojnih planova. Svim tim tijelima lokalne samouprave surađuju upravni odjeli Zadarske županije te ustanove čiji je osnivač ta jedinica područne (samo)uprave, primjerice Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, Županijska lučka uprava, Županijska uprava za ceste i Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Zadarske županije, dok je

Županija u suvlasništvu u Cestama Zadarske županije d.o.o., tvrtki Eko d.o.o. za gospodarenje otpadom Zadar i Zračnoj luci Zadar.

Aktualne su rasprave o (ne)opravdanosti upravno-teritorijalnog ustroja koji je u odnosu na ranija razdoblja prilično usitnjen, ali je prvim godinama stjecanja hrvatske državne neovisnosti bio odgovor na potrebe lokalnih zajednica koje su se nastojale izboriti za decentralizaciju na državnoj i regionalnoj razini. Ustroj UP-a Zadar bi trebao pridonijeti funkcionalnom povezivanju i komplementarnosti uz uvažavanje postojećeg ustroja JLS-a, dok god se on pokaže kao najbolji mogući upravno-teritorijalni okvir društvenoga i gospodarskog razvoja.

Ostvarenju strateških ciljeva pojedinih JLS-ova i cijeloga UP-a Zadar pridonose javne ustanove čija je zadaća koordinirati te neposredno sudjelovati u pripremama projektnih prijedloga, a zatim i provedbi projekata koji su financirani iz fondova EU kao i drugih izvora financiranja na državnoj, županijskoj i lokalnoj razini. U prvom redu to je *Agencija za razvoj Zadarske županije Zadra nova*. Ta je agencija regionalni koordinator koji obavlja poslove i aktivnosti u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju. U nadležnosti su joj poslovi od javnog interesa, a osnovana je s ciljem učinkovite koordinacije i poticanja regionalnog razvoja Zadarske županije. Uz nju veliko značenje imaju i *Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije (AGRRA)* i Ustanova za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije *Inovacija*. K tome, važan je *Inovativni Zadar* – tehnološki moderna tvrtka usmjerenu na potporu poduzetnicima i razvoju najmodernijih informatičkih i telekomunikacijskih usluga. Partnerski odnos s mnogim JLS-ovima na UP-u Zadar ostvario je i Centar za znanost, projekte i transfer tehnologija Sveučilišta u Zadru.

Posebno ulogu u lokalnom razvoju imaju lokalne akcijske grupe (LAG). Na UP-u Zadar djeluju LAG-ovi: LAG Mareta, LAG Laura i FLAG Plodovi mora. Članovi tih LAG-ova su JLS-ovi koji se nalaze unutar prostornog obuhvata LAG-a, javne ustanove, tvrtke, zadruge, obrti, obiteljska i druga poljoprivredna gospodarstva te udruge civilnog društva. LAG Mareta je zajednička razvojna mikro regija osnovanu prema LEADER načelima na području zadarskih otoka i priobalja. Obuhvaća područje općina Preko, Kali, Kukljica, Sali i Privlaka te Grada Nina i Zadra. LAG Laura osnovan je po istim načelima, a obuhvaća istočni dio Zadarske županije kojemu među JLS-ovima iz UP-a Zadar, uz druge JLS-ove, pripadaju općine Bibinje, Sukošan, Galovac i Škabrnja. Lokalna akcijska skupina u ribarstvu (eng. *Fisheries Local Action Group*) Plodovi mora osnovana je kako bi na zadarskom ribarstvenom području pokušala riješiti gospodarske, društvene i ekološke posljedice osiromašenja zaliha ribe. Njezina svrha je omogućiti ribarskim zajednicama da stvore nove i održive izvore prihoda te da poboljšaju kvalitetu života zajednice. Obuhvaća Grad Zadar te općine Kali, Kukljica i Preko koji pripadaju UP-u Zadar te Općinu Sali (koja obuhvaća Dugi otok i otok Zverinac).

Tablica K. Ključna obilježja, razvojni potencijali i potrebe – okvir upravljanja razvojem

Ključna obilježja	Razvojni potencijali	Razvojne potrebe
<p>Pozitivna</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijena institucionalna podrška planiranju i provedbi razvojnih projekata (ZADRA NOVA, AGGRA, Inovacija, upravni odjeli s nadležnošću za EU fondove - uspostavljeni LAG-ovi <p>Negativna</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedovoljno razvijen sustav funkcionalne integracije kojom bi se izbjegli nepotrebni troškovi i nepodudaranje u planiranju i provedbi strateških projekata 	<ul style="list-style-type: none"> - institucionalna podrška u pogledu planiranja i provedbe razvojnih projekata - suradnja sveučilišne, lokalne i regionalne zajednice u pogledu transfera znanja i tehnologija 	<ul style="list-style-type: none"> - digitalizirati javnu upravu u većoj mjeri uključivati različite dionike u osmišljavanju javnih politika i u planiranju i provedbi ključnih investicija - zaštititi javno dobro (pomorsko javno dobro, urbane javne površine, kulturnu baštinu) od bilo kakve partikularno upravljane komercijalizacije

5. SWOT ANALIZA

SWOT analiza UP-a Zadar izrađena je temeljem analize dostupnih sekundarnih podataka obrađenih u prethodnim poglavljima. U analizi su također korišteni primarni podaci, odnosno rezultati dobiveni putem četiri grupna intervjua (fokus-skupina), provedenih s relevantnim dionicima UP-a Zadar (javni i privatni sektor, udruge građana i druge organizacije) dana 23. lipnja 2022. godine. Njome su utvrđene mogućnosti i ograničenja daljnjeg razvoja razmatranog područja. Pregled čimbenika prikazan je tablično prema područjima: društvo, gospodarstvo te infrastruktura i okoliš (urbano okruženje). Ovime se slijedila metodologija postavljena u prethodnim sličnim razvojnim dokumentima. Ujedno, ovim područjima želi se ukazati na stanje te smjer djelovanja i razvojne ciljeve urbanog područja.

SWOT analiza Urbanog područja Zadar

Društvo

SNAGE	SLABOSTI

<p>Ugodan i kvalitetan način života u prirodnom i društvenom okruženju područja</p> <p>Bogata i visoko vrijedna materijalna i nematerijalna kulturna baština u cijelom urbanom području podloga je za razvoj kvalitetnih turističkih i drugih proizvoda</p> <p>Veliki broj javnih ustanova i udruga u području kulture i sporta</p> <p>Opća bolnica Zadar kao središnja medicinska ustanova nadregionalne važnosti i Psihijatrijska bolnica Ugljan kao podloga za razvoj kvalitetnog zdravstvenog sustava</p> <p>Visoka razina opće sigurnosti</p> <p>Razvijen institucionalizirani sustav socijalne skrbi koji uključuje veliki broj javnih ustanova i udruga u području socijalne skrbi</p> <p>Uspostavljen sustav odgoja i obrazovanja na svim razinama</p> <p>Postojanje regionalnih centara kompetencija (Strukovna škola Vice Vlatkovića, Medicinska škola Ante Kuzmanića)</p> <p>Dobro razvijen sustav vatrogastva (javne postrojbe, dobrovoljna vatrogasna društva, sustav nadzora i dojava)</p>	<p>Postupno erodiranje demografske baze negativnom prirodnom promjenom</p> <p>Iseljavanje mladoga stanovništva, posebno iz seoskog prostora na otocima i u zaobalju</p> <p>Starenje stanovništva što pridonosi slabljenju biološkog i ekonomskog potencijala</p> <p>Neujednačeno razvijena društvena infrastruktura na području UP Zadra</p> <p>Nedovoljno razvijen sustav zdravstvene skrbi u seoskom prostoru na otocima i u zaobalju</p> <p>Visoka koncentracija turista može pridonijeti povećanju kaznenih djela (krađa, zlouporaba droga) i prometnih nesreća</p> <p>Nedostatna i neujednačena socijalna i zdravstvena skrb te brige za starije osobe (hospiciji, starački domovi, palijativna skrb i dr.)</p> <p>Nedostatan broj programa prevencija ovisnosti i drugih štetnih praksi posebno osjetljive populacije (mladi, branitelji)</p> <p>Nedovoljni infrastrukturni kapaciteti predškolskih i školskih ustanova što onemogućuje jednosmjenski rad, dotrajalost postojećih objekata i školske opreme u osnovnim i srednjim školama</p> <p>Nedostatak nastavnog kadra u STEM području</p> <p>Tromost prilagodbe obrazovnog sustava potrebama društva i gospodarstva</p>
--	---

	<p>Nedostatno razvijen sustav za prepoznavanje i razvoj darova učenika u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima (centri izvrsnosti i dr.)</p> <p>Nedovoljno dječjih igrališta</p> <p>Neriješeni imovinsko-pravni odnosi (katastar, zemljišno-knjižni sustav i dr.)</p> <p>Nedostatak svijesti lokalnog stanovništva o društveno odgovornom ponašanju</p> <p>Nedostatna digitalizacija javne uprave na razini urbanog područja</p>
PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Korištenje EU fondova za potrebe osnaživanja razvoja na području UP-a</p> <p>Osmišljavanje specifičnih mjera za privlačenje mladog visoko obrazovanog radno aktivnog stanovništva iz drugih područja EU u Republiku Hrvatsku</p> <p>Unapređenje nacionalnih obrazovnih politika u cilju poboljšanje obrazovne strukture stanovnika</p> <p>Razvoj Sveučilišta u Zadru kao aktivnoga dionika i mjesta transfera znanja i tehnologija u društvenoj i gospodarskoj zajednici cijeloga UP-a i Republike Hrvatske</p> <p>Poboljšanje digitalizacije javne uprave na nacionalnog razini</p>	<p>Ratni sukobi</p> <p>Nestabilnost u jugoistočnom susjedstvu</p> <p>Nekontrolirane migracije u EU</p> <p>Pandemije zaraznih bolesti</p>

Gospodarstvo

SNAGE	SLABOSTI
--------------	-----------------

<p>Razvijena mediteranska poljoprivreda te ribarstvo (s marikulturom)</p> <p>Duga tradicija obrtništva</p> <p>Duga tradicija turizma na urbanom području</p> <p>Duga tradicija u prerađivačkoj industriji posebice u proizvodnji prehrambenih proizvoda</p> <p>Sveučilište u Zadru i sustav srednjoškolskog obrazovanja koji stvaraju nove kadrove i pružaju potporu gospodarskom sektoru</p> <p>Rast broja zaposlenih</p> <p>Snažna pomorska tradicija i razvijeno pomorstvo (brodarstvo, putnički promet, lučka infrastruktura, posebno Luka Gaženica)</p> <p>Visoka razina korištenja EU fondova</p> <p>Prirodni resursi i kvalificirani kadar za razvoj poljoprivrede i ribarstva, a posljedično i razvoj prerađivačke prehrambene industrije</p> <p>Razvijena institucionalna podrška planiranju i provedbi razvojnih projekata (ZADRA NOVA, AGGRA, Inovacija, upravni odjeli s nadležnošću za EU fondove</p> <p>Uspostavljeni LAG-ovi</p>	<p>Neriješeni imovinsko-pravni odnosi</p> <p>Administrativne blokade u pogledu kompliciranih i dugih procedura</p> <p>Neetično ponašanje u gospodarskom i društvenom okruženju</p> <p>Neravnomjerna društveno-gospodarska razvijenost JLS-ova u urbanom području</p> <p>Razvijati IT sektor i industriju visokih tehnologija</p> <p>Nedostatno korišteni fondovi za koristiti fondove za poticanje razvoja održivoga, pametnoga i uključivog gospodarstva koje se zasniva na zelenoj i digitalnoj tranziciji</p> <p>Loša koordinacija između općina, gradova, županije i države</p> <p>Masovni turizam i nekontrolirani razvoj turizma</p> <p>Visoka ovisnost gospodarstva o turizmu</p> <p>Nekvalitetna struktura smještajnih kapaciteta u destinaciji</p> <p>Negativni učinci razvoja masovnog turizma (rast cijena, gužva, buka i dr.)</p> <p>Niska razina kapitalnih investicija</p> <p>Visoka razina sive ekonomije</p> <p>Povećanje cijena nekretnina i zemljišta</p> <p>Neusklađenost ponude i potražnje na tržištu rada</p> <p>Nedostatak specifičnih znanja i određenih zanimanja te kvalitetne i educirane radne snage</p> <p>Visoki udio rada na određeno vrijeme</p>
---	--

	<p>Visoko porezno opterećenje dohotka od rada</p> <p>Relativno visoka sezonalnost u zaposlenosti</p> <p>Iseljavanje radno sposobnog stanovništva</p> <p>Nedovoljno razvijene poduzetničke kompetencije stanovništva</p> <p>Smanjenje ribljeg fonda</p> <p>Nedovoljno razvijen sustav funkcionalne integracije kojom bi se izbjegli nepotrebni troškovi i nepodudaranje u planiranju i provedbi strateških projekata</p> <p>Deficit proračuna pojedinih jedinica lokalne samouprave</p> <p>Nestanak tradicijskog obrtništva</p>
PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Sanirati i revitalizirati brownfield područja (vojarne, nekadašnje tvornice, napuštene školske objekte) u vlasništvu države, javnih i privatnih poduzeća izvan nadležnosti JLS Urbanog područja Zadar</p> <p>Korištenje EU fondova za potrebe osnaživanja razvoja i ulaganje u obnovljive izvore energije</p> <p>Razvoj strukovnog obrazovanja</p> <p>Podizanje kvalitete turističke ponude kao strateške odluke Republike Hrvatske</p> <p>Stvaranje snažnog turističkog identiteta Republike Hrvatske</p> <p>Unapređenje nacionalnog cestovnog, brodskog i zračnog prijevoza</p>	<p>Gospodarska nestabilnost</p> <p>Visoka ovisnost o turizmu</p> <p>Nepovoljno investicijsko okruženje s prekomjernim normativnim i birokratskim komplikacijama</p> <p>Nepovoljno poduzetničko okruženje i loš kreditni rejting zemlje</p> <p>Visoko birokratiziran i spor pravosudni sustav</p> <p>Energetska kriza</p> <p>Rast inflacije</p>

<p>Razvoj željezničkog prijevoza koji bi potaknuo gospodarsku aktivnost u Luci Gaženica</p> <p>Mogućnosti korištenja EU fondova za poticanje gospodarstva i otočnih zajednica</p> <p>Mogućnost zakupa državnih poljoprivrednih površina za razvoja primarnih djelatnosti</p>	
--	--

Infrastruktura i urbano okružje (okoliš)

SNAGE	SLABOSTI
<p>Kontinuirano unapređenje sustava vodoopskrbe izgradnjom dodatnih kapaciteta</p> <p>Visoka kvaliteta vode za ljudsku potrošnju u obalnom i zaobalnom području urbanog prostora</p> <p>Razvijen elektroenergetski sustav na cijelom urbanom području</p> <p>Razvijen sustav odvodnje u većem dijelu Zadra i u manjem broju JLS-ova u urbanom području</p> <p>Sva kućanstava jedinica lokalne samouprave na UP-u Zadar obuhvaćena su sustavom organiziranog prikupljanja otpada</p> <p>Kontinuirano unaprjeđenje plinifikacije na urbanom području</p> <p>Dobar geo prometni položaj na središnjem dijelu hrvatskog Jadrana</p> <p>Dobra cestovna prometna povezanost</p>	<p>Prevelika koncentracija društvenih i gospodarskih aktivnosti uz uski obalni rub što dovodi do saturacije obale prekomjernom izgradnjom, bezobzirnim odnosima prema osjetljivim ekosustavima</p> <p>Pretjerano korištenje stambenih jedinica za turističke svrhe</p> <p>Neprijemno gospodarenje otpadom, loš sustav recikliranja</p> <p>Nedostatak infrastrukture za gospodarenje otpadom</p> <p>Ilegalna odlagališta otpada</p> <p>Slaba osviještenost građana i pravnih osoba o potrebi razboritog i održivog gospodarenja otpadom</p> <p>Nedovoljno razvijen sustav vodoopskrbe na otocima</p> <p>Nedovoljno razvijen ili uopće nerazvijen sustav odvodnje u većini ruralnog dijela urbanog područja</p>

<p>Dobro opremljena Luka Gaženica</p> <p>Dobar geografski položaj i opremljenost međunarodne zračne luke Zadar</p> <p>Dobra međunarodna povezanost Zračne luke Zadar u sezoni</p> <p>Cijeli prostor UP-a Zadar pokriven je osnovnom telekomunikacijskom infrastrukturom</p> <p>Povoljna klimatska obilježja</p> <p>Komplementarnost prirodnih resursa mora, otoka, obale i zaobalja</p> <p>Bogata prirodna baština s mnogim zaštićenim dijelovima prirode</p> <p>Očuvani okoliš u najvećem dijelu urbanog područja i bogata prirodna baština</p> <p>Visoka čistoća mora, vode i zraka</p> <p>Velika bioraznolikost</p> <p>Povoljna reljefna, klimatska i hidrografska obilježja koja omogućuju zelenu tranziciju</p> <p>Razvijen obrazovni sustav koji omogućuje razvoj i implementaciju zelenih politika s ciljem očuvanja okoliša i unaprjeđenja kvalitete života</p>	<p>Nisu dostupni podatci kojima bi se potpuno analiziralo stanje po pitanju energetike, posebno proizvodnje i potrošnje energije, na razini svih jedinica lokalne samouprave pa tako ni UP Zadar</p> <p>Planovi energetske učinkovitosti odnose se većinom na objekte u vlasništvu Grada Zadra što znači da planom opet nisu obuhvaćeni svi potrošači</p> <p>Nedostatno korištenje obnovljivih izvora energije u svim sferama življenja</p> <p>Zastarjela i istrošena postojeća elektroopskrbna mreža (posebno podmorski kablovi) i veliki pritisak na mrežu za vrijeme turističke sezone,</p> <p>Mali interes za priključene većih stambenih zgrada na plinsku mrežu radi dodatnih infrastrukturnih troškova na objektu</p> <p>Zgrade nemaju adekvatnu fasadu i vanjsku stolariju</p> <p>Nedovoljno razvijen sustav navodnjavanja unatoč velikim zalihama podzemne vode u Ravnim kotarima</p> <p>Velika opterećenost komunalne infrastrukture tijekom turističke sezone</p> <p>Nedovoljni kapaciteti za promet u mirovanju, posebno u Zadru i u turističkim odredištima</p> <p>Nedovoljno izgrađena i uređena biciklistička infrastruktura</p> <p>Nedostatno zelen i održivi javni prijevoz (na prostoru urbanog područja)</p>
---	---

	<p>Intenzivni cestovni, avionski i pomorski promet u sezoni uzrokuje visoke koncentracije CO2</p> <p>Nedovoljna pokrivenost kvalitetnom telekomunikacijskom infrastrukturom na otocima (nepostojanje širokopojasnog interneta)</p> <p>Opterećenje prometne infrastrukture u turističkoj sezoni</p> <p>Nedostatan prostor za promet u mirovanju posebice na rubnim dijelovima grada</p> <p>Nepridržavanje normi prostornog planiranja i uređenja te bespovratno trošenje prostora</p> <p>Prekomjerna izgradnja u naseljenim područjima i posljedično manjak zelenih javnih površina</p> <p>Nedovoljno razvijeni sustavi nadzora kakvoće mora u zonama marikulture</p> <p>Nedovoljno učinkovit sustav upravljanja zaštićenim dijelovima prirode zbog slabih ljudskih i materijalnih kapaciteta javne ustanove Natura Jadera</p> <p>Zapušteni prostori koji nisu stavljeni u funkciju</p> <p>Nedostatak društvene infrastrukture</p> <p>Nedovoljna iskorištenost postojećih javnih zelenih površina</p> <p>Manjak javnih zelenih površina</p> <p>Nedostatak komunalnih vezova u obalnim kopnenim i otočnim naseljima</p> <p>Smanjenje ribljeg fonda</p>
--	--

PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Mogućnost prostornog širenja grada</p> <p>Nedovoljni kapaciteti za komunalni vez u svim otočnim i obalnim naseljima urbanog područja</p> <p>Bogate zalihe pitke vode u porječju Zrmanje</p> <p>Povoljne klimatske značajke (sredozemna klima) kao preduvjet za korištenje energije sunca i vjetra</p> <p>Razvoj željezničkog promet i postizanje integracija cijeloga prometnog sustava</p> <p>Unaprjeđivati cestovni, pomorski i zračni promet uvođenjem pametnih rješenja za aktivni promet (posebno na križanjima državnih i županijskih cesta)</p> <p>Mogućnost razvoja ekološke poljoprivrede</p> <p>Mogućnost unaprjeđenja poljoprivredne proizvodnje kroz izgraditi kapilarne prometne infrastrukture radi dostupnosti obradivog zemljišta</p> <p>Povećati dostupnost neobrađenih terena izgradnjom i redovitim održavanjem protupožarnih puteva</p> <p>Sanacija ilegalnih odlagališta otpada</p> <p>Unaprjeđenje sustava odvodnje (u cijelom UP-u gdje on ne postoji, uz ostalo i na otocima bez mogućnosti crpljenja i transporta otpadnih voda)</p> <p>Sanacija ilegalnih odlagališta otpada koji su u vlasništvu Hrvatskih šuma i drugih</p>	<p>Izloženost posljedicama klimatskih promjena (meteorološki ekstremi, podizanje razine mora i dr.)</p> <p>Smanjenje zaštite javnog dobra (pomorsko javno dobro, urbane javne površine, kulturnu baštinu)</p> <p>Devastacija prostora prekomjernom izgradnjom</p> <p>Nema organiziranog zbrinjavanje otpadnih voda iz turističkih brodova i brodica</p> <p>Nema sustavnog praćenje kvalitete zraka na prostoru Zadarske županije te podaci o eventualnim onečišćenjima ili zagađenjima nisu dostupni.</p> <p>Zatvaranje ureda Hrvatske pošte što dovodi do smanjenja kvalitete života zbog smanjenja mogućnosti financijskih transakcija i komunikacijskih kanala (posebno na otocima)</p>

<p>privatnih i javnih poduzeća i Republike Hrvatske</p> <p>Suvremene tehnologije za gospodarenje otpadom</p> <p>Razvoj prometne infrastrukture (Državne ceste, županijske ceste, željeznički promet, javne luke)</p> <p>Tehnološka modernizacija javnog prijevoza (zeleni i čisti javni prijevoz) koji povezuje urbano područje s drugim dijelovima Republike Hrvatske</p> <p>Digitalizacija javne uprave</p> <p>Unaprjeđenje obalne infrastrukture (komunalni vezovi, obazriv odnos prema obalnim ekosustavima)</p> <p>Mogućnost korištenja EZ fondova za ulaganje u energetska učinkovitost i toplinarstvo</p> <p>Uvođenje okolišnih naknadi</p> <p>Pretvaranje Luke Gaženica u matičnu luku za kruzing brodove</p> <p>Uspostaviti infrastrukturu za širokopolasni internet u svim dijelovima urbanog područja, uključujući periferno položene otoke u sastavu Grada Zadra kao podlogu za razvoj gospodarstva</p>	
---	--

Uvidom u SWOT analizu moguće je utvrditi kako UP Zadar raspolaže s određenim snagama koje već uspješno koristi i koje pružaju mogućnosti za daljnji razvoj. To se prije svega odnosi na geo-prometni položaj i dobru povezanost UP-a s ostalim dijelovima Hrvatske i Europe. Ugodna klima i očuvani okoliš, bogatstvo prirodne i kulturne baštine omogućuju kvalitetu života lokalnoj zajednici, ali i dugu tradiciju u turizmu na urbanom području. Istodobno, slabosti iskazane u analizi upućuju na određene nedostatke koje onemogućuju ili ograničavaju daljnji razvoj razmatranog područja. Iz tabličnog prikaza SWOT analize je

razvidno kako postoji relativno veliki broj ograničavajućih čimbenika u trima područjima. To se prije svega odnosi na određene infrastrukturne i prostorne nedostatke koje ograničavaju daljnji razvoj. Posljedično, vidljiva su ograničenja u društvenom i gospodarskom kontekstu koje u sinergiji ukazuju na potrebne intervencije. Prilike iskazane u tablici moguće je iskoristiti za daljnji razvoj urbanog područja. Pri tome valja istaknuti kako postoji razmjerno veliki broj prilika kojima se mogu povećati i pojačati snage urbanog područja. Istodobno, iskorištavanjem navedenih prilika moguće je riješiti određene slabosti u području. To se prvenstveno odnosi na neke prostorne i infrastrukturne probleme. Naposljetku, vidljivo je kako UP-u Zadar prijete različiti čimbenici na koje nije moguće utjecati i koji su izvan dosega djelovanja, a koje je nužno uzeti u obzir prilikom daljnjeg promišljanja razvoja. U ovome dijelu istaknuti su demografski, okolišni i gospodarski problemi. Svakako, valja imati na umu da svi čimbenici iskazani kao prijetnje mogu umanjiti snage i prilike za razvoj, ali i povećati slabosti razmatranog područja.

Literatura i izvori

Akcijski plan energetske učinkovitosti Grada Zadra za razdoblje 2020. – 2022. godine, EIHP, Zagreb, 2020.

Akcijski plan energetske učinkovitosti Zadarske županije 2017. – 2019., SPECULUM d.o.o., Zagreb, 2017.

Bralić, A. i Gverić, A., ur., *Bibinje*, Sveučilište u Zadru, Matica hrvatska – Ogranak u Zadru i Općina Bibinje, Zadar, 2022.

Bronić, M., Ott, K., Stanić, B., Badovinac, F., 2021.: *Ostvarenje proračuna općina, gradova i županija u 2020.*, Osvrti Instituta za javne financije, Institut za javne financije, Zagreb.

Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Energija u Hrvatskoj 2019., godišnji energetski pregled, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Zagreb, 2021.

Faričić, J. i Dundović, Z., ur., *Zemunik u prostoru i vremenu*, Sveučilište u Zadru, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Župa Marije Kraljice Mira – Kraljice Hrvata u Zemunik u Općina Zemunik Donji, Zadar,, 2016.,

Faričić, J. i Lenkić, J., ur., *Župa Ljubač – zrcalo povijesnih i geografskih mijena u sjeverozapadnom dijelu Ravnih kotara*, Sveučilište u Zadru i Župa sv. Martina u Ljupču, Zadar, 2017.

Faričić, J., ur., *Kali*, Sveučilište u Zadru, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Općina Kali, Zadar, 2017.

Faričić, J., ur., *Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije*, Sveučilište u Zadru, Zadarska županija, Grad Zadar i Hrvatska gospodarska komora, Županijska komora Zadar, Zadar, 2014.

Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2017. godini

Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2018. godini

Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2019. godini

Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2020. godini

Gradovi u statistici, Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Kaštela, S., ur., *Novigrad nekad i sad*, Sveučilište u Zadru, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Matica hrvatska i Općina Novigrad, Zadar 2016.

Nejašmić, I. (2005.): *Demogeografija – Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.

Plan razvoja Zadarske županije 2021. – 2027., Zadarska županija, Zadar, 2022.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Državni zavod za statistiku, <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Pravilnik o parametrima sukladnosti i metodama analize vode za ljudsku potrošnju, NN 125/17.

Pregled podataka o odlaganju i odlagalištima otpada za 2019. godinu, Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, Zagreb, 2020.

Pregled podataka o odlaganju i odlagalištima otpada za 2020. godinu, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Zagreb, 2021.

Registar sportskih djelatnosti Zadarske županije, 2022.

Smjernice za izradu Strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije Zagreb, 2015.

Smjernice za uspostavu urbanih područja i izradu strategija razvoja urbanih područja za financijsko razdoblje 2021. – 2027., Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije Zagreb, 2021.

Strategija razvoja Grada Nina 2016. – 2020., Grad Nin, Nin, 2016.

Šimović, H., Deskar-Škrbić, M. (2020.): *Ekonomika javnog sektora s hrvatskim primjerima*, Arhivanalitika d.o.o., Zagreb.

Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, NN 147/14, 123/17, 118/18

Zakon o socijalnoj skrbi, NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20, 138/20

Zdravstveno-statistički ljetopis Zadarske županije za 2020. godinu, Zavod za javno zdravstvo Zadar, Zadar, 2021.